

МІНІСТЕРСТВО АГРАРНОЇ ПОЛІТИКИ ТА ПРОДОВОЛЬСТВА УКРАЇНИ
БІЛОЦЕРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ АПК

Збірник наукових праць

Виходить 2 рази на рік
Заснований 03.03.2009 року

Випуск 11 (106)

Біла Церква
2013

УДК 338.43.01/02

Засновник, редакція, видавець і виготовлювач:
Білоцерківський національний аграрний університет (БНАУ)

Збірник розглянуто і затверджено до друку рішенням Вченої ради БНАУ
(Протокол № 10 від 04.11.2013)

Збірник наукових праць «Економіка та управління АПК» є фаховим виданням з економічних наук (постанова Президії ВАК України від 14.10.2009 р. № 1-05/4) і є продовженням «Вісника Білоцерківського державного аграрного університету», започаткованого 1992 року.

Редакційна колегія:

головний редактор – **Даниленко А.С.**, академік НААН, д-р екон. наук, Білоцерківський НАУ;
заступник головного редактора – **Сахнюк В. В.**, д-р вет. наук, Білоцерківський НАУ;
відповідальний за випуск – **Кирилюк Є.М.**, д-р екон. наук, Білоцерківський НАУ;
відповідальний секретар – **Сокольська М.О.**, завідувач РВІК відділу, Білоцерківський НАУ.

Члени редколегії:

Варченко О.М., д-р екон. наук, Білоцерківський НАУ;
Губенко В.І., д-р екон. наук, Білоцерківський НАУ;
Крисанов Д.Ф., д-р екон. наук, ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України»;
Паска І.М., д-р екон. наук, Білоцерківський НАУ;
Сатир Л.М., д-р екон. наук, Білоцерківський НАУ;
Свиноус І.В., д-р екон. наук, Білоцерківський НАУ;
Шубравська О.В., д-р екон. наук, ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України»;
Шуст О.А., д-р екон. наук, Білоцерківський НАУ;
Шевченко А.О., канд. екон. наук, Білоцерківський НАУ;
Шмітц М., д-р економіки, професор, Університет ім. Юстуса Лібіха, Гіссен (Німеччина);
Борщовецька В.Д., канд. пед. наук, Білоцерківський НАУ.

У цьому випуску збірника висвітлені результати наукових досліджень, проведених ученими навчальних закладів та наукових установ, провідними економістами, фахівцями агробізнесу з актуальних економічних питань агропромислового виробництва.

Адреса редакції: Білоцерківський національний аграрний університет, Соборна площа, 8/1, м. Біла Церква, 09117, Україна, тел. +38(0456)33-11-01, e-mail: redakciaviddil@ukr.net.

ПОЛОЖЕННЯ

ПРО ПОРЯДОК ФОРМУВАННЯ ЗБІРНИКА НАУКОВИХ ПРАЦЬ «ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ АПК»

Збірник наукових праць є періодичним виданням обсягом 12 умовно-друкованих аркушів, форматом А4 і видається двічі на рік тиражем 300 примірників.

До публікації у збірнику відповідно до встановлених вимог приймаються статті, в яких висвітлюються результати наукових досліджень, що мають наукове і практичне значення та новизну.

У кожному номері публікуються 2–3 оглядові статті провідних фахівців у своїй галузі з актуальних питань.

Статті до збірника подаються до 1 квітня та 15 жовтня. Випуск збірників передбачається до 1 липня та 1 січня. Додаткові випуски за матеріалами державних і міжнародних наукових конференцій, які проводяться у Білоцерківському національному аграрному університеті, видаються протягом трьох місяців з дня подачі матеріалів у редакційно-видавничий відділ.

Збірник видається на кошти авторів. Вартість збірника визначається за кошторисом.

Орієнтовна вартість публікації – 25 грн за сторінку комп'ютерного тексту, оформленого згідно з вимогами. Вартість публікації не залежить від кількості співавторів статті.

Автори публікують статті за попередньою оплатою.

Порядок подання рукописів

Рукописи статей у 2-х примірниках за підписом авторів, на паперовому та електронному носіях, з рецензіями – внутрішньою і зовнішньою, подаються відповідальному за випуск члену редколегії (призначається за рішенням редколегії), який визначає рецензента або особисто рецензує статті. Статті співробітників БНАУ візують завідувачі кафедр; статті іногородніх авторів супроводжуються листом від організації за підписом керівника.

Рецензент оцінює статтю на відповідність вимогам ВАК і визначає доцільність її опублікування, за необхідності робить конкретні зауваження щодо покращення роботи (допускається рукописна рецензія). Термін рецензування – не більше 7 днів.

Після врахування зауважень рецензента та отримання позитивної рецензії автор подає статтю відповідальному за випуск, який передає всі статті завідувачу редакційно-видавничого відділу.

У разі отримання негативної рецензії (без права доопрацювання) стаття знімається з друку. Після наукового редагування для виправлення технічних помилок стаття направляється автору, після чого виправлений паперовий варіант статті з дискетою повертається відповідальному за випуск на повторне редагування, і лише після цього редактор віддає статтю на верстку у друкарню. Статті іногородніх авторів технічно опрацьовуються технічним редактором.

Оригінал-макет збірника в обов'язковому порядку підписується автором, а статті іногородніх авторів – відповідальним за випуск. Дозвіл до друку надає відповідальний редактор або заступник відповідального редактора.

Вимоги до оформлення статей

Відповідно до вимог Постанови президії ВАК №7-05/1 від 15.01.2003 р. щодо оформлення статей до фахових видань, наукові статті, які подаються у збірник наукових праць, повинні мати такі елементи:

1. УДК.
2. Прізвище автора, ініціали, науковий ступінь, повна назва організації (e-mail).
3. Назва статті.
4. Анотація українською мовою.
5. Ключові слова українською мовою.
6. Постановка проблеми.
7. Аналіз останніх досліджень і публікацій.
8. Мета і завдання дослідження.
9. Матеріал і методика досліджень.

10. Результати досліджень та їх обговорення.
11. Висновки.
12. Список літератури.
13. Назва статті, прізвище автора, ініціали, анотація, ключові слова російською мовою.
14. Назва статті, прізвище автора, ініціали, анотація, ключові слова англійською мовою.

Стаття має бути написана українською мовою, обсягом 5–8 сторінок через 1,5 інтервали комп'ютерного набору. Допускається публікація статей російською або англійською мовами. Кожна сторінка друкується на одному боці стандартного аркуша (210x297 мм, формат А4); при цьому ліве поле – 30 мм, верхнє і нижнє – 20 мм, праве – 10 мм.

Обсяг анотацій становить 5–6 рядків, у яких стисло описано суть статті, що вирізняє її від уже відомих тверджень. Обсяг анотації англійською мовою – 2 сторінки.

Текст статті набирається в редакторі Microsoft Word, шрифт – Times New Roman Cyr, 14 pt. **ПРИЗВИЩЕ АВТОРА ТА ІНІЦІАЛИ, ЗАГОЛОВОК СТАТТІ, СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ** – з великої літери. Прізвище автора, ініціали, його науковий ступінь та e-mail зазначаються перед заголовком статті. Автори вказують повну назву навчального закладу чи установи, де вони працюють (див. зразок).

Зразок:

УДК 338.439.5:637.1(477.41)

КОВАЛЬ Н.В., канд. екон. наук
Білоцерківський національний аграрний університет
NadiaKoval@gmail.com

РИНОК МОЛОКА КИЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Використана література подається в кінці статті у порядку згадування джерел у тексті за їх наскрізною нумерацією і зазначенням у тексті посилань у квадратних дужках. Бібліографічний список оформляється за ДСТУ ГОСТ 7.1:2006; шрифт 12 pt.

Іноземні прізвища в тексті подаються мовою оригіналу.

Таблиці мають бути набрані у програмі Microsoft Word або MS Excel; шрифт – Times New Roman Cyr, 12 pt; ширина – не більше 14 см; повне обрамлення; виключка по центру; маленькими літерами. Зразок оформлення таблиці:

Таблиця 1 – Супутня варіація між періодом існування малих переробних підприємств сфери АПК Житомирської області та наявністю стратегічного планування

Період існування	Застосування стратегічного планування (Y)			
	так		ні	
	кількість підприємств (шт.)	у %	кількість підприємств	у %
Всього, одиниць	55	78,6	15	21,4

Формули повинні бути написані у програмі Equation Editor 3.0. (цей редактор є внутрішнім редактором формул у Microsoft Word); змінні математичні величини в тексті відповідно до формул набираються курсивом.

Рисунки (діаграми, фото, малюнки) виконують у редакторі Microsoft Word за допомогою функції «Створити рисунок» в чорно-білому варіанті. Він має бути розташований по центру, ширина – не більше 14 см, без обтікання текстом. У випадку складних креслень їх слід виконувати у редакторі Corel Draw версії не нижче 5.0, за умови, що текстові вкраплення виконані гарнітурою Times New Roman Cyr і розміром 14 пунктів. Фотографії мають бути чорно-білими в окремому файлі «Фото». У самому ж тексті вказується місце для фотографій. Назва рисунка чи фотографії розміщується під ними і набирається шрифтом 12, жирними маленькими літерами, усі підпискові пояснення – світлим шрифтом.

Графіки виконуються у програмі MS Excel, як і рисунки.

Таблиці, рисунки, графіки, формули поміщаються після посилання на них у тексті.

УДК 339.5.012:338.41.01

ДАНИЛЕНКО А.С., д-р екон. наук, професор
Білоцерківський національний аграрний університет

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ ЗАСАДИ РЕАЛІЗАЦІЇ ЕКСПОРТНОГО ПОТЕНЦІАЛУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

У статті здійснюється аналіз експортного потенціалу українських сільськогосподарських товаровиробників як ключових гравців на світовому продовольчому ринку. Проведено оцінку можливих економічних наслідків для експорту продукції сільського господарства та продовольства на світовий ринок в умовах членства в Євросоюзі чи Митному Союзі. Зокрема здійснено оцінку ефективності зовнішньоекономічної діяльності виробників сільського господарства в умовах членства України у Світовій організації торгівлі. Запропоновані напрямки удосконалення зовнішньоекономічної діяльності сільськогосподарських товаровиробників в умовах багатовекторності зовнішньої політики держави.

Ключові слова: сільськогосподарський товаровиробник, зовнішньоекономічна діяльність, експорт, імпорт, Світова організація торгівлі.

Постановка проблеми. В умовах глобалізації світової економіки й підвищення ролі зовнішньоекономічної співпраці для вітчизняних підприємств важливим завданням є сприяння активізації зовнішньоекономічної діяльності. Вплив великої низки внутрішніх і зовнішніх факторів істотно ускладнює процеси управління зовнішньоекономічною діяльністю і формування передумов її якісного розвитку.

Розвиток сільського господарства за період членства України у Світовій організації торгівлі був динамічним, за винятком 2009–2010 рр., коли індекси обсягів сільськогосподарського виробництва дещо знизились (становили 98,2 і 98,5% відповідно). Набуття Україною членства в СОТ, зовнішня кон'юнктура та обсяги виробництва сільського господарства створили сприятливі передумови для ведення зовнішньоекономічної діяльності. З 2009 р. спостерігалося зростання експорту та імпорту сільськогосподарської продукції. Зовнішньоторговельне сальдо завжди зберігалось на позитивному рівні й досягло у 2011 р. 6,5 млрд дол. США, що було найвищим показником за останні чотири роки.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідження проблем удосконалення зовнішньоекономічної діяльності вітчизняних підприємств – суб'єктів агропромислового комплексу (АПК) знайшли відображення в наукових працях провідних вчених-економістів – В.Г. Андрійчука, Т.Ю. Богомолової, В.І. Бойка, В.П. Галушки, В.І. Губенка, О.Д. Гудзинського, О.М. Жеглова, А.М. Кандиби, І.І. Лукінова, Ю.П. Макогона, О.М. Онищенко, Б.Й. Пасхавера, А.П. Румянцева, Ю.І. Скірка, О.В. Шубравської, А.Є. Юзефовича, О.І. Яковлева та інших.

Однак, вони розглянули лише окремі аспекти цього питання. Так, А.М. Кандиба досліджує особливості управління науково-технічним прогресом в агропромисловому комплексі в своїх численних працях. В.І. Губенко приділяє особливу увагу дослідженню проблем забезпечення розвитку виробництва та експорту продукції АПК в умовах СОТ тощо. Сучасний стан українських підприємств агропромислового комплексу вимагає комплексного підходу розв'язання проблеми.

Мета дослідження – здійснити оцінку експортного потенціалу агропромислового комплексу та запропонувати напрями його ефективного використання в умовах глобалізації економічних процесів у світі.

Методи дослідження: діалектичний метод пізнання та системного підходу, методи синтезу й узагальнень; в аналітичних дослідженнях – індексний, графічний та аналітичний методи, методи оцінки структурних динамічних зрушень, порівнянь і монографічний.

Результати досліджень та їх обговорення. Крім забезпечення національних інтересів, для України важливий пріоритет галузі – це експорт сільськогосподарської продукції. Вона є однією з найбільших світових експортерів зерна та олії соняшникової. У 2011/12 МР практи-

чно кожна друга тонна олії соняшникової, яка продавалася на світовому ринку, кожна п'ята тонна ячменю та кожна восьма тонна кукурудзи мали українське походження.

Країни Митного союзу – основні торговельні партнери України. Зовнішньоторговельний оборот із ними перевищує 70% від зовнішньоторговельного обороту сільгосппродукції. Сальдо загальної зовнішньої торгівлі продукцією аграрного сектору України із країнами Митного союзу складає третину від загального позитивного сальдо галузі. На ці ринки традиційно постачаються товари із високою доданою вартістю [1].

Безальтернативність імпорту агропродовольчої продукції для України пояснюється певними причинами, серед яких слід виділити такі: 1) дефіцит або відсутність певних видів агропродукції (субтропічні культури, готові харчові товари); 2) відставання сільського господарства у сфері інновацій від провідних країн світу, що стимулює ввезення високотехнологічних готових товарів і виробів для сільського господарства, а саме сільськогосподарських машин, тракторів, комбайнів; 3) переваги імпортової продукції перед вітчизняною, насамперед, щодо якості та безпечності за рахунок високого рівня європейських і світових стандартів та високої професійної підготовки персоналу; 4) недостатній рівень ефективності сільського господарства, зокрема, внаслідок значних втрат на стадії виробництва і переробки сільськогосподарської продукції; 5) відсутність розвинутої маркетингової та логістичної систем, які на цьому етапі не забезпечують ефективне зберігання, просування, доставку агропродовольчої продукції до споживача тощо.

Протягом 1994–2011 рр. частка експорту агропродовольчої продукції в загальному експорті країни у середньому становила 15,6%, у т.ч. у 2010 р. – 19,3, а в 2011 р. – 18,8%. Водночас у зазначеному періоді спостерігалось незначне зменшення й агропродовольчого імпорту.

Дуже негативно позначається на розвитку вітчизняного агропродовольчого виробництва і ринку збільшення обсягів конкуруючого імпорту, передусім м'яса і м'ясних субпродуктів, а також фруктів, ягід і винограду. Так, нарощування обсягів імпорту м'яса та харчових субпродуктів із 2004 р. було пов'язано з дефіцитом відповідної продукції на внутрішньому ринку на основі підвищення купівельної спроможності населення у докризовому періоді. У 2011 р. імпорт м'яса скоротився порівняно з 2010 р. на 35,5%. Варто зазначити, що на розвиток вітчизняного виробництва м'яса негативно впливає досить широке розповсюдження тіньових схем його імпорту.

Висока частка у внутрішньому споживанні імпортованих плодів, ягід і винограду певною мірою зумовлена ввезенням товарів неконкуруючого імпорту, передусім тропічних фруктів.

Протягом 1994–2011 рр. структура агропродовольчого експорту зазнала зміни в бік переважання частки продукції рослинництва, передусім зернових і насіння олійних культур, що зумовило збереження високої частки (понад 50%) продукції з мінімальним ступенем оброблення в агропродовольчому експорті країни.

Головною особливістю товарної структури зовнішньої торгівлі ЄС агропродовольчою продукцією є переважання в експорті продуктів кінцевого споживання та високого рівня переробки. У 2008–2010 рр. у структурі експорту частка продукції кінцевого споживання становила 69%, проміжного споживання (напівфабрикати) – 20, сировинних товарів – 19%. У структурі імпорту ЄС продукція кінцевого споживання та інша продукція становить 54% від загального обсягу, частка продукції проміжного споживання напівфабрикатів – 27, сировинні товари – 19%. Отже, у структурі зовнішньої торгівлі сільськогосподарською продукцією ЄС ключові позиції займає продукція високого рівня переробки, а сільськогосподарські сировинні товари більшою мірою імпортують, ніж експортують.

У структурі експорту вітчизняної агропродовольчої продукції до країн ЄС спостерігалася тенденція, аналогічна попереднім рокам, відповідно до якої найбільша частка зовнішньоторговельних операцій припадала на сировинні товари, насамперед – насіння олійних культур [2]. Експорт агропродовольчої продукції з України до ЄС має невисокий рівень диверсифікації – на дві основні позиції експорту припадає майже 63% його загального обсягу.

У структурі імпорту агропродукції з ЄС протягом 2010 р. також спостерігалася тенденція минулих років – основні позиції належали товарам із більшою доданою вартістю, що дозволяє ЄС мати кращі умови торгівлі сільськогосподарською продукцією, а також забезпечувати її диверсифікацію.

Аналіз зовнішньої торгівлі товарами України з країнами Азії свідчить про те, що протягом 2001–2008 рр. показники експорту та імпорту зростали. Варто відмітити від'ємне сальдо у 2009 р., що пояснюється несприятливими тенденціями розвитку зовнішньоекономічних зв'язків України з іншими регіонами світу у цей період, спричиненими наслідками світової фінансової кризи. Однак, у 2010–2012 рр. зовнішньоторговельний оборот України з країнами Азії збільшився порівняно з 2009 р. на 7,2%. З огляду на це, слід наголосити, що Україна стосовно до Азіатського регіону є експортною, про що свідчить позитивне сальдо торгівлі у 2009–2012 рр.

Україна має тісні зовнішньоекономічні відносини з американським континентом в галузі сільського господарства. Так, за підсумками 2009–2011 рр. у співробітництві України з країнами Америки загальний товарооборот агропродовольчих продуктів становив 1778169 тис. дол. США. Проте, у зовнішній торгівлі сільськогосподарською продукцією з країнами Америки імпортні операції значно перевищують експортні, про що свідчить від'ємне сальдо за вказаний період практично за всіма групами товарів.

Проведений аналіз експортно-імпортних операцій України з країнами Американського континенту свідчить про потребу вдосконалення структури експорту товарів України та її диверсифікації як у товарному, так і географічному розрізі [3]. Поліпшення товарної структури експорту передбачає поступове підвищення ступеня оброблення сировинних ресурсів, збільшення у ній частки готової, зокрема високотехнологічної, продукції. Проблема низькотехнологічного експорту пов'язана із тим, що Україна недостатньо виробляє високотехнологічної продукції, тому, насамперед, слід збільшити обсяги випуску високотехнологічної продукції, а отже й їхню частку в експорті товарів. Диверсифікація експорту України в географічному розрізі передбачає вихід на перспективні ринки латиноамериканських країн (Бразилія, Аргентина, Перу та ін.) та зміцнення (розширення) позицій на існуючих (США, Канада).

Динаміка товарообороту нашої держави з країнами Африки в останні роки свідчить, що українські підприємства поступово відновлюють свої позиції на цьому ринку. Так, за останні 10 років товарооборот із країнами континенту зріс майже вдвічі винятково за рахунок українського експорту та за незначного зменшення обсягів імпорту. Відповідне порівняння дає підстави стверджувати позитивну динаміку товарообороту України з країнами Африки.

Основними споживачами української агропродовольчої продукції залишаються Єгипет (частка якого становить 33,66% від загального українського експорту в країни Африки), Нігерія (23,41%), Алжир (19,47%), Марокко (8,44%), Туніс (5,08%). Кон'юнктура аграрних ринків характеризується високою споживчою місткістю та диференційованим попитом. При цьому слід враховувати те, що через порівняно низький рівень життя населення зорієнтоване на споживання дешевого продовольства середньої якості, потребу в якому можуть забезпечити вітчизняні підприємства.

Україна експортує до країн Африки, в основному, молоко та молокопродукти, пшеницю, ячмінь, насіння соняшнику, олію. Водночас вона імпортує із цього регіону банани, каву, рис, арахіс, какао-боби, какао-пасту, какао-масло, тютюнову сировину, тютюнові відходи.

Нинішні аспекти розвитку зовнішньоекономічної діяльності України з країнами Африки дають змогу окреслити кон'юнктурні зміни національного та регіональних ринків. Так, у межах груп 01-24 УКТ ЗЕД найбільшу частку в експорті займає група 10 «Зернові культури», що є доказом проведення розрахунків щодо потенційної спроможності за цією продуктовою позицією.

Потужність внутрішнього ринку України у 6,8 рази менша за відповідний показник для Єгипту, у 2,9 – для ПАР, у 1,3 рази – для Марокко та Ефіопії. Потужність загального ринку України у 3,3 рази менша за відповідний показник для Єгипту, у 12,5 рази – для ПАР. Показники потужності ринку характеризують рівень розвитку сфери виробництва зерна й експортну спроможність країни за певною товарною групою, зокрема експортну інфраструктуру.

Політика імпортозаміщення на ринку продукції харчової промисловості має бути спрямована на початковому етапі на розвиток підгалузей, з високим потенціалом виробництва інноваційної продукції глибокої переробки та експортним потенціалом, належною сировиною та технологічною базою для її виробництва. Потенціал імпортозаміщення сконцентрований у підгалузях, які вже нині організаційно й технологічно готові скласти конкуренцію імпортним

товарам на внутрішньому ринку, серед яких: овочепереробне виробництво та виробництво соусів, дитячого та дієтичного харчування, алкогольних напоїв [4]. Доцільним є також обмеження імпорту небезпечних для споживачів есенцій та концентратів низької якості; пальмової олії, на яку припадає половина імпорту жирів та олій в Україну, до того ж, вона має низькі споживчі якості та використовується виробниками як дешевий замітник тваринних жирів і вершкового масла у виготовленні широкого асортименту продукції.

Після вступу України до СОТ вітчизняні товаровиробники опинились у нерівних умовах із конкурентами з Європи і США. Так, зниження мит на імпортне м'ясо призвело до зниження експорту м'яса від 500 т до 150–160 тис. т на рік. Зазначимо, що мита на ввезення м'яса в Україну у 8 разів менші, ніж мита на експорт українського м'яса в інші країни. Іноземні виробники потіснили українських навіть у такому традиційному сегменті ринку, як виробництво свинини і сала. У 2010 р. імпорту свинини зріс у 2,3 рази порівняно із 2007 р.

Зазначимо, що Україна стала членом СОТ не на досить вигідних для себе умовах – зниження мит на імпортне продовольство, зобов'язання не стимулювати експорт сільгосппродукції, фіксований у національній валюті обсяг державної підтримки аграрного сектору. Так, оскільки за правилами СОТ, один раз на три роки можна змінити умови участі країни у цій організації, уряд України прагне коригувати Угоди з метою забезпечення рівноправних умов для конкуренції сільгоспвиробників і зміни законодавства у сфері сертифікації продукції.

Після приєднання до СОТ Україна почала переговорний процес щодо створення зони вільної торгівлі (ЗВТ) з ЄС. Фундаментальною метою угоди про ЗВТ проголошено збільшення обсягів торгівлі та інвестиційних потоків між ЄС і Україною, лібералізацією торгівлі й гармонізації середовища регулювання.

Відповідно до Угоди про партнерство та співробітництво сторони застосовують одна до одної режим найбільшого сприяння (РНС) і звужують можливість введення обмежень на імпорту і експорту, а Генеральна система преференцій дозволяє застосовувати нижчі мита, ніж ставки РНС, на понад 6000 продуктів. Чинна схема передбачає значне пропорційне зменшення мит на більшість промислових товарів, але для сільськогосподарської продукції передбачено відносно низьке пропорційне скорочення. Нині ЄС застосовує режими Генеральної системи преференцій та передбачає безмитний імпорту усіх товарів з найменш розвинених країн, за винятком зброї та боєприпасів, без будь-яких кількісних обмежень (за винятком бананів, цукру і рису на обмежений період часу) для деяких країн, але Україна не має права скористатись ними.

Очевидно, що зона вільної торгівлі між Україною та ЄС повинна сприяти покращенню доступу українських товарів і послуг на ринки ЄС, збільшенню обсягів інвестицій із країн-членів ЄС в економіку України, підвищенню обсягів двосторонньої торгівлі і, як результат, збільшенню надходження валютних коштів, підвищенню конкурентоспроможності вітчизняної продукції у зв'язку із впровадженням нових стандартів. 24 червня 2010 року в м. Рейк'явік (Ісландія) були підписані Угода про вільну торгівлю між Україною та державами ЄАВТ (Європейська асоціація вільної торгівлі), а також три Угоди про сільське господарство – між Україною та відповідно Норвегією, Ісландією і Швейцарією, які формують ЗВТ між Україною та ЄАВТ.

Реалізація положень Угоди про вільну торгівлю між Україною та державами ЄАВТ і трьох зазначених Угод про сільське господарство сприятиме збільшенню товарообігу між Україною та державами-членами ЄАВТ; забезпеченню преференційних умов доступу українських товарів і послуг до ринків держав-членів ЄАВТ; створенню сприятливих умов для розвитку співробітництва в інвестиційній сфері та збільшенню прямих іноземних інвестицій в економіку України.

Водночас характерною особливістю Угоди є несиметричність відносин між потенційними партнерами по ЗВТ у сфері сільського господарства. По-перше, високий рівень підтримки галузі в ЄС, з одного боку, і низький – в Україні, з іншого, зумовлюють підвищені ризики від встановлення ЗВТ саме для українського сільського господарства.

По-друге, існує несиметричність в торговельних режимах (зокрема, у рівнях тарифного захисту сільського господарства). У ЄС середній «зв'язаний» тариф на продукти сільського

господарства становить 15,9%, тоді як Україна під час вступу до СОТ взяла на себе зобов'язання «зв'язати» тарифи на продукцію сільського господарства на рівні 11,1%.

По-третє, рівень захисту ринку ЄС санітарними і фітосанітарними заходами контролю є одним із найвищих у світі і набагато вищим, ніж в Україні. Діяльність щодо гарантування безпеки продовольства охоплює весь продовольчий ланцюг – від стану рослин і тварин до маркування харчових продуктів. У 2007 р. загальна кількість міжнародних і європейських стандартів у сфері агропродовольчої продукції налічувала близько 1,9 тис. нормативних документів і має тенденцію до збільшення.

Зазначимо, що продовольчі товари тваринного походження можливо ввозити до ЄС тільки тоді, коли вони походять зі схвалених підприємств у вибраних (за відповідним списком) країнах-експортерах. Імпорт м'яса тварин, за відгодівлі яких використовувалися гормони росту, і м'яса механічної обробки, а також використання спеціальних матеріалів для зниження ризику трансмісійних губчастих енцефалопатій в ЄС заборонено, як і використання антимікробних препаратів для продукції тваринного походження. В Україні використання за відгодівлі худоби антибіотиків і гормонів росту не було заборонено, то з часу вступу України до СОТ імпорт м'яса і м'ясопродуктів, для виробництва яких гормони росту використовувалися, був дозволений. Крім того, м'ясо механічної обвалки, що складається із м'ясокістних залишків, ввозиться до України і використовується як дешева неякісна сировина для м'ясопереробної промисловості.

На відміну від ЄС, Україна не використовує і зобов'язалася не використовувати експортні субсидії на продукцію сільського господарства. ЄС активно залучає експортні субсидії для просування продукції своїх виробників на зовнішні ринки, а в умовах економічної кризи відновив експортні субсидії на молоко і молочні продукти. Крім того, він використовує спеціальні захисні заходи (СЗМ), передбачені в Угоді про сільське господарство СОТ, для захисту своїх виробників від зростання обсягів імпорту та зниження цін: 23,8% тарифних ліній сільськогосподарських товарів ЄС захищено такими заходами. Україна як новий член СОТ не має права використовувати СЗМ для захисту своїх виробників. За будь-яких умов, визначених у ході переговорів, слабкіший партнер завжди ризикує більше, ніж сильніший. Проте навіть ЄС захищає своє сільське господарство в угодах про ЗСТ з іншими країнами та їх групами. Усі ЗСТ, створені між ЄС й іншими країнами та групами країн, мають винятки, що стосуються саме сільського господарства. Це пояснюється роллю цієї галузі в забезпеченні продовольчої безпеки і сільського розвитку, а також залежністю сільського господарства від природних умов.

Отже, як показав досвід перших років членства України у СОТ, вітчизняні виробники сільськогосподарської продукції об'єктивно не можуть витримати тиску розвиненішого західного сільського господарства, яке до того ж субсидується на значно вищому рівні. Перспективи формування зони вільної торгівлі з ЄС для сільського господарства приблизно такі ж, як із СОТ [5].

Зважаючи на членство України у СОТ і формування зони вільної торгівлі з ЄС, значною мірою постає проблема подальшого розвитку зовнішньоторговельних відносин нашої країни з колишніми країнами Радянського Союзу. Очевидно, що основними чинниками, які визначають перевагу інтеграції України до Єдиного Економічного Простору, поглиблення інтеграції всередині ЄС Росії, Казахстану й Білорусі за рахунок розвитку торговельних зв'язків, кооперації виробництв і вирівнювання технологічного рівня, що створює умови для додаткового щорічного приросту сукупного ВВП цих країн; за умови вступу України в ЄС зі спільною стратегією розвитку, зближенням технологічних рівнів і нарощуванням коопераційних зв'язків можливе щорічне зростання спільного ВВП країн ЄС, при цьому значний розвиток отримає як обробна промисловість, так і агропродовольчий сектор, зокрема, щодо зняття фітосанітарних обмежень з української сільгосппродукції. Приєднання до ЄС означатиме, що українські сертифікати на сільськогосподарську продукцію будуть дійсні на всій території і визнаватимуться всіма країнами-учасницями ЄС.

Висновки. Включення агропродовольчого комплексу країни у світове господарство на основі активізації ЗЕД є позитивним чинником діяльності вітчизняних товаровиробників. Водночас існує ряд стримувальних чинників: по-перше, відсутня розроблена й офіційно затверджена зовнішньоекономічна стратегія, яка б визначила перспективні напрями розвитку

зовнішньоекономічної діяльності досліджуваної галузі, а також сильні та слабкі сторони вітчизняних товаровиробників, їхні можливості та загрози; по-друге, непослідовне й необґрунтоване використання механізмів державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності, зокрема, інструментів підтримки експортної діяльності, а також перспективних виробництв зі значною доданою вартістю. Важлива функція держави щодо підтримки експорту практично не розвивалася і не фінансувалася внаслідок сприятливої кон'юнктури на ринках сировинних товарів, що забезпечує надходження валюти до країни, однак не стимулює проведення активної експортоорієнтованої політики на ринках продовольчої продукції. По-третє, низький рівень інформаційного забезпечення зовнішньоекономічної діяльності. У нинішніх умовах необхідно розробити нову систему вивчення і прогнозування кон'юнктури ринків, пошуку і перевірки іноземних партнерів. Слід забезпечити диверсифікацію торгових агентів (торгові дома, регіональні асоціації та ін.). По-четверте, недостатньо оперативно й ефективно діє система захисту вітчизняних товаровиробників.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Бурковська А.В. Стан та проблеми зовнішньоекономічної діяльності регіону / А.В. Бурковська // Вісник аграрної науки Причорномор'я. – 2007. – № 1 (39). – С. 55–61.
2. Гурченков О.П. Напрямки прискорення адаптації агропромислового комплексу Миколаївської області до вимог світової організації торгівлі / О.П. Гурченков, О.С. Крюковська // Зб. наук. праць НУК. – Миколаїв: НУК, 2008. – № 3 (420). – С. 162–165.
3. Мельник Т. Тенденції розвитку міжнародних торговельних відносин та зовнішнього сектору України / Т. Мельник // Економіст. – 2004. — №11. – С. 52–55.
4. Зінчук Т.О. Європейська інтеграція: проблеми адаптації аграрного сектору економіки: монографія // Ін-т економіки та прогнозування НАНУ. – Житомир: ДВНЗ "ДАУ", 2008. – 384 с.
5. Зовнішньоторговельні аспекти конкурентної політики України в умовах СОТ: монографія /А.А. Мазаракі, В.В. Юхименко, О.П. Гребельник, Т.М. Мельник [та ін.]; за заг. ред. А.А. Мазаракі. – К.: Нац. торг.-екон. ун-т, 2008. – 309 с.

Организационно-экономические основы реализации экспортного потенциала сельскохозяйственных предприятий

А.С. Даниленко

В статье анализируется экспортный потенциал украинских сельскохозяйственных товаропроизводителей как ключевых игроков на мировом продовольственном рынке. Проведена оценка возможных экономических последствий для экспорта продукции сельского хозяйства и продовольствия на мировой рынок в условиях членства в Евросоюзе или Таможенном Союзе. В частности, дана оценка эффективности внешнеэкономической деятельности производителей сельского хозяйства в условиях членства Украины во Всемирной торговой организации. Предложены направления совершенствования внешнеэкономической деятельности сельскохозяйственных товаропроизводителей в условиях многовекторности внешней политики государства.

Ключевые слова: сельскохозяйственный товаропроизводитель, внешнеэкономическая деятельность, экспорт, импорт, мировые организации.

Надійшла 10.10.2013.

УДК 339.54: 338.433 (477)

VARCHENKO O., doctor of economic sciences, professor
Bila Tserkva national agrarian university

THE IMPACT OF THE EXTERNAL ECONOMIC POLICY OF THE COUNTRIES WHICH ARE WORLD LEADERS IN AGRICULTURAL PRODUCTION ON THE UKRAINIAN AGRO-FOOD MARKET

У статті проаналізовано сучасний стан та тенденції розвитку експортно-імпортних операцій з агропродовольчою продукцією в Україні. Встановлено, що розвиток вітчизняного сільського господарства нині характеризується посиленням спрямованості на великотоварне експортоорієнтоване виробництво продукції рослинництва: зерна, рапсу і соняшнику (олії). Водночас, нанесені радикальними перетвореннями збитки тваринництву не дозволяють забезпечити нарощування його експортного потенціалу. Виявлено і охарактеризовано основні тенденції сучасного етапу розвитку експорту у системі макроекономічних параметрів та в контексті його географічної диверсифікації.

Доведено, що українські виробники сільськогосподарської продукції після перших років перебування України у СОТ об'єктивно не можуть витримати тиску більш розвинутого сільського господарства, яке до того ж субсидується на значно вищому рівні. Вважаємо, що перспективи формування зони вільної торгівлі з ЄС для сільсь-

кого господарства приблизно такі ж, як і у випадку із СОТ. В умовах вступу країни до СОТ і формувань зони вільної торгівлі з ЄС значною мірою постає проблема формування зовнішньоторговельних відносин України із колишніми країнами пострадянського простору.

Систематизовано сучасні форми та інструменти регулювання експорту та макроекономічні заходи інфраструктурного забезпечення розвитку національного експортного потенціалу. Визначено зовнішньоторговельні пріоритети сучасної інтеграційної стратегії України, ідентифіковано ключові дисбаланси та асиметрії її експорту. Обґрунтовано шляхи та засоби розвитку українського експорту на традиційних та нових сегментах світового ринку.

Ключові слова: аграрний сектор, ринок агропродовольчої продукції, кон'юнктура, процеси глобалізації та інтеграції, зовнішньоторговельний обіг, СОТ.

Problem statement. An important task for native enterprises is to ensure the activation of international economic activity in the context of the world economy globalization and increasing of the role of foreign economics. The impact of huge amount of internal and external factors makes much difficult processes of the management of international economic activity and the formation of preconditions of its qualitative development.

Ukraine's annexion to the WTO and attempts to join the European Union makes adjustments to the vector of agroindustrial development and to the creation of principles of modern agrarian policy of Ukraine, as well. Therefore it is necessary to survey the assessment of the prospects for the Ukrainian agricultural development in the context of globalization and integration on the possibility of using experience gained in domestic practice in the formation of a rational strategy of international economic activity.

The aim of the article is to conduct a comprehensive analysis of the economic parameters of agriculture in Ukraine in terms of reforms and accession to international agreements and substantiation of proposals to enhance international economic activity of subjects of agricultural sector.

A state of considered problem. A lot of works of national researches are dedicated to the problem of the integration process and the development of the agricultural sector of the country. Among them it is necessary to select: V. Vlasova [1], T. Zinchuk [2], S. Kvasha[3], L. Mykhailova[4], T. Ostashko[5], O. Shubravska[6] and many others. These research works are the theoretical base of the research while functioning of agrarian sector in the context of globalization and accelerated international and interregional integration require further study of the problem, taking into account dynamic changes in the agricultural sector of economics.

Research Methods. Comparative analysis (comparing quantitative indicators of international economic activity), economic-statistics (collection, processing of statistic data, and study of the dynamics of economic parameters of FEA, tabular and graphical presentation of the results) and monographic method (summarizing the experience and practice of the IEA and developing the areas of activation) were used.

Results of the research. During Ukraine's affiliation in WTO the development of agriculture was quite dynamic, with the exception of 2009-2010, when the index of agricultural output declined slightly (were 98.2 and 98.5% respectively). Ukraine's accession to the WTO, foreign market conditions and output of agriculture created favorable conditions for foreign economic activity. There was a simultaneous increase in both exports and imports of agricultural products since 2009. Thus, the foreign trade balance was always kept at a positive level, reaching to 6.5 billion dollars in 2011. It was the largest rate in the last four years.

Ukraine's accession to the WTO led to liberalization of import custom regime and to decreasing rates of import tariffs on all goods 1-24 of groups UKTZED and transformation all specific and compound duties into ad valorem. After joining the WTO, the average rate of import duties on agricultural products decreased to 9.16%.

It should be noted that during the years in Ukraine's membership to the WTO there was no sudden increase of import of agricultural products.

Despite the increase in production in 2008, large amount of fruit, berries and grapes continued to import, as well as import of vegetables and gourds increased rapidly. This situation can be explained by insufficient investments in the sector and the lack of adequate facilities for storage of products.

In addition, import of the products of 17 UKDZED group (primarily sugar and sugar confectionery) grew, which also caused dissatisfaction of Ukrainian producers. However, on the other

hand the existence of the possibility of supply of raw sugar cane under the quota provides for the available supply of sugar to the domestic market when there is a shortage of the product, which could be due to the poor harvest of sugar beet (for example it happened in 2009).

The increase of import of meat and by-products, fruits, berries and grapes, as well as vegetables, gourds and sugar requires additional government support for increasing domestic production, meet domestic demand for these products and the realization of export potential of agriculture and food industry.

Apart national interests of Ukraine, a high priority of branch is the export of agricultural products. Ukraine is one of the world's largest grain exporters, the largest exporter of sunflower oil. In 2011/12, almost half of sunflower oil, which was sold on the world market, one in five tones of barley and one in eight tons of corn had Ukrainian origin.

Foreign trade turnover of the agricultural sector in 2011 amounted to 19.8 billion dollars and. The foreign trade balance is positive and amounts to 6.4 billion dollars. The sum of money for exported agricultural products was 13.1 billion dollars which is in 28% more than last year. Dominants in export are cereals 27.5%, oil 25%, oilseeds 10.5%, chocolate and cocoa 5.1%, milk 4.5%.

Besides grains and oilseeds, there are another 3 leading product groups. They are: 195 tons of chocolate and chocolate products which total cost is 639 million dollars, 80.3 tons of all kinds of cheese (total cost is 445 million dollars) and 76 thousand tons of meat and by-products (198 million dollars).

Countries of Customs Union are the main trading partners of Ukraine. Foreign trade turnover with these countries is more than 70% of all foreign trade of agrarian products. The balance of the total foreign trade in agricultural sector of Ukraine with the countries of the Customs Union is one third of the total positive balance of this branch. Usually these markets are traditionally supplied by products with high added value.

There is lack of options of the import of agrarian products caused by some reasons. Among them are: shortage or absence of certain types of agricultural production (subtropical crops, food products), the arrearage of agriculture in innovations, which stimulates the import of ready-to-use goods and high-tech products for agriculture, such as farm machinery, tractors, combines; the benefits of imported products to domestic, primarily in quality and safety due to high level of European and international standards and high training staff; low efficiency of agriculture, in particular due to significant losses at the stage of production and processing of agricultural products; lack of well-developed marketing and logistics systems, which does not provide effective storage and delivery of agricultural products to the consumer and so on.

Let's analyze the dynamics of the structure of export and import of agricultural products in Ukraine (Table 1). The share of exports of agricultural products in the total exports of the country was near 15.6% during 1994-2011, including in 2010 was 19.3%, and in 2011 was 18.8%. At the same time during this period there was a slight decrease and agricultural import.

Taking into account the fact that the full implementation of the agricultural potential of Ukraine is impossible without expanding its presence in foreign markets, further international integration processes play an important role in the development of the agricultural sector. With the accession to the WTO in 2008, authorities of the country planned to obtain additional foreign investment to \$ 5 billion per year. According to the government estimation WTO accession should lead to the increase in export of metallurgy, chemicals and agriculture. It was not expected sharp increase in import of goods due to the small capacity of the domestic market.

Agricultural development was dynamic over the years of Ukraine's membership in the World Trade Organization, with the exception of 2009-2010, when the index of agricultural output declined slightly (98.2 and 98.5% respectively).

Ukraine's accession to the WTO, foreign market conditions and volumes of output of agriculture created favorable conditions for international economic activity. There was a simultaneous increase in both exports and imports of agricultural products since 2009. Thus, the foreign trade balance was always kept at a positive level, reaching in 2011 to 6.5 billion dollars. It was the largest rate in the last four years.

Table 1 – Volumes and commodity pattern of agroindustrial export and import of Ukraine in 1994-2011

Commodity group/Year	1994	1995	1996	1999	2000	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Total agri-food export \$ mln, (group I-IV) including:	1038,0	1699,4	3048,8	1418,5	1377,4	4172,6	6287,0	10837,6	9514,9	9936	12804,1
I. live animals, animal origin products, \$ mln	340,1	485,6	593,6	274,1	366,3	396,5	747,2	796,3	596,0	771,4	936,6
II. Plant origin products \$ mln	81,9	142,7	867,6	723,2	367,9	1950,5	1726,5	5577,4	5034,9	3976,2	5532,0
III. Fats and oils of animal or plant origin, \$ mln	55,6	91,7	185,6	113,3	240,1	971,4	1718,0	1945,7	1796,0	2617,3	3396,4
IV. ready-made meals, \$ mln	560,4	979,4	1402,0	307,9	403,1	1394,4	2056,2	2518,2	2088,0	2571,1	2939,1
Share of agri-food export in total export, %	10,7	14,7	21,2	12,2	9,5	12,3	12,7	16,2	24,0	19,3	18,8
Total agri-food import \$ mln, (group I-IV) including:	325,6	471,6	1448,1	901,7	908,0	3166,5	4111,5	6456,6	4936,0	5763,6	6346,7
I. live animals, animal origin products, \$ mln	61,1	75,5	316,1	194,3	104,4	648,9	771,3	1702,0	1267,5	1242,0	1035,4
II. Plant origin products \$ mln	94,9	103,2	246,8	187,6	302,8	671,7	860,8	1462,5	1259,9	1563,9	1815,9
III. Fats and oils of animal or plant origin, \$ mln	5,0	19,4	36,9	76,0	61,1	191,1	388,2	612,9	374,3	451,6	468,7
IV. ready-made meals, \$ mln	164,6	273,5	848,2	443,8	439,7	1654,5	2091,2	2679,2	2034,3	2506,1	3026,7
Share of agri-food import in total import, %	3,3	4,2	8,2	7,6	6,5	7,0	6,8	7,5	10,9	9,4	7,8

Source: compiled and calculated by the statistical yearbook for 1994-2011

Ukraine's accession to the WTO led to liberalization of import custom regime and to decreasing rates of import tariffs on all goods 1-24 of groups UKTZED and transformation all specific and compound duties into ad valorem. After joining the WTO, the average rate of import duties on agricultural products decreased to 9.16%.

It should be noted that during the years in Ukraine's membership to the WTO there was no sudden increase of import of agricultural products.

Despite the increase in production in 2008, large amount of fruit, berries and grapes continued to import, as well as import of vegetables and gourds increased rapidly. This situation can be explained by insufficient investments in the sector and the lack of adequate facilities for storage of products.

The existence of shortages of this food resources is confirmed by the State Statistics Service of Ukraine, which are contained in the statistical collection "Balance and consumption of basic food-stuff by Ukrainian people" Analysis of the balances of food resources shows that the level of self-sufficiency in meat and meat products, fruits, berries and grapes in 2008-2010 remained low and the averagely was 83.5% (for meat and meat products) and 73.4% (for fruit, berries and grapes).

It is mentioned that the self-sufficiency level of the rest food types in 2008-2010 (grains, eggs, milk and milk products, vegetables and food melons) comprised more than 100%.

Besides, according to the group 17 of UPCFEA there was an amount increase in import (primarily sugar and confectionery sugar), with which Ukrainian producers are dissatisfied. Thus it is possible to supply raw sugar cane within the quota that gives an opportunity to efficiently supply to sugar domestic market when there is a shortage of the product which may occur due to the poor harvest of sugar beet (for example it happened in 2009).

The import increase of meat and by-products, fruits, berries and grapes as well as vegetables and melons food crops, sugar is sensitive for agricultural and requires an additional government support for increasing domestic production and meet domestic demand for these products and the export potential realization of agriculture and food industry.

Ukrainian meat producers are in unequal conditions than competitors from Europe and the U.S. Tariffs reduction on imported meat has led to a drop in meat exports from 500 tons to 150-160 tons per year. Customs duties on imports of meat to Ukraine are 8 times less than the export duty on Ukrainian meat to other countries. Foreign producers have managed to oust Ukrainian producers even in this traditional market segment as the pork and bacon production. In 2010, pork imports increased to 2.3 times in comparison with 2007.

Agricultural imports from WTO countries are carried out at a zero rate of duty, which virtually eliminates domestic agricultural machinery market niche. The negative consequences of Ukraine's participation in the WTO system are seen in the wine, food and dairy industries.

Only fat and grain farming sub-complexes have obtained relative benefits of joining the WTO, where trend growth in exports is seen (Figure 1,2)

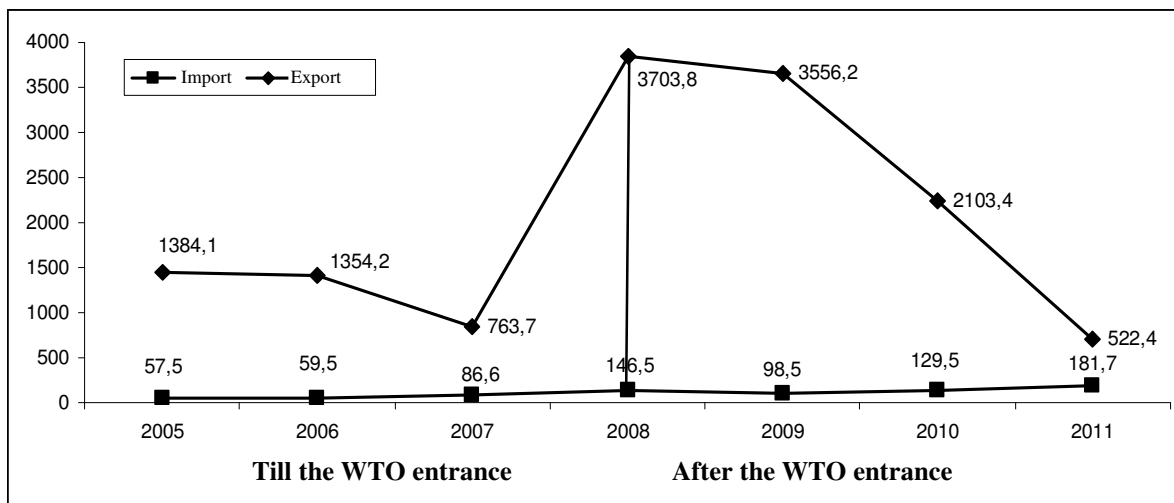

Figure1. Export-import dynamics of grain crops in Ukraine, mln. Dollars

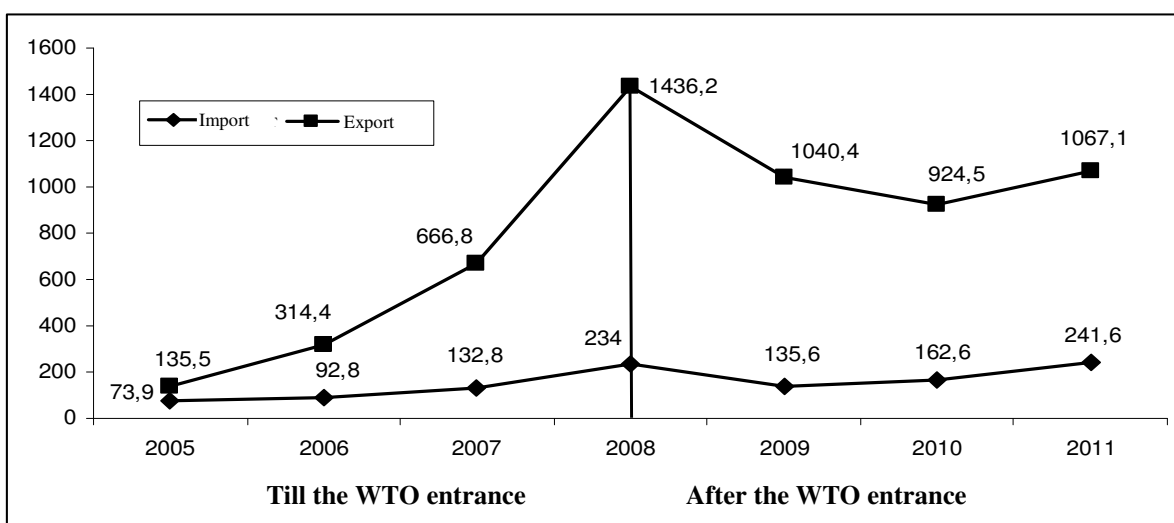

Figure2. Export-import dynamics of oil crops in Ukraine, mln. Dollars

Ukraine joined the WTO in not quite favourable conditions such as tariffs reduction on imported food, the obligation not to encourage the export of agricultural products and state support amount to the agricultural sector fixed in national currency.

According to the WTO rules it is available to change the terms of the country's participation in the WTO once in three years, Ukrainian leadership is committed to updating the Agreement towards the creation of equal conditions for the competition and changing agricultural legislation in the field of product certification.

After joining the WTO, Ukraine has begun negotiations on a free trade area (FTA) with the EU. The fundamental purpose of the FTA announced increased trade and investment flows between the EU and Ukraine through trade liberalization and harmonization of environmental regulation.

It is obvious that a free trade area between Ukraine and the EU should contribute to improving the access of Ukrainian goods and services to the EU market, increasing investment from the EU

Member States in Ukraine's economy, increase the volume of bilateral trade and as a result, increase income of foreign exchange, increase the competitiveness of domestic production due to the introduction of new standards.

The implementation of the Free Trade Agreement between the EFTA States and Ukraine and the three agreements on agriculture - between Ukraine and Iceland, Norway and Ukraine and Ukraine and Switzerland will increase the trade turnover between Ukraine and the EFTA states, providing preferential access of Ukrainian goods and services to the markets of EFTA countries, creating favourable conditions for investment cooperation and increase foreign direct investment in Ukraine.

However, it should be noted that a characteristic feature of the Agreement is an asymmetrical relationship between potential partners on the FTA in agriculture.

Firstly, there is a high level support to the sector in the EU, and a low one in Ukraine causing increased risks for the FTA implementation specifically for Ukrainian agriculture.

Secondly, there is an asymmetry in trade regimes (e.g. levels of tariff protection in agriculture). The EU average *bound* tariff on agricultural products is 15.9 %, while Ukraine joining the WTO pledged to *bind* tariffs on agricultural products at 11.1%.

Thirdly, the protection level for the EU market through sanitary and phyto-sanitary control measures is one of the highest in the world and is much higher than in Ukraine. Activities that ensure food safety encompass the entire food chain from the health of plants and animals to food products labelling.

It should be noted that food of animal origin is allowed to be brought into the EU only if it comes from approved enterprises in selected (included in the relevant list) exporting countries. Imports on meat of animal origin during the use of the growth hormones for their feeding, meat machining and the use of special materials to reduce the risk of transmission spongy encephalopathy are banned in the EU, as well as the use of antimicrobials for food of animal origin. Before the WTO entrance the use of antibiotics and growth hormones for cattle feeding was not prohibited in Ukraine; after Ukraine's accession to the organization imports on meat and meat products with the use of growth hormones have been resolved. Mechanical boning consisting of meat and bones residues is imported to Ukraine and used as cheap low-quality raw materials for meat processing industry.

Unlike the EU, Ukraine does not use and has pledged not to use export subsidies for agricultural products. The EU actively exports subsidies for the promotion of its products on foreign markets, and during the economic crisis it resumed export subsidies for milk and dairy products. The EU uses special protective measures (SPM) under the Agreement on Agriculture of the WTO to protect their producers from import volume growth and price reduction. 23.8 % of tariff lines of agricultural products of the EU are protected by such measures. Ukraine as a new WTO member is not entitled to use the SPM to protect domestic producers. Under any conditions specified in the negotiations a weaker partner is always at risk than a stronger one. Even the EU protects its agriculture in the FTA agreements with other countries and groups of countries. All FTAs established between the EU and other countries and groups of countries include exceptions related to agriculture. It is explained by the role of the industry in ensuring food and agricultural safety as well as the dependence of agriculture on the natural environment.

As far as Ukraine is WTO member Ukrainian producers of agricultural products cannot withstand the pressure from more developed agriculture which is also subsidized at a much higher level. Agricultural FTA prospects with the EU are about the same as in the case of the WTO.

There is an issue of Ukrainian foreign-trade relations formation with the countries of former Soviet Union in terms of the country's accession to the WTO and the forces of free trade with the EU. The operation of the Common Economic Space started in Russia, Belarus and Kazakhstan from January, 1, 2012.

It is obviously that the main factors determining the superiority of Ukraine's integration into the Common Economic Space are deeper integration within the CES of Russia, Kazakhstan and Belarus due to the development of trade relations, industry cooperation and technological level alignment that create conditions for an additional annual increase of total GDP in these countries; possible increase of the joint GDP of the CES countries with significant development in both manufacturing and agro-food sectors under Ukraine's accession to the CES with a common development strategy, technological convergence levels and growth of cooperative relations, phyto-sanitary restrictions

removal of Ukrainian agricultural products. Joining the EEA means that Ukrainian certificates for agricultural products will be valid throughout the territory and recognized by all member countries of the EEA.

Customs Union countries are one of the main trade partners of Ukraine. Foreign trade turnover with these countries is more than 70% of the foreign trade turnover with CIS countries and 20% of total foreign trade in agricultural products.

The balance of foreign trade in agriculture of Ukraine with the countries of the Customs Union is one third of the total surplus in the area. Products with high added value are traditionally supplied to these markets such as cheeses and yoghurts, chocolate, oil, alcohol, confectionery, beer and wine. However, due to the restrictive measures introduction to the products of Ukrainian origin by Member States of the Customs Union during the first half of 2012 exported goods have slightly decreased that are traditionally supplied to Russian, Belarusian and Kazakh markets: restrictions on the part of imports of hard and soft cheeses of Ukrainian production; partially restricted importation of Ukrainian livestock products to the Russian market (Ukrainian enterprises have the right to export that were inspected by Russian Agricultural Inspectorate and have an appropriate permit); Russia has introduced a three year custom (until June 2014) with a total sum of 294,1 USD. U.S. per 1 tonne for caramel products of Ukrainian origin; protective duties introduction in September 2011 by Kazakh Government on caramel imports (30 % but not less than 0.27 euro per 1 kg) and chocolate (49 % but not less than 0.8 EUR per 1 kg) for 3 years; the introduction of beer imports licensing of Ukrainian origin by Belarus in 2011.

Conclusions. The inclusion of the agro-industrial complex of the country into the world economy on the basis of FEA activation is a positive factor of domestic producers. It is necessary to ensure the implementation of the following measures under increasingly globalization and integration processes of agricultural sector FEA activation: it is advisable to develop and formally adopt foreign economic strategy that identified promising areas of foreign economic activity of the studied area, as well as the strengths and weaknesses of domestic producers, their opportunities and threats; FEA effective mechanism development as an inconsistent and unwarranted use of foreign trade state regulation, including supported tools for the export activities and support for the promising industries with significant added value is not conducive to long-term exports expansion; the establishment of FEA database in order to study and predict market conditions, find and select foreign partners as well as the diversification of sales agents (firms, regional associations and others).

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Власов В. Синопис сільськогосподарських проблем у світі і складники продовольчої безпеки / В. Власов, М. Лисак // Вісн. НАН України. – 2011. – № 2. – С. 37–48.
2. Зінчук Т.О. Теоретично-методологічні засади диверсифікації сільської економіки в контексті європейського досвіду / Т.О. Зінчук, В.І. Ткачук // Економіка АПК. – 2011. – №1. – С. 27–34.
3. Безуглий М.Д., Кваша С.М. Стан, основні тенденції розвитку сільського господарства України протягом 2011 року та напрями розвитку в 2012 році. – Економіка АПК, 4'2012 (210). – С. 3-14.
4. Михайлова Л. І. Управління транзакційними витратами у зовнішньоекономічній діяльності підприємств / Л.І. Михайлова, Д. В. Королькова // Вісник Сумського національного аграрного ун-ту : науковий журнал. – Сер. «Економіка і менеджмент» / Сумський НАУ. – Суми, 2011. – Вип. 3(45). – С. 3-7.
5. Осташко Т.О., Волощенко Л.Ю., Ленінова Г.В. Внутрішній агропродовольчий ринок України в умовах СОТ / [Осташко Т.О., Волощенко Л.Ю., Ленінова Г.В.]; НАН України; Ін-т екон. та прогнозів. НАН України. – К., 2009. – 208 с.
6. Шубравська О. В. Оптові ринки сільськогосподарської продукції: європейський досвід та українські перспективи / О. В. Шубравська, Н. А. Ринденко // Економіка України. – К. : Преса України. – 2012. – № 8. – С.77–85.
7. Українська модель аграрного розвитку та її соціоекономічна переорієнтація: наук. доп. / [О.М. Бородіна, В.М. Геєць, А.О. Гуроров та ін.]; за ред. В.М. Геєця, О.М. Бородіної, І.В. Прокопи; НАН України, Ін-т екон. та прогнозів. – К., 2012. – 56 с.
8. Волкова І.М., Варченко О.М. та ін. Кон'юнктура та перспективи світових аграрних ринків: монографія / І.М. Волкова, О.М. Варченко, В.Є. Данкевич та ін.; за ред. Т.О. Зінчук. – К.: Центр навчальної літератури, 2013. – 670 с.

Влияние внешнеэкономической политики стран мировых производителей сельскохозяйственной продукции на агропродовольственный рынок Украины

О.М. Варченко

В статье проанализированы современное состояние и тенденции развития экспортно-импортных операций с агропродовольственной продукцией в Украине. Установлено, что развитие отечественного сельского хозяйства сейчас характеризуется усилением направленности на крупнотоварное экспортноориентированное производство продукции рас-

тениеводства: зерна, рапса и подсолнечника (масла). Одновременно нанесенный радикальными преобразованиями ущерб животноводству не позволяет обеспечить наращивание его экспортного потенциала. Выявлены и охарактеризованы основные тенденции современного этапа развития экспорта в системе макроэкономических параметров и в контексте его географической диверсификации.

Доказано, что украинские производители сельскохозяйственной продукции после первых лет пребывания Украины в ВТО, объективно не могут выдержать давления более развитого сельского хозяйства, которое к тому же субсидируется на более высоком уровне. Считаем, что перспективы формирования зоны свободной торговли с ЕС для сельского хозяйства примерно такие же, как и в случае с ВТО. В условиях вступления страны в ВТО и формирования зоны свободной торговли с ЕС возникает проблема формирования внешнеторговых отношений Украины с бывшими странами постсоветского пространства.

Систематизированы современные формы и инструменты регулирования экспорта и макроэкономические мероприятия инфраструктурного обеспечения развития национального экспортного потенциала. Определены внешнеторговые приоритеты современной интеграционной стратегии Украины, идентифицированы ключевые дисбалансы и асимметрии ее экспорта. Обоснованы пути и средства развития украинского экспорта на традиционных и новых сегментах мирового рынка.

Ключевые слова: аграрный сектор, рынок агропродовольственной продукции, конъюнктура, процессы глобализации и интеграции, внешнеторговый оборот, ВТО.

Надійшла 11.10.2013.

УДК 339.13.012.42:061.1ЄС(477):001.8

ГУБЕНКО В.І., д-р екон. наук, професор
Білоцерківський національний аграрний університет

МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЯГНЕННЯ СИНХРОНІЗАЦІЇ У ПРОЦЕСАХ ВІДКРИТТЯ РИНКІВ КРАЇН ЄС ТА УКРАЇНИ

У статті здійснено теоретичне обґрунтування методології досягнення синхронізації в процесах відкриття ринків країн Європейського Союзу та України, яка б забезпечила взаємне збалансування торгівлі між Україною та країнами ЄС. Доведено, що синхронізація є головною ознакою процесів відкриття ринків країн Європейського Союзу та України, яка вирішує одну з найскладніших проблем – проблему глобалізації економіки, що дозволяє передбачити і виявити найхарактерні риси нового історичного періоду. Доведено, що без синхронізації процесів не може діяти еквівалентний обмін товарами між країнами; синхронізація процесів набуває нової якості, перетворюється із сумативного в цілісний і структурно завершений чинник, складовими якого є формування стійких взаємозв'язків між державами. Встановлено, виходячи з аналізу динаміки зовнішньоекономічних відносин АПК України зі світовими інтегрованими об'єднаннями за 2000-2012 рр., що країни Європейського Союзу стали основними партнерами України в зовнішньоекономічних відносинах, збільшивши зовнішньоторговельний обіг у 13,6 рази, з них експорт в країни ЄС – у 15 разів. Для досягнення синхронізації процесів відкриття ринків країн ЄС та України обґрунтована їх методика.

Ключові слова: синхронізація, інтеграція, Європейський Союз, зовнішньоекономічний обіг, експорт, імпорт, глобалізація, ринки, еквівалентний обмін.

Постановка проблеми. Україна в 2013 р. остаточно зробила свій вибір на користь Європейської інтеграції і мали намір у листопаді 2013 р. підписати Угоду "Про асоціацію між Україною та ЄС". Об'єктивно обумовлена логіка сучасного світового розвитку активізує тенденції національних економік. Ядром загальноєвропейської економічної інтеграції є Європейський Союз. Інтеграція України в ЄС – це переміщення її в ядро світової економіки. Але нееквівалентний зовнішньоекономічний обмін між ядром світової економіки, яким є ЄС, та периферією, до якої віднесено Україну розвинутими країнами світу, характеризується втягуванням її у пастки сировинної спеціалізації і зростання зовнішньої заборгованості. Європейська інтеграція для України – це залучення іноземних інвестицій, сучасних технологій, підвищення конкурентоспроможності українських товарів та послуг, розширення експортно-імпортних операцій. Розвиток процесу економічної інтеграції полягає у взаємному збалансуванні торгівлі, наданні на засадах взаємності режиму сприяння інвестиціям з ЄС в Україну та українським експортерам на ринках ЄС, запровадження спільного правового поля та єдиних стандартів у сфері конкуренції і державної підтримки виробників. Економічна інтеграція базується на координатії, синхронізації та відповідності прийняття рішень у сфері економіки України та ЄС

і передбачає ліквідацію обмежень розвитку конкуренції та обмеження застосування засобів протекціонізму і формування основних економічних передумов для набуття Україною повноправного членства в ЄС [1]. Підсумовуючи викладене щодо порушеного питання про процеси відкриття ринків країн Європейського Союзу та України, важливо наголосити, що в наведених Указах Президента України певне коло методологічних аспектів виявилось відірваним від національних інтересів та від реальних вимог світового ринку. Невдалим також у законодавчо-нормативних актах є те, що в них багато положень сприймаються на віру, мають характер диктату і позбавлені конструктивності. Залишилась без уваги ситуація, що у процесі відкриття ринків у західно-європейських країнах виявилися істотні зовнішні і внутрішні суперечності. Нерівномірність економічного розвитку та диспропорції економічних структур поділили ЄС на багату північ та бідний південь. Функціонування ЄС як інтеграційного угруповання з єдиною національною системою управління породжує систему нових суперечностей: диспропорції ринкової та регульованої сфер; суперечності між національними та наднаціональними органами тощо. Зокрема, незважаючи на декларовану демократію, процеси вироблення та прийняття рішень на засадах компромісу і консенсусу, актуальним для ЄС залишаються такі проблеми інституціональної інтеграції як демократичний контроль над політикою ЄС, розподіл повноважень і функцій між органами ЄС, політика щодо прийняття нових членів [2]. У країнах-членах ЄС ставка постійно зосереджується на фінансові зміцнення власних світових господарських позицій, підпорядкування та використання у своїх інтересах інших країн; розвивається економічний суверенітет держав; розвивається незамасковане перекачування доходів зі слабких країн до сильних; продукується нееквівалентний обмін і світ багатих країн все більше віддаляється від світу бідних [2].

Отже, виявилось, що, з одного боку, відповідно до Указів Президента України визначені завдання щодо забезпечення входження України в Європейський економічний простір, здійснення заходів широкомасштабної діяльності, ліквідація обмежень розвитку конкуренції, створення основних економічних передумов для обмеження застосування протекціонізму, а з другого – відсутність конкретного механізму, за допомогою якого можна було б реалізувати сформульовані завдання. Особливо відчутна відсутність опрацьованих методологічних засад з питання синхронізації процесів відкриття ринків країн Європейського Союзу та України.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Як в наведених Указах Президента України, так і у прийнятих у 2013 р. Законах відсутні вимоги в плані досягнення Україною того рівня економічного розвитку, який характерний для країн ЄС, а саме: стабільність цін, рівень інфляції не перевищує 1,5 %, внутрішній борг країни не перевищує 60 % ВВП, зовнішній – 3 %, збалансованість процентних ставок на рівні не вище 20 % та стабільність валютних курсів. Особливе значення в цьому питанні має зіставлення рівнів економічного розвитку, що визначається виробництвом ВВП на душу населення, значення якого змінювались відповідними темпами до зміни валового внутрішнього продукту у фактичних цінах. Так, обсяги ВВП України у розрахунку на одну особу у 2000 р. склали 3436 грн і поступово щорічно збільшувались до 2008 р. включно (20495 грн), а з 2010 до 2011 рр. також простежувалось зростання – 23600 і 28488 грн відповідно [3]. Валовий внутрішній продукт з 2000 до 2008 рр. збільшився зі 170070 до 948056 млн грн, тобто на 777986 млн грн. У 2009 р. відбулось його незначне зменшення на 34711 млн грн (на 3,66%) щодо 2008 р. до 913345 млн грн, у 2010 р. він зріс стосовно 2009 р. до 1082569 млн грн, або на 18,53 %, у 2012 р. ВВП склав 1408889 млн грн, або зріс на 8,2 % до 2011 р. У цілому ВВП з 2000 до 2012 рр. збільшився у 8,28 рази – з 170070 до 1408889 млн грн. [3]. Високий перепад у рівнях ВВП на душу населення в ЄС та Україні (Данія – 33 тис. дол. США; Австрія – 26,2; Німеччина – 26,2; Швеція – 25,8 тис. дол.) є одним із фактів, що визначають стримане ставлення Європейського Союзу до України [4]. Досвід функціонування ЄС показує, що навіть двократне відставання Іспанії, Греції, Португалії за рівнем економічного розвитку від другої групи членів цієї організації (Австрія, Німеччина, Швеція, Бельгія, Франція, Фінляндія, Голландія, Велика Британія, Ірландія, Італія) створює серйозні труднощі у вирішенні завдань подальшого формування спільного господарського простору. Рух України по шляху включення в європейську спільноту здійснюється складно. Україна входить у групу країн-лідерів за територією та чисельністю населення Єв-

ропи, при цьому по об'єктах ВВП, по міжнародному економічному обміну промислової продукції, особливо машинобудування, є однією з аутсайдерів. Так, питома вага ВВП України у структурі світового у 2012 р. – 0,23%, експорт України в структурі світового експорту – 0,38 % [5]. В індексі людського розвитку Україна в 2012 р. посіла 78 місце зі 187 країн, Росія – 55, Білорусь – 50, дохід середньої сім'ї України склав 2,6 тис. євро; Польщі – 21,3; Великої Британії – 35,7; Німеччини – 27,5 євро [6]. ВВП на жителя України у 2012 р. склав 2943 євро, що в 7,24 рази менше ніж у Польщі, у 12 разів нижче рівня Великої Британії і в 4,4 рази нижче ніж в Росії [7].

Мета і завдання дослідження. Теоретичне обґрунтування методології досягнення синхронізації в процесах відкриття ринків країн Європейського Союзу та України. Виклад та обґрунтування методичних питань для досягнення синхронізації у процесах відкриття ринків – оновлення номенклатури продукції, розрахунку частки опосередкування, коефіцієнтів внутрігалузової міжнародної спеціалізації, покриття імпорту експортом, індексів внутрігалузової торгівлі для виявлення стратегічної переваги АПК України на зовнішньому ринку та базових співвідношень коефіцієнтів, індексу зовнішньої торгівлі. Аналіз зовнішньоекономічних відносин АПК України з основними інтеграційними угрупованнями країн за 2000-2012 рр. та визначення пріоритетних напрямів для України.

Матеріал і методика дослідження. Матеріалами дослідження є наукові праці вітчизняних і зарубіжних вчених щодо синхронізації процесів відкриття ринків країн, Укази Президента України та законодавча база по проблемах інтеграції України у світовий економічний простір, звіти про стан зовнішньоекономічних відносин України і АПК за 2000-2012 рр. В методичних дослідженнях враховувались причинно-наслідкові взаємозалежності суспільно-економічних процесів, сумісності їх елементів, формування факторів і результатів на засадах аналізу і синтезу. Для реалізації поставлених завдань використані методи наукової абстракції, аналіз рядів динаміки, розрахунково-конструктивний, економіко-статистичний.

Результати досліджень та їх обговорення. Синхронізація процесів – це головна ознака процесів відкриття ринків країн Європейського Союзу та України. Ще не так давно вважалося, що синхронізація процесів необов'язкова. Реальність спростувала таке твердження і довела, що відсутність синхронізації процесів призводить до хаосу та анархії. Синхронізація процесів вирішує одну із найскладніших проблем, які тільки можна уявити: проблему глобалізації і економіки, яка дозволяє виявити і передбачити найхарактерніші риси нового історичного періоду, в якому ми живемо. Так, нині в період глобалізації, коли спосіб людського життя, матеріальні умови виробництва ніколи ще не змінювалися так швидко, як за період індустріалізації, змінюючи таким чином самі основи глобалізації і глобалізму, вони змушені самозмінюватися і продукувати новий період в історії людства, назву якого поки що важко сформулювати – постіндустріалізм, нематеріальне виробництво, інформаційна спільнота, а, можливо, у найближчому майбутньому постінформаційна спільнота. Ясно, що якщо людство зробило перший крок у своє невідоме майбутнє, то воно не зупиниться і буде крокувати далі, вирішуючи на цьому шляху тепер вже глобальні проблеми, щоб забезпечити свій сталий розвиток та існування [9]. Без синхронізації процесів не може діяти еквівалентний обмін товарами між країнами. Неспроможність деяких країн використовувати синхронізацію процесів обумовлює їх деградацію. Відкриття ринків країн без урахування синхронізації процесів спрямовано на одержання нечесної комерційної вигоди та забезпечення домінуючого становища на ринку, ошукування партнерів по спільному ринку. Практика засвідчує, що цих вимог часто не дотримуються, і відсутність синхронізації процесів залишається одним зі способів нечесної боротьби великих держав проти невеликих країн.

Необачливе або штучне ігнорування синхронізацією процесів відкриття ринків зумовлює ускладнення пошуку компромісів між державами, обмеження доступу до ресурсів, нез'ясованість механізмів рівноваги між країнами, висування необґрунтованих торговельних претензій, схильність до конфліктів та експансіонізму. Відсутність синхронізації процесів – не тільки небажана, але й небезпечна для зовнішньоекономічної діяльності, оскільки вільно чи невільно можуть виникати ситуації щодо формування жорсткого протекціонізму і здійснення заходів щодо беззастережної лібералізації.

Формуючись на основі митно-тарифної політики, відкритість ринків країн Європейського Союзу та України відображає рівень інтеграції експортних потенціалів, ступінь розвитку зовнішньоекономічної діяльності та їх дієздатність (табл.1). Синхронізація процесів виступає як економічний фундамент, на якому ґрунтується інтеграція України до Європейського Союзу. Синхронізація процесів набуває нової якості, перетворюється із сомативного в логічно цілісний і структурно завершений чинник.

Таблиця 1 – Динаміка зовнішньоторговельного балансу агропромислового комплексу України (2000-2012 рр.), млн дол. США

Роки	Всього	Країни							
		СНД	ЄС	Балтії	Африканські	США	Азії	Інші	Австралія, Океанія
Зовнішньоторговельний обіг									
2000	2576,3	986,3	604,0	61,8	*	85,4	*	*	*
2003	5284,4	2081,7	987,7	195,4	179,4	81,9	*	1756,8	0,8
2006	8524,4	2419,4	2841,4	*	501,1	165,6	*	2596,9	*
2009	14945,1	3536,7	4203,7	*	1516,1	334,7	4263,6	1028,4	*
2012	26069,3	4650,3	8257,2	*	3882,1	353,1	6887,3	2027,2	*
Експорт									
2000	1581,9	803,7	337,9	42,7	*	*	*	*	*
2003	2994,5	1386,0	493,9	111,9	102,3	35,9	*	864,3	0,1
2006	5154,0	1707,9	1553,2	*	406,1	14,9	*	1471,9	*
2009	9773,5	2741,1	2250,7	*	1293,0	18,2	3353,9	116,5	*
2012	18193,9	3697,7	5079,3	*	3495,2	24,5	5515,7	378,8	*
Імпорт									
2000	994,4	182,7	266,8	83,5	*	*	*	*	*
2003	2289,9	695,7	493,8	22,0	77,0	49,5	*	892,4	0,7
2006	3370,4	711,5	1288,2	*	95,0	150,7	*	1125,0	*
2009	5171,6	824,6	1653,1	*	223,1	316,5	909,7	911,9	*
2012	7875,4	952,6	3177,9	*	386,9	328,5	1371,6	1648,4	*
Сальдо									
2000	587,4	621,0	71,1	20,7	*	*	*	*	*
2003	704,6	690,3	0,2	28,3	25,3	-13,6	*	-28,1	-0,6
2006	1783,6	996,4	265,0	*	311,1	-135,8	*	347,0	*
2009	4601,9	1916,5	297,6	*	1069,9	-298,2	2444,2	-795,3	*
2012	10318,6	2745,2	1901,4	*	3108,3	-304,0	4144,0	-1269,6	*

Джерело: авторська розробка

Складовими такого чинника є формування стійких взаємозв'язків між державами та зростання ролі зовнішнього і внутрішнього ринків. Стан розвитку економічних процесів економічної інтеграції АПК полягає у синхронізованому відкритті ринків ЄС та України у порівнянні з іншими країнами світу. Зовнішньоторговельний обіг України за 2012 р. відносно 2000 р. зріс у 5,15 рази, в т.ч. АПК – у 10,3, у тому числі з країнами ЄС – у 13,7 рази, країнами СНД – у 4,7 рази, або темпи зростання ЗТО АПК України з країнами ЄС у 2,9 рази перевищили темпи зростання з країнами СНД, з них експорт відповідно з ЄС – у 1,5 рази, з СНД – в 4,5 рази. Якщо виходити з динаміки зовнішньоекономічних відносин АПК України за 2000-2012 рр., у 2000 р. ЗТО України з країнами СНД складав 38,3%, експорт – 50,8, імпорт – 18,4, з Російською Федерацією відповідно – 28,7, 40,1, 10,7%. У 2012 р. ЗТО АПК України з країнами СНД склав 17,8%, експорт – 26,6, імпорт – 12,1, у т.ч. з Росією відповідно 10,9%, 11,44, 9,74 %. Таким чином, у структурі ЗТО, експорту та імпорту продукції АПК, питома вага країн СНД у 2012 р. порівняно з 2000 р. знизилась відповідно в 2,15; 1,91; 1,52 разів, з Росією – в 2,59; 3,51; 4,13 разів.

З країнами СНД ЗТО, експорт та імпорт АПК у 2000 р. складав відповідно 23,4, 21,6, 26,8%. У 2012 р. ЗТО АПК з країнами ЄС – 31,67%, експорт – 27,92, імпорт – 40,4%. Питома вага України з країнами ЄС за 2000-2012 рр. зросла по: ЗТО – в 1,35, експорту – 1,29, імпорту – 1,5 разів. За 2000-2012 рр. ЗТО АПК України зріс у 10,12 разів, експорт – в 11,5, імпорт – у 7,92 рази, зовнішньоторговельне сальдо зросло у 17,65 разів і склало у 2012 р. 10,32 млрд. дол. США за від'ємного зовнішньоторговельного сальдо країни 14,4 млрд дол. США [10].

З аналізу наведених даних видно, що у стосунках між Україною та Європейським Союзом проходить процес активізації інтеграційних процесів – загальноторговельний обіг АПК України з країнами ЄС у 2012 р. склав 40,4 %, експорт – 27,9, імпорт – 40,3 %, з країнами СНД відповідно 17,8, 12,1, 20,3 %. Темпи цих процесів явно випереджають загальні тенденції по АПК між Україною і СНД: у 2013 р. в структурі експорту АПК країни ЄС склали 16,5 %, імпорту – 21,5, країн СНД відповідно 46,3 та 30,3 %. Викладене вище дає підстави вважати, що для досягнення синхронізації у процесах відкриття ринків ЄС та України потрібно вирішити наступні методологічні питання. Перше. Оновлення номенклатури продукції, представленої на світовому ринку, відбувається значно швидше ніж раніше. В цей нескінченний процес включається все більша кількість країн, які або створили новий товар, або мають перевагу у витратах виробництва. Про роль зовнішнього ринку в економіці окремих країн свідчать дані питомої ваги експорту у ВВП. Слід зазначити, що чим меншими є забезпеченість ресурсами і місткість внутрішнього ринку тієї чи іншої країни, тим більша потреба у виході на світовий ринок та більша частка експорту у ВВП і навпаки. Для таких країн експорт є способом отримання бажаних товарів і тому може досягати 25-35 % і більше від ВВП [11]. Інші країни, які мають багаті та різноманітні ресурси і місткий внутрішній ринок, менше зв'язані зі світовим ринком, але всі вони залежать від міжнародної торгівлі і така залежність для різних країн є різною. За методикою Світового банку вона визначається за формулою:

$$ЧЗ = \frac{ЕК}{ВВП} \times 100\% ,$$

де ЧЗ – частка залежності;

ЕК – вартість експорту у ринкових цінах;

ВВП – валовий внутрішній продукт.

Питома вага експорту у ВВП розвинутих країн коливається від 10 до 70 % (у США – 12,1 %, Канаді – 40, Нідерландах – 56, Бельгії – 73,4 %, Україні в 2012 р. – 40,2%). Частка опосередкування економіки України зовнішньоекономічними зв'язками у 2012 р. склала 89 %, яке розраховується у відсотках як відношення зовнішньоторговельного обігу до ВВП, питома вага країн світу коливається від 17 (Японія) до 356 % (Сінгапур).

Завдяки тому, що АПК України завжди досягав додатного зовнішньоторговельного сальдо, його коефіцієнт внутрігалузевої міжнародної спеціалізації, як відсоткове відношення додатного зовнішньоторговельного сальдо до зовнішньоторговельного обігу у 2012 р. склав 39,5 %, що є достатньо високим показником. Коефіцієнт покриття імпорту України експортом у 2012 р. склав 0,83, в АПК – 2,3. Наведений аналіз показує, яким чином необхідно забезпечувати синхронізацію процесів відкриття ринків ЄС та України і на забезпечення яких конкретних значень показників або їх співвідношення повинні бути спрямовані експортно-імпортні операції. Важлива особливість розглянутого методологічного заходу полягає в тому, що міра як вимір якості синхронізації процесів є формою і змістом зовнішньоекономічної стратегії країни, тобто йдеться про напрям і визначення конкретних меж, або глибину впливу чинників лібералізації протекціонізму на процеси відкриття ринків країн-партнерів по торгівлі у таких варіантах, щоб не заподіяти їм збитки за розбудови зовнішньоекономічних зв'язків.

Від цього залежатиме не тільки синхронізація процесів, але й суттєве підвищення потенційних можливостей прискорення експортно-імпортних операцій. Варто вибирати системні підходи до опрацювання методологічних засад синхронізації процесів поетапного відкриття ринків країн ЄС залежно від їх зовнішньоекономічного змісту. На нашу думку, розглянуте базове співвідношення (1,2 і більше відносно експорту і 0,8 та менше щодо імпорту) орієнтоване на загальний баланс між експортом та імпортом та здатне забезпечити уникнення збитків у ЗЕД не лише однієї країни, а одночасно двох, що докорінно змінює уявлення про наукове визначення характеру відносин між країнами-партнерами.

Актуальним є питання оновлення методологічних засад щодо досягнення синхронізації у процесах поетапного відкриття ринків країн ЄС та України. Прискорення чи гальмування таких процесів має здійснюватись відповідно до зовнішньоекономічної політики, перспектив розвитку експорту й імпорту товарів. Методологічний акцент необхідно робити на тому, щоб синхронізація процесів протидіяла дискримінаційним діям з боку тієї чи іншої країни. Необхідно також зазначити, що синхронізація процесів повинна бути обнадійливою відносно кінцевих результатів співробітництва між країнами-партнерами по торгівлі та такими їх об'єднаннями, як зони вільної торгівлі, митний союз, спільний ринок та економічний союз.

Друге. Щодо синхронізації процесів відкриття ринків країн ЄС та України, то для України принципове значення має вирішення на науковому рівні такого питання, як експорт сировинних товарів сільського господарства і харчової промисловості. Орієнтація країн на розширення експорту сировинних товарів об'єктивно зумовлена специфікою порівняльних переваг цих країн у міжнародній торгівлі, негативно впливає на стан їх економіки. Така ситуація виникає у випадках, коли збільшення пропозиції сировини товарів призводить до значного зниження цін на них, як це сталося, наприклад, 1.08.2013 р., коли на Роттердамській біржі, де формується світова цінова аграрна кон'юнктура, ціна на насіння сояшнику обвалилася з 1250 дол. США за тонну до 950 дол., що призвело до зниження закупівельних цін в Україні на 36-38 % – з 4500 до 2800 грн за тонну. Світовий ціновий показник на цей вид продукції знизився на 20-22 %, в Україні – на 36-38 % [13].

Через нестабільність цін на сировинні товари їх тенденції до зниження умови торгівлі для України погіршуються, тому Україна повинна обмежувати імпорт товарів, замінюючи його товарами власного виробництва. В цьому випадку досягнення синхронізації у процесах відкриття ринків країн ЄС та України слід розглядати як особливі методологічні засади, застосування яких може забезпечувати активне розширення зовнішньоекономічної діяльності. Третє. Аналіз стану та тенденції досягнення синхронізації у процесах відкриття ринків країн-партнерів у зовнішній торгівлі з допомогою базових співвідношень та розрахунку специфічного показника – індексу показав, що і перший, і другий належать до класу загальнометодичних, що мають необхідну практичну спрямованість. Є підстави вважати, що розглянуті методологічні підходи є серйозним науковим надбанням щодо макроекономічного рівня. У свою чергу, для якісного і повного аналізу синхронізації у процесах відкриття ринків необхідно дослідити цю проблему на рівні митно-тарифного регулювання, ціноутворення та субсидування. Своєрідність досвіду ЄС полягає в тому, що узгоджене регулювання здійснюється на міжнародному і національному рівнях [12].

Для регулювання внутрішнього і зовнішнього ринків в країнах ЄС застосовуються такі види цін: ціни світового ринку, державні ціни на імпорт, інтервенційні ціни, ринкові ціни, ціни державного втручання, експортні мита та митні збори. В умовах України внутрішня і зовнішня торгівля регулюється за допомогою цін світового ринку, внутрішніх ринкових цін, закупівельних цін, мита на імпортні та експортні товари. Характерною особливістю для країн ЄС є те, що рівень цін на продукти всередині них вищий від рівня цін на світовому ринку. Отже, відкриття внутрішнього ринку України для імпортних товарів з країн ЄС доцільно здійснювати в такому режимі, щоб рівень імпортних цін разом з митом перевищував рівень цін, що формується на споживчому внутрішньому ринку України, але рівень таких цін без мита не має перевищувати рівень цін світового ринку. Щодо відкриття внутрішнього ринку країн ЄС для імпортних товарів з України, то тут виправдано виходити з того, щоб імпортні ціни без мита за своїм рівнем були не нижче рівня цін світового рівня. Розмір самого мита визначається залежно від того, чи ціна на внутрішньому ринку країн ЄС перевищує ціну на світовому ринку чи ні. Таким чином, розглянута методологія синхронізації у процесах відкриття ринків країн ЄС та України найкращим чином слугує інтересам країн-партнерів. Однією з проблем синхронізації процесів є їх узгодженість як у часі, так і в динаміці. Порушення синхронізації процесів означатиме для одних суб'єктів зниження, а для інших підвищення цін на внутрішньому ринку.

У всіх без винятку напрямках інтеграції України з країнами ЄС не можна недооцінювати можливого виникнення диспропорції у ринковій сфері та суперечностей між національними та наднаціональними інтересами. Таким чином, кінцева мета зовнішньоекономічної політики повинна бути комплексною і включати таку складову, як досягнення синхронізації в процесах відкриття ринків країн ЄС та України.

Висновки. Посилення глобалізаційних процесів та сучасний світовий розвиток активізують тенденції інтеграції національних економік. Ядром загальноєвропейської економічної інтеграції є Європейський Союз. Інтеграція України в ЄС сприятиме її переміщенню з периферії в ядро світової економіки. З цього приводу нагромаджено деякий досвід, але залишається поза увагою питання опрацьованості методології та методичних засад відносно досягнення синхронізації у процесах відкриття ринків у схемі «ЄС – Україна та її АПК» та «Україна та її АПК – ЄС». Виданими, починаючи з 1998 р., Указами Президента України про затвердження стратегії інтеграції України до Європейського Союзу передбачено здійснення курсу України на інтеграцію з ЄС, забезпечення входження України в Європейський політичний, економічний і правовий простір, удосконалення механізму співробітництва України з ЄС та забезпечення виконання Угоди про партнерство і співробітництво і підписання в 2013 р. Угоди «Про асоціацію між Україною та ЄС». Розвиток процесу економічної інтеграції полягає у синхронізованому відкритті ринків ЄС та України і взаємному збалансуванню торгівлі. Економічна інтеграція ґрунтується на координації, синхронізації та відповідності прийняття рішень у сфері економіки України і ЄС та передбачає ліквідацію обмежень розвитку конкуренції і обмеження застосування протекціонізму, формування основних економічних передумов для набуття Україною статусу повноправного члена ЄС.

У згаданих Указах Президента України досить велике коло методологічних і методичних аспектів не повною мірою відповідає реальним сучасним вимогам світового ринку. Не враховано, наприклад, що нерівномірність економічного розвитку та диспропорції економічних структур поділили ЄС на багату північ та бідний південь. У згаданих Указах практично відкриті методологія та методичні засади з питання синхронізації процесів відкриття ринків країн ЄС та України. Реальна практика спростувала твердження, що саме відсутність синхронізації процесів не обов'язкова і довела, що саме відсутність синхронізації призводить до непередбачуваних наслідків, ошукування партнерів по спільному ринку, нечесної боротьби великих держав проти невеликих країн. Необхідно відмовитися від безсистемного підходу у визначенні орієнтирів лібералізації і протекціонізму в ЗЕД. Варто вибирати більш системні підходи відносно опрацювання методології і методичних засад досягнення синхронізації в процесах поетапного відкриття ринків країн-партнерів по торгівлі залежно від їх зовнішньоекономічного змісту, збалансованості між експортом й імпортом товарів, узгодженості дій чинників лібералізації і протекціонізму. Безперечним також є те, що прискорення чи гальмування ринків має здійснюватися відповідно до зовнішньоекономічної політики, перспектив розвитку експорту й імпорту товарів. В методологічному плані акцент необхідно робити на те, щоб синхронізація процесів протидіяла дискримінаційним діям з боку тієї чи іншої країни, була обнадійливою відносно кінцевих результатів співробітництва між країнами-партнерами по торгівлі. За інтеграції України з країнами не можна недооцінювати можливого виникнення диспропорцій у ринковій сфері, суперечностей між національними та наднаціональними інтересами. До важливих ознак синхронізації у процесах відкриття ринків країн належать: близькість рівнів ВВП на душу населення та ідентичність кривих попиту у двох країнах; близькість цін факторів і витрат на виробництво диференційованих продуктів; близькість величини тарифних і нетарифних бар'єрів; порівняно однаковий ступінь диференціації конкуруючих товарів номінальної величини транспортних витрат. На цьому автор планує зосередити свої пошуки в процесі реалізації Угоди «Про асоціацію між Україною та ЄС».

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Указ Президента України "Про затвердження стратегії інтеграції України до Європейського Союзу" // Збірн. норм акт. – К.: Інформагрупп. – 1998. – № 8. – С. 4-5.
2. Пахомов Ю.М. Національні економіки в глобальному конкурентному середовищі / Ю.М. Пахомов, Д.Г. Лук'яненко, Б.А. Губський. – К.: Україна, 1997. – 237 с.
3. Кошевий М.М. Тенденції розвитку промислового сектору національної економіки та наукоємних виробництв в Україні / М.М. Кошевий // Підвищення конкурентоспроможності підприємств. Кол. моногр. у 4 томах, т. I, за ред. проф. Паршиної О.А. – Дніпропетровськ, 2013. – С. 174.
4. Будкін В. Проблеми і перспективи співробітництва між Європейським Союзом та Україною / В. Будкін // Економіка України. – 2000. – № 9. – С. 82–86.
5. LINSTAD/ Handbook of Statistics? 2013, Geneva, 2013. – 768 p.
6. Дробноход М. Сучасні тенденції еволюційного розвитку людства та України / М. Дробноход // www.anusu.org.ua/index/files/ArticlesDrobnokhods/htm
7. Губенко В.І. Стратегія співробітництва України: СОТ, ЄС, МС, ЦАР / В.І. Губенко // Наукове забезпечення процесів соціально-економічного розвитку країн в епоху глобальної інтеграції. – Сімферополь-Ялта, 2013. – С. 74.

8. Губенко В.І. Глобалізаційні детермінанти розвитку світової та національної економіки України / В.І. Губенко // Стратегія розвитку України у глобальному середовищі // Матер. VI міжнар. наук. практ. конференції. – Сімферополь-Ялта, 2012. – С. 12.
9. Власов В.І. Глобалістика: історія, теорія / В.І. Власов: Монографія. – Вінниця: ТОВ "Нілан". – ЛТД, 2012. – 856 с.
10. Звіти про стан зовнішньоекономічних відносин в системі агропромислового комплексу України за 2000-2012 рр. – К., 2000-2012 – 72 с.
11. Климко Г.Н. Основи економічної теорії: політичний аспект / Г.Н. Климко, В.П. Нестеренко // 3-тє вид., перероб. і доп. – К.: Вищ. шк. – Знання, 2007. – 745 с.
12. Кваша С.М. Удосконалення аграрних зовнішньоекономічних відносин та особливості регулювання аграрного ринку в країнах ЄС / С.М. Кваша // Економіка АПК. – 2000. – № 6. – С. 1-2.
13. Бойко І. На соняшнику далеко не заїдеш / І. Бойко // Сільські вісті. – 2013. – № 118 (19011). – С. 1-2.

Методологія досягнення синхронізації в процесах відкриття ринків країн ЄС та України

В.І. Губенко

В статті осмислено теоретичне обґрунтування методології досягнення синхронізації в процесах відкриття ринків країн Європейського Союзу та України, яка б забезпечила взаємне сбалансування торгівлі між Україною та країнами ЄС. Доведено, що синхронізація є головним ознакою процесів відкриття ринків країн Європейського Союзу та України, яка вирішує одну з найскладніших проблем – проблему глобалізації економіки, що дозволяє виявити і передбачити найбільш характерні риси нового історичного періоду. Доведено, що без синхронізації процесів не може діяти еквівалентний обмін товарами між країнами; синхронізація процесів набуває нову якість, перетворюючись з сумативного в цілісний і структурно завершений фактор, складовими якого є формування стійких взаємозв'язків між державами. Установлено, виходячи з аналізу динаміки зовнішньоекономічних відносин АПК України з країнами ЄС за 2000-2012 рр., що країни Європейського Союзу стали основними партнерами України в зовнішньоекономічних відносинах, збільшив зовнішньоторговельний оборот в 13,6 рази, з них експорт в країни ЄС – в 15 раз. Для досягнення синхронізації процесів відкриття ринків країн ЄС та України обґрунтовано їх методику.

Ключові слова: синхронізація, інтеграція, Європейський Союз, зовнішньоекономічний оборот, експорт, імпорту, глобалізація, ринки, еквівалентний обмін.

Надійшла 09.10.2013.

УДК 619:614.31:637.523:338

ШУСТ О.А., д-р екон. наук

Білоцерківський національний аграрний університет

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ЗБУТУ ТВАРИНИЦЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИМИ ПІДПРИЄМСТВАМИ УКРАЇНИ

У статті розглядаються організаційно-економічні засади формування системи збуту тваринницької продукції сільськогосподарськими товаровиробниками різних організаційно-правових форм господарювання. Зокрема, деталізований аналіз здійснений за дослідження товароруку за інших каналів збуту. Особлива увага приділяється особливостям збуту основних видів продукції тваринництва: молока, м'яса худоби та птиці. З'ясовано основні причини, які не сприяють підвищенню ефективності збутової діяльності господарств корпоративного сектору. Запропоновано шляхи покращення збутової діяльності сільськогосподарських товаровиробників.

Ключові слова: сільськогосподарські підприємства, господарства населення, збут, маркетингові канали, ціна.

Постановка проблеми. Ринкові відносини пов'язані зі створенням збутової інфраструктури, яка базується на різноманітності форм збуту, розвитку конкуренції та комерції. Збут сільськогосподарської продукції у сучасних умовах характеризується появою нових ринкових каналів. Поступово відбувається переорієнтація товаровиробників на альтернативні канали. У разі недостатньої розвиненості інфраструктури багатоканальний збут і його різноманітні форми замінюються реалізацією більшої частини продукції посередницькими структурами. При цьому товаровиробники втрачають у ціні, відволікають від виробництва дефіцитні ресурси на створення бази зберігання і переробки продукції.

У країнах із розвинутою системою ринкових відносин збут є складовою частиною маркетингу та орієнтований на задоволення запитів споживачів, що дозволяє запобігти диспропорції у виробництві, раціонально використовувати ресурси й уникнути неефективних витрат. Єдиною уні-

версальної системи реалізації продукції не існує в жодній країні світу, відсутні й програми збутових відносин між різними категоріями товаровиробників. Кожна держава, торговельне об'єднання, фірма, кооператив тощо базують свою діяльність на певних маркетингових принципах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сутність збутової діяльності у практиці зарубіжних товаровиробників висвітлена у працях Г. Астратової, Ф. Букереля, А. Дайана, В. Клюкача, П.Р. Колса, Р. Ланкара, А. Папцова, В. Узуна, М. Тейсі, Дж. Н. Уля та інших. Розвивають тему розвитку збуту сільськогосподарської продукції у вітчизняних умовах О. Варченко, А. Даниленко, С. Дусановський, О. Єраркін, С. Кваша, Д. Крисанов, Х. Махмудов, Л. Михайлова, Л. Молдаван, Т. Осташко, П. Саблук, І. Соловійов, М. Солодкий, Г. Шевченко, О. Шпикуляк, Шпичак та інші вчені. Зазначені наукові праці стали основою для побудови теоретичної бази дослідження.

Мета дослідження – здійснити оцінку сучасного стану збуту тваринницької продукції та запропонувати шляхи до їх покращення.

Методи дослідження. Застосовувались такі теоретичні та емпіричні методи наукового пізнання: системний підхід з використанням методів порівняльного аналізу, порівняння синтезу, аналізу ієрархій та прийняття рішень.

Результати дослідження та їх обговорення. Формування ринкової системи просування продукції пов'язано, насамперед, із вибором найбільш ефективних каналів її реалізації, визначенням потенційних покупців, зниженням витрат і підвищенням конкурентоспроможності товарів. Важливим завданням збутової діяльності підприємства є просування товару до кінцевого споживача. Обґрунтування вибору каналу реалізації продукції сільськогосподарськими підприємствами залежить від численних факторів, серед яких вагоме місце відводиться ціні, якості продукції, рівню сервісного забезпечення збутової діяльності та ін.

Трансформація аграрного сектору передбачає приведення системи господарювання у відповідність з новими економічними умовами, що зумовлює необхідність диверсифікації інституціональної структури просування сільськогосподарської продукції на ринок і вдосконалення діючих каналів збуту. Система просування товарів функціонує на основі стратегії, яка включає в себе як вибір економічно ефективних каналів збуту, так і безпосередній розподіл продукції, критерієм ефективності якого є: швидкість руху товару, витрати обігу та обсяги реалізації. Виділяють дві основні передумови успішних стратегій збуту. По-перше, збут кожної товарної групи повинен відповідати фазі її життєвого циклу і цілям організації. По-друге, стратегії мають відповідати реальному стану розвитку збутової діяльності підприємства на ринку [1].

Стратегія збуту включає: вибір цілей; покупців або їх груп; горизонту покупців і ринку (горизонт покупців – перша ланка збуту з правом власності на продукцію, а горизонт ринку – це остаточний користувач); заходи із заповнення ринку (кількість роздрібних торговців); форми організації (угоди суб'єктів по каналах збуту).

Мета збутової діяльності визначається товаровиробниками і залежить від конкретних умов, наприклад, завоювання якомога більшої частки ринку (іноді навіть за рахунок зниження частки прибутку), максимізація прибутку і т. д. Після обґрунтування мети визначають ефективні канали збуту для кожного виду продукції: за розміром інвестицій; потенціалом збуту; співвідношенням доходів і витрат; можливостями контролю; умовами співпраці; умовами конкуренції і т. п.

У системі «виробництво-споживання» провідне місце належить збуту, оскільки він дає можливість одержати оперативну інформацію про потенційні можливості споживачів, їхні купівельні запити та вимоги до продукції, а також визначити величину потенційної й реальної ємності ринку конкретного товару [2].

Формування ринкової системи просування продукції пов'язано, насамперед, із вибором найбільш ефективних каналів її реалізації, визначенням потенційних покупців, зниженням витрат і підвищенням конкурентоспроможності товарів. У збутовій діяльності велике значення має просування товару до кінцевого споживача. Вибір підприємством каналів збуту обумовлює його діяльність на тривалий період.

Трансформація аграрного сектору передбачає приведення системи господарювання у відповідність до нових економічних умов. Це викликає необхідність диверсифікації інституційної структури просування продукції на ринок та вдосконалення діючих каналів. Система просування товарів функціонує на основі стратегії, що включає як вибір економічно ефективних каналів збуту, так і безпосередній розподіл продукції, критерієм ефективності якого є: швидкість руху товару,

витрати обігу та обсяги реалізації. Виділяють дві основні передумови успішних стратегій збуту. По-перше, збут кожної товарної групи має відповідати фазі її життєвого циклу і цілям організації. По-друге, стратегії повинні відповідати реальному стану організації на ринку.

За результатами анкетного опитування керівників сільськогосподарських підприємств різних форм господарювання, основними проблемами сільськогосподарських товаровиробників у реалізації продукції є низький рівень закупівельних цін (80 % респондентів). Передусім, це пояснюється тим, що, з одного боку, в опитаних відсутні навички пошуку найбільш ефективних маркетингових каналів збуту для отримання оптимального рівня ціни, з іншого боку – продукція, яку вони пропонують на ринку, невисокої якості й не враховує вимоги переробних підприємств.

Дійсно, продукція, яка надходить на молокозаводи та м'ясокомбінати, ще досить низької якості. Худоба не відповідає ваговим кондиціям, а у молоці високий вміст бактерій та інших шкідливих часток. Наступними чинниками, які для сільськогосподарських керівників зумовлюють складності у здійсненні маркетингу, є нестача інформації про ринки збуту, проблема транспортування та пакування продукції.

Отже, основна проблема у процесі збуту продукції – відсутність інформації у сільськогосподарських товаровиробників про маркетингові канали збуту та ціни. Поки що для них основним інформаційним джерелом, який певним чином усуває інформаційний вакуум, є друковані періодичні видання – газети і журнали, а також телебачення. Прайс-листами користуються тільки 3% сільськогосподарських товаровиробників.

Важливим показником економічної доцільності виробництва певних видів сільськогосподарської продукції та її реалізації є рівень рентабельності.

Розглянемо особливості реалізації тваринницької продукції сільськогосподарськими підприємствами, де вагому роль у реалізації відіграють заготівельні пункти. Значення показника рентабельності виробництва молока зазнає певної циклічності зі значними перепадами. Наприклад, рентабельність виробництва молока в 2006 р. була від'ємною і становила -3,7%, але вже у 2007 р. стала додатною і досягла 13,8%. Головною причиною такої різкої зміни стало формування високих закупівельних цін на молоко з боку переробних підприємств. Останні, під впливом підвищення купівельної спроможності населення, а також відновлення експортних операцій з Російською Федерацією, значно збільшили попит на молочну сировину, дефіцит якої поступово почав формуватися на ринку.

У цьому випадку можемо констатувати поєднання низької еластичності виробництва молока з нестабільністю ринків збуту, передусім експортних. Важливим аспектом цього питання є забезпечення якості молочної сировини та молочної продукції, яка б задовольняла вимоги потенційних покупців, щонайменше на ринках СНД, тобто поряд із забезпеченням зростання обсягів виробництва молока державна політика має орієнтувати виробників на підвищення якості виробленої продукції [4].

У 2011 р. дефіцит молочної сировини спровокував чергове різке зростання закупівельних цін на молоко. Лише за рік закупівельні ціни збільшились на 58,2%. Прикладом ажіотажного попиту може бути той факт, що восени 2011 р. сільськогосподарські підприємства реалізовували молоко за цінами, що на той час майже дорівнювали закупівельним цінам європейського ринку (0,35 євро/літр). Як наслідок, показник рентабельності виробництва молока в сільськогосподарських підприємствах становив 18,5%. При цьому слід зазначити, що із загальної кількості підприємств додатна рентабельність була у 74,4% підприємств.

Слід зазначити, що досить велика група підприємств (майже 74,4%) із високою рентабельністю виробництва молока (понад 20%) забезпечує цей показник, передусім, за рахунок оптимізації собівартості виробництва, яка на 15–20% нижча від аналогічного показника інших підприємств.

Сегментація виробників молока є вкрай важливою з погляду подальшого формування державної політики. Очевидно, що успішним господарствам держава має допомагати інвестуванням у розширення та модернізацію виробництва, яке значною мірою може здійснюватися за рахунок доходів від операційної діяльності.

Щодо збиткових господарств, особливо із рівнем рентабельності 10% і нижче (частка таких господарств становить 10,9%), без зміни державної політики вони з великою ймовірністю будуть знижувати поголів'я, поступово виходячи із цього бізнесу. Зважаючи на те, що такі підприємства, вірогідно, не матимуть коштів для власних інвестицій, а державні інвестиції хоча б без част-

кового співфінансування бізнесу не мають сенсу, одним із варіантів державної політики могло б бути виокремлення господарських комплексів на основі ферми в окремий майновий масив із наступним залученням потенційних інвесторів до розвитку таких комплексів на основі впровадження новітніх технологій.

Враховуючи особливості молока як товару, переробні підприємства залишаються основними партнерами сільськогосподарських підприємств, адже їхня частка у загальному обсязі продажу молока становила 94,6%. Загальні обсяги реалізації сільськогосподарськими підприємствами (крім малих) молока збільшилися на 2,9% і становили 2061,3 тис. т.

Для організованого ринку характерним є високий рівень переробки молока. Згідно із середнім світовим показником, частка надходження молока на переробні підприємства від загального виробництва становить майже 60%. У провідних країнах світу вона перевищує 80%. Для прикладу, в країнах Європейського Союзу переробляється понад 95% виробленого молока.

В Україні частка переробленого молока все ще залишається набагато меншою порівняно навіть із середньосвітовим показником. У 2010 р. на переробку надійшло 42,1% виробленого молока, а решта була використана для власного споживання, прямого продажу або втрачена. Цей рівень є значно кращим порівняно з кінцем дев'яностих років – періодом відродження молокопереробної галузі, коли на переробку надходило не більше 20-23% виробленого молока, водночас значно гіршим за рівень 1990 р., коли перероблювалося майже 75% молока, надосного в усіх категоріях господарств.

В останні роки попит на молочну сировину з боку молокопереробних підприємств формувався під тиском дефіциту та падіння купівельної спроможності населення, що є цілком логічно, зважаючи, що ціни на молочну продукцію по окремих позиціях вже перевищують європейський рівень. Суттєво погіршила ринкову ситуацію й зміна системи субсидування молочної галузі, оскільки передбачений у 2011 р. новий варіант державної підтримки так і не запрацював. За таких умов відбувається поступове скорочення як обсягів продажу готової молочної продукції, так і загального попиту на молочну сировину з боку переробних підприємств.

Частка великотоварного сільськогосподарського виробника у формуванні пропозиції молочної сировини на молокопереробні підприємства не є визначальною і може суттєво змінюватися залежно від регіону. В середньому за останні десять років у сільськогосподарських підприємствах було закуплено 36,3% від загального обсягу надходження молока на переробні підприємства. У 2009–2011 рр. частка закупівлі молока від сільськогосподарських підприємств дещо зросла – до 39–41%. З одного боку, це було пов'язано із загальним скороченням обсягів закупівлі молока, у т. ч. внаслідок втрати сировинних ресурсів від господарств населення, де останніми роками стрімко скорочувалося поголів'я корів, а з іншого, свідчить про поступове нарощування виробництва окремими сільськогосподарськими підприємствами, що ризикнули інвестувати в розвиток молочного скотарства.

Подібна ситуація складається і стосовно реалізації великої рогатої худоби та свиней сільськогосподарськими підприємствами, де основним каналом збуту є м'ясопереробні підприємства. Ця обставина також пов'язана зі специфікою товару – живою твариною. Сільськогосподарські підприємства не мають обладнаних забійних пунктів, що змушує їх здійснювати реалізацію живих тварин. Крім того, транспортування до місця забою має здійснюватися спеціально обладнаним транспортом, який є в автотранспортного підрозділу м'ясопереробного підприємства.

Аналіз продажу тваринницької продукції особистими селянськими господарствами свідчить, що значна її частина реалізується за «іншими каналами», тобто торгово-посередницькими структурами, тоді як найвищий рівень цін зафіксований за реалізації на роздрібних продовольчих ринках [5].

Найбільший сегмент реалізації за «іншими каналами» пояснюється насамперед віком товаровиробника. Це переважно люди старшого віку, фізично неспроможні торгувати цілий день. Крім того, вони повинні щоденно вести господарство; у них немає навичок реалізації тваринницької продукції, постійного покупця; криміногенна ситуація на ринках спрацьовує не на користь товаровиробника; нинішня система роздрібних продовольчих ринків не спроможна реалізувати поставлені обсяги тваринницької продукції. Дія зазначених вище чинників призводить до того, що власник особистого селянського господарства орієнтується на переробні підприємства і торгово-посередницькі структури, які мають власну систему збуту [6].

Сільські органи місцевого самоврядування та населення не можуть самостійно вирішити зазначені вище проблеми. Діють постачально-збутові, агросервісні й переробні підприємства, створені представниками агробізнесу, коли посередники пропонують послуги сільгоспвиробникам на не вигідних умовах, монополізують ринок, підсилюють диспаритет цін між сировиною тваринного походження і готовими продуктами її переробки.

Основними причинами виникнення труднощів у реалізації слід назвати:

- відсутність ефективної системи заготівлі тваринницької продукції у ланцюзі «виробник – переробник – споживач»;
- виникнення негативної проміжної ланки перекупників;
- неузгодженість процесів виробництва, переробки і реалізації продукції тваринного походження;
- нестабільний і неадекватний рівень закупівельних цін на продукцію тваринництва та відсутність організаційно-економічних механізмів регулювання відносин у системі «виробництво – заготівля – переробка – торгівля», що призводить до непропорційного розподілу прибутків між його учасниками;
- не вирішеність організаційних питань і недосконалість фінансово-економічного механізму державної підтримки із заготівлі та збереження тваринницької продукції, що виробляється в господарствах населення;
- недостатньо розвинена інфраструктура аграрного ринку і обмеженість державного фінансування створення, розвитку і підтримки кооперативних та інших об'єднань товаровиробників – господарств населення;
- відсутність реальних механізмів покращення технологічних умов виробництва тваринницької продукції в господарствах населення з метою підвищення її безпечності та якості і, як наслідок, зростання її неконкурентоспроможності.

Висновки. Отже, у сформованих в Україні ще недосконалих ринкових відносинах значною проблемою для сільськогосподарських товаровиробників є відсутність досвіду реалізації виробленої продукції в умовах ринку. Крім того, за низьких закупівельних цін на сільськогосподарську продукцію, роздрібні ціни на продукти харчування є високими, що зумовлено монополією посередницьких структур, високою часткою трансакційних витрат, багатоланковістю і непрозорістю каналів товароруку.

Сільськогосподарський виробник не має широкого вибору каналів реалізації через перебудову господарського механізму і проведення в країні трансформації суспільного виробництва, які негативно вплинули на систему зв'язків між виробниками і споживачами сільськогосподарської продукції. Крім того, відсутність розгалуженої інфраструктури товарного ринку, складний фінансовий стан сільськогосподарських і переробних підприємств, скорочення платоспроможного попиту населення на продукцію, а також відмова від державного регулювання аграрного ринку загострили проблему реалізації продукції.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Пабат В. Резерви нарощування виробництва продукції тваринництва у ринкових умовах / В. Пабат // Тваринництво України. – 2006. – № 1. – С. 2–4.
2. Комарницька О. П. Економічна ефективність вирощування великої рогатої худоби в сільськогосподарських підприємствах та господарствах населення / О. П. Комарницька // Економіка АПК. – 2002. – № 10. – С. 96–99.
3. Запорожець І. Високорентабельне виробництво продукції тваринництва / І. Запорожець, М. Геймор // Пропозиція. – 2011. – № 8. – С. 21–25.
4. Колесникова Л. WTO или обязательная сертификация... / Л. Колесникова // Мясной бизнес. – 2007. – № 3. – С. 15.
5. Фесенко О. Украинская мясомолочная продукция в РФ: поставлять нельзя придержать / О. Фесенко // Продукты питания. – 2006. – № 21. – С. 26–27.
6. Величко В. О. Від чого залежить якість / В. О. Величко // Мясной бизнес. – 2008. – № 8. – С. 128–131.

Организационно-экономические основы формирования системы сбыта животноводческой продукции сельскохозяйственными предприятиями Украины

О.А. Шуст

В статье рассматриваются организационно-экономические основы формирования системы сбыта животноводческой продукции сельскохозяйственными товаропроизводителями различных организационно-правовых форм хозяйствования. В частности, детализирован анализ и исследовано товародвижение других каналов сбыта. Особое внимание уделяется особенностям сбыта основных видов продукции животноводства: молока, мяса скота и птицы. Выявлены

основные причины, которые не способствуют повышению эффективности сбытовой деятельности хозяйств корпоративного сектора. Предложены пути улучшения сбытовой деятельности сельскохозяйственных товаропроизводителей.

Ключевые слова: сельскохозяйственные предприятия, хозяйства населения, сбыт, маркетинговые каналы, цена.

Надійшла 02.10.2013.

УДК 636.03

СВИНОУС І.В., д-р екон. наук

Білоцерківський національний аграрний університет

ГУРА А.М., канд. екон. наук, **МИКИТЮК Д.М.**, канд. с.-г. наук

НДІ «Укрпроагропродуктивність»

ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ ВИРОБНИЦТВА ТВАРИНИЦЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ В УКРАЇНІ

В статті проаналізовано позитивні тенденції розвитку основних галузей тваринництва та особливості сільськогосподарських тварин, що сконцентровані в господарствах населення. Розглянуто потенціал заготівлі тваринницької продукції від господарств населення, що у процесі виробництва і реалізації має ряд істотних правових, економічних і ветеринарно-санітарних проблем, які знижують ефективність виробництва і якість одержаної тваринницької продукції. У зв'язку зі вступом України до СОТ з наступним виходом вітчизняних товарів на світовий ринок висвітлена проблема зближення вітчизняних та закордонних норм показників безпеки.

Ключові слова: тваринництво, господарства населення, якість тваринницької продукції.

Постановка проблеми. Важливе значення для економіки держави та добробуту населення має стабільний стан та конкурентоспроможний розвиток підприємств агропромислового комплексу, до складу яких можна віднести підприємства з виробництва сільськогосподарської продукції та її переробки.

Галузь тваринництва – це вагомий внесок до валового виробництва сільськогосподарської продукції в державі та має забезпечити харчовими продуктами тваринного походження в обсягах, необхідних для харчування населення на рівні фізіологічно обґрунтованих норм споживання та формування експортного потенціалу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням різних питань розвитку та функціонування ринку м'яса України присвячені наукові праці В. Бойка, В. Зимовця, Ю. Коваленка, О. Ковальчука, С. Поперечного, В. Савчука, В. Степаненка та інших вчених. Разом із тим, слід зазначити, що значна кількість питань, пов'язаних із ростом продуктивності галузі тваринництва та підвищенням її ефективності, й надалі залишаються актуальними.

Мета дослідження – оцінити сучасний стан розвитку галузі тваринництва в Україні та запропонувати напрями нарощення обсягів виробництва конкурентоспроможної тваринницької продукції як на зовнішньому, так і на внутрішньому ринках.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети застосовувались такі теоретичні та емпіричні методи наукового пізнання: системний підхід з використанням методів порівняльного аналізу, синтезу, аналізу ієрархій та прийняття рішень.

Результати досліджень та їх обговорення. Сучасний стан галузі відтворює наявність за останні роки позитивних тенденцій в розвитку всіх підгалузей тваринництва. Підтвердженням цьому є позитивні тенденції зростання поголів'я сільськогосподарських тварин та птиці в усіх категоріях сільськогосподарських товаровиробників (табл. 1).

Таблиця 1 – Кількість худоби та птиці на 1 січня в усіх категоріях господарств, тис. голів

	Рік			2013 р. в % до	
	2011	2012	2013*	2011 р.	2012 р.
Велика рогата худоба	4425,8	4645,9	5091,2	115,0	109,6
У т.ч.: корови	2582,2	2554,3	2571,6	99,6	100,7
- свині	7373,2	7576,7	8412,5	114,1	111,0
- вівці та кози	1739,4	1738,2	2001,1	115,0	115,1
- птиця усіх видів	200760,6	214070,6	251612,3	125,3	117,5

* Очікувані дані розраховані автором.

Нині спостерігається позитивний розвиток майже усіх видів галузей тваринництва за винятком скотарства. Лише чотири області – Вінницька, Львівська, Полтавська та Хмельницька – мають поголів'я великої рогатої худоби на 1 листопада 2013 року в усіх категоріях господарств понад 300 тис. гол.

Криза в скотарстві продовжується, незважаючи на впровадження національного проекту «Відроджене скотарство», спрямування значної частини фінансових ресурсів на розвиток цієї галузі [1].

Так, від початку року в регіони вже спрямовано майже 142 млн гривень дотацій за утримання та збереження молодняку ВРХ. Окрім того, продовжується прийом документів за здану на переробку худобу. За цим напрямком регіони вже отримали 15 млн гривень. Також цього року держава вже компенсувала селянам 5 млн гривень за придбані ними установки індивідуального доїння.

Проте, відсутність підходів щодо державної підтримки розвитку сільськогосподарських товаровиробників, які спеціалізуються на виробництві яловичини, спричиняє поступове зниження кількості великої рогатої худоби м'ясного напрямку продуктивності. У сільськогосподарських підприємствах станом на перше листопада 2013 р. утримувалося 79,6 тис. голів ВРХ м'ясного напрямку. Найбільше ВРХ м'ясного напрямку утримується у Волинській (18,3 тис. голів) та Чернігівській (11,9 тис. голів) областях.

Вісім областей не допустили зменшення поголів'я порівняно з минулим роком (Волинська, Дніпропетровська, Львівська, Полтавська, Сумська, Тернопільська, Харківська та Чернівецька). В інших дев'яти регіонах відбулось скорочення поголів'я корів.

В Автономній Республіці Крим, Запорізькій та Миколаївській областях поголів'я м'ясних корів відсутнє.

На відміну від кризового становища в скотарстві темпи нарощування поголів'я свиней свідчать про позитивні зміни в цій галузі. За даними Асоціації свинарів України, виробництво свинини в Україні в 2013 році може скласти 770-780 тис. тонн, що на 5-7 % більше, ніж у 2012 році. За рахунок зростання виробництва зменшується частка імпорту: за результатами минулого року, показник ввезеного м'яса склав 37 %, а очікуваний показник поточного року становить 33-35%. Це дозволяє стверджувати про поступову відмову від імпорту в наступні 5-7 років.

В Україні є непогані шанси для того, щоб забезпечити себе свининою самостійно. Умови для розвитку свинарства сприятливі: ячменю достатньо для внутрішнього харчування будь-якого поголів'я, є своя соя, розвинене комбікормове виробництво [2]. Так, компанія зі 100% данським капіталом "Даноша" (с. Копанки, Калуський район, Івано-Франківська обл.) почала будівництво двох сучасних свинокомплексів у селі Делієве і Маріямпіль Галицького району, з виробничими потужностями на 24 і 12 тис. голів відповідно.

Подібна ситуація спостерігається і у лідера виробництва тваринницької продукції – м'ясного та яєчного птахівництва.

У Вінницькій області продовжують будівництво найпотужнішої в Європі птахофабрики. Початок будівництва другої черги комплексу «Вінницька птахофабрика» планують на 2016 рік. Розташована птахофабрика біля міста Ладижин Тростянецького району Вінницької області. На повну потужність має вийти в 2018-2019 рр.

Перша черга комплексу (220 тис. тонн м'яса птиці) має запрацювати на повну потужність в 2014 році. Початок будівництва другої черги (220 тис. тонн) заплановано на 2016 рік. Друга черга комплексу вийде на повну потужність в 2018-2019 рр.

Незважаючи на загальні позитивні тенденції розвитку основних галузей тваринництва, переважна частина сільськогосподарських тварин сконцентрована в господарствах населення (рис.1).

І тільки в Сумській, Полтавській, Чернігівській, Київській та Черкаській областях поголів'я великої рогатої худоби на сільськогосподарських підприємствах більше, ніж у господарствах населення (відповідно 52, 55, 56, 58 та 59 %).

У 6 областях України кількість свиней у сільськогосподарських підприємствах перевищує поголів'я в господарствах населення.

Домінування виробництва основних видів тваринницької продукції в господарствах населення викликано декількома обставинами [3]. По-перше, різновекторними напрямками розвитку тваринництва сільськогосподарських підприємств у приватному секторі протягом 1990-2009 рр., що призвело до припинення виробництва тваринництва в більшості господарств корпоративного сектору. Виробництво продукції тваринництва для більшості сільських домогосподарств є дже-

релом надходження грошових коштів та продуктів харчування. Очікується, що частка спожитого м'яса і м'ясопродуктів, які надійшли від особистого підсобного господарства в міських домогосподарствах, буде становити в 2013 р. – 5,9-6, у сільських – 30-31%.

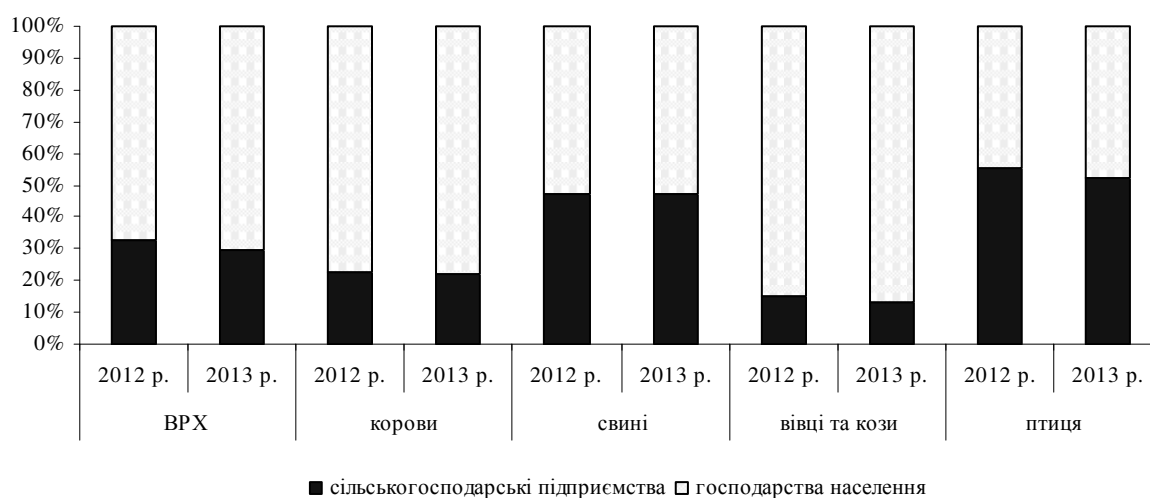

Рисунок.1. Структура поголів'я сільськогосподарських тварин та птиці залежно від категорії товаровиробників (%)

Потенціал заготівлі тваринницької продукції від господарств населення використовується недостатньо ефективно. У процесі виробництва і реалізації вони мають ряд істотних правових, економічних і ветеринарно-санітарних проблем, які знижують ефективність виробництва і якість одержаної тваринницької продукції.

У зв'язку зі вступом України до СОТ, з наступним виходом вітчизняних товарів на світовий ринок, постає проблема зближення вітчизняних та закордонних норм показників безпеки [4].

Відповідно до частини першої статті 35 Закону України "Про безпеку та якість харчових продуктів", яка набуває чинності з 1 січня 2015 року, забороняється реалізація та обіг необробленого молока та сиру домашнього виробництва, а також туш або частин туш парнокопитих та інших копитних подвірного забою на агропродовольчих ринках.

Проведене обстеження боєнь, які здійснюють забій худоби та птиці, виявило низку істотних проблем, що потребують вирішення як на місцевому, так і на державному рівнях. Серед таких проблем слід виділити: відсутність спеціального технологічного устаткування, яке забезпечує належні умови для приймання і забою худоби та птиці, первинної переробки та зберігання, неповне використання наявних потужностей, нестабільний робочий цикл, недостатню забезпеченість пунктів інженерними мережами та ін.

Створення нових боєнь та додаткове облаштування діючих надало б можливість покращити товарообіг тваринницької продукції від господарств населення, забезпечило б постачання на ринок продукції тваринництва безпечної та якісної м'ясної сировини, яка б відповідала вимогам діючих нормативних документів щодо якості тваринницької продукції.

Слід зазначити, що з метою збільшення кількості та покращення якості заготівлі та переробки м'яса від господарств населення, на промислових підприємствах розроблено згідно з вимогами НАССР та розпочато виробництво модульних, мобільних забійних цехів різних потужностей із забою ВРХ, свиней та інших тварин із холодильними установками та побутовими кімнатами [5].

Ініціатива очільника Міністерства аграрної політики та продовольства «Рідне село» щодо розвитку заготівельно-збутових кооперативів носить в більшості випадків декларативний характер і як решта ініціатив урядовців не буде реалізована. Є нагальною проблемою розробка програми розвитку боєнь та концепції ринків живої худоби тощо.

Нинішня ситуація в тваринницькій галузі сільськогосподарських підприємств характеризується як процес відродження галузі. Основний акцент в цьому секторі сільського господарства робиться на виробництво основних видів тваринницької продукції у середніх і великих сільськогосподарських підприємствах, які мають людські, технічні і фінансові ресурси для нарощення

обсягів виробництва. Прикладом є відродження м'ясного та яєчного птахівництва, де у висококонцентрованих сільськогосподарських підприємствах виробляється до 90% цього виду тваринницької продукції.

Нині інтенсивний розвиток більшості підгалузей тваринництва сільськогосподарських підприємств здійснюється з використанням новітніх інтенсивних технологій, результатом є зростання натуральних показників ефективності виробництва.

Середньодобові прирости живої маси свиней за січень-грудень 2013 року проти відповідного періоду минулого року зросли на 17 г і становлять 460 г.

Сільськогосподарські підприємства Івано-Франківської області отримали найвищий показник серед регіонів – 700 г, а найнижчий показник у Миколаївській області – 295 г.

Середньодобові прирости живої маси великої рогатої худоби в цілому по Україні за січень-грудень 2013 року становили 505 г, що на 6 г більше від минулого року.

Найкращий показник в Автономній Республіці Крим – 713 г, ще 10 областей досягли середньодобових приростів вищих, ніж по Україні.

Найнижчі середньодобові прирости (до 400 г) мають Закарпатська, Одеська та Миколаївська області – відповідно 345, 379 і 397 г.

Останні два роки Україна переживає сплеск інтересу до свинарства – про відкриття свинокомплексів зазначали не тільки компанії, що спеціалізуються на свинарстві, але і агрохолдинги, які раніше не займалися цим бізнесом. 2012-2013 роки характеризуються як укрупнення існуючих тваринницьких господарств через злиття і поглинання, так і введенням в експлуатацію нових свинокомплексів. Це призвело до зростання виробництва м'яса у першому півріччі 2013 на 10% порівняно з аналогічним періодом 2012 рр. [6].

У середньому по Україні за 2013 рік отримано по 1493 поросят на 100 основних свиноматок, що на 126 поросят більше проти 2012 року.

Найкращі показники мають Харківська, Хмельницька, Донецька, Полтавська та області, які отримали відповідно по 2856, 1963, 1890 та 1850 поросят, найгірші показники отримали Вінницька, Рівненська, Чернігівська та Миколаївська області – лише відповідно по 881, 894, 929 та 934 поросят. Крім того, зібрано непоганий урожай зернових, тому приріст поголів'я збільшиться. Цю тенденцію має підтримати те, що значна частина свинини в живій вазі виробляється в компаніях, орієнтованих на вертикальну інтеграцію, які мають можливість вкладати кошти в розвиток технологій і модернізацію комплексів. Це, наприклад, «АПК-Інвест», «Глобіно», «ВК і К», «Ідекс» і деякі інші.

Якщо птахівництво і свинарство в Україні розвиваються, то виробництво яловичини з кожним роком стає все менш вигідним. Нині Україна має лише 18% від поголів'я великої рогатої худоби, яке було в країні на момент проголошення незалежності. У першу чергу проблема в ціні. За оцінками гравців ринку, як би не змінювалися ціни, яловичина завжди коштує на 30-35% дорожче свинини, що істотно скорочує попит на неї. Крім того, якщо проект будівництва свиноферми окуповується за п'ять-шість років, то інвестиції у велику рогату худобу – впродовж 10-15 років.

Тільки деякі агрохолдинги займаються виробництвом яловичини, і то – як супутнім проектом молочного бізнесу. Наприклад, в «Миронівському хлібопродукті» проект виробництва яловичини зменшили втричі (до 10-15 тис. голів відгодівлі), і розвиток не планується.

Ще один великий виробник – луганський холдинг «Агротон» – вирощував ВРХ на двох десятках ферм, але поступово скорочує виробництво. Влітку 2013 року компанія зіткнулася з фінансовими труднощами, що призвело до технічного дефолту за облігаціями.

Основна причина – це відсутність єдності поглядів бізнесових структур і держави на перспективи функціонування м'ясного скотарства в Україні. Рівень натуральних показників ефективності виробництва продукції м'ясного скотарства в більшості великих і середніх сільськогосподарських підприємств свідчить про явну збитковість виробництва яловичини.

Висновки. Україна має великі шанси стати експортером не тільки курятини, але і свинини. З одного боку, у нас позитивна динаміка виробництва. З іншого – існують проблеми, тому що для експорту потрібно виробляти туші певної категорійності, оскільки переважна більшість поголів'я сконцентрована в господарствах населення, де більшою мірою вирощують сальних свиней. Інший фактор – прискіпливе ставлення країн-імпортерів до м'ясокомбінатів та їх продукції. У зв'язку з цим, настала нагальна проблема завершити процес гармонізації вітчизняних стандартів

виробництва тваринницької продукції до європейських, що внеможливить прояв негативних явищ під час експорту української м'ясної продукції.

Нині повсюдно спостерігається компанія щодо вступу України до Євросоюзу на правах асоційованого члена. Наскільки болісно це відобразиться на рівні виробництва тваринницької продукції важко передбачити. Але є всі підстави вважати, що постраждають, перш за все, дрібні і середні сільськогосподарські товаровиробники, яких в скотарстві та свинарстві більшість, оскільки вони є неконкурентоспроможними порівняно з європейськими товаровиробниками. Крім того, необхідно звернути увагу на значну державну підтримку виробників тваринницької продукції, яку запроваджено в країнах ЄС.

Сценарієм такого розвитку подій є стан галузі птахівництва, де майже 90 % виробництва контролюють три товаровиробники.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Азізов С.П. Деякі питання організації та підвищення ефективності тваринництва / С.П. Азізов // Економіка АПК. – 2011. – №4 – С. 12–15.
2. Бойко В.І. Ринок м'яса: світові тенденції регіонального розвитку виробництва /В.І. Бойко, Л.В. Мамчур // Економіка АПК. – 2011. – №1 – С. 145–148.
3. Мазуренко О.В. Тенденції розвитку тваринництва в Україні / О.В. Мазуренко //Економіка АПК. – 2011. – № 8 – С. 16-21.
4. Оляднічук Н. В. Основні напрями підвищення рівня інтенсифікації свинарства [Текст] / Н. В. Оляднічук // Економіка АПК. – 2008. – № 6. – С. 90–94.
5. Запорожець І. Високорентабельне виробництво продукції тваринництва / І. Запорожець, М. Геймор // Пропозиція. – 2011. – № 8. – С. 21–25.
6. Петришин Л.П. Інноваційна діяльність у тваринництві / Л.П. Петришин, О.В. Шолудько // Передгірне та гірське землеробство і тваринництво. – 2008. – Вип. 2. – С. 39–47.

Экономические аспекты производства животноводческой продукции в Украине

И.В. Свиноус, А.М. Гура, Д.Н. Микитюк

В статье проанализированы положительные тенденции развития основных отраслей животноводства и особенности сельскохозяйственных животных, сконцентрированных в хозяйствах населения. Рассмотрен потенциал заготовки животноводческой продукции от хозяйств населения, в процессе производства и реализации, который имеет ряд существенных правовых, экономических и ветеринарно-санитарных проблем, снижающих эффективность производства и качество полученной животноводческой продукции. В связи со вступлением Украины в ВТО с последующим выходом отечественных товаров на мировой рынок освещена проблема сближения отечественных и зарубежных норм показателей безопасности.

Ключевые слова: животноводство, хозяйства населения, качество животноводческой продукции.

Надійшла 10.10.2013.

УДК 339.13.012.1:338.436

АРБУЗОВА Т.В., канд. екон. наук

Білоцерківський національний аграрний університет

tv_arbuzova@ukr.net

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ КОРПОРАТИВНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ В АГРАРНОМУ БІЗНЕСІ

У статті виявлено та проаналізовано тенденції розвитку інтеграційних корпоративних структур агробізнесу, їх сутність, передумови формування, організаційний характер на основі злиттів, поглинань, інтеграції. Вивчено досвід корпоративної інтеграції західних компаній. Проаналізовано результати найбільш показових злиттів, поглинань і альянсів у агропромисловій сфері 2010-2013 рр. Досліджено фактори, що зумовили поширення корпоративного співробітництва. З'ясовано складові системи формування цілей та форми інтеграції підприємницьких структур агропромислового сектору економіки. Виявлено властиві аграрному бізнесу види вертикальної інтеграції. Сформульовано позитивні та негативні наслідки інтеграційних перетворень у галузі.

Ключові слова: інтегровані корпоративні структури, злиття, поглинання, альянси, співпраця, конкуренція, конкурентна співпраця, конкурентоспроможність, стратегія, управління бізнесом, ключові компетенції, «інтеграція назад», «інтеграція вперед».

Постановка проблеми. Останнім часом істотно зросла невизначеність бізнес-середовища. Зв'язки між організаціями стають усе більш складними. На зміну традиційній конкуренції приходить нова парадигма співпраці. Конкурентоспроможність компаній агропромислового сектору економіки стала залежною від уміння обирати оптимальні варіанти інтеграції підприємницьких структур. У сучасних умовах формування інтегрованих корпоративних структур (ІКС) в аграрному бізнесі є способом зниження невизначеності зовнішнього середовища.

Основною передумовою створення ІКС є бажання об'єднати всі види ресурсів учасників (матеріальні, нематеріальні, фінансові активи) з метою підвищення ефективності виробничо-господарської діяльності, створення оптимальних технологічних та коопераційних зв'язків, підвищення експортного потенціалу, прискорення науково-технічних розробок, залучення інвестицій, вдосконалення системи менеджменту якості. Отже, все це повинно підвищити конкурентоспроможність всіх учасників ІКС.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання розвитку і функціонування ІКС у ринковій економіці представлені в економічній літературі досить широко. Значний внесок в обґрунтування теоретичних і методологічних основ інтеграції господарських структур, принципів визначення ефективності їх діяльності внесли: А. Стрікленд, Дж. Стакі, А. Томпсон, О. Вільямсон, О. Харт, Б. Клейн та ін. У працях вітчизняних науковців, зокрема, В.Г. Андрійчука, Н.В. Гладія, П.І. Гайдуцького, М.Й. Маліка, В.Я. Меселя-Веселяка, О. Шпичака, В.В. Зіновчука та ін. відображені особливості розвитку агробізнесу на основі міжорганізаційної співпраці. Водночас, питання еволюції та пошуку відповідних сьогоднішнім форм корпоративної інтеграції в агропромисловій сфері залишаються актуальними і потребують подальших досліджень.

Мета і завдання дослідження – обґрунтування теоретичних та практичних аспектів розвитку інтегрованих корпоративних структур, що стимулюватимуть підвищення ефективності функціонування суміжних галузей агропромислового комплексу.

Результати досліджень та їх обговорення. Процеси глобалізації найважливіших сфер життя і діяльності людства не можуть не відбиватись на механізмах формування суб'єктів господарювання. Характерним у цьому випадку став розвиток інтегрованих корпоративних структур, що можна розглядати як важливе макроекономічне явище. До категорій, які характеризують організаційний зміст корпоративних структур, належать злиття, поглинання, інтеграція.

Управління ІКС, створених злиттям та поглинанням, засноване на централізації управлінських функцій, посиленні управлінського контролю та побудові координаційних механізмів виробничої діяльності. В широкому розумінні злиття та поглинання пов'язані з переходом контролю над діяльністю підприємств, що може носити як формальний, так і неформальний характер. Вузке розуміння спирається на юридичне визначення поняття реорганізації юридичної особи, формами якого і є злиття та приєднання. Метою придбання нового елемента ІКС через процеси злиття та поглинання є створення стратегічної переваги за рахунок об'єднання та інтегрування нових елементів ІКС, що повинно бути більш ефективним, ніж їх внутрішній розвиток в рамках існуючої ІКС.

Для характеристики формування ІКС більш точно підходить поняття "інтеграція" – доцільне об'єднання економічних суб'єктів, поглиблення взаємодії, розвиток зв'язків між ними для досягнення їх загальної стратегічної мети, підвищення конкурентоспроможності та ефективності діяльності. Отже, інтеграція підприємств здійснюється для досягнення конкретних цілей за рахунок отримання додаткових переваг (наприклад, синергетичний ефект завдяки економії на масштабах діяльності, комбінування взаємодоповнювальних ресурсів, фінансовій економії за рахунок трансакційних витрат, зростання ринкової міцності через зниження конкуренції) [3].

У 1970-х рр. більшість західних компаній вдавалися до стратегії диверсифікації. У 1980-х рр. провідними явищами у світі стали злиття і поглинання. Більше 80% цих угод згодом були визнані невдалими. Так, якщо під час підготовки до угоди компанії розраховували на швидкість і гнучкість ухвалення рішень і значне зниження витрат в результаті економії від масштабу в нових структурах, то після об'єднання ці очікування не виправдовувалися в середньо- і довгостроковій перспективі. В 1990-х рр. альянси із постачальниками стали набирати популярність як альтернатива переліченим вище стратегіям. В альянсах одержувалися переваги за ціною і термінами постачань, досягалася вища якість і можливість кастомізації пропонованих продуктів і послуг. Таким чином, у відносинах між компаніями стався якісний перехід від конкуренції до співпраці.

Сучасні тенденції реалізації конкурентних стратегій агробізнесу України характеризуються активізацією злиттів і поглинань (табл. 1).

Таблиця 1 – Приклади найбільш показових злиттів і поглинань в агропромисловій сфері у 2010-2013 рр.

Компанії-інтегратори
KSG Agro – вертикально інтегрована компанія, що працює практично в усіх сегментах агроринку, включаючи виробництво, зберігання, переробку і продаж сільгосппродукції. Наслідуючи обрану стратегію поглинання невеликих компаній, KSG Agro в 2012-2013 роках придбала ряд нових активів. Найбільш значущою купівлею стала агрокомпанія «Агроплаза» (Дніпропетровська обл., АР Крим), загальна площа орендних земель якої складає 20,8 тис. га. За рахунок нових придбань KSG Agro вдалося збільшити земельний банк до 96 тис. га.
Власники продуктової гіпермаркетів Тормарт придбали агрокомбінат «Слобожанський» (Харківська обл.) – одне з найпотужніших господарств з вирощування свиней в Україні із земельним банком 7,5 тис. га. В їх оперативному управлінні також свинарська ферма «Калита» (Київська обл.).
ТОВ «Кролікофф» обрало напрям – кролівництво на інтеграційній основі: виробництво – переробка – торгівля. Підприємство в 2010 році викупило виробничі потужності ТОВ «Анмакс». В результаті компанія «Кролікофф» отримала ферму з вирощування кролів для виробництва м'яса і м'ясних продуктів – комплекс із замкнутим і безвідходним циклом виробництва, який включає комбикормовий завод, селекційно-племенне господарство, ферми з вирощування кролів, забійну ділянку, відділи переробки і реалізації продукції (м'яса та шкури). На сьогодні компанія «Кролікофф» контролює більше 60% ринку, маючи повний цикл практично безвідходного виробництва, починаючи від виробництва кормів і закінчуючи продажем шкур. При цьому компанія надає послуги з інжинірингу (проектування кролеферм, поставка обладнання, монтаж обладнання, розрахунок зоотехнічних параметрів вентиляції і опалення приміщень кролеферм, поставка мінікролеферм), поставки і реалізації племенного та ремонтного молодняка, штучного запліднення, виробництва повнорационного комбікорму для кролів.
Агрохолдинг «Індустріальна молочна компанія», що спеціалізується на вирощуванні зернових, олійних культур і картоплі, а також є одним із найбільших виробників молока в Україні, придбав 40% сільськогосподарської компанії із земельним банком 16 тис. га в Чернігівській області й елеватором на 126 тис. т. Загальний земельний банк – 140 тис.га.
Група компаній «Агротрейд» входить в топ-10 українських зернотрейдерів, продовжуючи нарощувати земельний банк (у 2013 році досяг 60 тис. га) за рахунок купівлі конкурентів.
«Kernel Holding S.A.» – диверсифікована агропромислова компанія в Україні та Росії, що є одним з найбільших експортерів олій і зернових культур, у 2013 році придбає 80% великої сільськогосподарської компанії «Дружба-Нова» (Чернігівська обл.), що обробляє 108 тис. га. Загальний земельний банк – 422,000 га.
Компанія «Миронівський хлібопродукт», сферою інтересів якої є виробництво м'яса птиці, яловичини, ковбасних виробів, соняшникової олії, рослинництво, завдяки останньому придбанню – російського «Вороніж АгроХолдингу» – збільшила свій земельний банк на 40 тис. га. Загальний земельний банк – 360 тис. га.
Саудівська компанія United Farmers Holding Company (UFHC) планує придбати 100% агрокомпанії Continental Farmers Group plc (CFG) з активами в Україні. В 2013 році компанія збільшила земельний банк в Україні на 49% – до 23,68 тис. га.
Група компаній «Укрлендфармінг» здійснює свою діяльність через п'ять дивізіонів: зернові культури, яйця та яєчні продукти, цукор, велика рогата худоба та виробництво м'яса, дистрибуція. Наприкінці вересня 2013 року АМК України дозволив придбати понад 50 % часток в 41 компанії, 22 з яких належить російському агропромислому холдингу Valinor. В перелік увійшли 17 агропідприємств в Черкаській, Миколаївській, Вінницькій, Сумській, Полтавській та Херсонській областях, три елеватори, а також ТОВ «Валіно-менеджмент» і київський торговий дім «Валіно». Таким чином, «Укрлендфармінг» отримує контроль над українським підрозділом російської агрокомпанії Valinor. Стратегія «Укрлендфармінг» – активно скуповувати активи для збільшення свого земельного банку. В 2011 р. компанія придбала аграрний холдинг «Райз» із землями площею близько 180 тис. га. Загальний земельний банк – 532 тис. га.
Компанія «УкрАгроКом» (Кіровоградська обл.), заснована в 2000 році із земельним банком 14 000 га. У 2001-03 рр. придбано два елеватори – Королівське ХПП (47 000 т) і ХПП Добронадіївське. У 2012-2013 рр. компанія подвоїла елеваторні потужності (до 353 тис. тонн) – побудовано Шарівський елеватор (81 000 т), комплекс «Петриківське молоко» (на 5 тис. голів ВРХ), Світловодський річковий термінал (94 000 т)
Група компаній «ТЕРРА ФУД» – один із найбільших в Україні виробничо-торгових холдингів, що включає виробництво й продаж молочних і м'ясних продуктів харчування, агропромисловий напрям, а також виробничі потужності в РФ. Зусилля компанії спрямовані на розвиток і нарощування потужностей, зокрема, Вапнярського, Крижопільського сирзаводів та Білоцерківського молочного комбінату. Планується налагодити виробництво сирів на заводі «Тулчинка» в Росії. Також був придбаний Рожницький сирзавод. «ТЕРРА ФУД» належить агрокомплекс «Зелена долина» – рослинництво і тваринництво на півдні Вінницької області, а також виробництво цукру на Томашпільському цукровому заводі; виробництво м'ясної продукції на заводі «Тулчинське м'ясо».
Компанія «Олімп» у серпні 2012 року продала один зі своїх активів – завод з переробки зерна «Бікорм». Покупцями стали іноземні інвестори з ОАЕ.
Група компаній Lauffer (раніше «Укрінтерпродукт») продовжує скуповувати хлібні підприємства. Цього року завершилася купівля компанією більше 50% акцій ПАТ «Кримхліб», ПАТ «Сімферопольський комбінат хлібопродуктів» і ПАТ «Одеський коровай». За даними Forbes, на початок цього року Lauffer об'єднує більше 50 підприємств, а в найближчих планах – відкриття спеціалізованої роздрібно мережі.
«Т.В.Fruit» – група компаній, що спеціалізується на переробці фруктів та ягід і випуску концентрованих соків, аромів, пюре, соків прямого віджиму (NFC) та свіжих фруктів і ягід. Т.В.Fruit будує вертикально інтегрований цикл виробництва: вирощування – переробка – транспортування, що дозволяє контролювати якість продукції від етапу формування сортів сировинної бази до доставки продукції споживачеві. Компанією Т.В.Fruit у 2013 році придбано новий завод у Львові, який став шостим підприємством у складі Групи компаній.

Джерело: [5], офіційні сайти компаній

У міру формування великих корпорацій, а також приходу міжнародних гравців на вітчизняний ринок, конкуренція в АПК значно посилилася. За таких умов невеликі підприємства починають розуміти, що вже не можуть успішно конкурувати на ринку. Це пов'язано з такими факторами, як високий рівень вхідних бар'єрів доступу до ринку капіталів, економія на масштабі, кризові явища. У цій ситуації в акціонерів і менеджменту компанії є кілька альтернатив, основні з яких – фінансування розвитку за рахунок залучення інвестиційних ресурсів, щоб конкурувати зі світовими «монстрами», або продаж компанії поглиначу (стратегічному інвестору) і подальший розвиток бізнесу вже всередині великого холдингу. Ініціатором процесу злиттів і поглинань є як поглинач, так і власник компанії, що поглинається [1].

Сучасний стан корпоративної інтеграції характеризується також новою якістю співпраці – формування бізнес-альянсів. Прикладом такого співробітництва може бути угода між міжнародним алкогольним холдингом Global Spirits (власник ТМ «Хортиця») з компанією T.V.Fruit, згідно з якою восени 2013 року планується запустити спільне виробництво соків [5]. Глобальні ринки роблять співпрацю природним елементом успішного ведення бізнесу. Швидкі зміни ринків, технологій, продуктів і характеру конкуренції викликали значну невизначеність у багатьох галузях, яка збільшила ризики. Це зажадало від компаній широких компетенцій для маневру, щоб ефективно адаптуватися до змін, що відбуваються. Саме альянси дозволяють компаніям бути гнучкими і вигідно використовувати постійно виникаючі можливості зовнішнього середовища [4].

Сутність, філософія механізму корпоративної інтеграції залежать від поставленої цілі, яка передбачає визначення умов ефективного розвитку через аналіз економічних засад їх функціонування (рис. 1).

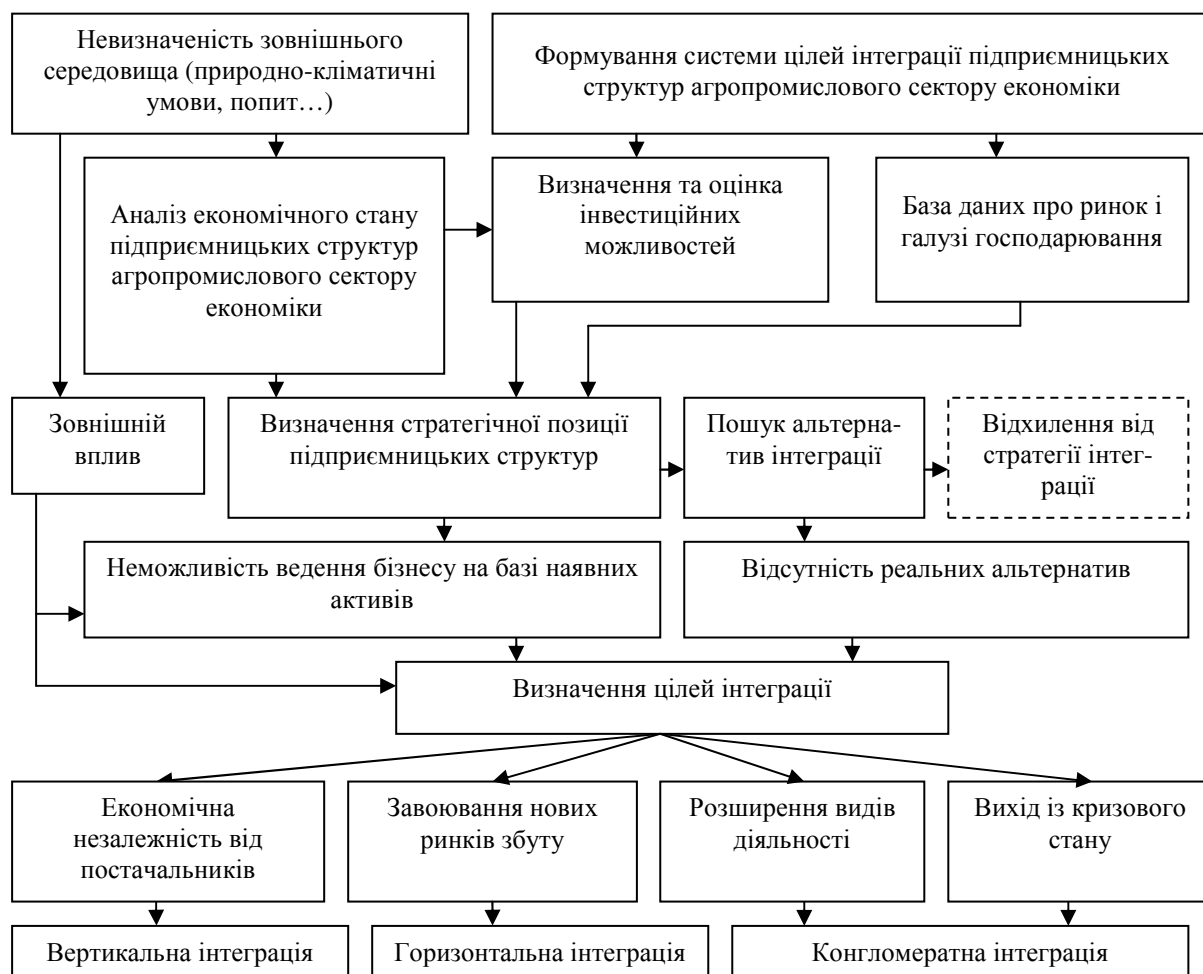

Рисунок 1. Система формування цілей та форми інтеграції підприємницьких структур агропромислового сектору економіки

Висновки. Процес корпоративної інтеграції набув свого поширення в агропромисловому комплексі України. Нині компанії продовжують укрупнюватися, вдаючись до різних форм міжорганізаційної співпраці. Фірми поступово концентруються на певних секторах бізнесу, нарощуючи виробничі потужності і замикаючи виробничі цикли. У вітчизняному АПК можна простежити аналогічні до світового досвіду тенденції розвитку ІКС за схемою: злиття і поглинання → бізнес-альянси.

Агробізнесу властиві такі види вертикальної інтеграції, як «інтеграція назад», коли компанія розширює свій бізнес за рахунок стадії виробництва сировини та «інтеграція вперед» зі стадією подальших виробництв і збуту.

До позитивних наслідків інтеграційних перетворень в агропромисловому секторі можна віднести синергетичні ефекти; підвищення фінансової стійкості та забезпечення платоспроможності; модернізацію агробізнесу і впровадження інноваційних технологій; вихід на нові локальні ринки і розширення частки існуючого ринку. До негативних ефектів належать: монополізація ринку; вплив на довкілля, оскільки використання сучасних агротехнологій часто пов'язане із погіршенням якості земельних угідь; нерівноправні економічні відносини між материнською і дочірньою підприємницькими структурами; скорочення потреби в робочій силі.

Формування ІКС агробізнесу дає змогу інтегрованим підприємствам значно ефективніше, порівняно з ринковим механізмом, координувати внутрішні ресурси з метою адаптації інтегрованих компаній до умов зовнішнього бізнес-середовища з високим ступенем невизначеності.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Валентинов В. Л. Регулювання міжгалузевих відносин в системі аграрної політики / В. Л. Валентинов. – К. : ІАЕ, 2003. – 332 с.
2. Вініченко І. І. Удосконалення інвестиційного процесу на основі кооперації та агропромислової інтеграції / І. І. Вініченко // Економіка та держава. – 2007. – №2. – С. 33–36.
3. Скібіцька Л. І. Менеджмент підприємницької діяльності. Книга перша : Організація бізнесу. Навчальний посібник / Л. І. Скібіцька, О. М. Скібіцький – К. : Кондор, 2010. – 820 с.
4. Стаки Дж. Когда нужна и не нужна вертикальная интеграция [Електронний ресурс] / Дж. Стаки, Д. Уайт // Веб-сайт McKinsey. – 2004. – №3(8). – Режим доступу до журн. : http://www.cfin.ru/management/strategy/orgstr/vertical_integration.shtml.
5. Хомяков В. Новые капиталисты: АПК / В. Хомяков // Инвестгазета. – 2013. – №38. – С. 4–8.

Современные тенденции корпоративной интеграции в аграрном бизнесе

Т.В. Арбузова

В статье выявлены и проанализированы тенденции развития интеграционных корпоративных структур агробизнеса, их сущность, предпосылки формирования, организационный характер на основе слияний, поглощений, интеграции. Изучен опыт корпоративной интеграции западных компаний. Проанализированы результаты наиболее показательных слияний, поглощений и альянсов в агропромышленной сфере 2010–2013 гг. Исследованы факторы, повлиявшие на распространение корпоративного сотрудничества. Рассмотрены составляющие системы формирования целей и формы интеграции предпринимательских структур агропромышленного сектора экономики. Выявлены свойственные аграрному бизнесу виды вертикальной интеграции. Сформулированы положительные и отрицательные последствия интеграционных преобразований в отрасли.

Ключевые слова: интеграционные корпоративные структуры, слияния, поглощения, альянсы, сотрудничество, конкуренция, конкурентное сотрудничество, конкурентоспособность, стратегия, управление бизнесом, ключевые компетенции, «интеграция назад», «интеграция вперед».

Надійшла 09.10.2013.

УДК 631.155

ВОСКОБІЙНИК Ю.П., канд. екон. наук

*Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки»
5522@ukr.net*

АГРАРНА ПОЛІТИКА США У ПЕРІОД ПОСТІНДУСТРІАЛЬНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ

У статті розкрито сучасні тенденції еволюції аграрної політики США. Визначено механізми й інструменти державного регулювання сільськогосподарського виробництва на сучасному етапі еволюції аграрної політики США. Вияв-

лено специфіку та логіку запровадження інструментів непрямой підтримки фермерів. Встановлено чинники високої конкурентоспроможності американських фермерів в умовах глобалізації. Підкреслено ключову роль аграрного сектору й аграрного ринку в зростанні інтелектуального потенціалу нації, формуванні економіки знань. Визначено причини монополізації світового аграрного ринку в умовах постіндустріальної трансформації та глобалізації.

Ключові слова: аграрна політика, цінове регулювання, паритетність цін, контрциклічні платежі, непрямая підтримка, ємність ринку, конкурентоспроможність, генетично модифікована продукція, біоенергетична продукція.

Постановка проблеми. Пошук нових теоретико-методологічних і практичних підходів до вдосконалення державного регулювання сільськогосподарського виробництва неможливий без урахування нагромаджених світовою економічною наукою знань і передового зарубіжного досвіду. Особливо повчальним є досвід США, де сільське господарство внаслідок реалізації продуманої державної політики стало висококонкурентною, динамічно розвинутою, галузю економіки, зразком для вдосконалення в інших країнах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Зарубіжний досвід державного регулювання сільськогосподарського виробництва є предметом постійної уваги вітчизняних учених-економістів. Окремі його аспекти стосовно різних країн, у т.ч. США, розкриті у працях і В. Андрійчука, В. Власова, В. Галушка, П. Гайдучького, В. Геєця, С. Дем'яненка, А. Діброви, О. Луки, М. Маліка, Б. Пасхавера, П. Саблука, Г. Черевка, О. Шпичака, В. Юрчишина та ін. Проте існує необхідність дослідження сучасного етапу еволюції аграрної політики США, інструменти якої дещо відрізняються від тих, які розкриті у переважній більшості наукових робіт.

Метою дослідження є виявлення сучасних тенденцій еволюції аграрної політики США.

Матеріали та методика дослідження. Теоретичною та методологічною базою дослідження слугували теорії циклічності, державного регулювання економіки, а також напрацювання вітчизняних і зарубіжних економістів з питань економічної політики та державного регулювання економічних процесів. У процесі дослідження використовувалися такі методи: історичний, абстрактно-логічний, порівняння, методи економічного аналізу.

Результати дослідження та їх обговорення. Ключову роль у системі державного регулювання сільгоспвиробництва й аграрного ринку у США тривалий час відігравала підтримка цін на сільськогосподарську продукцію. У середині 90-х рр. ХХ ст. на різні механізми підтримки цін на аграрному ринку припадало близько 50% сумарного еквівалента субсидій товаровиробникам [1; 2; 3]. Проте, починаючи з 2008 р., у США відбулося зміщення пріоритетів аграрної політики в плані стимулювання споживання продовольства населенням країни, підтримки природоохоронних заходів і родючості ґрунтів, а також розвиток нової ролі аграрного сектору як джерела отримання альтернативної енергії в рамках диверсифікації енергопостачання країни. Законом «Про продовольство, захист ґрунтів та розвиток енергетики» від 2008 р. було регламентовано скорочення прямих урядових виплат американським фермерам. Якщо у 1998-2007 рр. вони становили 17,4 млрд дол. на рік (наприклад, у 2005 р. вони були на рівні 24,4 млрд дол.), то у 2008-2011 рр. – 11,9 млрд дол. на рік [4]. Крім того, скоротилися обсяги так званих «авансових» прямих платежів, які могла отримувати ферма, – з 50% за законом 2002-го до 22% згідно із законом 2008 рр.

Водночас зросли обсяги непрямой підтримки фермерів. Нині значна частина аграрного бюджету спрямовується на підтримку споживання продовольства й відповідно стимулювання попиту на сільськогосподарську продукцію та збільшення ємності внутрішнього ринку. Функцію реалізації продовольчих програм, як і раніше, покладено на міністерство сільського господарства США. Відповідно до закону 2008 р., Програму продовольчих купонів перейменовано на Програму стимулювання продовольчого споживання (Supplemental Nutrition Assistance Program – SNAP). Критеріями участі окремих домашніх господарств у цій програмі є: рівень валового доходу сім'ї (нижче 130% межі бідності), або чистого доходу (нижче 100% межі бідності). За даними Міністерства сільського господарства США, нині якісним харчуванням у США щомісячно забезпечується понад 46 млн американців з низькими доходами. У 2010 р. урядові витрати за програмою стимулювання продовольчого споживання (SNAP) були на рівні 68,3 млрд дол. [5; 6].

Крім того, у США нині існують інші продовольчі програми, що, з одного боку, забезпечують раціональне харчування населення, а з іншого, стимулюють попит на внутрішньому

ринку сільськогосподарської продукції та продовольства – це програма WIC (жінки, немовлята, діти); програми шкільного харчування (Національна програма шкільних обідів, програма «Свіжі фрукти й овочі», програма шкільних сніданків, спеціальна молочна програма тощо); літня програма громадського харчування; продовольча програма для дітей і дорослих (Child and Adult Care Food Program); програма продовольчої допомоги у разі стихійного лиха; програми стимулювання збуту продовольства. Так, у 2010 році на програми харчування дітей асигновано 17 млрд дол.

Таким чином, значна частина аграрного бюджету США нині витрачається на підтримку споживання продовольства. Відповідно здійснюється непряма підтримка цін і доходів фермерів через стимулювання попиту на внутрішньому ринку сільськогосподарської продукції та продовольства. У 2010 році на ці цілі виділено понад 85 млрд дол. США. Причому заходи такої підтримки, згідно з вимогами СОТ, належать до «зеленої скриньки» і не підлягають скороченню.

Американськими науковцями та урядовцями усвідомлено ключову роль аграрного ринку в зростанні інтелектуального потенціалу нації, формування економіки знань. Нині основним джерелом економічного розвитку постіндустріальних країн стає самореінвестований інтелектуальний капітал – капітал, самозростання якого не скорочує обсяги особистого споживання громадян, а фактично передбачає таке споживання. Самозростання знань, інтелектуального потенціалу неможливе без забезпечення повноцінного харчування.

Слід відзначити, що від середини 1990-х рр. розпочався постіндустріальний період розвитку сільського господарства США, особливостями якого є опанування новітніх інформаційно-біологічних технологій, глобальне позиціонування. Нині першочергового значення в сільському господарстві набувають біотехнології, що дозволяють підвищити продуктивність праці й ефективність виробництва за рахунок скорочення термінів традиційної селекції (виведення нових сортів рослин і порід тварин). Сільське господарство дістало можливість швидше впроваджувати нові продукти, вводити сорти рослин з ознаками, які неможливо було отримати традиційними методами селекції (стійкість до засухи, низьких температур, гербіцидів, шкідників, хвороб тощо).

Важливо відзначити беззаперечне лідерство США у цій сфері. У країні частка площ під трансгенними сортами сої зросла із 9% у 1996-му до 94% у 2011 році; зерновими культурами, стійкими до гербіцидів, – відповідно з 2 до 72%; зерновими культурами, стійкими до шкідників – з 2 до 65%; бавовником, стійким до гербіцидів і шкідників, – з 1 до 73% [7]. Від моменту схвалення (у 1995 р.) для комерційного використання у США першої ГМ-культури серед сільськогосподарських культур (соя), більшу частину вирощуваних на полях «традиційних» рослин витіснено генетично модифікованими.

Перші біотехнологічні дослідження фінансувала держава, оскільки вони були пов'язані з підвищеним ризиком і не передбачали швидкої окупності витрат. Проте досить швидко прибутковість галузі зумовила вкладення значних обсягів приватного фінансового капіталу.

Завдяки стрімкому розвитку біотехнологій у США створено передумови для значного підвищення ефективності виробництва та продуктивності праці в сільському господарстві. Це, своєю чергою, зумовлює підвищення конкурентоспроможності американських фермерів на світовому аграрному ринку та зростання експорту їхньої продукції. Сорти рослин, отримані застосуванням трансгенних методів, швидко проникають на світовий аграрний ринок, оскільки володіють важливими з погляду їх вирощування характеристиками.

Сільськогосподарським законом від 2008 року зафіксовано новий пріоритетний розвиток американського сільського господарства – біоенергетику. Причому акцент робиться на розвиток біоенергетики другого покоління на основі біомаси. Згідно із законом, американський уряд проводить тендери на надання субсидій із будівництва нових біоенергетичних заводів (у т.ч. очисних). Підприємцям компенсується до 30% вартості будівництва експериментальних заводів із виробництва біоенергетичної продукції другого покоління на основі переробки відходів сільськогосподарського виробництва тощо. Паралельно надаються урядові гарантії за залучення кредитів на таке будівництво. Якщо попередній закон зобов'язував ТКК здійснювати стимулювальні платежі виробникам біоетанолу та біодизелю, то згідно з новим ТКК підтримує виробників біопалива другого покоління. У 2009-2010 рр. Міністерство сільського

господарства США інвестувало у більш як 22 тис. проектів щодо розвитку відновлюваних джерел енергії [7].

На початку 2011 р. у США набрав чинності революційний закон «Про модернізацію продовольчої безпеки» (Food Safety Modernization Act). Цим законом, по-перше, встановлено високі стандарти якості сільськогосподарської продукції, жорсткі вимоги щодо її вирощування на фермах та дієві механізми контролю за дотриманням цих вимог і стандартів; по-друге, практично внеможливлено вирощування сільськогосподарської продукції на присадибних ділянках та її обмін.

Закон закладає фундамент системи продовольчої безпеки XXI ст., яка базується на здійсненні профілактичних заходів. У рамках цього закону відповідальність за безпеку покладається на кожного учасника продовольчого ланцюга. Повноваження з усунення ризиків, що виникають на всіх етапах просування продовольства із ферми до столу, покладено на Адміністрацію з контролю за якістю продовольства та медикаментів (АКПМ; англ. – U.S. Food and Drug Administration (FDA)). Логіка гарантування продовольчої безпеки проста – чим краще контролюються виробництво, переробка, транспортування продовольства й приготування продуктів харчування, тим безпечнішими вони стануть. Законом, наприклад, встановлено науково обгрунтовані стандарти безпечного вирощування і збирання фруктів та овочів. Ці стандарти враховують як природні, так і антропогенні ризики, пов'язані з безпекою свіжих продуктів. АКПМ розроблено «Стандарт раціонального ведення сільського господарства» (або «Стандарт GAP»), де відображено аспекти, пов'язані з внесенням добрив, здоров'ям тварин і гігієною працівників, упаковкою, температурним контролем, якістю води у зонах вирощування сільськогосподарських культур тощо. Хоча закон передбачає певний рівень гнучкості щодо малих ферм і власників присадибних ділянок, у США вже існують прецеденти, коли, наприклад, за реалізацію овочів, вирощених на присадибних ділянках без дотримання відповідних науково обгрунтованих норм, накладався штраф, а продукція вилучалася.

До сфер діяльності із підвищеним ризиком щодо якості продукції віднесено виробництво тваринницької продукції, особливо молока. Фермери мають чітко виконувати науково обгрунтовані приписи, інакше велика рогата худоба може бути конфіскована, а ферма закрита. Передбачено проведення більш численних інспекцій на фермах, переробних і торговельних підприємствах. Продукти харчування і комерційні об'єкти, що становлять найбільший ризик для продовольчої безпеки, піддаватимуться більш ґрунтовній перевірці. Об'єкти підвищеного ризику всередині країни мають пройти початкову перевірку протягом наступних п'яти років, а надалі проходити її не рідше одного разу на три роки. Загалом за порушення закону передбачені штрафи до 500 тис. дол. США.

Закон передбачає суттєве розширення можливостей АКПМ щодо нагляду за продовольством, що імпортується до США. Уперше встановлюється пряма вимога, згідно з якою імпортери будуть зобов'язані використовувати програму, яка дозволяє гарантувати безпеку продовольства. Крім того, імпортерам доведеться доводити, що їхні постачальники застосовують достатні заходи профілактичного контролю. У 2011 р. АКПМ проінспектувала понад 600 зарубіжних об'єктів харчової промисловості, а впродовж наступних п'яти років управління щорічно має подвоювати кількість таких перевірок [8]. Фактично здійснюється контроль за всіма продуктами харчування, що завозяться до США. Будь-яка продукція, яка розповсюджується поза контролем управління, вважається контрабандою, а її власник – порушником закону.

Деякі науковці вважають, що існує небезпека надзвичайної централізації і концентрації у США урядового контролю над сільськогосподарськими товаровиробниками. Проте очевидно, що вигоди від імплементації його положень отримають, перш за все, споживачі продовольства та великі ферми, які мають змогу, наприклад, обладнати тваринницькі ферми усім необхідним устаткуванням. Таким чином, реалізація положень закону дозволить, поряд із поліпшенням якості продукції, ще більше підвищити продуктивність сільгоспвиробництва за рахунок його концентрації на великих фермах.

Нині сільське господарство США є висококонкурентною, динамічно розвинутою, галуззю американської економіки, зразком для вдосконалення сільського господарства в інших країнах. Значною мірою це зумовлено державною політикою регулювання аграрного ринку, яка

проводиться у США впродовж останніх 80-ти років. У США АПК належить до сфер стратегічних інтересів країни, а його продукція (у світових обсягах вирощеної сільськогосподарської продукції на США припадає 15%) поряд з атомною сировиною і військовими технологіями складає стратегічний ресурс держави.

На Сполучені Штати припадає 70% світової торгівлі кукурудзою, 52% – торгівлі зерном і понад 30% – текстильною бавовною. Протягом останніх п'яти років американські сільськогосподарські товаровиробники подвоїли вартість свого експорту. Обсяги експорту сільськогосподарської продукції зі США у 2010 році сягнули безпрецедентної величини – 137,4 млрд дол., що на 28,7 млрд дол. більше, ніж у 2009 році. Відношення експорту до валової продукції сільського господарства сягнуло 38%. Позитивне сальдо зовнішньоторговельного балансу сільськогосподарської продукції та продовольства становило 42,9 млрд дол. [4]. Необхідно відзначити постійне зростання обсягів виробництва переважної більшості сільськогосподарської продукції, підвищення її якості, невинне зростання рівня ефективності господарювання і продуктивності сільської праці. Це забезпечило не лише продовольчу безпеку країни, а й постійне збільшення експортних можливостей [9].

Хоча американські домогосподарства, за даними Міністерства сільського господарства США, витрачають на продовольство лише 6–7 центів із кожного долара, чистий прибуток фермерів у 2011 році, попри зниження розмірів прямої державної підтримки, був найвищим за останні 40 років і становив 98,1 млрд дол. [4]. Американське сільське господарство через свою високу ефективність навіть за умов жорстких обмежень СОТ буде у вигаді порівняно з іншими країнами і збереже місце провідного експортера сільськогосподарської продукції.

Висновки. Дослідження показують, що у США відбулася поступова зміна пріоритетів сучасної аграрної політики. По-перше, вектор державної підтримки аграрного сектору США змістився від заходів прямої підтримки, що безпосередньо впливає на розміри і структуру виробництва, до непрямой підтримки через стимулювання попиту на продовольство, інвестування у НДДКР (у сферах біотехнології, біоенергетики, космічних технологій тощо), розвиток сільської місцевості, природоохоронної діяльності. У результаті частка прямих урядових виплат у структурі чистого прибутку фермерів знизилася із 45,1 у 1999-му до 10,8% у 2011 рр. [4]. По-друге, у США відбувся перехід від товарних програм до декупльованої (decoupled, не пов'язаної із ситуацією в певній галузі) підтримки фермерів через фіксовані «погектарні» платежі. Причому фіксовані платежі базуються на історичних розмірах ферм і не пов'язані з певними зобов'язаннями фермерів виробляти той чи інший вид продукції.

Це дало змогу досягти одночасно кількох цілей: по-перше, фактично не зменшивши розміри державної підтримки фермерів, виконати вимоги СОТ щодо рівня такої підтримки у рамках «жовтої скриньки»; по-друге, підвищити продуктивність праці в сільському господарстві за рахунок впровадження біотехнологій і використання космічних програм тощо, що дає змогу значно підвищувати конкурентоспроможність американських фермерів на світовому ринку, нарощувати обсяги експорту сільськогосподарської продукції і продовольства одночасно зі зниженням розмірів експортних субсидій; по-третє, за рахунок стимулювання внутрішнього споживання нарощувати ємність внутрішнього ринку, одночасно підвищити доходи фермерів і якість харчування населення відповідно до науково обґрунтованих норм. Очевидно, що раціональне харчування (особливо дітей і підлітків) за умов постіндустріальної трансформації є обов'язковою умовою нарощування інтелектуального потенціалу нації, розвитку економіки знань.

Нині сукупність загальних і специфічних чинників НТП впливає на аграрний ринок революційно, радикально змінюючи світоглядні позиції як його суб'єктів, так і науковців. Для економістів-теоретиків сільське господарство завжди слугувало зразком досконалої конкуренції та прикладом відсутності передумов для формування монополії. Проте поява наукоємного ГМ ресурсу, який вирощується в умовах високого рівня захисту прав інтелектуальної власності, створила передумови для підвищення рівня монополізації аграрного ринку. Рівень монополізації ринку генетично модифікованої продукції значно перевищує аналогічні показники традиційного та органічного секторів. А якщо врахувати, що генетично модифікована продукція «завойовує» світ [10], то рівень монополізації світового аграрного ринку значно зростає.

У цих умовах відсутність чіткої, адекватної сучасним викликам і загрозам аграрної політики в Україні, низький рівень інвестування у НДДКР справлятимуть значний негативний вплив на конкурентні позиції вітчизняного аграрного сектору на світовому ринку та посилюватимуть вразливість АПК до зовнішніх і внутрішніх впливів.

За обґрунтування пріоритетів вітчизняної аграрної політики необхідно враховувати, що високий ступінь наукоємності генних технологій у поєднанні із приватним характером інвестування і його значними обсягами неодмінно призведе до концентрації виробництва насіння, садивного, генетичного матеріалу для селекції у тваринництві в розвинених країнах, передусім у США. У поєднанні із чинним, детально опрацьованим законодавством про захист прав інтелектуальної власності, це призведе до того, що вітчизняні сільгоспвиробники будуть вимушені вирощувати обмежену кількість видів продукції (причому не завжди таких видів, які б забезпечували поточні потреби в продовольстві та збереженні ґрунтів).

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Литвин О.В. Особливості аграрної політики країн ЄС та США на ринку зернових / О.В. Литвин // Економіка України. – 2003. – № 12. – С. 78-81.
2. Кузник Б.Я. Світовий досвід підтримки сільського господарства і українські реалії / Б.Я. Кузник // Економіка і регіон № 1 (24). – ПолтНТУ: 2010. – С. 135-140.
3. Лангер Н. Сельское хозяйство США: сельскохозяйственная политика сегодня [Електронний ресурс] / Н. Лангер. – Режим доступу: <http://www.bigpi.biysk.ru>.
4. Agricultural Outlook: Statistical Indicators [Електронний ресурс] / United States Department of Agriculture. – Режим доступу: <http://ers.usda.gov/Publications/AgOutlook/AOTables/CurrentTables/AoTables.pdf>.
5. Supplemental Nutrition Assistance Program (SNAP) [Електронний ресурс] / United States Department of Agriculture: Briefing Rooms. – Режим доступу: <http://ers.usda.gov/Briefing/SNAP>
6. Direct government payments by program, 1933-2010 [Електронний ресурс] / United States Department of Agriculture: Data Sets. – Режим доступу: <http://ers.usda.gov/Data/FarmIncome/finfidmu.htm#govpay>.
7. Adoption of Genetically Engineered Crops in the U.S. [Електронний ресурс] / United States Department of Agriculture: Data Sets. – Режим доступу: <http://ers.usda.gov/Data/BiotechCrops>.
8. Закон о продовольствии, направленный на повышение безопасности: Food Safety Modernization Act (FSMA) [Електронний ресурс] / U.S. Food and Drug Administration. – Режим доступу: <http://www.fda.gov/Food/FoodSafety/FSMA/ucm243087.htm>.
9. Діброва А.Д. Державне регулювання сільськогосподарського виробництва: теорія, методологія, практика / А.Д. Діброва. – К.: ВПД «Формат», 2008. – 488 с.
10. Стратегічні напрями розвитку сільського господарства України на період до 2020 року / за ред. Ю.О. Лупенка, В.Я. Месель-Веселяка. – К.: ННЦ «ІАЕ», 2012. – 182 с.

Аграрная политика США в период постиндустриальной трансформации

Ю.П. Воскобийный

В статье раскрыты современные тенденции эволюции аграрной политики США. Определены механизмы и инструменты государственного регулирования сельскохозяйственного производства на современном этапе эволюции аграрной политики США. Показана специфика и логика внедрения инструментов непрямої поддержки фермеров. Установлены факторы высокой конкурентоспособности американских фермеров в условиях глобализации. Акцентирована ключевая роль аграрного сектора и аграрного рынка в росте интеллектуального потенциала нации, формирования экономики знаний. Определены причины монополизации мирового аграрного рынка в условиях постиндустриальной трансформации и глобализации.

Ключевые слова: аграрная политика, ценовое регулирование, паритетность цен, контрциклические платежи, непрямої поддержка, емкость рынка, конкурентоспособность, генетически модифицированная продукция, биоэнергетическая продукция.

Надійшла 03.10.2013.

УДК 336:316.334.55

ТКАЧУК В.А., канд. екон. наук

Національний університет біоресурсів і природокористування України

vadtkachuk@hotmail.com

ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

У статті розглядаються проблеми фінансового забезпечення розвитку сільських територій, джерел формування та розподілу фінансових ресурсів на рівнях державного управління та пропонуються підходи до формуван-

ня фінансової системи розвитку сільських територій у розрізі виробничої, громадської та екологічної складових на підставі вдосконалення бюджетного, інноваційного та кредитного механізмів її функціонування.

Ключові слова: фінансові ресурси сільських територій, фінансова система розвитку сільських територій, місцеві бюджети, забезпечення фінансовими ресурсами сільських територій, джерела формування місцевих бюджетів.

Постановка проблеми. В умовах надмірної централізації державних фінансів та відсутності чітких правил та ресурсних можливостей збалансованого врахування інтересів усіх рівнів державного управління, найнижча його ланка – місцеві громади, окремі елементи поселенської мережі, території завжди потерпають від недостатнього рівня фінансового забезпечення. Вони не в змозі забезпечити сучасний рівень надання соціально-побутових та інших послуг, а також в цілому створення нормальних умов життя мешканців, тому пошук розв'язання проблеми рівномірного, збалансованого фінансового забезпечення суб'єктів життєдіяльності на сільських територіях і зумовлює актуальність цього дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням кола питань, пов'язаних з розробкою теоретичних основ та практичних рекомендацій стосовно механізму формування й реалізації фінансової політики в системі соціально-економічного розвитку сільських територій присвячені праці таких відомих вчених: В. Амбросов, О. Бородіна, В. Борисова, О. Гудзь, М. Дем'яненко, П. Лайко, Ю. Лупенко, М. Малік, О. Могильний, О. Непочатенко, В. Онегіна, І. Прокопа, П. Саблук, В. Терещенко та ін. В їх наукових доробках досить ґрунтовно досліджено особливості функціонування механізму фінансового забезпечення та засади формування й реалізації фінансової політики в аграрній сфері економіки. Разом з тим, зважаючи на перманентні кризові явища в системі розвитку сільських територій, викликані за рахунок обмеженості, надмірної централізації та неефективного використання фінансових ресурсів, виникла необхідність подальших поглиблених наукових досліджень з метою пошуку шляхів їх подолання.

Мета і завдання дослідження – аналіз сучасного стану управління фінансовими ресурсами сільських територій та пошук шляхів удосконалення існуючого механізму фінансових відносин усіх суб'єктів та рівнів державного управління.

Матеріали і методи дослідження. Джерелами даних проведеного дослідження слугували нормативно-правові акти, що регулюють відносини суб'єктів у сфері державних фінансів, матеріали досліджень вітчизняних та зарубіжних вчених, дані статистичної звітності. Дослідження проводились із застосуванням методів аналізу і узагальнення для вивчення проблем фінансового забезпечення розвитку сільських територій, існуючих моделей функціонування фінансово-кредитного механізму в зарубіжній практиці, методу моделювання розробки пропозицій щодо вдосконалення системи забезпечення фінансовими ресурсами сільських територій.

Результати дослідження та їх обговорення. Питання державного фінансування розвитку сільських територій є досить проблемними, що обумовлено дефіцитом бюджетних коштів та недосконалістю механізму фінансової підтримки.

По-перше, вирішення соціальних та екологічних проблем на сільських територіях фінансується в основному з регіональних бюджетів, дохідна частина яких формується переважно за рахунок трансфертів з державного бюджету. При цьому трансферти досить часто надходять невчасно, або не в повному обсязі. Наповнення регіональних бюджетів за рахунок податків, як правило, відбувається з аналогічними проблемами, що пов'язано з практично щорічними змінами податкового законодавства та відсутністю чіткого взаємозв'язку між обсягом зібраних місцевих податків та регіональними бюджетними доходами.

По-друге, відсутній розподіл видатків на сільські і міські в бюджетах інших міністерств, що частково фінансують інвестиції у розвиток сільських територій, в результаті чого скорочується фінансування соціальних програм на селі, оскільки витрати на одиницю послуг там значно вищі, порівняно з містом.

По-третє, недосконалість розробки та фінансування регіональних програм соціально-економічного розвитку сільських територій, що пов'язано з відсутністю сучасних науково обґрунтованих норм забезпечення сільського населення соціальними послугами і зумовлює невідповідність об'єктивним потребам. Вагомим недоліком бюджетної підтримки сільського розвитку, як зазначає О. Бородіна, також є відсутність законодавчо встановлених статистично вимірюваних показників оцінки її ефективності та ступеня досягнення цілей [1].

Державне фінансування інвестиційних процесів на сільських територіях здійснюється в межах політики сільського розвитку. Основним джерелом інвестицій виступає Державний бюджет України та місцеві бюджети. Основна частка видатків здійснюється через бюджет міністерства аграрної політики та продовольства. Частина заходів соціального та екологічного спрямування, що здійснюються на сільських територіях, фінансуються через бюджети інших міністерств, зокрема міністерства з питань житлово-комунального господарства, міністерства регіонального розвитку та будівництва, міністерства охорони навколишнього природного середовища, міністерства праці та соціальної політики та ін.

Систему фінансового забезпечення сільських територіальних утворень здійснюють районний, міський, сільський, селищний бюджети та фінансові плани підприємств і організацій усіх форм власності, що розташовані на території відповідної адміністративної одиниці. Основною проблемою для більшості сільських адміністративних одиниць на сьогодні є катастрофічна нестача фінансових ресурсів не те що на розвиток, а й навіть на забезпечення найнеобхідніших потреб сільського населення.

Для виходу із цієї ситуації у бюджетній сфері необхідно подолати існуючу повну залежність місцевих бюджетів від центрального як на стадії їх формування, так і в процесі виконання. Зміцнити та збільшити ресурси місцевих бюджетів за рахунок розширення дохідних джерел як на виконання делегованих, так і власних повноважень, закріпити доходи (податки) на довгостроковій основі за кожним рівнем місцевого самоврядування, розширити перелік та обсяги місцевих податків і зборів. Принагідно зазначити, що частка місцевих податків і зборів у доходах місцевих бюджетів Японії становить 35%, Великобританії – 37%. З огляду на дотаційність сільських бюджетів України потребує удосконалення система міжбюджетних відносин [2].

Для збільшення дохідної частини місцевих бюджетів відомі такі шляхи: передача деяких загальнодержавних податків з державного до місцевих бюджетів; збільшення відрахувань від державних податків; підвищення надходжень від місцевих податків; пошук нових об'єктів оподаткування; перегляд податкових пільг.

Слушною є думка вітчизняних фахівців про те, що фінансові ресурси в цілому є. Тому потребує реформування не рівень оподаткування, а його структура. Крім того, повинен застосовуватись принцип фіскальної еквівалентності, тобто для виконання конкретних завдань слід закріплювати відповідні податки. Так, вони зазначають, що природним комунальним податком є податок на землю та споруди. Потрібно, щоб вони повністю залишались в територіальній громаді. Запровадження податку на нерухомість в умовах зубожіння сільського населення не стане вагомим джерелом надходжень до бюджету. Можливість розпоряджатись землями за межами сільських населених пунктів та збір відповідних податків значно поліпшить дохідну частину бюджетів сільських рад [2].

Потребує збільшення надходжень до місцевого бюджету податку з доходів фізичних осіб. В умовах зростання міграції сільського населення важливо, щоб він сплачувався за місцем проживання. Так, у Латвії у 2005 році було заплановано надходження до місцевих бюджетів 73% прибуткового податку з населення.

Органи місцевого самоврядування повинні мати право запроваджувати на своїй території власні податки та збори, а загальний рівень оподаткування має контролювати центральний уряд. Це і забезпечить маневреність місцевих органів влади, оскільки на місцях легше слідкувати за зміною бази оподаткування. Також на увагу заслуговують пропозиції українських вчених щодо запровадження власних бюджетоформуючих доходів за принципом територіального розвитку, тобто врахування тих особливих об'єктів оподаткування, специфічних для окремих територій, які можуть суттєво збільшити надходження до місцевих бюджетів.

У процесі реформування бюджетних відносин доцільним є розширення переліку місцевих податків і зборів за рахунок запровадження податків із цільовим використанням отриманих коштів. Наприклад, збори за прибирання і освітлення вулиць, за збирання сміття, впорядкування парків, вулиць тощо. В умовах складної екологічної ситуації в Україні корисними ста-

нуть екологічні податки, які доцільно стягувати у вигляді штрафів за забруднення повітря, водоймищ, вулиць, лісів, утилізацію відходів.

Одним із джерел фінансового забезпечення інвестиційної діяльності є кредити, що надаються банківськими та небанківськими фінансовими інститутами. Перспективним напрямом залучення кредитних ресурсів є кооперація, частка якої у фінансуванні сільського розвитку в Україні є незначною в силу сукупності об'єктивних та суб'єктивних причин. Водночас, досвід зарубіжних країн свідчить про доцільність формування на сільських територіях мережі кредитних установ для позичальників з різним рівнем платоспроможності. Враховуючи специфіку клієнтів, вони створюються на кооперативних засадах або за ініціативою та за підтримки держави. Так, у США діє Служба підтримки сільських бізнес-кооперативів (надає технічну допомогу та фінансові ресурси кооперативам, розташованим у сільській місцевості), Служба електрифікації сільської місцевості (надає кредити і гранти для проведення електрифікації, водопостачання та каналізації у сільській місцевості), Служба з будівництва житла в сільській місцевості (реалізує різні види програм кредитування, страхування кредитів та гранти для фермерів з низьким рівнем доходу) [3].

Іноземне інвестування розвитку сільських територій здійснюється переважно через реалізацію міжнародних проектів. При цьому інвестор виступає постачальником не лише фінансових та матеріальних активів, а й технологій та інформації. Реалізація локальних проектів дає можливість вирішувати соціальні проблеми (водопостачання, транспорт і зв'язок, побутове обслуговування тощо), враховуючи специфіку конкретної території. Їх перевагою також є можливість активізації діяльності сільських громад на основі формування у свідомості населення впевненості у спроможності самостійно змінювати середовище своєї життєдіяльності. Внаслідок проектної співпраці люди вчаться самостійно визначати та вирішувати проблеми, ініціювати нововведення, здійснювати пошук джерел їх фінансового та інформаційного забезпечення. Прикладом ефективного міжнародного співробітництва є українсько-швейцарський проект DESPRO «Підтримка децентралізації в Україні», який діє з 2008 р. Він реалізується силами української громади за участю іноземних консультантів, в результаті чого практично втілено більше 40 локальних проектів [4].

Бюджетний дефіцит, нестабільність вітчизняного та міжнародного фінансового ринку у сукупності з низькою інвестиційною привабливістю сільських територій обумовлюють доцільність мобілізації внутрішніх джерел інвестиційних ресурсів, до яких належать кошти місцевих підприємств та організацій, а також сільської громади. Важливо відмітити, що низький рівень прибутковості підприємств та недосконалість амортизаційної політики обмежують їх можливості фінансувати процес вирішення соціальних та екологічних проблем. Тому одним з найбільш перспективних, однак найменш дієвим в Україні, джерелом інвестицій є кошти членів громади. Проблема їх залучення, як слушно зазначає А. Рамський, набула особливої гостроти в умовах фінансової кризи, коли бюджетні кошти, кредити банків та власні кошти підприємств є обмеженими, зовнішні запозичення посилюють залежність вітчизняної економіки від змін кон'юнктури на світових фінансових ринках [5]. Слід зазначити, що за даними експертних оцінок, заощадження населення складають декілька мільярдів доларів США [6], а у 2010 р. ним з власних джерел було інвестовано понад 500 млн грн [7].

Кошти громади, як потенційні інвестиції, формуються із зовнішніх та внутрішніх джерел. Останні являють собою доходи від різних видів трудової діяльності та володіння певним майном, які переважно перетворюються на заощадження. Однак, в зв'язку з недовірою населення до фінансово-кредитної системи, в Україні практично не розвинений механізм трансформації його заощаджень в інвестиції. Стримувальним чинником інвестиційної діяльності населення, на думку Р. Косодія, також є нерозвиненість фінансової інфраструктури на сільських територіях, що обумовлює доцільність переорієнтації їх державної підтримки з державного кредитування та розвиток фінансово-кредитних інституцій [8].

З огляду на визначене, для забезпечення високих результатів у сільськогосподарському виробництві, економічних та соціальних процесах у сільській місцевості, активізації сільського підприємництва з метою стимулювання розвитку сільських територій у нашій країні пропонується наступна структура фінансової системи розвитку сільських територій (рис. 1).

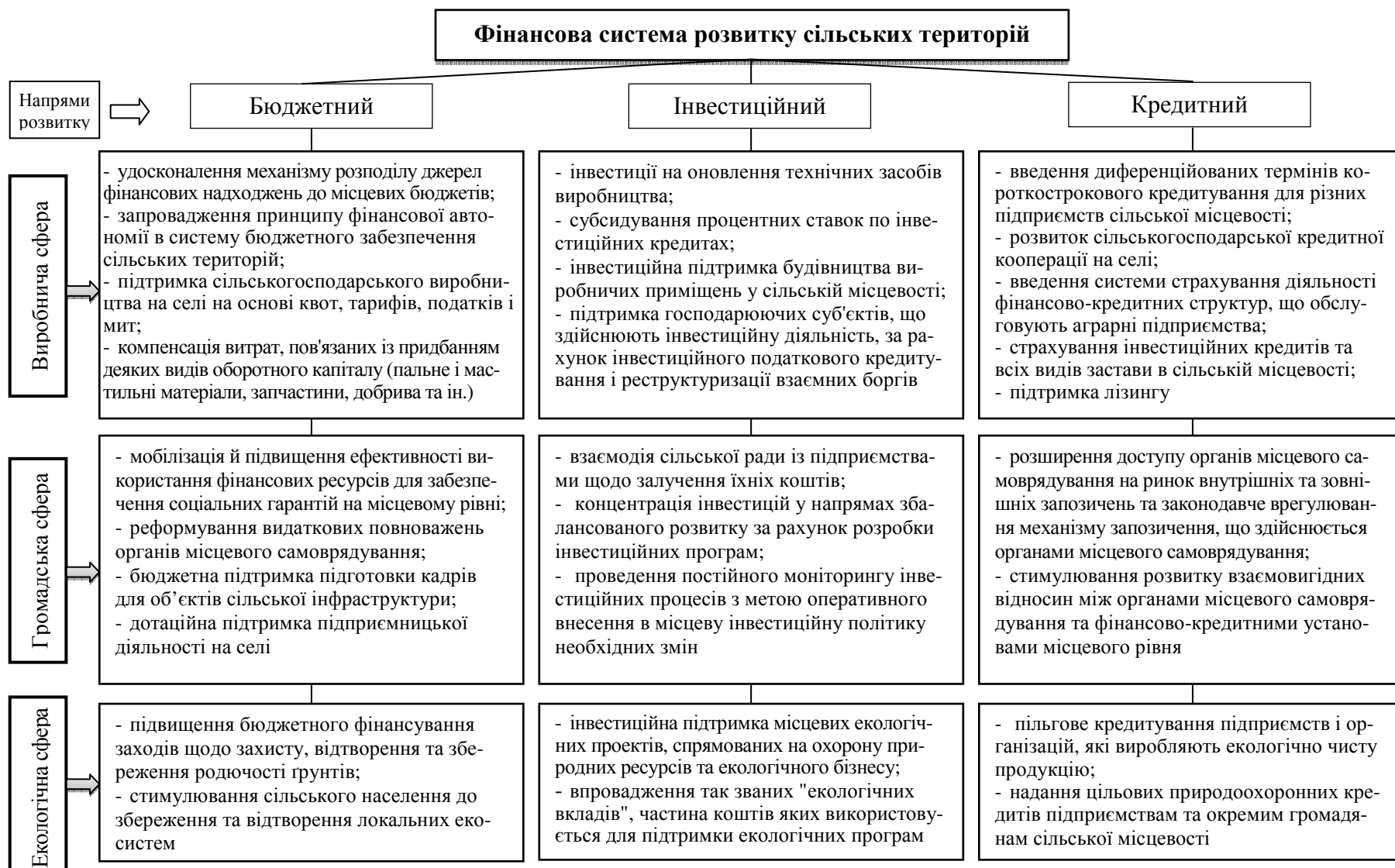

Рисунок 1 – Структура фінансової системи розвитку сільських територій.

Джерело: авторська розробка.

Висновки. Таким чином, метою розвитку сільської місцевості України є поступове поліпшення умов життя населення на селі. Передумова для цього – створення фінансової системи, яка відповідає потребам не лише сільського господарства, а й усіх підприємств сільської місцевості і його населення. Така фінансова система не повинна бути орієнтованою лише на мобілізацію кредитів для одного сектору. Вона має виконувати низку функцій, починаючи від мобілізації усіх можливих ресурсів і закінчуючи наданням позичкового капіталу для усіх підприємств сільської місцевості.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Бородіна О. М. Людський капітал на селі: наукові основи, стан, проблеми розвитку / О. М. Бородіна. – К.: ШФУ УААН, 2003. – 277 с.
2. Терещенко В. К. Соціально-економічний розвиток сільських територій: Навчальний посібник / В. К. Терещенко, В. А. Ткачук, Т. І. Балановська [та ін.]; за ред. В. К. Терещенка. – Київ-Ніжин: Видавець ПП Лисенко М. М., 2011. – 348 с.
3. Бабич Ю. А. Кредитування аграрного сектору економіки у розвинутих країнах світу / Ю. А. Бабич // Економіка АПК. – 2012 – № 4 – С. 155-161.
4. Швейцарсько-український проект "Підтримка децентралізації в Україні" DESPRO : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://despro.org.ua/>.
5. Рамський А. Ю. Механізм трансформації заощаджень населення в інвестиції / А. Ю. Рамський // Актуальні проблеми економіки. – 2011 – № 7 (121). – С. 283-289.
6. Матвійчук Л. Ю. Формування інвестиційних ресурсів для розвитку агротуризму в Україні / Л. Ю. Матвійчук // Агросвіт. – 2012 – № 5 – С. 35-40.
7. Кропивко М. М. Особливості формування джерел інвестицій господарств населення / М. М. Кропивко // Економіка АПК. – 2010 – № 10 – С. 56-59.
8. Государственное регулирование сельского хозяйства: концепции, механизмы, эффективность. – М.: ВИАПИ им. А. А. Никонова, "Энциклопедия рос. деревень". – 2005. – 664 с.

Финансовое обеспечение развития сельских территорий

В. А. Ткачук

В статье рассматриваются проблемы финансового обеспечения развития сельских территорий, источников формирования и распределения финансовых ресурсов на уровнях государственного управления и предлагаются подходы к формированию финансовой системы развития сельских территорий в разрезе производственной, социальной и экологической составляющих на основании усовершенствования бюджетного, инновационного и кредитного механизмов ее функционирования.

Ключевые слова: финансовые ресурсы сельских территорий, финансовая система развития сельских территорий, местные бюджеты, обеспечение финансовыми ресурсами сельских территорий, источники формирования местных бюджетов.

Надійшла 10.10.2013.

УДК 657.4:331.2

ЛИТВИНЕНКО В. С., канд. екон. наук

СОЛОДКА М. В., студентка

Національний університет біоресурсів і природокористування України

ОБЛІК ПРАЦІ ТА РОЗРАХУНКІВ ІЗ ПРАЦІВНИКАМИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

У статті проаналізовано визначення терміна «заробітна плата» та законодавчо-організаційні аспекти процесу її нарахування. Висвітлені основні первинні документи з обліку заробітної плати в Україні. Досліджено проблеми обліку праці та розрахунків із працівниками в сучасних умовах господарювання за погодинної, відрядної, індивідуальної та бригадної систем оплати праці. Визначена необхідність створення інституціонального середовища, яке сприятиме зростанню продуктивності праці, справедливому розподілу результатів праці та розвитку людського капіталу, що створить передумови для забезпечення достовірного відображення інформації про працю та її оплату в обліку.

Ключові слова: інституціональне середовище, облік, оплата праці, розрахунки із працівниками, транзакційні витрати.

Постановка проблеми. Облік розрахунків із працівниками є однією з найвідповідальніших ділянок бухгалтерського обліку, яка містить ряд невирішених проблем. Серед них можна виділити і зростання обсягу оплати праці, що не відображена у бухгалтерському обліку та звітності, ча-

сті зміни законодавства, помилки у функціонуванні інформаційних систем бухгалтерського обліку щодо розрахунків із працівниками тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання обліку розрахунків із працівниками відображені в працях вітчизняних дослідників: В.М. Жук, В.П. Завгородній, Г.Г. Кірейцев, М.В. Кужельний, А.М. Кузьмінський, Л.В. Мельянова, М.Ф. Огійчук, В.В. Сопко, Л.К. Сук, Н.М. Ткаченко, Ю.С. Цал-Цалко та інші. Незважаючи на значну кількість досліджень, методика обліку розрахунків із працівниками потребує вдосконалення.

Мета дослідження – вивчення теоретичних та практичних засад обліку розрахунків із працівниками в сучасних умовах та напрацювання пропозицій щодо їх вирішення.

Методи дослідження – абстрактно-логічний (теоретичні узагальнення і формування висновків), монографічний (вивчення систем оплати праці). Дослідження стану процесу обліку оплати праці проводилось за допомогою методу аналізу та синтезу.

Результати досліджень та їх обговорення. Витрати на оплату праці становлять значну частину витрат підприємств, що зумовлює потребу точного, своєчасного та деталізованого відображення зазначених витрат у бухгалтерському обліку та звітності.

У науковій економічній літературі можна зустріти десятки визначень заробітної плати. Найчастіше її характеризують як частку суспільного продукту, що розподіляється між окремими працівниками пропорційно затратам праці.

Відповідно до Закону України «Про оплату праці», заробітна плата – це винагорода, обчислена, як правило, у грошовому виразі, яку за трудовим договором роботодавець виплачує працівникові за виконану ним роботу. Заробітна плата поділяється на основну, додаткову, інші заохочувальні і компенсаційні виплати [1].

Основу організації оплати праці на підприємствах становить тарифна система, яка включає: тарифну ставку, систему преміювання; контрактна система, система трудових договорів і державні нормативні акти. Державними нормативними актами встановлюється мінімальний рівень зарплати, оплата за невідпрацьований час, а також види та розміри утримань із заробітної плати.

У разі здійснення обліку розрахунків із працівниками необхідно враховувати, що заробітна плата нараховується лише за оформлення трудових відносин із працівником відповідно до чинного законодавства. Підставою для зарахування на роботу працівника та початку нарахування оплати праці є наказ керівника підприємства, оформлений на підставі заяви, поданої кандидатом на вакантну посаду чи вільне робоче місце.

При цьому для зарахованого працівника заводиться особова картка з обліку кадрів і робиться запис до трудової книжки (випишується нова, якщо працівник розпочинає трудову діяльність). Трудові книжки повинні зберігатися у відділі кадрів підприємства, як правило, у металевому сейфі.

Надання відпустки і звільнення із роботи мають бути оформлені також наказом керівника підприємства. Протягом однієї доби після оформлення наказу на звільнення трудову книжку необхідно повернути працівникові, а бухгалтерія має здійснити повний розрахунок із працівником.

Порядок нарахування заробітної плати, належної працівникам підприємства, залежить від форм оплати праці, що застосовуються на підприємстві, і організації виконання самих робіт (в індивідуальному порядку чи бригадою).

Залежно від системи оплати праці (погодинна, відрядна, індивідуальна, бригадна) та врегульованих відносин підприємства із працівниками застосовуються відповідні первинні документи, які є підставою для нарахування заробітної плати.

Наприкінці місяця дані про виробіток і заробітну плату групуються і нагромаджуються: за особовими рахунками працівників, видами продукції, що вироблялася, чи робіт, що виконувалися, видами оплат. На підставі цих даних складаються розрахункові і платіжні відомості, які виступають первинними документами для обліку розрахунків з оплати праці, а часто і як реєстри аналітичного обліку розрахунків з оплати праці.

На підприємстві облік чисельності робітників та службовців, їх заробітної плати має бути документальним, достовірним та однаковим у всіх галузях господарювання. При цьому необхідно забезпечити єдність різних систем обліку на підприємстві: бухгалтерського, оперативного та статистичного.

Незважаючи на значну увагу до проблем обліку оплати праці, однією із найбільш невирішених проблем є значний обсяг оплати праці, яка не відображена у бухгалтерському обліку та звіт-

ності, що негативно впливає на достовірність даних обліку та звітності, спричиняє зростання тіньової економіки, не дозволяє приймати обґрунтовані управлінські рішення.

Виникнення такої ситуації пов'язане із недосконалістю інституціонального середовища в Україні. Заробітна плата є базою оподаткування із високими ставками податків. У зв'язку із цим, праця сприймається не як джерело багатства, а як джерело значних витрат та збитків для підприємства. Така ситуація створює передумови для мінімізації оплати і як наслідок затрат праці, що спричиняє зростання безробіття, тоді як держава ставить за мету його зниження.

Це свідчить також про відсутність гармонії в забезпеченні інтересів держави, підприємства та працівників. На думку професора Г. Г. Кірейцева, місія, мета і задачі сучасного обліку спрямовані на те, щоб сприяти гармонізації відносин людини до навколишнього природного і соціального середовища, гармонізувати пріоритети соціального та економічного аспектів діяльності; створювати інформаційні можливості забезпечення національної економічної безпеки через розвиток методу обліку та посилення його впливу на підвищення прозорості економічної діяльності і забезпечення транспарентності економіки як умови прояву довіри до сучасного підприємства та демократизації економічного його життя [2].

Для забезпечення ефективного функціонування економіки, підвищення продуктивності праці та справедливого розподілу результатів праці необхідно створити сприятливе інституціональне середовище. Властивості існуючих інститутів відчутно впливають на характеристики економічних результатів, що підтверджується дослідженнями, відповідно до яких країни з високою якістю інститутів опинилися у вигіднішому положенні, ніж країни з вищою якістю макроекономічної політики і великим запасом людського капіталу, але низькою якістю інститутів [3].

Інституціональне середовище – це сукупність основоположних політичних, соціальних і юридичних правил, які є базисом для виробництва, обміну та розподілу [4].

Потрібно зазначити, що підвищення ефективності функціонування економіки за високої якості інститутів досягається, перш за все, за рахунок зниження рівня транзакційних витрат. Зокрема, О. Вільямсон (Oliver E. Williamson), пояснюючи цей феномен, зазначає: «... Економічні інституції капіталізму ставлять за головну мету економію на транзакційних витратах і таки домагаються цієї мети» [5].

Важливо наголосити на тому, що ухилення від сплати податків також призводить до зростання рівня транзакційних витрат, пов'язаних із так званою «ціною позалегалності», тому достовірне відображення витрат підприємства є неодмінною умовою його успішного функціонування в майбутньому.

На нашу думку, транзакційні витрати можна визначити як накладні витрати, які забезпечують взаємодію підприємства із зовнішнім середовищем (контрагентами) з метою здійснення транзакцій і включають витрати на пошук інформації, проведення переговорів, укладання контрактів і забезпечення їх виконання.

В обліку праці та її оплати необхідно також дотримуватися чинного законодавства щодо розміру належних працівникові надбавок та доплат. Зокрема, за роботу у понадурочний час, відповідно до ст. 106 Кодексу Законів про працю України (КЗпП України), оплата праці здійснюється в подвійному розмірі погодинної ставки (за погодинної оплати праці); за відрядної оплати праці нараховується доплата в розмірі 100 % тарифної ставки робітника відповідної кваліфікації, оплата праці якого здійснюється за погодинною формою – за всі відпрацьовані понадурочні години.

Оплата праці у святкові і неробочі дні згідно зі ст. 107 КЗпП України здійснюється також у подвійному розмірі.

Оплата праці в нічні години (з 10-ї години вечора до 6-ї години ранку) відповідно до ст. 108 КЗпП України здійснюється в підвищеному розмірі, який встановлюється генеральними, галузевими (регіональними) угодами, але не нижче 20 % тарифної ставки (окладу) за кожен годину роботи в нічний час.

Порядок оплати за час простою не з вини робітника оплачується з розрахунку не нижче 2/3 тарифної ставки встановленого йому розряду (окладу). Проте час простою з вини робітника не оплачується.

Доплати за сумісництво професій (посад) встановлюються на певний строк і визначаються за наказом керівника у розмірі, який залежить від характеру і складності виконуваних робіт.

Ще однією проблемою обліку розрахунків із працівниками є складні процедури оформлення лікарняних та інших передбачених законодавством пільг та виплат, що ускладнює роботу бухгалтера.

У зв'язку з тим, що існують різні види виплат працівникам, для кожного з них є своя методика відображення в бухгалтерському обліку, тому для нарахування заробітної плати необхідно володіти достатньою інформацією про всі її види, які входять до тих чи інших виплат.

Висновки. Удосконалення обліку праці та розрахунків із працівниками потребує внесення змін до Податкового кодексу України (розділ 1, ст. 4) та створення сприятливого інституціонального середовища за рахунок зниження і достовірного відображення рівня трансакційних витрат, що сприятиме зростанню продуктивності праці, справедливому розподілу результатів праці та розвитку людського капіталу. Це дозволить забезпечити достовірне відображення інформації про затрати праці та її оплати, що сприятиме покращенню інформаційного забезпечення прийняття управлінських рішень.

Водночас потрібно уникати частих змін законодавства, яке регулює порядок обліку праці та її оплати, що знизить невизначеність та покращить якість облікової інформації.

Інформаційні системи бухгалтерського обліку мають відповідати вимогам чинних нормативних документів та забезпечувати автоматизацію операцій та документообігу, а також сприяти покращенню аналітичності даних щодо взаємозв'язку результатів праці та її оплати.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Про оплату праці: Закон України від 24.03.1995 р. №108/95-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1995. – №17. – С 121.
2. Кірейцев Г.Г. Напрями розвитку галузевого обліку в сільському господарстві України / Г. Г. Кірейцев // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. – 2012. – Вип. 169, Ч. 2. – Серія «Економіка, аграрний менеджмент, бізнес». – С. 9–17.
3. Ткач А.А. Нова інституціональна економічна теорія: Навчальний посібник / А. А. Ткач. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 304 с.
4. Шаститко А.Е. Новая институциональная экономическая теория / А. Е. Шаститко; 3-е изд., перераб. и доп. – М.: Экономический факультет МГУ, ТЕИС, 2002. – 591 с.
5. Вільямсон Олівер Е. Економічні інституції капіталізму: фірми, маркетинг, укладання контрактів / Вільямсон Олівер Е. – К.: Арткес, 2001. – 472 с.

Учет труда и расчетов с работниками в современных условиях

В.С. Литвиненко, М.В. Солодка

В статье проанализированы определения термина «заработная плата» и законодательно-организационные аспекты процесса ее начисления. Освещены основные первичные документы по учету заработной платы в Украине. Исследованы проблемы учета труда и расчетов с работниками в современных условиях хозяйствования при повременной, сдельной, индивидуальной и бригадной системах оплаты труда. Определена необходимость создания институциональной среды, которая будет способствовать росту производительности труда, справедливому распределению результатов труда и развитию человеческого капитала, что создаст предпосылки обеспечения достоверного отражения информации о труде и его оплате в учете и будет способствовать принятию обоснованных управленческих решений.

Ключевые слова: институциональная среда, учет, оплата труда, расчеты с работниками, трансакционные издержки.

Надійшла 11.10.2013.

УДК 631.162:63

УЛАНЧУК В.С., д-р екон. наук

АНИЩЕНКО Г.Ю., канд. екон. наук

Уманський національний університет садівництва

УПРАВЛІНСЬКИЙ ОБЛІК У ПРАКТИЦІ ПІДПРИЄМСТВ АГРАРНОГО СЕКТОРУ: СТАН ТА ПРОБЛЕМИ ЙОГО ВПРОВАДЖЕННЯ

У статті обґрунтовано необхідність введення управлінського обліку в практику аграрних підприємств. Розглянуто основні проблеми, які стоять на заваді його практичної реалізації. Запропоновано шляхи створення передумов повноцінного функціонування системи управлінського обліку, які враховують особливості господарської діяльності аграрних підприємств. Управлінський облік як складова обліково-інформаційної системи підприємства є передумовою ефективного функціонування системи менеджменту та гарантією стабільної роботи суб'єктів господарювання.

Ключові слова: управлінський облік, інформаційна система, управління, організація обліку, адміністрування.

Постановка проблеми. Відповідно до українського законодавства [4] встановлено передумови для функціонування крім фінансового, ще й внутрішньогосподарського (управлінського) обліку, який передбачає побудову на підприємстві такої обліково-аналітичної системи, що дозволила б знизити рівень суб'єктивізму у прийнятті господарських рішень, посилити керованість конкретного суб'єкта підприємництва, а також сприяла б його розвитку та фінансовій стійкості. Оскільки управлінський облік є складовою бухгалтерського, то він має багато спільних рис з іншими видами обліку:

- фінансовим – завдяки єдиному інформаційному підґрунтю;
- виробничим – через спільні об'єкти обліку (пов'язані із виробничим процесом), однакові питання щодо витрат, вирішення оптимізації їх складу чи структури, методи обліку витрат та калькулювання продукції;
- стратегічним – завдяки спільному часовому аспекту відносно складання прогнозів на майбутнє, пошуку й обґрунтуванню альтернативних шляхів розвитку підприємства.

Незважаючи на наявність таких спільних «точок дотику», він поки що є малопоширеним та відносно відокремленим від широкого застосування у практичній діяльності аграрних підприємств. Це пов'язано з вирішенням суб'єктами підприємницької діяльності більш важливих поточних проблем, які виникають у разі інформаційної взаємодії обліково-аналітичної системи із зовнішнім середовищем. У сучасних умовах для більшості з них актуальним є вирішення проблем податкового та фінансового обліку, формування показників фінансової звітності через постійні зміни законодавчої бази. Водночас нехтування та абсолютна відмова від використання управлінського означає інформаційну ізоляцію внутрішніх користувачів (менеджерів різних рівнів), які в такій ситуації стають заручниками прийняття власних необґрунтованих рішень. Ведення бізнесу потребує певного практичного відступу від традиційних моделей. Це пов'язано з актуалізацією питання побудови та практичного використання інтегрованих обліково-інформаційних систем якісно нового типу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Необхідність впровадження у практику аграріїв системи управлінського обліку активно обговорюється у працях зарубіжних та вітчизняних вчених. Питанням використання даних управлінського обліку для формування системи обробки економічної інформації та забезпечення інформаційних потреб усіх внутрішніх користувачів присвячено наукові праці вчених Ф.Ф. Бутинця, Л.В. Нападівської, В.Б. Моссаковського, М.Ф. Огійчука, В.В. Собка, М.Г. Чумаченка та інших. Однак окремі питання використання управлінського обліку аграрними підприємствами залишаються дискусійними та подекуди відкритими. Незважаючи на численні проблеми теоретичного та практичного характеру, очевидно є необхідність систематизації та вивчення причин, які стоять на заваді використання управлінського обліку та розробки конкретних пропозицій для їх подолання. На сьогодні просто обліковувати господарські процеси недостатньо. Важливо, щоб облік виконував не лише традиційні інформаційну та контрольну-аналітичну функції, а й забезпечував можливість проведення перспективного планування, сприяв злагодженій роботі усіх рівнів управління та їх взаємозв'язку з виробництвом.

Мета і завдання дослідження – дослідження та систематизація чинників, які гальмують використання управлінського обліку в практичній діяльності, а також визначення головних шляхів їх подолання.

Матеріал і методика досліджень. Методологічною основою дослідження є концептуальні основи та стандарти обліку, діалектичний метод пізнання. Для вивчення стану та проблем впровадження управлінського обліку на практиці аграрних підприємств використано монографічний, аналітичний, порівняльні методи дослідження, а також абстрактно-логічні підходи до пошуку та обґрунтування шляхів подолання окреслених проблем.

Результати досліджень та їх обговорення. Нині просто обліковувати господарські процеси недостатньо. Важливо, щоб облік виконував не лише традиційні інформаційні, аналітичні та контрольні функції, а й забезпечував можливість проведення перспективного планування для досягнення стратегічних цілей, злагоджену роботу усіх рівнів управління та їх взаємозв'язку з виробництвом. Усі проблеми, які прямо та опосередковано гальмують використання обліку в системі менеджменту, – це: історичні та категоріальні; методологічні; організаційно-правові чинники; традиційність структури управління підприємством (цехова); недосконалість розподілу обов'язків між підрозділами (службами) або окремими посадами; недосконалість структури адміністрування та низька частка відповідних витрат.

Історично склалось, що бухгалтерська служба на підприємстві має займатись суто реєстрацією господарських операцій, складати фінансову звітність, а економічна служба (або економіст) – аналізувати, здійснювати розрахунки резервів виробництва та планувати діяльність [2]. За контроль внутрішньогосподарської діяльності відповідають ревізійна чи інвентаризаційна комісії, а в окремих випадках – підрозділ внутрішнього аудиту. Усі ці функції спроможний поєднати лише управлінський облік. Саме він є інформаційною складовою системи управління підприємством, яка забезпечує керівництво економічною інформацією для прийняття рішень щодо ефективного функціонування в умовах обмежувальних виробничих ресурсів та ринкових факторів.

Проблеми категоріального плану пов'язані з тим, що управлінський облік є відносно автономною обліково-аналітичною системою. Попри наявність спільних завдань чи інформаційного забезпечення з іншими видами бухгалтерського чи господарського обліку, він має власні функції, методи та об'єкти досліджень, сферу застосування. Тому не варто його ототожнювати з виробничим чи стратегічним обліком. Вважаємо, що зменшення ролі управлінського обліку є помилкою, адже саме він належить до тих потужних інструментів, які визначають ефективність системи менеджменту.

Проблеми методологічного характеру пов'язані з необхідністю напрацювання додаткових облікових положень (стандартів) щодо організації, принципів та методики ведення управлінського обліку. Крім закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», немає жодного стандарту, який би регламентував ці питання. До того ж, внутрішньогосподарський облік є виключно добровільною справою. Суб'єкти агробізнесу, які належать до категорії малих, не потребують складної системи управління (фермерські господарства, агрофірми). Вони організують облік, делегувавши відповідні функції головному бухгалтеру. У таких умовах успіх підприємницької справи залежить від професійних якостей, рівня досвідченості та, більшою мірою, від досвіду та інтуїції фермера, а не від необхідності системного аналізу прогнозування діяльності, чого не здійснюють взагалі.

Дослідження специфіки організації управлінського обліку на сільськогосподарських підприємствах Черкаської області засвідчують, що лише великі товаровиробники характеризуються складною структурою управління з великою кількістю бригад, цехів, окремих відділень. У них організовано планово-економічний відділ, маркетингову службу та відділи матеріально-технічного постачання. Крім центральної бухгалтерії, такі підприємства створюють бухгалтерії на місцях, або ці функції делегуються окремим обліковцям. Така організація обліково-економічної роботи дозволяє перерозподілити обов'язки, передати частину суто облікових завдань на нижчі підрозділи, а більше уваги зосередити на побудові управлінського обліку для формування додаткового від фінансового обліку потоку економічної інформації. Це можна розглядати як передумови повноцінного функціонування управлінського обліку.

Серед усіх варіантів ведення бухгалтерського обліку, визначених законодавчо [4], внутрішньогосподарський облік через його конфіденційний характер не може вестись стороннім бухгалтером (підприємцем, який здійснює свою діяльність без створення юридичної особи) та аудиторською фірмою на договірних засадах. Підприємствам надано право самостійно розробляти систему і форми внутрішньогосподарського (управлінського) обліку, звітності і контролю господарських операцій, а тому більшість з них для побудови облікової системи виходять з того, що є обов'язковим із позицій фінансової, статистичної звітності. Дослідження положень наказів аграрних підприємств, якими регламентовано облікову політику, вказало на ще один основний недолік – відсутність будь-яких норм, які б передбачали і регулювали організацію внутрішньогосподарського обліку та внутрішню звітність. До того ж, розроблені графіки документообігу стосуються виключно первинної документації, але не спеціально розроблених форм внутрішньої звітності.

Традиційно склалось, що для управління аграрним підприємством вибирають цехову структуру, коли перерозподіляють відповідальності залежно від галузей (рослинництво, тваринництво, допоміжні та промислові виробництва). Більш виправданим, на нашу думку, є не галузевий, а функціональний підхід управління – виділення відповідальних за процеси постачання, виробництва та реалізації. Саме з цим пов'язана необхідність подолання існуючого нині недосконалого розподілу обов'язків між підрозділами (службами) чи окремими посадами.

Управлінськими витратами (вартість адміністрування) вважають адміністративні витрати підприємства, оскільки вони безпосередньо не пов'язані з виробничим процесом. Відповідно до П(С)БО 16

«Витрати» [3] вони підлягають до списання на фінансові результати. Детальний аналіз складу цих витрат засвідчує необхідність їх поділу на загальногосподарські (загальні податки і збори, амортизація нематеріальних активів, витрати на дозвілну документацію, оренда об'єктів загальногосподарського призначення) та управлінські (корпоративні витрати, витрати на утримання апарату управління, вартість досліджень, витрати на зв'язок, винагорода за професійні послуги, витрати на розробки, втрати від простоїв та інші витрати, які пов'язані з керівництвом). Такий розподіл дозволить встановити вартість адміністрування та ефективність витрачених коштів.

Вітчизняна будова Плану рахунків з бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань підприємств і організацій України не відповідає вимогам конфіденційності виробничої діяльності, оскільки підприємства використовують загальну для малого бізнесу та інтегровану систему обліку – для великих підприємств, які передбачають можливе кореспондування рахунків групи фінансового та виробничого обліків. Поряд із конфіденційністю даних управлінського обліку потрібно захищати від розголошення ще й інформацію щодо обліку запасів, їх постачальників, витрат на виробництво та збут продукції, доходів, основних покупців і результатів від реалізації. Вирішення такого завдання можливе за умови використання окремих підходів до побудови Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань та господарських операцій, у структурі якого доцільно виділити окремих клас рахунків, призначених для ведення управлінського обліку. Прикладом може слугувати План рахунків бухгалтерського обліку для банківських установ, у будові якого виділено окремих клас 8 «Управлінський облік», структура якого самостійно розробляється кожним банком окремо залежно від потреб, причому рахунки цього класу не кореспондують із рахунками інших класів, завдяки чому створюється інформаційний бар'єр та захищеність облікових даних.

Стримувальним фактором використання управлінського обліку є недосконалість методів класифікації витрат. В основі побудови національної системи калькулювання лежать принципи абзорбшен-костинг, тоді як у провідних країнах світу – директ-костинг та його сучасний варіант верібл-костинг. Недостатньо уваги приділяється впровадженню у практику стандарт-костингу. На сьогодні в аграрних підприємствах залишились елементи нормування виключно для пального, насіння та кормів водночас облік відхилень між фактичними витратами та відповідними нормативними значеннями не проводиться взагалі.

На сьогодні особливо підвищені вимоги ставляться до фахівців із питань обліку і аудиту, оскільки вони мають вирішувати обліково-аналітичні проблеми. Перш за все, спеціаліст з питань обліку і фінансів має знати технологію виробництва, володіти методами економічного аналізу. Це дозволить бухгалтеру-аналітику виявляти внутрішньогосподарські резерви, належно виконувати техніко-економічні розрахунки, пов'язані з аналізом і обґрунтуванням раціональної поведінки підприємства в сучасних умовах господарювання, а також розробляти альтернативні моделі розвитку підприємства.

Ми вбачаємо ряд положень та дієвих кроків, вирішення яких дозволять створити передумови для повноцінного функціонування системи управлінського обліку:

- розробка загальних засад та принципів щодо його ведення на державному рівні (у вигляді окремого стандарту обліку чи рекомендацій) та напрацювання змін до діючого Плану рахунків з метою виділення в останньому класу рахунків управлінського обліку);

- належна фахова підготовка спеціалістів з обліку і аудиту, здатних займатись аналітичною роботою;

- чіткий перерозподіл відповідальності за результати господарювання між структурними підрозділами не за галузевим (цеховим) підходом, а за функціональним призначенням, тобто виділення відповідальних за процеси постачання, виробництва та реалізації;

- розробка форм внутрішньогосподарської звітності, перегляд наказів про облікову політику та графіків документообороту із обов'язковою регламентацією рівнів відповідальності за формування економічної інформації;

- впровадження в облікову практику підприємств методів обліку витрат та їх класифікацій, які забезпечать розширення аналітичних можливостей за аналізу господарської діяльності та прийняття обґрунтованих рішень.

Висновки. Розвиток управлінського обліку на сьогодні проходить непослідовно, зокрема характеризується повільним впровадженням у практику вітчизняних аграрних підприємств. Він є

складовою облікової системи, яка тісно співпрацює із фінансовим та стратегічним обліком, формуючи єдиний інформаційний потік. Враховуючи, що управлінський облік є передумовою для ефективно функціонуючої системи менеджменту, гарантією стабільної роботи суб'єктів господарювання, необхідно розглянути можливість законодавчого визначення головних правил його ведення та здійснити ряд конкретних організаційних заходів з розбудови облікової системи аграрних підприємств.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Методичні рекомендації із планування, обліку і калькулювання фактичної собівартості продукції (робіт, послуг) [Електронний ресурс] : Наказ Міністерства аграрної політики України від 18.05.2001р. № 132 (зі змінами і доповненнями від 31.10.2005р. № 589). – Режим доступу: <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1021.122.4&nobreak=1>
2. Моссаковський В.Б. Управлінський облік та його особливості у сільському господарстві / В.Б. Моссаковський, С.Я. Бублик // Облік і фінанси АПК. – 2006. – № 1. – С. 129-138.
3. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 «Витрати» [Електронний ресурс]: Наказ Міністерства фінансів України від 31.12.1999 р. № 318 (зі змінами і доповненнями від 18.03.2011р. № 372). – Режим доступу: <http://buhgalter911.com/Res/PSBO/PSBO16.aspx>
4. Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні [Електронний ресурс]: Закон України від 16.07.1999 № 996–XIV (зі змінами і доповненнями від 07.07.2011р. № 3614-VI). – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=996-14>

Управленческий учет в практике предприятий аграрного сектора: состояние и проблемы его внедрения **В.С. Уланчук, Г.Ю. Анищенко**

В статье обоснована необходимость внедрения управленческого учета в практику аграрных предприятий. Рассмотрены основные проблемы, которые препятствуют его практической реализации. Предложены пути, позволяющие создать предпосылки полноценного функционирования системы управленческого учета и учитывающие особенности хозяйственной деятельности аграрных предприятий. Управленческий учет как составная учетно-информационной системы предприятия является предпосылкой эффективно функционирующей системы менеджмента и гарантией стабильной работы субъектов хозяйствования.

Ключевые слова: управленческий учет, информационная система, управление, организация учета, администрирование.

Надійшла 07.10.2013.

УДК 657.432

ХОМОВИЙ С.М., канд. екон. наук (2serik2@mail.ru)

ЗЕМЛЯР Д.О., магістр

Білоцерківський національний аграрний університет

ПРОБЛЕМИ ВИНИКНЕННЯ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ ТА НАПРЯМИ ЇХ РОЗВ'ЯЗАННЯ

У статті розкрито особливості організації та аналізу обліку дебіторської заборгованості. Розглянуто теоретико-методологічні та організаційно-практичні проблеми вдосконалення розрахунків з дебіторами (недостатня якість інформації, не до кінця сформовані облікові регістри, незадовільна класифікація дебіторської заборгованості за складання фінансової звітності, непристосованість методів визначення резерву сумнівних боргів до обліку на вітчизняних підприємствах). Запропоновано шляхи покращення обліку дебіторської заборгованості, основані на створенні системного класифікатора дебіторської заборгованості з використанням певних параметрів, розробленні заходів щодо скорочення чи стягнення простроченої або сумнівної дебіторської заборгованості.

Ключові слова: облік дебіторської заборгованості, аналіз дебіторської заборгованості, ПсБО 10 «Дебіторська заборгованість».

Постановка проблеми. Наявність на підприємстві значних розмірів дебіторської заборгованості по-різному впливає на стан підприємства. Надмірна дебіторська заборгованість знижує ліквідність його активів, негативно впливає на його платоспроможність, а також відволікає зайві грошові кошти. Тому належна організація обліку та аналіз розрахунків, пов'язаних з дебіторською заборгованістю, сприяє ефективному управлінню її розмірами і термінами погашення на підприємстві.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Вагомий внесок у дослідження та розвиток аналізу дебіторської заборгованості зробили: Ф. Ф. Бутинець, С. Л. Береза, С. Ф. Голов, В. П. Завго-

родній, О. Д. Заруба, О. М. Кисельова, В. В. Ковальов, С. І. Маслова, Г. В. Савицька, А. П. Шило та інші. Проте й надалі невирішеною залишається проблема створення системного класифікатора дебіторської заборгованості.

Мета і завдання дослідження – виявлення основних проблем організації обліку розрахунків з дебіторами та розробка принципів і пропозицій його покращення.

Матеріал і методика досліджень. У процесі дослідження використано такі методи наукового пізнання: логіко-аналітичні, зокрема прийоми аналогії та порівняння, індукції та дедукції, наукової абстракції – для теоретичного узагальнення і уточнення понятійного апарату із проблем дебіторської заборгованості, формулювання висновків.

Результати досліджень та їх обговорення. Значна кількість підприємств та організацій знаходиться в скрутному становищі, маючи досить велику проблему неплатежів. Як відзначає Ф.Ф. Бутинець, наявність великих обсягів дебіторської заборгованості спричиняє низьку платоспроможність підприємства [1], тому однією з головних умов підтримки необхідного рівня ліквідності і платоспроможності підприємств, що функціонують в умовах ринку, є ефективне управління поточною дебіторською заборгованістю.

Дебіторська заборгованість значно впливає й на фінансовий стан підприємства. Значення аналізу дебіторської заборгованості особливо зростає в період інфляції, коли іммобілізація власних оборотних активів стає не вигідною [2].

Під час аналізу обліку дебіторської заборгованості нами було виділено декілька основних недоліків:

1) недостатня якість інформації про стан розрахунків з дебіторами, що має важливе значення для прийняття зацікавленими особами адекватних та вчасних управлінських рішень, які формуються на базі даних бухгалтерського обліку конкретних суб'єктів господарювання. Облікові реєстри, що рекомендовані для використання, не передбачають накопичення інформації про розрахунки з дебіторами різного рівня деталізації і узагальнення. Це зумовлює неможливість отримання інформації про дебіторську заборгованість в обсязі, достатньому для проведення аналізу розрахунків з дебіторами, з метою прогнозування ймовірності настання платіжної кризи суб'єктів господарювання;

2) класифікація дебіторської заборгованості не задовольняє в повному обсязі потреби користувачів у складанні фінансової звітності;

3) облік дебіторської та кредиторської заборгованостей ведеться в одному з реєстрів – журналі № 3, тому існує необхідність змін у будові реєстрів аналітичного та синтетичного обліку дебіторської заборгованості;

4) наявність простроченої заборгованості. За таких обставин з'являються фінансові складнощі через нестачу фінансових ресурсів для придбання виробничих запасів, виплати заробітної плати, зростає ризик непогашення боргів і зменшення прибутку;

5) непристосованість методів визначення резерву сумнівних боргів до обліку на вітчизняних підприємствах і, виходячи з цього, недостовірні дані у відображенні резерву сумнівних боргів у балансі.

Основними методами покращення обліку дебіторської заборгованості, на наш погляд, є:

1) внесення змін до П(с)БО № 10 «Дебіторська заборгованість» стосовно поточних активів дебіторської заборгованості за продукцію, товари, роботи та послуги, уточнення Плану рахунків, що діє в Україні і забезпечує окремий облік довгострокової та поточної дебіторської заборгованості за продукцію, товари, роботи та послуги;

2) слід визначати ступінь ризику несплати рахунків покупцями; збільшувати коло покупців з метою мінімізації втрат від несвоєчасної сплати одним або декількома покупцями; вести оперативний контроль за надходженням готівки; своєчасно визначати сумнівну заборгованість та надавати платіжні документи; припиняти дію договорів із покупцями, що порушують платіжну дисципліну; вести політику стягнення боргів по заборгованості. Політика стягнення може включати такі процедури: відправку листів, телефонні дзвінки, відвідування боржника представником підприємства і заходи юридичного характеру;

3) затвердити перелік документів, що підтверджують і обґрунтовують визнання заборгованості сумнівною (безнадійною). Розрахунок резерву необхідно проводити на підставі середніх статистичних даних.

Окрім наведених вище основних проблем обліку і ведення дебіторської заборгованості, існують й інші, менш значущі, які, на наш погляд, також потребують висвітлення.

Створення системного класифікатора дебіторської заборгованості з використанням таких параметрів: ознак, принципів та мети класифікації, якісної характеристики ознаки, користувачів інформації, типів класифікації. Його використання сприятиме наданню якісної бухгалтерської інформації для контролю, аналізу та управління залежно від конкретних потреб користувачів у період антикризового регулювання.

Зростання дебіторської заборгованості не завжди оцінюється негативно, а зниження – позитивно. Різне збільшення заборгованості та її частки в оборотних активах може свідчити про необачну кредитну політику підприємства стосовно покупців, про збільшення обсягу продажів, неплатоспроможність і банкрутство частини покупців. Скорочення дебіторської заборгованості оцінюється позитивно, якщо це відбувається за рахунок скорочення періоду її погашення. Якщо ж заборгованість зменшується в зв'язку зі зменшенням реалізації продукції, то це свідчить про зниження ділової активності підприємства [3].

Велике значення слід приділити вибору форм розрахунків із покупцями та замовниками. Серед усіх форм безготівкових розрахунків, передбачених Національним банком України, найнадійнішою, на наш погляд, є акредитив. Він виставляється в банку постачальника і забезпечує своєчасність розрахунків за відвантаженою продукцією.

З метою мінімізації відхилень розрахункової вартості боргу від її реальної величини ми пропонуємо комплексний підхід до оцінювання дебіторської заборгованості, що базується на коригуванні її первісної вартості відповідно до коефіцієнта часу. Коефіцієнт часу дає змогу оцінити заборгованість господарюючого суб'єкта нині з урахуванням зростання вартості в часі та зміни загальної купівельної спроможності грошових коштів.

Потребують розробки також моделі співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованостей і певного інструментарію, який дозволить би швидко та якісно виявляти негативні явища, що впливають на кількісні та якісні зміни цих заборгованостей.

Під час проведення такого аналізу потрібно враховувати специфіку підприємств і організацій, сезонність їх роботи, зв'язки із покупцями та постачальниками. Варто також зважати на принцип «Вимагай оплати якомога швидше та оплачуй якомога пізніше», який дозволяє довший період володіти певними активами й отримувати від них вигоду.

Ще одним методом покращення обліку дебіторської заборгованості ми вважаємо «цифровий аналіз» як засіб контролю законності та вірогідності господарських операцій, пов'язаних з дебіторською заборгованістю. Його використання дозволяє виявити факти шахрайства, неефективної кредитної та інкасаційної політики, помилок у бухгалтерському обліку.

Для забезпечення такого принципу бухгалтерського обліку як «обачність» дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи і послуги відображається в бухгалтерській звітності у чистій реалізаційній вартості, що враховує величину резерву сумнівних боргів. Питання визначення величини такого резерву потребує доопрацювання методики його розрахунку, що містила б аналітичну і математичну моделі розрахунку.

Суть аналітичної моделі полягає в оцінюванні рівня платоспроможності дебітора на основі розроблених критеріїв рівня неплатоспроможності, за результатами якого списують дебіторську заборгованість покупців і відображають списані суми як сумнівний борг. Процес визначення величини резерву сумнівних боргів з використанням аналітичної моделі доволі трудомісткий, але він дає змогу отримувати точний розрахунок величини резерву сумнівних боргів і реальну оцінку чистої реалізаційної вартості поточної дебіторської заборгованості.

Математична модель визначення величини резерву заснована на методі класифікації дебіторської заборгованості за термінами непогашення. Розроблення математичної моделі визначення величини резерву сумнівних боргів менш трудомістке і забезпечує повне зарахування в рівних частках суми непогашеної дебіторської заборгованості в такий резерв на час визнання безнадійної заборгованості [4].

Використання комплексного методичного підходу до розрахунку резерву сумнівних боргів забезпечує розробку комплексної політики розрахунку такого резерву, виходячи зі всебічного оцінювання розмірів, складу та термінів виникнення дебіторської заборгованості за продукцію, товари, роботи і послуги з урахуванням специфіки господарюючого суб'єкта.

Для кращого управління дебіторською заборгованістю, на наш погляд, необхідним є розробка заходів щодо скорочення або стягнення простроченої або сумнівної дебіторської заборгованості. При цьому можуть використовуватися різноманітні методи управління дебіторською заборгованістю:

- 1) юридичні – претензійна робота, подача позову до суду;
- 2) економічні – фінансові санкції (штраф, пеня, неустойка), передача в заставу майна і майнових прав, призупинення поставчань продукції;
- 3) психологічні – нагадування по телефону, факсу, пошті, використання ЗМІ чи поширення інформації серед суміжних поставачальників, що загрожує боржнику втратою іміджу;
- 4) фізичні – арешт майна боржника, вироблений органами державної виконавчої служби [5].

На нашу думку, найефективнішим з них є фізичний метод, оскільки саме арешт майна боржника змусить його повернути борг, щоб не втратити власне майно.

Висновки. Отже, важливу роль в управлінні дебіторською заборгованістю відіграє правильна організація обліку та контролю роботи з дебіторами. Вірно організований облік та проведений аналіз дебіторської заборгованості зменшить її розмір і покращить стратегічні управлінські рішення підприємства. Створення ефективної моделі обліку дебіторської заборгованості дозволить уникнути ризиків неплатоспроможності і зниження показників ліквідності внаслідок отримання об'єктивної та своєчасної інформації для прийняття оптимальних управлінських рішень.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Організація бухгалтерського обліку: [навч. посібник для студентів вузів] / Ф. Ф. Бутинець, О. В. Олійник, М.М. Шигун, М. С. Шулепова. – [2-ге вид.]. – Житомир: ЖІТІ, 2001 – 576 с.
2. Береза С. Л. Побудова облікової політики відображення грошових активів та дебіторської заборгованості / С.Л. Береза // Вісник ЖДТУ. – 2003. – №1(23). – С. 35.
3. Александров Д. Проблемы взыскания дебиторской задолженности / Д. Александров // Вестник бухгалтера и аудитора Украины. – 2004. – № 21-22. – С. 22–25.
4. Кисельова О. Порядок врегулювання сумнівної, безнадійної заборгованості / О. Кисельова // Бухгалтерський облік і аудит. – 2003. – № 4. – С. 24–29.
5. Шило А. П. Управління оборотним капіталом підприємств / А. П. Шило // Фінанси України. – 2000. – № 11. – С. 152–155.

Проблемы возникновения дебиторской задолженности и пути их решения

С. М. Хомовой, Д. А. Земляк

В статье раскрыты особенности организации и анализа учета дебиторской задолженности. Рассмотрены теоретико-методологические и организационно-практические проблемы совершенствования расчетов с дебиторами (недостаточное качество информации, неполное формирование учетных регистров, неудовлетворительная классификация дебиторской задолженности при составлении финансовой отчетности, неприспособленность методов определения резерва сомнительных долгов к учету на отечественных предприятиях). Предложены пути улучшения учета дебиторской задолженности, основанных на создании системного классификатора дебиторской задолженности с использованием определенных параметров, разработке мероприятий по сокращению или взысканию просроченной или сомнительной дебиторской задолженности.

Ключевые слова: учет дебиторской задолженности, анализ дебиторской задолженности, ПсБУ 10 «Дебиторская задолженность».

Надійшла 11.10.2013.

УДК 657.471.14:336.226.31

КОВАЛЕНКО Н.О., магістр ФЕ АПК

Науковий керівник – **БІРЮК О.Г.**, канд. екон. наук

Київський національний економічний університет ім. В. Гетьмана

ninaarbuzova@rambler.ru

БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ТА ПОДАТКОВИЙ ОБЛІК ВИТРАТ НА РЕМОУТ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ

У статті з'ясовано сутність, класифікаційні ознаки, види ремонтів основних засобів. Досліджено резерви зменшення обсягу ремонтних робіт. Розглянуто умови списання та капіталізації витрат на ремонт основних засобів, представлено порядок їх відображення в бухгалтерському обліку. Рекомендовано відкриття додаткових субрахунків та аналітичних рахунків для забезпечення контролю за ефективністю проведення ремонтних робіт та формування інформації

для складання звітності. Надано пропозиції щодо відображення інформації про витрати на ремонт основних засобів в наказі про облікову політику підприємства. З'ясовано критерії, за якими відрізняється бухгалтерський та податковий облік витрат на ремонт основних засобів. Представлено особливості відображення ремонтів основних засобів у податковому обліку. Вивчено сутність, склад ремонтного ліміту як основи податкового обліку ремонтів.

Ключові слова: основні засоби, ремонт, поліпшення, витрати на ремонт, капіталізація, амортизація, ремонтний ліміт.

Постановка проблеми. Одним із важливих резервів підвищення ефективності суспільного виробництва є поліпшення використання основних виробничих засобів і, в першу чергу, їх активної частини – машин і обладнання. Основні засоби мають неоднакове експлуатаційне навантаження і внаслідок цього спрацьовуються нерівномірно. Щорічно в середньому кожна одиниця обладнання підлягає ремонту. Від своєчасності та якості проведення ремонтних робіт залежить ритмічність випуску продукції, її собівартість і якість, ефективність використання основних засобів.

На сучасному етапі більшість підприємств України відійшли від системи планово-попереджувального ремонту, що негативно вплинуло на утримання та використання основних засобів. Робітники ремонтних служб матеріально не зацікавлені у праці, розцінки за роботу своєчасно не переглядаються, що викликає велику плинність кадрів, впливає на якість ремонту, а тому в цьому напрямі необхідно поліпшувати систему обліку, яка б дозволяла приймати ефективні управлінські рішення та попереджувати нераціональні витрати.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У нормативно-законодавчій базі України, в літературних джерелах з бухгалтерського обліку цьому питанню приділено недостатньо уваги. Окремим питанням теорії, методики та організації обліку і контролю витрат на ремонт основних засобів приділялась увага у працях Покропивного С.Ф., Кареліна В.С., Кужельного М.В., Баби́ча В.В., Свідерського Є.І., Ткаченка Н.М., Коцупатрого М.М., Русакової Е.А., Ібрагімова Н.А., Парашутіної Н.В., Селезньової С.І., Карпової Т.П., Каменіцера С.Є., Носкіна Р.А., Ломакіна В.О., Бандурки О.М., Коробова М.Я., Орлова П.І., Петрова К.Я., Рейніна С.Н., Іонаса Б.Я., Азізяна К.С., Мітчела К., Вейла Р. та інших авторів, які започаткували теоретичне обґрунтування і подальшу розробку цієї проблеми. Більшість авторів зосереджують увагу на класифікації ремонтів, джерел їх відшкодування, загальній методиці ведення обліку витрат на ремонт. Водночас питання планування ремонту, організації обліку ремонту, порядок списання матеріальних витрат, нарахування заробітної плати досліджені недостатньо і потребують всебічного вивчення.

Мета і завдання дослідження – вивчення та оцінка теоретичних положень та діючої практики організації бухгалтерського та податкового обліку витрат на ремонт основних засобів і розробка на цій основі практичних рекомендацій щодо системи обліку цих витрат.

Результати досліджень та їх обговорення. Для підтримки основних засобів у робочому стані власникові підприємства потрібно виділяти кошти на поточний і капітальний ремонт, технічне обслуговування, модернізацію, реконструкцію та інші види поліпшення. Ремонтом вважається комплекс операцій з відновлення справності або працездатності та відновлення ресурсу об'єкта чи його складових [1].

Ремонт як об'єкт аналізу, обліку та контролю неможливо розглядати без його класифікації. Вона дозволяє, насамперед, виділяти витрати з урахуванням специфіки ремонтних робіт та їх місць виникнення (рис. 1).

На практиці ремонти основних засобів класифікують за рядом ознак, при цьому один і той самий вид ремонтів можна тлумачити за кількома ознаками одночасно, тому підприємствам варто самостійно визначитись із видом виконуваних ремонтів, про що доцільно зазначити в наказі про облікову політику підприємства.

Важливе джерело підвищення ефективності ремонтного виробництва – абсолютне і відносне зменшення обсягів ремонтів (рис. 2).

Витрати, пов'язані з необоротними матеріальними активами, що виникають після їх придбання або створення, завчасно списують як витрати звітного періоду, в якому вони понесені. Проте ці витрати можуть бути капіталізовані [2]. Витрати з ремонту, які не призводять до збільшення майбутніх первісно очікуваних економічних вигод від використання об'єкта, а здійснюються для підтримки його в робочому стані, включаються до складу витрат. Отже, в наказі про облікову політику доцільно відобразити інформацію щодо умови збільшення первісної вартості об'єктів основних засобів за рахунок витрат на їх капітальний ремонт.

Рисунок 1. Класифікація ремонтів основних засобів за ознаками і видами

Рисунок 2. Резерви зменшення обсягу ремонтних робіт

Відображення витрат на ремонт в бухгалтерському обліку впливає на фінансові показники підприємства, що відображаються у фінансовій звітності. Капіталізація витрат на ремонт призводить до збільшення первісної вартості в Балансі підприємства (ф. 1 та 1-м), а витрати на ремонт будуть зменшувати фінансові результати поступово, через суми нарахованої амортизації, протягом терміну корисного використання об'єкта. Якщо витрати на ремонт визнано в тому звітному періоді, коли вони були понесені, фінансові результати підприємства будуть значно зменшені порівняно із варіантом, коли витрати капіталізуються. Таким чином, в наказі про облікову політику необхідно зазначити, що витрати на поліпшення об'єкта основних засобів щодо якого було прийнято рішення про капіталізацію, в бухгалтерському обліку відображатимуться в складі капітальних інвестицій і накопичуватимуться по дебету рахунку 15 «Капітальні інвестиції» з подальшим віднесенням сум в дебет рахунку 10 «Основні засоби». Витрати, які будуть здійснюватися для підтримки об'єкта в робочому стані й отримання первісно визначеної суми економічних вигід від його використання, відображатимуться за дебетом рахунку 23 «Виробництво», або рахунків класу 9 «Витрати діяльності» залежно від функціонального призначення засобу [3].

З метою отримання інформації про вартість виконаних ремонтів в цілому по підприємству, за групами та видами основних засобів, а також забезпечення контролю за ефективністю проведення ремонтних робіт та формування інформації для складання звітності пропонуємо в робочому плані рахунків підприємства відкрити додатковий субрахунок 237 «Ремонт основних засобів та інших необоротних матеріальних активів» до рахунку 23 «Виробництво». На дебеті субрахунку 237 будуть відображатися матеріальні витрати, витрати на оплату праці, на соціальні заходи, сума нарахованої амортизації основних засобів, витрати на виконання робіт і послуг з ремонту основних засобів сторонніми підприємствами та інші витрати. На кредиті – списання витрат через їх розподіл за об'єктами обліку витрат. В окремих випадках субрахунок 237 може мати сальдо, яке буде відображати витрати на незакінчений капітальний ремонт основних засобів. Залежно від способу здійснення можна відкрити групи аналітичних рахунків: 237.1 – ремонт основних засобів, здійснений господарським способом, та 237.2 – ремонт, здійснений підрядним способом. З метою розмежування витрат між групами основних засобів пропонуємо використовувати такі аналітичні рахунки: ремонт будинків та споруд; ремонт машин та обладнання; ремонт транспортних засобів; ремонт інструментів, приладів та інвентарю; ремонт інших основних засобів та ремонт інших необоротних матеріальних активів. З погляду на те, що наведена вище деталізація витрат збільшить затрати праці облікового персоналу, ми рекомендуємо застосовувати рахунок 237 «Ремонт основних засобів та інших необоротних матеріальних активів» на великих і середніх підприємствах. Для малих підприємств використання цього рахунку доцільне у внутрішньогосподарському (управлінському) обліку витрат на ремонт основних засобів.

Проводячи порівняння між бухгалтерським і податковим обліком витрат на ремонт основних засобів, робимо висновки, що в бухгалтерському обліку критерієм віднесення ремонтно-поліпшувальних робіт є якісна характеристика процесу (збільшення майбутніх економічних вигід, одержання первісно визначеної суми майбутніх економічних вигід), то в податковому обліку замість якісного застосовується кількісний критерій. Відповідно до ПКУ витрати на підтримку об'єктів основних засобів у робочому стані (ремонти) і витрати на модернізацію, модифікацію, добудову, дообладнання, реконструкцію основних засобів (поліпшення) відображаються в податковому обліку за одними і тими самими загальними правилами.

Відповідно до п. 146.11 ст. 146 Податкового кодексу первісна вартість основних засобів збільшується на суму витрат, пов'язаних із ремонтом та поліпшенням об'єктів основних засобів (модернізація, модифікація, добудова, дообладнання, реконструкція), що призводить до зростання майбутніх економічних вигід, первісно очікуваних від використання об'єктів, у сумі, що перевищує 10% сукупної балансової вартості всіх груп основних засобів, які підлягають амортизації, на початок звітного податкового року з віднесенням суми поліпшення на об'єкт основного засобу щодо якого здійснюються ремонт і поліпшення [4].

«Ремонтний» ліміт визначається як 10% сукупної балансової вартості основних засобів. При цьому податковий облік витрат, що здійснюються для ремонту та поліпшення об'єктів основних засобів, залежить від напряму використання таких основних засобів. Водночас слід врахувати п. 144.1 ст. 144 цього Кодексу, згідно з яким амортизації підлягають, зокрема, витрати на проведення ремонту, реконструкції, модернізації та інших видів поліпшення основних засобів, які пе-

ревищують 10% сукупної балансової вартості всіх груп основних засобів, що підлягає амортизації, на початок звітного року, тобто, у податковому обліку витрати на проведення ремонтів і поліпшень включаються в межах 10-відсоткового ліміту. Суми понад 10-відсотковий ліміт (перевищення) відносяться на збільшення первісної вартості об'єкта, що ремонтується (покращується), і підлягають подальшій амортизації.

Виходячи із викладеного, слід розглянути питання щодо того, вартість яких основних засобів не враховується для розрахунку «ремонтного» ліміту. Так, у ст. 144.3 ПКУ вказано, що не підлягають амортизації витрати на придбання/самостійне виготовлення та ремонт, а також на реконструкцію, модернізацію або інші види поліпшення невиробничих основних засобів. Під терміном «невиробничі основні засоби» розуміють необоротні матеріальні активи, які не використовуються в господарській діяльності платника податку.

Першочерговим завданням є визначення складу 10-відсоткового ліміту. До нього не потраплять:

1. Балансова вартість невиробничих основних засобів.
2. Сума дооцінок основних засобів (крім індексації відповідно до п. 146.21 ПКУ).
3. Земельні ділянки – група 1 та природні ресурси – група 13, на які відповідно до п. 145.1.7

амортизація не нараховується.

4. Вартість малоцінних необоротних матеріальних активів, які відповідно до п. 14.1.138 та п. 14.1 не включаються до складу основних засобів.

Різниця у складі «податкових» та «бухгалтерських» основних засобів також викликає потребу у «класифікації витрат», тобто у податковому обліку враховується величина витрат на ремонтно-поліпшувальні заходи лише на «податкові» основні засоби.

Висновок. Підтримання основних засобів у стані, придатному для експлуатації, потребує періодичного їх ремонту, технічного обслуговування, модернізації, реконструкції та інших видів поліпшення. Залежно від виду ремонту, витрати на нього капіталізуються, тобто збільшують первісну вартість основного засобу, або відносяться на витрати періоду залежно від сфери використання. Відображення інформації про витрати на ремонт основних засобів в наказі про облікову політику підприємства призведуть до більш раціональної організації їх бухгалтерського обліку, що дозволить сформулювати точну та достовірну інформацію про них на підприємстві.

Бухгалтерський облік витрат на ремонт та поліпшення основних засобів враховує якісні відміни (обсяг, зміст, виконавців) цих процесів, а податковий облік відображає їх як єдиний процес.

У податковому обліку витрати на проведення ремонтів і поліпшень включаються в межах 10-відсоткового ліміту. Суми понад 10-відсотковий ліміт (перевищення) відносяться на збільшення первісної вартості об'єкта, що ремонтується (покращується), і підлягають подальшій амортизації.

Податковий облік витрат на ремонти та поліпшення є досить недосконалим, що пояснюється різницями між визначенням основних засобів у бухгалтерському та податковому обліку, змушує бухгалтерів вести два відокремлені обліки та мати різниці між ними.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Коцупатрий М. М. Бухгалтерський облік у сільськогосподарських підприємствах / М. М. Коцупатрий, В. Г. Лінник, П. Т. Саблук, В. Б. Моссаковський, Л. К. Сук та ін. – К.: Урожай, 1998. – 416 с.
2. Методичні рекомендації з бухгалтерського обліку основних засобів: Наказ Міністерства фінансів України від 30.09.2003 р. №561 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://tc.nusta.com.ua/dkpk/dgerela/272.htm>.
3. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби»: Наказ Міністерства фінансів України від 27.04.2000 р. №92: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0288-00>.
4. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. №2755-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.

Бухгалтерский и налоговый учет издержек на ремонт основных средств

Н.А. Коваленко

В статье выяснены сущность, классификационные признаки, виды ремонтов основных средств. Исследованы резервы уменьшения объема ремонтных работ. Рассмотрены условия списания и капитализации издержек на ремонт основных средств, представлен порядок их отображения в бухгалтерском учете. Рекомендовано открытие дополнительных субсчетов и аналитических счетов для обеспечения контроля за эффективностью проведения ремонтных работ и формирования информации для составления отчетности. Представлены предложения относительно отображения информации об издержках на ремонт основных средств в приказе об учетной политике предприятия. Выяснены критерии, по которым отличается бухгалтерский и налоговый учет издержек на ремонт основных средств. Представлены особенности отображения ремонтов основных средств в налоговом учете. Изучены сущность, состав ремонтного лимита как основы налогового учета ремонтов.

Ключевые слова: основные средства, ремонт, улучшения, издержки на ремонт, капитализация, амортизация, ремонтный лимит.

Надійшла 10.10.2013.

УДК 657.471.1:004.65

ТОМІЛОВА Н.О., канд. екон. наук

РЕМІННА С.П., студентка

Білоцерківський національний аграрний університет

ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БАЗИ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОЇ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ ПІДПРИЄМСТВА

У статті розглянуто основні аспекти формування витрат та процес управління ними за допомогою інформаційних ресурсів. Запропоновано трактування сутності поняття «управління витратами», визначено основні завдання управління витратами, сформовано системний підхід до управління витратами підприємств за умов динамічного і конкурентного ринкового середовища. Проаналізовано роль і значення інформаційних ресурсів у процесі управління витратами в сучасних умовах господарювання та прийняття управлінських рішень для цілей управлінського обліку. Проведено оцінку системи управління витратами, визначено основні проблеми та запропоновано напрями їх вирішення.

Ключові слова: управління витратами, собівартість, прибуток, маржинальний дохід, калькулювання

Постановка проблеми. Сучасна економіка характеризується динамічним розвитком інформаційних технологій та їх активним використанням в управлінні витратами на підприємствах. Вміння планомірно і раціонально керувати витратами в періоди погіршення кон'юнктури ринку підвищує шанси підприємства на виживання. У цьому контексті дієвим інструментарієм є грамотно організований та ефективно здійснюваний процес стратегічного управління витратами, який за своєю сутністю означає управління в довгостроковому періоді всією діяльністю підприємства, тому що охоплює всі сторони процесів, які в ньому відбуваються. Стабільність і розвиток будь-якого суб'єкта підприємництва на конкурентному ринку істотно залежать від створення ефективної системи управління витратами. Величина витрат є важливим показником для оцінювання ефективності діяльності підприємства, а також визначальною для формування фінансового результату підприємства. З огляду на це, процес управління витратами потребує подальшого детального вивчення та удосконалення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Витрати були і залишаються важливою економічною категорією, яка характеризує ефективність використання ресурсів (економічних чинників виробництва) і визначає рентабельність діяльності суб'єктів господарювання. Теоретичні аспекти управління витратами досліджували: І.О. Бланк, С.Ф. Друрі, Ч. Хорнгерн, Дж. Фостер, серед українських учених – П.Й. Атамас, Ф.Ф. Бутинець, Н. В Герасимчук, В.П. Завгородній, В.Я. Савченко, В.В. Сопко, В. Г Лінник, Л.В. Нападовська, Л.В. Чижевська та інші. Розроблено окремі аспекти обліку, калькулювання аналізу, нормування і планування витрат. Водночас дослідження науковців не містять єдиного трактування сутності поняття «управління витратами», ними чітко не визначено основних завдань управління витратами, не сформовано системного підходу до управління витратами підприємств за умов динамічного і конкурентного ринкового середовища. Розмір витрат є основним чинником для оцінювання ефективності діяльності підприємства, а також значно впливає на формування фінансового результату підприємства. Через це управління витратами потребує детального вивчення та удосконалення.

Мета дослідження полягає у пошуку ефективного інформаційного забезпечення для раціональної системи управління витратами з метою стратегічного розвитку підприємства.

Методика дослідження. У процесі здійснення дослідження використані наступні методи: історико-економічний – для з'ясування поглядів на зміст та місце управління витратами у зростанні та розвитку господарських систем; порівняння – для виявлення впливу окремих факторів на формування витрат; структурно-функціональний – під час вивчення передумов застосування інформаційних технологій в управлінні витратами.

Результати досліджень та їх обговорення. Управління витратами – це відносно молода сфера наукових і практичних інтересів. З отриманням незалежності в Україні питанням формування витрат, собівартості продукції (робіт, послуг) підприємства і організації не надавали належної уваги, що призвело не до удосконалення методів планування, обліку, калькулювання і аналізу собівартості продукції, а до втрати тих прийомів, які були вже напрацьовані в попередні роки.

У сучасній економічній літературі не існує однозначності у трактуванні сутності управління витратами чи визначення його основних завдань чи методів. Зокрема, П.А. Атамас вважає, що відсутність організаційного поділу обліку на фінансовий та управлінський значною мірою негативно позначиться на професійному рівні керівників та спеціалістів підприємств, а відтак керівники не володітимуть методами і прийомами управлінського контролю та аналізу, що негативно вплине на прийняття управлінських рішень [1]. У свою чергу, О.І. Драган у статті "Удосконалення методики формування витрат на виробництво продукції (послуг) на підприємствах м'ясної промисловості" вважає, що ефективність виробництва залежить від повноти та своєчасності обліку витрат та виробництва, і пропонує модель формування собівартості реалізованої продукції (робіт, послуг) [2]. На основі проаналізованого вище видно, що зростання вагомості управлінського обліку призвело до зменшення потреби в бухгалтерях-аналітиках та зростання потреби у фахівцях з управління витратами.

Управління витратами, як єдиного цілісного процесу, що визначає політику підприємств та організацій, в Україні практично не існує. На це також звертає увагу відомий український вчений, академік М.Г. Чумаченко, який зазначає, що на сьогодні ще немає чіткої системи управління процесом зниження собівартості. Управління витратами – це процес цілеспрямованого формування витрат щодо їхніх видів, місць та носіїв за постійного контролю рівня витрат і стимулювання їхнього зниження.

Управління витратами – це динамічний процес, що включає управлінські дії, мета яких полягає у досягненні високого економічного результату діяльності підприємства. Воно не зводиться лише до зниження затрат, а поширюється на всі елементи управління.

Розвиток підприємництва з урахуванням сучасного ринкового середовища вимагає поглиблених досліджень ефективності господарської діяльності, а також зміни методів і форм управління. Для досягнення запланованої ефективності діяльності, а відтак і конкурентоспроможності на ринку, підприємствам за умов обмеженості ресурсів потрібно постійно зіставляти витрати та отримані результати. Ускладнюється процес управління господарською діяльністю підприємств ще й тим, що упродовж останніх років активізувались інфляційні процеси. Прибуток досягається, в основному, не через зменшення затрат на виробництво продукції, а за рахунок зростання відпускних цін.

Ця проблема також посилюється під впливом інфляції, коли дані про виробничі затрати необхідно повсякденно порівнювати з даними майбутніх затрат, які залежать великою мірою від впливу зовнішнього середовища. Крім того, адміністрація з метою управління затратами і доходами спостерігає за ефективністю роботи кожного підрозділу, за отриманими результатами від виробництва кожного виду продукту [2].

Економічний підхід до визначення витрат походить з їх економічної природи (як витрати на просте відтворення ресурсів, що використовуються), а не з характеру та джерел відшкодування. За економічного підходу до складу поточних витрат потрібно залучити всі витрати, пов'язані з поточною діяльністю підприємства, в тому числі і непродуктивні витрати у зв'язку з порушеннями у виробничо-технологічному процесі, незбалансованою структурою ресурсів, що використовуються, тощо. В бухгалтерському обліку використовується П (С) БО 16 "Витрати" [3].

Сутність проблеми управління витратами полягає, по-перше, не у точному визначенні величини собівартості продукції, а у виявленні того, як вона утворилась (сформувалась), і, по-друге, процес управління витратами має бути направлений на формування собівартості у попередньому і поточному режимах та оперативному втручанні у діяльність підприємств (організацій) у разі виявлення відхилень від бажаного стану. Затрати на виробництво, з однієї сторони, – один з основних об'єктів управління економікою на мікрорівні, а з другої – важлива частина управлінського обліку.

Система управління витратами має функціональний та організаційний аспекти. Вона містить такі організаційні підсистеми:

- пошук і виявлення чинників економії ресурсів;
- нормування витрат ресурсів;
- планування витрат за їхніми видами;
- облік та аналіз витрат;
- стимулювання економії ресурсів і зниження витрат [3].

Такими підсистемами керують відповідні структурні одиниці підприємства, залежно від його розміру (відділи, бюро, окремі виконавці). Виявлення й використання чинників економії ресур-

сів, зниження витрат є обов'язком кожного працівника підприємства, передусім спеціалістів і керівників усіх рівнів. Згідно з певними організаційно-технічними рішеннями та умовами розробляються норми витрат усіх видів ресурсів: сировини, основних і допоміжних матеріалів, енергії, трудових ресурсів тощо.

Роль і значення управління витратами в сучасних умовах господарювання зумовлені місцем виробничих затрат та увагою до працівників апарату управління. Витрати на виробництво у певні періоди часу перебували і особливо зараз перебувають у центрі уваги управлінського апарату, що пояснюється багатьма причинами, основними серед яких є:

- необхідність раціонального використання обмежених ресурсів;
- забезпечення зростання прибутків за рахунок економії ресурсів;
- отримання синтетичного показника, який характеризує ефективність використання всіх видів ресурсів (собівартість продукції);
- планування ресурсів на одиницю продукції та аналіз фактичних витрат з метою виявлення відхилень та їх причин;
- зіставлення доходів і витрат для визначення маржинального доходу;
- прийняття рішень щодо удосконалення конструкції, технології існуючих виробів і визначення ефективності заходів;
- вирішення питань розширення асортименту продукції, використання потужностей підприємства, освоєння нових видів продукції.

У названих випадках інформація потрібна для прийняття управлінських рішень, які базуються на економічній доцільності тих чи інших альтернатив.

Підвищення ролі управління витратами в сучасних умовах зумовлене необхідністю досягнення кожним суб'єктом господарювання оптимального рівня затрат на виробництво та реалізацію продукції, від якого залежить успішна діяльність підприємств і організацій [2]. Забезпечення оптимального рівня затрат дасть змогу створити належні умови для росту конкурентоздатності продукції, а також з'явиться підґрунтя для довгострокового і економічного зростання підприємств та організацій.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Вміння планомірно і раціонально керувати витратами в періоди погіршення кон'юнктури ринку підвищує шанси на ефективне функціонування. Також за сприятливих економічних умов важливою стає задача оптимального розподілу ресурсів між поточною та інвестиційною діяльністю. Це можливо зробити, якщо на підприємстві діє продумана система управління витратами.

Побудову та вдосконалення системи управління витратами на підприємствах слід здійснювати через: виділення основних понять і процедур системи управління витратами; виявлення існуючих проблем формування та контролю витрат на підприємстві; формування моделі управління витратами з урахуванням особливостей галузі та підприємства; побудови інформаційної системи; адаптації документообороту до обраної інформаційної системи; розподілу відповідальності за формування витрат та створення механізму мотивації і стимулювання їх зниження; створення автоматизованої системи обліку для ефективного контролю за здійсненням витрат і зменшення трудомісткості процесу обліку.

Ефективне функціонування системи управління витратами і, як наслідок, прибуток підприємства залежать від раціональної організації та логічної узгодженості функцій управління. Врахування особливостей кожної функції управління дає змогу якнайкраще здійснювати керування діяльністю, а також логічно та хронологічно реалізовувати усі функції управління для досягнення поставлених цілей. Тому необхідно вирішити питання максимізації прибутку на основі управління рівнем витрат задля підвищення ефективності як окремих виробничих процесів, так і господарської діяльності підприємств загалом.

Перспективою подальших досліджень є обґрунтування досконаліших організаційно-економічних механізмів управління витратами, оскільки необхідною умовою правильної організації системи управління є процес ухвалення рішень, що потребує розроблення моделі процесу прийняття рішень у системі управління витратами. Для дієвого управління витратами необхідно сформулювати нову систему, яка змогла б розмежувати витрати за видами діяльності, накопичувати інформацію про витрати впродовж життєвого циклу, аналізувати усі основні види витрат не тільки в статично, але й у динаміці, давати рекомендації щодо напряму економічної політики підприємства.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Інформаційні системи бухгалтерського обліку / [Бутинець Ф. Ф., Івахненко С. В., Давидюк Т. В., Шахрайчук Т. В.]; за ред. проф. Ф.Ф. Бутинця. – [2-ге вид., перероб. і доп.]. – Житомир: Рута, 2002. – 544 с.
2. Драган О. І. Удосконалення методики формування витрат на виробництво продукції (послуг) на підприємствах м'ясної промисловості / О. І. Драган // Економіка, фінанси, право. – 2006. – № 2. – С. 11-15.
3. Корольова О. І. Концепція розвитку бухгалтерського обліку витрат в Україні / О. І. Корольова // Економіка, фінанси, право. – 2008. – № 7. – С. 13-17.
4. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 «Витрати»: за станом на 10 січ. 2012 р. – Офіц. вид. – К.: ГРІФЕ: М-во фінансів України, 1999. – 47 с. – (Нормативний документ Мінфіну України. Стандарт).

Формирование информационной базы для обеспечения эффективной системы управления затратами предприятия Н.А. Томилова, С.П. Реминная

В статье рассмотрены основные аспекты формирования затрат и процесс управления ими с помощью информационных ресурсов. Предложено определение сущности понятий «управление затратами» и «основные задания управления затратами». Сформирован системный подход к управлению затратами в условиях динамической и конкурентной рыночной среды. Проанализированы роль и значение информационных ресурсов в процессе управления затратами в современных условиях и для принятия управленческих решений для целей управленческого учёта. Проведена оценка системы управления затратами, определены основные проблемы и предложены пути их решения.

Ключевые слова: управление затратами, себестоимость, прибыль, маржинальный доход, калькулирование.

Надійшла 02.10.2013.

УДК 339,9:636,52/8:004.45

ЗАБОЛОТНИЙ В.С., канд. екон. наук

Білоцерківський національний аграрний університет

zabolotnys120485@gmail.com

ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЮ ПРОДУКЦІЇ ПТАХІВНИЦТВА В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

У статті розглядаються особливості формування ефективної системи інформаційно-аналітичного забезпечення управління конкурентоспроможністю продукції птахівництва в умовах глобалізації. Проаналізовано рівень інтенсивності конкурентних відносин на ринку продукції птахівництва в Україні. Наведено основні тенденції розвитку птахівничої галузі та окреслено ряд проблемних питань, що виникають із посиленням глобалізації світової економіки. Основна увага зосереджена на питаннях інформаційно-аналітичного забезпечення управління конкурентоспроможністю продукції птахівництва. Запропонований автором показник комплексної оцінки якості дозволяє значно підвищити рівень її конкурентоспроможності.

Ключові слова: інформаційно-аналітичне забезпечення, конкурентоспроможність продукції, глобалізація.

Постановка проблеми. Пріоритетним завданням розвитку кожної держави є забезпечення населення продуктами харчування у найповнішому обсязі. Сучасному продовольчому ринку притаманні нестабільність і непередбачуваність, що є результатом впливу світових інтеграційних та глобалізаційних процесів. Особливо виразно ці процеси простежуються у розвитку вітчизняного птахівництва. Разом з низькою конкурентоспроможністю продукції вітчизняного птахівництва вони спричинюють зростання обсягів її імпорту на територію України.

За таких умов саме раціональна система організації інформаційно-аналітичного забезпечення управління конкурентоспроможністю продукції птахівництва стає ключовим чинником зростання ефективності функціонування українських виробників.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Вивченням та розвитком теорії конкурентоспроможності та інформаційно-аналітичного забезпечення управління її формуванням займалися багато науковців: Г.Л. Азоев, М.Д. Ганаба, О.Д. Гудзинський, Н.С. Золотарьова, М.І. Книш, О.Ф. Кирилук, І.М. Ліфіц, Р.А. Фатхутдинов, Д.Ю. Юданов, А. Маршалл, М. Портер, В.К. Савчук, І.В. Свиноус, П. Самуельсон, Л. Ф. Хайек, П. Хейне, Й. Шумпетер та інші вчені. Однак, в їх працях не в повному обсязі розкриті проблеми аналітичного забезпечення управління якістю продукції птахівництва.

Мета дослідження – визначення основних напрямків вдосконалення інформаційно-аналітичного забезпечення управління конкурентоспроможністю продукції птахівництва.

Матеріали та методи дослідження. Дослідження проводилось на матеріалах Державної служби статистики України, асоціації «Союз птахівників України», а також підприємств птахів-

ничої галузі. Використовувались такі методи: абстрактно-логічний, порівняння, монографічний та інші.

Результати дослідження та їх обговорення. Дослідження світового ринку агропродовольчої продукції свідчать, що в сучасних умовах невід’ємним явищем розвитку світової економіки стає глобалізація, що визначає напрям подальшого розвитку ринкових відносин.

Разом із тим, розширення ринків зумовлює поглиблення спеціалізації та міжнародного поділу праці. Це, у свою чергу, виступає дієвим стимулом зростання виробництва продуктів харчування як на національному, так і світовому рівнях. У результаті споживачі отримують товари кращої якості за зниження ціни на них.

На думку експертів Організації економічного співтовариства і розвитку (ОЕСР), сільське господарство має потужний потенціал для забезпечення попиту на продовольчі товари.

Основними тенденціями функціонування і розвитку продовольчих ринків за останні п’ять років є переважаючі темпи зростання виробництва м’яса і овочів – 5,9 і 6,6 % порівняно із виробництвом зерна – 3,6%.

У табл. 1 наведено динаміку виробництва та споживання продукції м’ясного птахівництва за країнами світу з 2008 до 2012 рр. [1].

Таблиця 1 – Динаміка світового виробництва та споживання продукції м’ясного птахівництва за 2008-2012 рр. метричних тонн

Країна	Роки				
	2008	2009	2010	2011	2012
Виробництво					
Китай	11840	12100	12550	13200	13700
Бразилія	11033	11023	12312	12863	12750
Країни ЄС	8594	8756	9202	9310	9480
Індія	2490	2550	2650	2900	3160
Мексика	2853	2781	2822	2906	2945
Росія	1680	2060	2310	2575	2750
Аргентина	1435	1500	1680	1770	1936
Туреччина	1170	1250	1430	1614	1687
Індонезія	1350	1409	1465	1515	1540
Таїланд	1170	1200	1280	1350	1550
Інші	12631	13053	13608	13964	14448
Усього виробництво	72807	73617	77872	80661	82422
Споживання					
Китай	11954	12210	12457	13015	13540
Бразилія	7792	7802	9041	9421	9273
Країни ЄС	8579	8710	8954	8997	9140
Мексика	3281	3264	3364	3473	3564
Індія	2489	2549	2648	2891	3151
Росія	2841	2982	2961	3044	3215
Японія	1928	1982	2078	2101	2140
Аргентина	1275	1327	1475	1570	1687
Північна Африка	1428	1443	1524	1633	1702
Індонезія	1355	1412	1465	1515	1540
Інші	13435	16018	17285	18116	18719
Усього споживання	71915	72645	76722	79440	80989

Джерело: за даними асоціації «Союз птахівників України»

Аналіз даних табл. 1 свідчить, що за період, який досліджується, спостерігалось зростання світового рівня виробництва та споживання продукції птахівництва, однак встановлено суттєву його диференціацію з розрахунку на душу населення.

Дослідженням розвитку світового продовольчого ринку встановлено стали тенденцію розширення світової торгівлі у зв’язку із посиленням ролі транснаціональних корпорацій (ТНК). Цей процес перетворився на важливий чинник розвитку світового ринку продовольства. Особливо транснаціоналізація господарської діяльності проявилась у розвитку ринку продукції птахівництва.

Для України за період, що досліджується, були характерні ті ж тенденції розвитку ринку продукції птахівництва, що й для світового співтовариства. Нижче наведено динаміку попиту та пропозицію на продукцію м'ясного птахівництва в Україні за період з 2007 до 2011 рр. (табл. 2) [2].

Таблиця 2 – Динаміка попиту та пропозиції на українському ринку продукції м'ясного птахівництва за 2007–2011 роки, тис. т

Показник	Роки				
	2007	2008	2009	2010	2011
Попит на продукцію – всього	559,1	698,6	808,3	1063,3	1132,3
у т.ч.:					
– внутрішнього ринку	559,0	698,3	802,9	1055,	1113,8
– експорт	0,1	0,2	5,4	8,1	18,5
Пропозиція продукції – всього	559,1	698,6	808,3	1063,3	1132,3
З неї:					
– внутрішнього ринку, всього	424,0	546,8	677,1	810,7	940,2
– імпорт	135,1	151,8	131,2	252,6	192,1
Споживання на одну особу, кг/рік	11,7	14,7	17,0	22,3	23,8

Джерело: розраховано автором за матеріалами Державної служби статистики України.

Нарощування обсягів виробництва та реалізації продукції птахівництва сприяє зростанню конкуренції на ринку досліджуваної продукції. Крім того, значний вплив на рівень її конкуренції мають експортно-імпортні відносини. За таких умов конкурентоспроможність стає ключовим фактором.

Одним з основних чинників конкурентоспроможності економічних об'єктів будь-яких рівнів є конкурентні переваги, що притаманні їм. Для ефективного управління конкурентними перевагами продукції птахівництва необхідно створити результативну систему інформаційно-аналітичного забезпечення.

Розвиток інформаційно-аналітичного забезпечення управління конкурентоспроможністю продукції птахівництва активізується євроінтеграційними процесами в економіці нашої країни, а також пошуком вітчизняними компаніями шляхів виходу на світовий ринок [3].

Аналіз рівня інтенсивності конкурентних відносин свідчить про високу концентрацію на ринку продукції птахівництва та її постійне зростання. Цьому ринку властиві ознаки олігополії, про що свідчать: рівень монополізації ринку – 67,01 %, величина дисперсії ринкових часток – 0,059; індекс Герфіндала-Гіршмана: $HHI = 1967,05$; індекси Лінда: $L_2 = 0,97$, $L_3 = 0,84$.

Отже, з наведеного вище можна зробити висновок: на вітчизняному ринку продукції птахівництва склався досить високий рівень інтенсивності конкурентних відносин. За таких умов підвищення конкурентоспроможності власної продукції є ключовим чинником ефективного господарювання, що неможливо без високоякісного інформаційно-аналітичного забезпечення.

Провівши експертне обстеження діяльності підприємств галузі, відмітимо, що на сучасному етапі розвитку економіки України організація інформаційно-аналітичного забезпечення управління конкурентоспроможністю птахівництва має ряд недоліків.

З метою вдосконалення системи інформаційно-аналітичного забезпечення управління якістю продукції птахівництва пропонуємо ввести комплексний показник (КОЯ), методика розрахунку якого наведено нижче [1]:

$$КОЯ = \frac{Зв + Зп + Кол + Кіст + Конс + СЗО + СтШ + Б + Ж + В + ТЕ + Вв}{12}, \quad (1)$$

де $Зв$ – зовнішній вигляд, $Зп$ – запах, $Кол$ – колір, $Конс$ – консистенція, $СЗО$ – ступінь зняття оперення, $СтШ$ – стан шкіри, $Б$ – вміст білків, $Ж$ – вміст жирів, $В$ – вміст вуглеводів, $ТЕ$ – вміст токсичних елементів, $Вв$ – вміст води [4].

$$КОЯ = \frac{Шк + Біл + Жовт + Пов.кам + З + М + Мбіол + ТЕ}{8}, \quad (2)$$

де $Шк$ – стан шкаралупи, $Біл$ – стан білка, $Пов.кам$ – стан повітряної камери, $З$ – запах вмісту яйця, $М$ – маса яйця, $Мбіол$ – мікробіологічні показники, $ТЕ$ – токсичні елементи [5].

Висновки. Узагальнюючи результати проведеного аналізу, можна стверджувати, що в умовах глобалізації основоположним чинником ефективної діяльності підприємств птахівничої галузі

зі є їх конкурентоспроможність. Організація інформаційно-аналітичного забезпечення управління останньою на сучасному етапі має ряд недоліків, серед яких основними є: відсутність в обліку інформації про якість продукції на всіх стадіях її виробництва та реалізації та відсутність ефективного аналізу якості в динаміці. Запропоновано формулу обчислення комплексного показника якості, яка дозволяє порівнювати якість у динаміці та розробляти дієві заходи з її підвищення.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Заболотний В.С. Конкурентоспроможне птахівництво України: аналітична оцінка, прогноз розвитку / В.С. Заболотний, О.Ф. Кирилюк. – К.: ЦП «Компринт», 2013. – 197 с.
2. Заболотний В.С. Якість продукції м'ясного птахівництва – передумова забезпечення її конкурентоспроможності / В.С. Заболотний. – Вісник ДонНУЕТ №3 (51). Частина друга. – С. 252-258.
3. Вакуленко А.В. Управління якістю: Навчально-методичний посібник / А.В. Вакуленко. – К.: КНЕУ, 2004. – 167 с.
4. Проект ДСТУ «М'ясо птиці, тушки, загальні технічні умови» / Бірки / Інститут птахівництва УААН, 2006. – 34 с.
5. ДСТУ 5028 2008 «Яйця курячі харчові, технічні умови» Бірки / Інститут птахівництва УААН, 2008. – 36 с.

Информационно-аналитическое обеспечение управления конкурентоспособностью продукции птицеводства в условиях глобализации

В.С. Заболотный

В статье рассматриваются особенности формирования эффективной системы информационно-аналитического обеспечения управления конкурентоспособностью продукции птицеводства в условиях глобализации. Проанализирован уровень интенсивности конкурентных отношений на рынке продукции птицеводства в Украине. Приведены основные тенденции развития отрасли птицеводства и намечен ряд проблемных вопросов, которые возникают в связи с усилением глобализации мировой экономики. Основное внимание сосредоточено на вопросах информационно-аналитического обеспечения управления конкурентоспособностью птицеводческой продукции. Предложенный автором показатель комплексной оценки качества позволяет значительно повысить уровень её конкурентоспособности.

Ключевые слова: информационно-аналитическое обеспечение, конкурентоспособность, глобализация.

Надійшла 04.10.2013.

УДК 325.455:338.5:336.02

НАЗАРКЕВИЧ М.Р., здобувач

Науковий керівник – **БІТТЕР О.А.**, д-р екон. наук

Львівський національний аграрний університет

ВИТРАТИ СІЛЬСЬКИХ ДОМОГОСПОДАРСТВ НА ХАРЧУВАННЯ

У статті йдеться про рівень і динаміку сукупних і грошових витрат сільських домогосподарств на харчування. Відображено біологічні основи забезпечення надходження до людського організму незамінних факторів харчування. Проведено аналіз грошових та сукупних витрат домогосподарств на забезпечення продовольчими продуктами. Визначено їх вплив на якість харчового раціону.

Наголошується на необхідності вдосконалення структури харчового раціону міських та сільських жителів регіону. Зроблено висновок про непересічне значення нарощування доходів сільського населення та здешевлення продовольчих товарів.

Ключові слова: сільське домогосподарство, сукупні витрати, витрати на харчування.

Постановка проблеми. Витрати на харчування є основною статтею витрат сільських домогосподарств. Вони складаються із грошової та негрошової частин. Співвідношення між цими частинами змінюється в міру зростання чи, навпаки, зниження сукупних доходів сільських домогосподарств. Аналіз витрат на харчування дозволяє виявити позитивні й негативні тенденції у сфері продовольчого забезпечення сільських домогосподарств, що зумовило актуальність таких досліджень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема покращення харчування сільського населення знайшла своє відображення в наукових публікаціях: О. Біттера [1], О. Бородіної [2], П. Гарасима [3], О. Марець [4], М. Махсма [5], Б. Пасхавера [6], М. Татаревської [7], П. Шваб [8] та ін. Однак, динамічні зміни у способі, рівні і стилі життя сільського населення, які відбуваються протягом останніх років, вимагають проведення нових досліджень.

Мета і завдання – дослідження виявлення тенденцій у витратах сільських домогосподарств на харчування, обґрунтування пропозицій щодо їх регулювання.

Матеріали і методика досліджень. Інформаційною базою дослідження є: праці вітчизняних та зарубіжних вчених з питань економічної оцінки витрат сільськогосподарських підприємств, офіційні матеріали Державної служби статистики України, Міністерства агропромислового комплексу України та інформація сільськогосподарських підприємств. Під час виконання дослідження застосовувались такі методи: аналіз і синтез, групування, порівняння та інші.

Результати досліджень та їх обговорення. Їжа є однією з ланок, яка зв'язує живу і неживу природу. Але процес харчування – це не простий процес споживання їжі живими організмами. Сучасні наукові дослідження у цій сфері знайшли своє відображення в концепції збалансованого харчування. За цією концепцією нормальна життєдіяльність організму можлива лише за умови його забезпечення необхідним набором так званих «незамінних факторів» харчування. У разі недостатнього їх постачання чи порушення певного оптимального співвідношення між ними виникають значні зміни у функціонуванні людського організму.

Ферментні набори людського організму у процесі історичного розвитку були адаптовані до хімічної структури тих основних видів їжі, які людина споживає. Окремі з речовин, що регулярно надходять до організму під час харчування, безпосередньо використовуються як готові структурні елементи для різноманітних біосинтетичних процесів. Для хімічних перетворень цих речовин немає ферментних систем, тому вони не синтезуються в самому організмі. Ритмічне їх надходження з їжею є обов'язковою умовою життєздатності організму. Саме такі хімічні з'єднання отримали назву незамінних факторів харчування. До них належать: незамінні амінокислоти, вітаміни, деякі жирні кислоти, мінеральні речовини та мікроелементи. Збалансоване харчування визначається усім комплексом незамінних факторів харчування. Ні один з названих факторів не може замінити інший.

Оскільки людина є істотою соціальною, то для неї має значення не лише сам факт надходження з їжею поживних речовин, але й те, в якій формі ці речовини надходять. Тому під оптимальним харчуванням слід розуміти правильно організоване і узгоджене із фізіологічними ритмами постачання організму добре приготовленою, поживною і смачною їжею, яка містить адекватні кількості незамінних харчових речовин, необхідних для його розвитку і функціонування. Таке харчування повинно забезпечити організм необхідною енергією у відповідності з його енергозатратами, а також рівновагу надходження і витрачання поживних речовин. Оптимальне харчування повинно сприяти доброму здоров'ю, хорошому самопочуттю, максимальній тривалості життя, подоланню важких для організму ситуацій, які виникають в результаті інфекцій, стресів та інших додаткових навантажень.

Потреби населення в поживних речовинах і енергії знаходять своє вираження у фізіологічних нормах харчування, які є середніми величинами. Ці норми лежать в основі офіційних рекомендованих величин споживання основних харчових речовин і енергії для різних контингентів населення. Зокрема, потреба в енергії повинна покривати енергетичні витрати на основний обмін (в середньому 1 ккал на 1 кг ваги на 1 год), переварювання і транспортування поживних речовин всередині організму, а також на трудову діяльність чи активний відпочинок (всього 2700-2850 ккал на добу).

Недостатнє харчування завжди негативно впливає на людський організм. Коли ж воно набуває масового характеру, то до цього, крім суто біологічних, додаються соціальні та політичні негаразди.

Протягом 2006-2011 рр. сукупні витрати сільських домогосподарств Львівської області на харчування (з розрахунку на одну особу в місяць) зросли з 266,80 до 598,36 грн, тобто в 2,2 рази (табл. 1).

При цьому грошові витрати на придбання продовольчих товарів зросли з 151,49 до 383,3 грн, або ж у 2,5 рази, що призвело до зростання їх питомої ваги в сукупних витратах на харчування з 56,8 до 64,1%. Інша ж частина сукупних витрат на харчування – це вартість спожитих продуктів, вироблених в особистих селянських господарствах. У 2006 р. питома вага сукупних витрат на харчування у структурі сукупних ресурсів сільських господарств складала 61,3 відсотка, а в 2011 р. – 47,9. Незважаючи на високий рівень цього показника (в розвинутих країнах світу він не перевищує 10-15 відсотків), слід відмітити позитивну тенденцію в його зміні.

Питома вага грошових витрат на харчування у загальному обсязі грошових витрат сільських домогосподарств протягом 2006-2011 рр. знизилася з 47,1 до 38,5 відсотків. Таким чином, завдяки зростанню загального рівня грошових доходів сільські жителі мають можливість меншу їх частину витратити на своє продовольче забезпечення навіть в умовах скорочення обсягів виробництва продукції сільського господарства в особистих селянських господарствах (табл. 2).

Таблиця 1 – Сукупні витрати сільських домогосподарств Львівської області на харчування (з розрахунку на одну особу за місяць)

Вид продукту харчування	2006 р.			2011 р.		
	Всього сукупних витрат, грн	Структура, %	У т.ч. грошових витрат, грн	Всього сукупних витрат, грн	Структура, %	У т.ч. грошових витрат, грн
Продукти харчування	266,80	98,1	151,49	598,36	98,0	383,30
<i>у тому числі:</i>						
Хліб і хлібопродукти	37,58	13,9	34,99	90,22	14,8	86,61
М'ясо та м'ясопродукти	44,74	16,5	30,80	93,51	15,3	69,26
Риба та рибодукти	14,74	5,4	14,50	26,28	4,3	25,98
Молоко, сир та яйця	44,82	16,5	8,30	111,18	18,2	26,82
Олія та жири	18,95	7,0	16,31	51,40	8,4	47,86
Фрукти	8,96	3,3	6,59	25,73	4,2	19,83
Овочі, включаючи картоплю	62,79	23,2	8,27	113,92	18,7	23,74
<i>з них картопля</i>	31,80	11,7	0,41	51,28	8,4	2,05
Цукор, джем, мед, сироп, шоколад та кондитерські вироби	19,82	7,3	18,03	47,73	7,8	45,50
Інші продукти харчування	16,20	6,0	13,70	38,39	6,3	37,70
Харчування поза домом	4,31	1,9	4,31	12,06	2,0	12,06
Сукупні витрати на харчування	271,11	100	155,80	610,42	100	395,35
Сукупні витрати	442,49	X	331,01	1273,27	X	1026,32

Джерело: розраховано автором.

Таблиця 2. – Споживання продуктів харчування в домогосподарствах Львівської області (з розрахунку на одну особу за місяць)

Вид продукту харчування	Міські поселення		Сільські поселення	
	2006 р.	2011 р.	2006 р.	2011 р.
М'ясо і м'ясопродукти	4,3	4,5	2,9	3,0
Молоко і молочні продукти	28,1	15,7	34,0	19,9
Яйця, штук	20	22	16	17
Риба і рибодукти	1,5	1,4	1,1	1,0
Цукор	2,8	2,9	2,5	3,1
Олія та інші рослинні жири	1,8	2,0	1,8	2,0
Картопля	7,7	7,6	14,0	11,2
Овочі і баштанні	9,1	10,3	8,7	9,5
Фрукти, ягоди, горіхи, виноград	4,1	4,5	1,8	2,1
Хліб і хлібні продукти	8,2	7,7	11,1	10,1

Джерело: розраховано автором.

Аналіз структури сукупних і грошових витрат на харчування показав, що в ній надто високу питому частку займають витрати на забезпечення сільських родин хлібом і хлібопродуктами, олією та іншими жирами. Водночас низькою є питома вага витрат на м'ясо і м'ясопродукти, фрукти і ягоди.

Збільшення грошових витрат сільських домогосподарств на придбання продовольчих товарів призвело до певного якісного покращення харчового раціону. Сільські жителі збільшили споживання м'яса і м'ясопродуктів, овочів і баштанних, фруктів, ягід, винограду. Водночас на основі даних табл. 2 можна зробити висновок, що сільські жителі харчуються значно гірше порівняно з міськими.

До вкрай негативних тенденцій у споживанні продуктів харчування як сільських, так і міських жителів є значне скорочення споживання молока і молокопродуктів. Це пов'язано, насамперед, із занепадом галузі скотарства в сільськогосподарських підприємствах і господарствах населення. У разі збереження існуючих тенденцій слід очікувати погіршення ситуації у збалансованості харчових раціонів, що неминуче знайде відображення на рівні здоров'я населення.

Висновки. Сукупні та грошові витрати сільських домогосподарств на харчування в абсолютному розмірі зростають, але їх питома вага у структурі витрат знижується. Однак їх частка залишається у 3-4 рази вищою порівняно з розвинутими європейськими країнами. Це свідчить про

високий рівень напруженості сімейних бюджетів сільських жителів. Для покращення ситуації необхідна реалізація державних програм щодо підвищення рівня доходів сільського населення, а також здешевлення продовольчих товарів, оскільки ціни на них у нашій країні є одними з найвищих в Європі.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Біттер О.А. Рівень життя сільського населення: проблеми і перспективи /О.А. Біттер. – Львів : Українські технології. – 2005. – 288 с.
2. Бородіна О.М. Людський капітал на селі: наукові основи, стан, проблеми розвитку / О.М. Бородіна. – К.: ІАЕ УААН, 2003. – 277 с.
3. Гарасим П.М. Сільські домогосподарства: доходи і видатки / П.М. Гарасим, О.А. Біттер, Й.П. Гнатишин. – Львів: Українські технології, 2004. – 176 с.
4. Марець О.Р. Домогосподарство в умовах ринкової трансформації економіки України/ О.Р. Марець. Автореф. на здоб. наук. ступеня канд. екон. наук. Спеціальність 08.01.01 – економічна теорія – Львів, 2004. – 18 с.
5. Махсма М. Б. Методологічні принципи визначення рівня життя сільського населення / М. Б. Махсма // Соціально-трудова відносина: теорія та практика : зб. наук. праць / М-во освіти і науки, молоді та спорту, ДВНЗ "Київ. нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана"; редкол.: А. М. Колот (голова). – К.: КНЕУ, 2011. – № 1/2011. – С. 68–73.
6. Пасхвер Б. Продовольчий аспект подолання бідності /Б. Пасхвер //Економіка України. – 2004. – №10. – С. 71-76.
7. Татаревська М.С. Регулювання рівня життя сільського населення в контексті використання провідного міжнародного досвіду / М.С.Татаревська // Вісник Хмельницького національного університету. – 2009. – №4. – т. 1. – С. 205-210.
8. Шваб П.В. Витрати і доходи домогосподарств України в період економічної кризи /П.В. Шваб // Облік і фінанси АПК. – 2012. – №12. – С.25-30.

Расходы сельских домохозяйств на питание

М.Р. Назаркевич

В статье говорится об уровне и динамике совокупных и денежных затрат сельских домохозяйств на питание. Отражены биологические основы необходимости обеспечения поступления в организм человека незаменимых факторов питания. Проведен анализ денежных и совокупных расходов домохозяйств на обеспечение продовольственными продуктами. Определено их влияние на качество пищевого рациона.

Отмечается необходимость совершенствования структуры пищевого рациона городских и сельских жителей региона. Сделан вывод о непреходящем значении наращивания доходов сельского населения и удешевления продовольственных товаров.

Ключевые слова: сельское домохозяйство, совокупные расходы, расходы на питание.

Надійшла 10.10.2013.

УДК 657.423.3

СМУШАК М.В., канд. екон. наук

ДВНЗ "Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника"

НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ МЕТОДИКИ ФОРМУВАННЯ І ВІДОБРАЖЕННЯ ІНФОРМАЦІЇ ПРО ОПЕРАЦІЇ З ДАВАЛЬНИЦЬКОЮ СИРОВИНОЮ НА РАХУНКАХ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ

У статті розглянуто та детально досліджено проблемні питання щодо організації та удосконалення операцій з давальницькою сировиною в бухгалтерському обліку. Значне місце в роботі займає розгляд та дослідження обліку готової та супутньої продукції у підприємства-виконавця. Окреслено головні напрямки ефективної переробки сировини та критеріїв визначення основної мети її переробки. Запропоновано низку рекомендацій щодо покращення обліку операцій з давальницькою сировиною за допомогою методики застосування позабалансових аналітичних рахунків нижчого порядку, для відокремленої деталізації обліку кожного з критеріїв цих операцій, з використанням техніки подвійного запису.

Ключові слова: давальницька сировина, операція з давальницькою сировиною, підприємство-замовник, підприємство-виконавець, готова продукція, простий вексель, супутня продукція, виробництво, переробка сировини, позабалансовий облік.

Постановка проблеми. У сучасних умовах характерною особливістю галузей переробної промисловості є існування та розвиток певного типу господарських зв'язків нового типу, так званих операцій з давальницькою сировиною, які полягають у тому, що певні суб'єкти виробничої діяльності, а саме виробники продукції, передають цю сировину переробним підприємствам, які переробляють її на якісну готову продукцію, відповідно отримуючи за це певну плату. Але

об'єктивна необхідність стабільного розвитку економіки країни зумовлена вирішенням низки проблем. У свою чергу прикладом оцінки соціально-економічних перетворень у державі можуть бути проблемні питання, виділені у сфері, пов'язаній з особливостями методики та організації обліку операцій з давальницькою сировиною у суб'єктів, що є учасниками цих операцій. До основних таких проблемних питань можна віднести: особливості відображення давальницької сировини в обліку, після передачі її виконавцю; визначення мети переробки сировини; відображення на рахунках бухгалтерського обліку операцій з посередниками між переробним підприємством та виробниками давальницької сировини; методика обліку давальницької сировини, яка буда отримана для переробки; облік готової та супутньої продукції; необхідність відображення в бухгалтерському обліку операцій зі зберігання готової продукції на складах виконавця та можливість нетривалого її зберігання; облік готової продукції, отриманої як плата за роботи із переробки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У дослідженнях питання про вдосконалення обліку операцій з давальницькою сировиною у виконавця щодо використання позабалансових рахунків окремої групи, було розглянуто пропозицію В. Ф. Палія про відкриття до одного синтетичного рахунка кількох систем аналітичних рахунків, адже ця система забезпечується узагальненням різних систем рахунків нижчого рівня на рахунках більш високого рівня відповідно до класифікаційної схеми рахунків [7]. Також було вивчено та використано запропоновану В. Г. Козаком книгу обліку «Сировина і матеріали, прийняті для переробки» для дослідження проблем, що вагомо впливають на побудову обліку операцій з давальницькою сировиною у виконавця, а саме: відсутність ведення документа, який би узагальнено відображав процес обліку руху давальницької сировини в процесі її надходження від замовника та витрачання на виробництво, а також обліку виготовленої з неї готової та супутньої продукції [5].

Мета дослідження – вирішення проблемних питань, які виникають у підприємств-учасників щодо деталізації обліку операцій з давальницькою сировиною. Основне завдання полягає в розробці рекомендацій та пропозицій у сфері дослідження та виявлення головних напрямів покращання та удосконалення облікової системи операцій з давальницькою сировиною як у підприємства-замовника, так і у підприємства-виконавця.

Методика дослідження. Дослідження проводилось з використанням праць вітчизняних та зарубіжних вчених з питань обліку операцій з давальницькою сировиною, а також офіційної інформації Державної служби статистики, Міністерства фінансів України та інших органів законодавчої і виконавчої влади. Для написання статті використовувались наступні методи: аналізу і синтезу, індукції і дедукції, спостереження, порівняння та інші методи.

Результат дослідження та їх обговорення. Операції з давальницькою сировиною, що здійснюються за межами України, регулюються Законом України «Про операції з давальницькою сировиною в зовнішньоекономічних відносинах» і мають більш складну схему бухгалтерського обліку, ніж подібні операції в межах України.

Дослідження потрібно розпочати з вивчення ефективної системи обліку давальницьких операцій у замовника, пов'язаної з їх відображенням на рахунках, оскільки замовників операцій з давальницькою сировиною можна поділити на дві групи: ті, хто є посередниками між переробним підприємством та виробниками давальницької сировини, а також ті, хто є безпосередніми виробниками останньої. У зв'язку з цим, потребує вдосконалення методика відображення в обліку таких операцій в обох учасників.

Під час вивчення особливостей ведення досліджуваних операцій, сировина після передачі виконавцю обліковується на балансі замовника, змінюється тільки субрахунок обліку запасів, а саме із субрахунка 201 «Сировина і матеріали» її потрібно перенести на субрахунок 206 «Матеріали, передані у переробку». Аналітичний облік сировини, переданої у переробку, ведуть за кожним підприємством-виробником, контролюючи операції з переробки і відповідні витрати. На нашу думку, до рахунку 206 можна відкривати аналітичні рахунки нижчого порядку, а саме:

- 20611 за договорами (якщо замовник передає в переробку різні партії давальницької сировини на різних договірних умовах);
- 20612 за видами давальницької сировини, якщо одному виконавцю передаються на переробку різні види давальницької сировини;
- 20613 за видами продукції, за співпраці з різними виконавцями;
- 20614 інші варіанти залежно від галузі діяльності замовника та переробника.

Під час відображення у підприємства-замовника витрат на переробку матеріалів, які оплачуються стороннім організаціям, і вартість використаної для переробки давальницької сировини та решту витрат, що формують собівартість сировини, пропонується використовувати рахунок 26 „Готова продукція” з більш детальним субрахунком 261 „Вартість робіт із переробки давальницької сировини”, тому, що на рахунок 26 потрапить не вся вартість переданої у переробку сировини, а тільки її частина, оскільки інша частина буде вирахована як вартість супутньої продукції.

Особливістю технологічного процесу є те, що у результаті переробки сировини, окрім готової продукції, утворюється супутня продукція, яка є звичайними активами, бо їх використання в майбутньому, як очікується, призведе до отримання економічних вигод. У зв'язку з цим, їх відображення можливе за кредитом рахунка 2311 «Переробка сировини на давальницьких умовах» за цінами можливого використання чи реалізації. Як уже зазначалось вище, специфікою операцій з давальницькою сировиною є поєднання факторів виробництва як замовником, так і виконавцем. З огляду на це, функціональність системи обліку пов'язана не лише з його удосконаленням у замовника, а й у виконавця.

Облік операцій з давальницькою сировиною у виконавця відповідно до специфіки укладеного договору ведеться у позабалансовому обліку з використанням класу 0 «Позабалансові рахунки» на рахунку 02 «Активи на відповідальному зберіганні». Цей рахунок призначений для обліку цінностей, прийнятих підприємством на відповідальне зберігання чи переробку, які тимчасово перебувають на підприємстві, але не є його власністю [6].

За вивчення не менш важливого питання щодо економічного змісту операцій зберігання готової продукції з виготовленої сировини на складах виконавця було запропоновано рахунок 022 «Матеріали, прийняті для переробки», який може використовуватись не тільки для прийнятих матеріалів, а й для використаних на виробництво. Для того, щоб точніше відобразити інформацію на цьому рахунку відповідно до суті змісту, варто було б змінити його на «Матеріали, прийняті та використані для переробки».

З метою деталізації, яка б більш ефективно відображала інформацію про прийняття та використання цінностей, було б доцільно відкрити до рахунка 022 «Матеріали, прийняті та використані для переробки» такі субрахунки:

- 0221 «Матеріали, прийняті для переробки» – для оприбуткування давальницької сировини виконавцем;
- 0222 «Матеріали, передані у виробництво» – для списання її на виробництво;
- 0223 «Готова продукція, що виготовлена з давальницької сировини» – для оприбуткування готової продукції на складі виконавця;
- 0224 «Супутня продукція, що виготовлена з давальницької сировини» – для оприбуткування супутньої продукції на складі виконавця [5].

Для того, щоб можна було відокремити облік за кожним замовником, тобто власником давальницької сировини, а також за кожним договором на її переробку, за місцями їх переробки та оприбуткування цієї сировини за видами робіт з переробки, можна застосувати до рахунку 0221 «Матеріали, прийняті для переробки» деталізацію аналітичних рахунків ще нижчого рівня, а саме:

- 02211 і т. д. – для оприбуткування сировини за кожним замовником (власником сировини);
- 02212 і т. д. – для оприбуткування сировини за місцями зберігання;
- 02213 і т. д. – для оприбуткування сировини за кожним окремим давальницьким договором;
- 02214 і т. д. – для оприбуткування сировини за видами робіт із переробки.

Запропоновану деталізацію рахунків обліку операцій з давальницькою сировиною та продуктами її переробки у виконавця можна здійснювати, використовуючи метод подвійного запису.

Якщо реалізувати техніку подвійного запису на позабалансових рахунках, то можна використати контррахунок 026 «Контррахунок до рахунків активів на відповідальному зберіганні» – так званий «технічний позабалансовий рахунок», який буде мати активно-пасивний характер і виконуватиме роль контррахунка до вже відкритих рахунків.

Важливою також є необхідність визначення критерію, за яким можна з'ясувати характер рахунка, що відповідно до переходу такого рахунку на баланс визначатиметься таким чином:

- позабалансовий рахунок – активний, якщо під час переведення його на баланс дебетується балансовий рахунок;
- позабалансовий рахунок – пасивний, якщо під час переведення його на баланс кредитується балансовий рахунок.

Також дуже важливим питанням, що потребує суттєвого вдосконалення, є облік у виконавця готової продукції, отриманої як плата за роботи з переробки. Проблема полягає в тому, що у плані рахунків бухгалтерського обліку не передбачено рахунка для обліку такої продукції.

Цю продукцію, з одного боку, можна обліковувати на рахунку 26 «Готова продукція», але в Інструкції № 291 чітко вказано, що за дебетом рахунка 26 відображається надходження готової продукції власного виробництва, а дана готова продукція не належить виконавцю після закінчення виробничого циклу, а передана йому як оплата за роботи із переробки.

З іншого боку, готову продукцію, передану як оплату за переробку, можна обліковувати на рахунку 28 «Товари». У згаданій вище інструкції передбачено, що рахунок 28 на промислових та інших виробничих підприємствах (до яких належать виконавці) застосовується для обліку виробів, матеріалів, які спеціально придбані для продажу або тоді, коли вартість матеріальних цінностей, придбаних для комплектування на промислових підприємствах, не включається до собівартості готової продукції, а підлягає відшкодуванню покупцями окремо [1].

Отже, виходячи із зазначеного вище, можна вважати, що для обліку у виконавця готової продукції, виготовленої з давальницької сировини, яка надійшла від замовника, тобто власника цієї сировини, та одержаної як оплата за роботи з переробки, недостатньо обліковувати її просто на рахунку 28 «Товари», а потрібно в межах цього рахунка відкрити субрахунок 286 «Готова продукція, що одержана в оплату робіт із переробки».

Також можна виділити ще одну з не менш вагомих проблем, яка безпосередньо впливає на побудову обліку операцій з давальницькою сировиною у виконавця, а саме відсутність ведення документа, який би узагальнено відображав процес обліку руху давальницької сировини у процесі її надходження від замовника та витрачання на виробництво, а також обліку виготовленої з неї готової та супутньої продукції.

Вивчення нами практичного досвіду з цього питання доводить, що в цих цілях можна використовувати запропоновану В. Г. Казаком книгу обліку „Сировина і матеріали, прийняті для переробки”. Цей документ може використовуватись у досліджуваній галузі, оскільки сприятиме вдосконаленню обліку операцій з давальницькою сировиною у підприємства-виконавця [5].

Висновки. Система обліку операцій з давальницькою сировиною потребує вдосконалення. Але запропоновані зміни в методиці обліку досліджуваних операцій, на нашу думку, потребують не лише вдосконалення, а й відповідного затвердження на нормативному рівні. Тому в майбутньому, для врегулювання операцій з давальницькою сировиною потрібно приділити більше уваги розробці відповідного стандарту бухгалтерського обліку, який би відображав усі наявні проблеми в обліку зазначених операцій.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій, затверджена наказом Міністерства фінансів України від 30.11.1999 р. № 291, зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 21.12.1999 р. № 893/4186, зі змінами та доповненнями / Міністерство фінансів України [Електронний ресурс]. Режим доступу до док. : <http://www.dtk.com.ua/show/2bid16881.html>.
2. Закон України "Про операції з давальницькою сировиною у зовнішньоекономічних відносинах" від 15.09.95 р. № 327/95-ВР (зі змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. Режим доступу до док. : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=327%2F95-%E2%F0%3B>.
3. Проект постанови Кабінету міністрів України "Про Порядок погодження вивезення за межі митної території України як давальницької сировини дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння, їх відходів та брухту" від 05.11.08 р. № 969 [Електронний ресурс]. Режим доступу до док.: http://minfin.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?showHidden=1&art_id=300466&cat_id=42320&ctime=1318589068114.
4. Наказ ДПА України "Про затвердження Порядку видачі, обліку, відстрочення та оплати (погашення) векселя (письмового зобов'язання), що видається суб'єктом підприємницької діяльності при здійсненні операції з давальницькою сировиною у зовнішньоекономічних відносинах" від 25.02.2002 № 83 [Електронний ресурс]. Режим доступу до док. : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0248-02>
5. Кузьмінський Ю. А. Облік зовнішньоекономічної діяльності / Ю. А. Кузьмінський, В. Г. Козак, Л. І. Лук'яненко – К.: КНЕУ, 2003. – 183 с.
6. Бутинець Ф. Ф. Облік і аналіз зовнішньоекономічної діяльності: підручник [для студ. вищих навч. закл. зі спец. 7.050106 „Облік і аудит”] / Ф. Ф. Бутинець – Житомир : ПП „Рута”, 2002. – 544 с. [Електронний ресурс]. Режим доступу до док. : <http://www.twirpx.com/file/599911>.
7. Палий В. Ф. Международные стандарты учета и финансовой отчетности / В. Ф. Палий. – М.: 2007. – 512 с. [Електронний ресурс]. Режим доступу до док. : <http://freebooks.net.ua/uchebniki/economicbookz/bux/50840-v.f.-palij-mezhdunarodnye-standarty-ucheta-i.html>.
8. Дідківський М. І. Зовнішньоекономічна діяльність підприємства / М. І. Дідківський. – К.: Знання, 2006. – 463 с. [Електронний ресурс]. Режим доступу до док. : <http://www.info-library.com.ua/books-book-68.html>.

Направления совершенствования методики формирования и отображения информации об операциях с давальческим сырьем на счетах бухгалтерского учета

М.В. Смушак

В статье рассмотрены и детально исследованы проблемные вопросы относительно организации и усовершенствования операций с давальческим сырьем в бухгалтерском учете. Рассмотрены и исследованы учет готовой и сопутствующей продукции у предприятия-исполнителя. Очерчены основные направления эффективной переработки сырья и критериев определения основной цели ее переработки. Предложен ряд рекомендаций по улучшению учета операций с давальческим сырьем, с помощью методики применения забалансовых аналитических счетов низшего порядка, для уединенной детализации учета каждого из критериев таких операций с использованием техники двойной записи.

Ключевые слова: давальческое сырье, операция с давальческим сырьем, предприятие-заказчик, предприятие-исполнитель, готовая продукция, простой вексель, сопутствующая продукция, производство, переработка сырья, забалансовый учет.

Надійшла 08.10.2013.

УДК 658.27

НЕМІШ Ю.В., аспірантка

Науковий керівник – **БАЛАНЮК І.Ф.**, д-р екон. наук

ДВНЗ “Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника”

**СИСТЕМАТИЗАЦІЯ КОМПЛЕКСУ ПОКАЗНИКІВ ДЛЯ ОЦІНКИ СТАНУ
ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ НА М'ЯСОПЕРЕРОБНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ**

У статті досліджено сучасні методичні та практичні підходи до оцінки стану основних засобів на м'ясопереробних підприємствах, виділені їх основні переваги та недоліки, а також шляхи їх усунення. Розглянуто думки вчених-економістів щодо визначеної проблематики. Охарактеризовано етапи економічного аналізу основних засобів на м'ясопереробних підприємствах, а також систему оцінки показників ефективності управління ними. Систематизовано показники, які використовуються для дослідження основних засобів і є активною частиною управлінського процесу. На основі проведеного дослідження узагальнено, що управління основними засобами включає в себе комплекс показників, а саме, показники відтворення та ефективності використання, які слугують основою для реалізації поточних цілей та виробничих завдань.

Ключові слова: систематизація, показники відтворення, ефективність використання, оцінка і стан основних засобів, управлінський процес, фондооснащеність, фондовіддача, фондомісткість, рентабельність.

Постановка проблеми. В умовах ринкової економіки, особливо під час кризи, коли на світових ринках скорочується попит на товари, постійно виникає проблема нестачі фінансових ресурсів, спостерігається високий рівень фізичного та морального зносу обладнання через відсутність рівномірного його відновлення. Постає завдання ефективнішого використання основних засобів підприємства, тому актуальною проблемою є аналіз технічного стану транспортних засобів та обладнання, виявлення найбільш важливих чинників, які впливають на зміну рівня використання основних фондів суб'єктами господарювання. Створення нових підприємств із переробки сільськогосподарської продукції передбачає нові підходи до дослідження окремих економічних категорій. До них належить і категорія основних засобів. Актуальною проблемою є визначення ефективності використання основних засобів на підприємствах із переробки сільськогосподарської продукції з урахуванням оцінки їх технічного стану. Для достовірного аналізу оцінки стану основних засобів на переробних підприємствах, на нашу думку, доцільного згрупувати техніко-економічні показники і детально їх розглянути.

Для забезпечення відтворення основних виробничих засобів важливе значення має вивчення їхнього стану, показників управління та ефективності використання, що є важливим фактором підвищення ефективної діяльності підприємства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми оцінки та аналізу ефективності управління та використання основних засобів знайшли своє відображення в працях таких вчених-економістів: Н.М. Крічки, С.Ф. Покропивного, М.Ф. Рибченка, Е.Е. Комар, П.В. Круш, В.І. Подвігіної, О.В. Клименко, І.О. Мазуркевич, І.В. Петрової, В.А. Федорової, О.А. Солвейової, В.І. Тітова та ін. Водночас наукові дослідження в галузі управління основними засобами на м'ясопереробних підприємствах практично відсутні, тому що немає достовірних трактувань та

широкого розповсюдження. На сьогодні недостатньо вивчений процес комплексного формування та ефективного управління основними засобами, а також належної систематизації показників для дослідження цього процесу.

У зв'язку з незавершеністю наукових розробок в окресленій проблематиці, її практичне значення для підвищення ефективності господарювання зумовлює актуальність теми дослідження.

Мета дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні поняття “показники”, проведення аналізу існуючих методичних та практичних показників для оцінки стану основних засобів на переробних підприємствах, їх узагальнення та систематизація.

Матеріали і методи дослідження. Проведення дослідження ґрунтувалось на працях вітчизняних та зарубіжних вчених з питань аналізу та оцінки основних засобів у сільському господарстві, на матеріалах Державної служби статистики України, Міністерства доходів і зборів України, інших центральних органів виконавчої влади, а також інформації вітчизняних агропромислових підприємств. У проведенні дослідження широко застосовувались наступні методи: аналіз, стратегічний аналіз, методи систематизації результатів аналізу.

Результати дослідження та їх обговорення. В умовах жорсткої конкурентної боротьби постає суттєва необхідність знаходження нових шляхів зниження собівартості продукції, а отже – отримання необхідної кількості максимально можливого прибутку. У зв'язку з цим, ефективне використання на підприємстві наявних ресурсів, їх правильна оцінка впливають на зростання доходності підприємств, підвищення конкурентоспроможності продукції на внутрішньому та світовому ринках, забезпечує розвиток галузі.

В економічних словниках подається в основному загальне трактування поняття “показник” як свідчення, доказ, ознака чого-небудь; наочні дані про результати якоїсь роботи, якогось процесу; дані про досягнення в чому-небудь, які свідчать про кількість чого-небудь [1]. У Словнику іншомовних слів знаходимо визначення показника як окремої складової параметрів, які визначаються як сума або співвідношення [2].

У свою чергу, згідно з визначенням Є. Чак, показник – це те, за чим можна судити про розвиток і хід чогось; наочне вираження (у цифрах, графічно) результатів чиеїсь праці тощо [3].

У великому Тлумачному словнику економіста поняття “показник” розглянуто як складову інформації, яку формують основні реквізити та реквізити-ознаки. В цьому словнику С.М. Гончаров характеризує категорію, економічні показники як величини, що дають можливість робити висновки про економічний стан підприємства [4].

Оцінювання ефективності використання, за результатами дослідження спеціальних літературних джерел, є багатоаспектним та залежить від використовуваного підходу. На думку вчених (С.Ф. Покропивний, П.В. Круш, В.І. Подвігіна, В.А. Федорова та О.А. Соловійова) ефективність використання основних засобів можна охарактеризувати системою показників, що вміщує дві складові частини: показники ефективності відтворення основних засобів та показники ефективності використання основних засобів [5, 6, 7]. В.І. Титов вважає, що оптимізація використання основних засобів значною мірою залежить від наявності обґрунтованої системи показників ефективності використання основних засобів, що містять загальні (вартісні) та часткові (натуральні) показники [8].

Згідно з визначенням В.К. Складенка та В.М. Пруднікова, ефективність використання основних засобів можна оцінити, враховуючи чотири види показників: показники екстенсивного використання основних засобів; показники інтенсивного використання основних засобів; показники інтегрального використання основних засобів; узагальнювальні показники використання основних засобів, які характеризують ремонтні аспекти в цілому на підприємстві [9].

Для оцінювання ефективності використання основних засобів у праці Федоровою В.А. запропоновано наступні системи показників: показники, які характеризують технічний стан (відтворення) основних фондів: узагальнювальні показники використання основних засобів та часткові показники використання основних засобів. Група показників оцінювання технічного стану (відтворення) дає змогу оцінити технічний стан основних засобів та визначити інтенсивність їх оновлення. До цієї групи належать показники відновлення, вибуття, зносу та інтенсивності відновлення основних засобів [7].

Враховуючи аналіз наведених вище підходів до оцінки ефективності використання та управління основними засобами, можна зробити висновок про те, що вони є диференційованими, однак більшість ґрунтується на оцінювальних показниках.

Аналіз стану, ефективності управління та використання основних засобів на м'ясопереробному підприємстві передбачає проведення наступної аналітичної роботи (рис. 1).

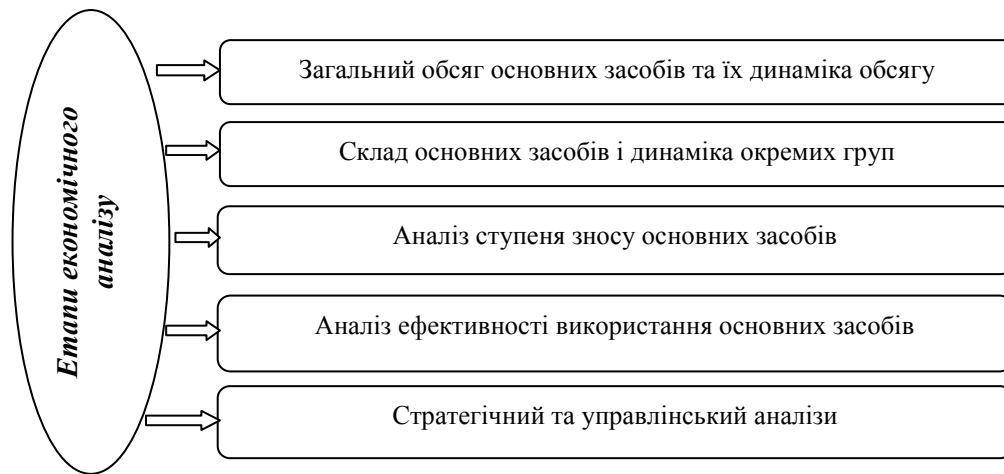

Рисунок 1. Етапи економічного аналізу основних засобів на м'ясопереробних підприємствах

На першому етапі аналізу визначається загальний обсяг основних засобів підприємства у вартісному вимірі та вивчається динаміка обсягу основних засобів порівняно із попереднім. На другому етапі аналізу вивчається склад основних засобів і динаміка окремих видів (об'єктів) та груп основних засобів. У процесі аналізу основні засоби групують за ознаками класифікації. Наступним етапом аналізу є аналіз ступеня зносу основних засобів. Ступінь зносу основних засобів характеризує їх вік та можливість подальшого використання, інтенсивність відновлення основних засобів – інтенсивність введення в дію нових основних засобів. Останнім етапом їх аналізу є аналіз ефективності використання основних засобів. Ступінь вирішення цього завдання оцінюється порівнянням з підприємствами-аналогами системи показників ефективності використання основних засобів [3]. На нашу думку, основними етапами, на яких проводять кінцевий аналіз, є стратегічний та управлінський. Стратегічний передбачає формування подальших стратегій розвитку підприємства, спрямованих на оптимізацію витрат, пов'язаних з експлуатацією та обслуговуванням основних засобів. Ефективне раціональне управління основними засобами може стати чинником економічного зростання підприємства, підвищення його конкурентоспроможності, тому саме дослідження цього процесу має проводитися на останньому етапі.

До методичних прийомів узагальнення результатів аналізу основних засобів підприємства належать: прийоми систематизації отриманих результатів, їх групування та узагальнення; визначення втрачених можливостей і обчислення обсягу невикористаних резервів; визначення напрямів і розробка економічно обґрунтованих заходів щодо підвищення ефективності діяльності; прийняття управлінських рішень і контроль за їх використанням.

Для визначення загального обсягу основних засобів, їх динаміки і структури, розрахунку економічних показників господарської діяльності підприємства за певний період часу необхідна оцінка основних засобів. Суть оцінки основних фондів полягає в тому, що вона являє собою грошове вираження їх вартості.

Існує декілька видів оцінки основних засобів (фондів):

1. Оцінка основних засобів залежно від моменту проведення оцінки:

— первісна (початкова) – це фактична їх вартість на момент введення в дію чи придбання;

— відновна вартість – це вартість їх відтворення в сучасних умовах виробництва;

— справедлива вартість – сума, за яку можна обміняти актив або погасити заборгованість в операції між обізнаними, зацікавленими та незалежними сторонами.

2. З огляду на стан основних фондів:

— повна – це їх вартість у новому, неспрацьованому стані;

— залишковою вартістю є реально існуюча їх вартість, ще не перенесена на вартість виготовленої продукції (виконувані роботи, здійснювані послуги), є розрахунковою величиною і ви-

значається різницею між повною первісною (відновною) вартістю та накопиченою на момент обчислення сумою спрацювання основних фондів.

В умовах ринкової економіки система господарювання повинна містити в собі достатні економічні стимули ефективного використання основних засобів, виробничих потужностей, усього наявного майна функціонуючих підприємств. Дійова система таких колективних та індивідуальних економічних стимулів на підприємствах різних галузей народного господарства України поки що знаходиться на стадії свого становлення і розвитку.

Показники стану й ефективності використання основних засобів можна об'єднати в шість груп, які характеризують (рис. 2): забезпечення підприємства основними засобами; оцінку технічного стану основних засобів; інтенсивність руху основних засобів; оцінку використання активної частини основних засобів; узагальнюючі показники; управлінські показники.

Вважаємо, що реалізація перших трьох етапів дослідження надає можливість забезпечити вдалий аналіз рівня та динаміки росту відтворювальних процесів щодо основних засобів підприємства, а наступні – безпосередньо рівня ефективності використання певних активів.

Рисунок 2. Систематизація комплексу показників оцінки основних засобів.

До першої групи показників, які характеризують забезпеченість основними засобами переробних підприємств, належать:

1) коефіцієнт надходження (введення) основних засобів обчислюється співвідношенням як собівартості основних засобів, що тільки надійшли, і вартості основних засобів на кінець звітного року;

2) коефіцієнт використання наявного обладнання визначається як співвідношення кількості одиниць діючого обладнання до кількості наявного обладнання;

3) коефіцієнт використання встановленого обладнання визначається як співвідношення кількості одиниць діючого обладнання і встановленого обладнання.

Аналізуючи перший і другий показники, з'ясовують наявність реальних резервів залучення у виробництво наявного устаткування, обладнання, його встановлення і використання. У процесі аналізу виявляється, яке конкретно обладнання не встановлено і за якої причини. Аналіз дозволяє передбачити заходи про його можливе залучення у виробництво чи реалізацію на сторону.

Досліджуючи другу групу показників, які використовуються для оцінки інтенсивності руху основних засобів, слід зазначити, що із часом або в результаті зміни технології частина основних засобів списується з балансу і, навпаки, знову придбані основні засоби зараховуються на баланс підприємства. Про те, наскільки швидко відбувається цей процес, можна судити за такими показниками:

1) коефіцієнт оновлення основних засобів характеризує частку введених нових основних засобів у загальній вартості основних засобів і визначається як співвідношення вартості введених в експлуатацію нових основних засобів і балансової вартості основних засобів;

2) коефіцієнт вибуття відображає ступінь інтенсивності вибуття фондів з виробництва, його визначають як співвідношення вартості основних фондів, що вибули за певний період, і вартості основних фондів на початок періоду;

3) коефіцієнт ліквідації основних засобів обчислюється як співвідношення ліквідованих основних засобів за рік до вартості основних засобів на початок року;

4) коефіцієнт приросту основних засобів показує рівень збільшення (зменшення) основних засобів внаслідок введення нових основних засобів та виведення з експлуатації зношених чи застарілих основних засобів у звітному періоді проти минулого періоду;

5) коефіцієнт інтенсивності оновлення розраховується як співвідношення вартості вибулих основних засобів упродовж року і вартості основних засобів, які надійшли за рік.

Значну роль ці коефіцієнти відіграють тоді, коли на підприємстві йде інтенсивна заміна обладнання внаслідок реконструкції або модернізації виробництва.

Проводячи аналіз третьої групи, потрібно враховувати такі показники:

1) коефіцієнт зносу основних засобів відображає рівень зносу основних засобів і визначається як співвідношення суми зносу основних засобів і балансової вартості основних засобів;

2) коефіцієнт придатності основних засобів показує, яка частина основних засобів є придатною для експлуатації, і визначається як співвідношення залишкової вартості основних засобів і балансової вартості основних засобів.

Четверта група показників, за допомогою яких проводиться оцінка використання активної частини основних засобів, пов'язана з вивченням часу його роботи. Аналіз використання обладнання за часом роботи здійснюється на основі балансу часу роботи обладнання, складовими елементами якого є календарний фонд часу, режимний фонд часу, можливий, плановий та фактичний фонди часу.

Календарний фонд часу обладнання розраховується як добуток кількості календарних днів у досліджуваному періоді, тривалості доби (24 години) та кількості одиниць обладнання.

Для того, щоб визначити режимний фонд часу роботи обладнання, необхідно знайти добуток кількості одиниць обладнання, робочих днів в досліджуваному періоді і тривалості робочого дня в годинах з врахуванням коефіцієнта змінності.

Можливий фонд часу роботи обладнання розраховується як різниця між режимним фондом часу і часом, передбаченим на ремонт обладнання.

Плановий фонд часу – час, необхідний для планового випуску продукції. Фактичний фонд часу – час, необхідний для фактичного випуску продукції.

Порівнюючи календарний і режимний фонди часу, виявляють можливості більш ефективного використання обладнання за рахунок підвищення коефіцієнта змінності.

Здійснюючи порівняння режимного і можливого фондів часу, аналізують використання обладнання за рахунок скорочення часу на здійснення ремонтів.

Зіставляючи фактичний фонд часу із плановим, визначають відповідні зміни в часі роботи (надпланові втрати або збільшення часу роботи обладнання порівняно з планом).

До цієї групи показників належать:

1) коефіцієнт екстенсивного використання устаткування визначається як співвідношення фактичного часу роботи обладнання і максимально можливого або планового часу;

2) коефіцієнт інтенсивного навантаження, який розраховується як співвідношення фактичного виробітку продукції за одиницю часу роботи обладнання і максимально можливого або планового виробітку;

3) інтегральний коефіцієнт, що визначається як добуток коефіцієнтів екстенсивного та інтенсивного навантаження, характеризує збільшення обсягу продукції (зменшення) внаслідок зміни часу роботи обладнання та його продуктивності;

4) коефіцієнт змінності розраховується як співвідношення загальної кількості годин і кількості одиниць обладнання. Підвищення коефіцієнта змінності свідчить про зменшення втрат часу роботи обладнання, що, в свою чергу, призводить до збільшення обсягу продукції.

Узагальнювальними показниками в статистиці називають такі показники, які характеризують сукупність в цілому або її окремі групи. Деякі вчені до узагальнювальних показників відносять абсолютні, відносні і середні величини. Інші – тільки відносні та середні величини, оскільки тільки вони дають загальну характеристику співвідношень у розвитку явищ. Ми вважаємо, що до узагальнювальних показників слід відносити не всі абсолютні величини, а тільки сумарні, які також дають загальну характеристику стану явища на певний термін часу. Проводячи дослідження основних засобів на переробних підприємствах, до узагальнювальних показників слід віднести такі:

1) фондоддача характеризує ефективність використання основних засобів, відображає суму чистого доходу (виручки) від реалізації на одну гривню основних засобів;

2) фондомісткість – показник, що характеризує вартість основних виробничих фондів, яка припадає на одиницю вартості валової (товарної) продукції, обчислюють як співвідношення середньорічної вартості основних виробничих фондів і річного обсягу валової (товарної) продукції; показник, обернений показникові фондоддачі;

3) фондооснащеність – відношення середньорічної вартості основних засобів до вартості валової продукції у порівняльних цінах;

4) рентабельність основних засобів характеризує ефективність використання основних засобів, відображає суму валового прибутку на одну гривню основних засобів.

Однак кожен з наведених вище показників може підвищуватися або знижуватися на підприємстві за один і той же проміжок часу. Тому в процесі порівняльної оцінки ефективності використання основних засобів двох і більше підприємств або періодів виникають труднощі, адже окремі підприємства за достатньо високих показників фондоддачі мають низькі показники рентабельності і навпаки.

Систематизація всіх показників дає можливість ефективно управляти основними засобами, а також проводити аналіз, визначаючи:

1) коефіцієнт реальної вартості основних засобів у майні підприємства показує питому вагу залишкової вартості основних засобів у загальній вартості майна підприємства і визначається як співвідношення залишкової вартості основних засобів і валюти балансу;

2) коефіцієнт мобільності показує, скільки обігових коштів припадає на одиницю необігових (основних засобів). Збільшення коефіцієнтів мобільності всього майна і оборотних активів підтверджує тенденцію прискорення оборотності майнових засобів підприємства. Слід зазначити, що низька мобільність оборотних активів не завжди є негативною. За високої рентабельності продукції підприємства здебільшого спрямовують вільні кошти на розширення виробництва.

Узгодженість показників, врахування фактора часу, цільовий характер розрахунків та комплексність використання всіх методів є, на нашу думку, запорукою виготовлення якісної продукції на м'ясопереробних підприємствах та прийняття оперативних управлінських рішень, що дасть можливість отримати максимальний прибуток.

Висновки. На основі проведеного аналізу можна зробити висновки, що тільки збалансована система показників ефективної діяльності м'ясопереробних підприємств надасть можливість здійснення детальної та достовірної її оцінки в сучасних умовах. Важливим аспектом у розробці системи показників є визначення етапів економічного аналізу основних засобів, що формує основу методичних та практичних підходів до оцінки ефективності діяльності. Економічну категорію “економічні показники” доцільно розглядати як складну управлінську систему, для дослідженні якої здійснюється вплив на всі ланки підприємства. Запропонована систематизація комплексу показників впливає на стан, структуру господарських процесів, забезпечує максимальну її результативність.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Большой энциклопедический словарь / Под ред. А. Н. Азрилияна. – М.: Институт новой экономики, 2002. – 1230 с.
2. Словник іншомовних слів / За заг. ред. Л. О. Пустовіт. – К.: Довіра, 2000. – 1018 с.
3. Чак С.Д. Чи правильно ми говоримо? – К.: Освіта, 1997. – 240 с.

4. Тлумачний словник економіста / За ред. С. М. Гончарова. – Рівне: НУВГП, 2008. – 264 с.
5. Економіка підприємства: підручник / [за ред. С. Ф. Покропивного]. – К.: КНЕУ, 2006. – 528 с.
6. Круш П. В. Капітал та основні засоби підприємства: навч. посіб. для вузів / П. В. Круш, В. І. Подвігіна, О. В. Клименко – К.: Центр навч. літ-ри, 2005. – 166 с.
7. Федорова В. А. Економіка підприємства та міжнародних компаній: навч. посіб. для вузів / В. А. Федорова, О. А. Соловйова. – К.: Центр навч. літ-ри, 2008. – 416 с.
8. Титов В. И. Экономика предприятия: учебник / В. И. Титов. – М.: Эксмо, 2008. – 417 с.
9. Складенко В. К., Прудніков В. М. Экономика предприятия: Учебник. – М.: ИНФРА-М, 2006. – 528 с.

Систематизация комплекса показателей для оценки состояния основных средств на перерабатывающих предприятиях

Ю. В. Немш

В статье проанализированы современные методические и практические подходы к оценке состояния основных средств на мясоперерабатывающих предприятиях, выделены их основные преимущества и недостатки, а также пути их устранения. Рассмотрены мнения ученых-экономистов по определенной проблематике. Охарактеризована система оценки показателей эффективности управления основными средствами на перерабатывающих предприятиях. Установлено графическое представление систематизации показателей, используемых для исследования основных средств, что является активной частью управленческого процесса. На основе проведенного исследования показано, что управление основными средствами включает в себя комплекс показателей, а именно, показатели воспроизводства и эффективности использования, которые служат основой для реализации текущих целей и производственных задач.

Ключевые слова: систематизация, показатели воспроизводства, эффективность использования, оценка и состояние основных средств, управленческий процесс, фондоотдача, фондоемкость, рентабельность.

Надійшла 10.10.2013.

УДК 657

ВЛАСЮК С.В., здобувач

Науковий керівник – **ГОЛЯЧУК Н.В.,** канд. екон. наук

Луцький національний технічний університет

sveta-w@ukr.net

**ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ МІЖНАРОДНИХ
СТАНДАРТІВ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ (МСФЗ)
НА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ УКРАЇНИ**

У статті наведені особливості агробізнесу, що позначаються на складанні звітності. Проведено порівняння обліку сільськогосподарської продукції та біологічних активів за українською системою стандартизації бухгалтерського обліку та МСФЗ. Обґрунтовано необхідність відображення в бухгалтерському обліку та фінансовій звітності відтворювальних та невідтворювальних біологічних активів за МСФЗ. Доведено доцільність окремого ведення обліку споживчих та плодоносних біологічних активів, оскільки це необхідно для коректного визначення їх справедливої вартості.

Ключові слова: агробізнес, сільськогосподарська продукція, біологічні активи, МСФЗ.

Постановка проблеми. Прагнення України стати членом Європейського Союзу вимагає перегляду чинного законодавства, удосконалення системи обліку та звітності через обов'язкове застосування МСФЗ.

Процес переходу сільськогосподарських підприємств на МСФЗ є досить складним. Як правило, великі сільгоспідприємства – це підприємства, що працюють ще з часів СРСР. Велика кількість основних засобів, що знаходиться в них на балансі, фактично є амортизованою за П(С)БО, але і надалі планується їх використання у господарській діяльності. Застосування МСФЗ потребує незалежної оцінки основних засобів, а це, як правило, дорогавартісна процедура.

Наступною особливістю агропромислового бізнесу є його сезонність, що позначається на складанні звітності. Наприклад, закупка сировини проходить в одному періоді, а їх запуск у виробництво – в наступному. Таким чином, під час складання звітності потрібно закладати визначені коригування, які враховують особливості бізнес-процесу.

Ще однією важливою особливістю є ціноутворення на продукцію сільського господарства. Ціни – залежні від ринку і можуть коливатися протягом достатньо короткого періоду, і, таким чином, непередбачувано впливати на результати діяльності за рік.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблеми застосування МСФЗ на сільськогосподарських підприємствах досліджували такі вчені: С.Ф.Голов [3], В.М. Жук [4], А.А. Костякова [5], Л.К.Сук [6], В.М. Метелиця [7] та інші.

Метою дослідження є визначення основних відмінностей між українською системою стандартизації бухгалтерського обліку та міжнародними стандартами відносно обліку сільгосппродукції та біологічних активів.

Матеріали та методика дослідження. Теоретичною та методологічною базою дослідження слугували праці вітчизняних вчених, нормативні документи. У процесі дослідження використовувалися наукові методи узагальнення та порівняння.

Результати дослідження та їх обговорення. В основу П(С)БО 30 “Біологічні активи”, що і врегулює питання обліку сільськогосподарської діяльності в Україні, покладений МСФЗ 41 “Сільське господарство”. Жоден з українських стандартів не отримував стільки критики від теоретиків та практиків як П(С)БО 30. Методика визнання, оцінки та розкриття інформації сільськогосподарської діяльності за вітчизняним та міжнародним стандартами має як схожість, так і розбіжності. Відмінності у загальних положеннях наведені в таблиці 1.

Таблиця 1 – Основні відмінності між П(С)БО та МСФЗ щодо біологічних активів та сільгосппродукції у загальних положеннях*

№ п/п	Позиція	П(С)БО 30 “Біологічні активи”	МСФЗ 41 “Сільське господарство”
1.	Виключення зі сфери дії у відповідному стандарті: земля і нематеріальні активи	Виключення відсутні	Відповідно до п.2 цей стандарт не поширюється на: - землю, яка має відношення до сільгоспдіяльності; - нематеріальні активи, пов’язані сільськогосподарською діяльністю
2.	Призначення сільгосппродукції	П.4 визначено призначення с.-г. продукції (продаж, переробка, внутрішнє споживання)	Не визначено
3.	Визначення біологічних активів: можливість надавати продукцію, активи та приносити вигоди	П.4 П(С)БО 30	Відсутні спеціальні пункти у стандарті щодо такої можливості біологічних активів
4.	Кількісні та якісні зміни за біотрансформації	Не конкретизовані	П.5 МСФЗ 41 передбачені такі процеси: ріст, дегенерація, продукування та відтворення
5.	Визначення витрат на продаж	Включення до витрат комісійних винагород продавцям і непрямих податків, що сплачуються після реалізації продукції (п.4. П(С)БО 30)	Неможливість включення фінансових витрат і витрат на податки на прибуток (п.5 МСФЗ 41)
6.	Категорії: - довгострокові біологічні активи; - додаткові біологічні активи; - поточні біологічні активи	П.4. П(С)БО 30 визначені як окремі поняття	Не визначено
7.	Наявність контролю як умова визнання біологічного активу або с.-г. продукції	Не визначено	Обов’язкова умова визнання (п.10 МСФЗ 41); окреме пояснення контролю у вигляді прикладу наведено у п.11 МСФЗ 41

*Складено за джерелами [1, 2].

Основні відмінності між практикою визнання та оцінки біологічних активів та сільгосппродукції в Україні та МСФЗ наведені у таблиці 2.

Основна проблема в цьому випадку пов’язана зі способом розрахунку справедливої вартості кожної групи. За наявності активного ринку основою є ринкова вартість активу. Але при цьому варто враховувати те, що порядок визначення справедливої вартості для плодоносних та неплодоносних, зрілих та незрілих біологічних активів може бути різним.

Для визначення справедливої вартості сільськогосподарської продукції застосовують ті ж правила, що і для біологічних активів. При цьому справедлива вартість визначається на момент збору сільськогосподарської продукції, тобто якщо протягом сезону продукція збирається декілька разів, то справедливу вартість потрібно визначити для кожного такого збору.

Існують відмінності і у класифікації доходів та витрат від первісного визнання біологічних активів та сільгосппродукції, зокрема: згідно із п.18, 21 П(С)БО 30 вони визнаються як інші операційні доходи (витрати), а відповідно до п.26,28 МСФЗ 41 – включаються у прибуток (збиток) періоду.

У сферу дії МСФЗ 41 (п.1 в) входить облік сільгоспеубсидій, правила обліку яких описані у п.34-38 МСФЗ 41. У п.23 П(С)БО 30 дано лише посилання на норми П(С)БО 15 щодо цільового фінансування.

Таблиця 2 – Основні відмінності між П(С)БО та МСФЗ щодо визнання та оцінки біологічних активів та сільгосппродукції *

№ п/п	Позиція	П(С)БО 30 “Біологічні активи”	МСФЗ 41 “Сільське господарство”
1.	Об’єкт обліку	Окремий вид біологічних активів або їх група (п.6 П(С)БО 30).	Чітко не стандартизовано. П.15 МСФЗ 41 лише згадується про корисність групування біологічних активів або сільськогосподарської продукції для цілей оцінки
2.	Визначення первісної вартості	Первісна вартість формується відповідно до П(С)БО 7 або П(С)БО 9 (п.7 П(С)БО 30)	За справедливою вартістю за мінусом витрат на продаж (п.12 МСФЗ 41)
3.	Визначення первісної вартості безоплатно отриманих біологічних активів	За справедливою вартістю з врахуванням необхідних витрат (п.8 П(С)БО 30)	Спеціальні правила оцінки відсутні
4.	Оцінка біологічних активів, отриманих як внесок до статутного капіталу	За погодженою засновниками справедливою вартістю з врахуванням необхідних витрат (п.8 П(С)БО 30)	Спеціальні правила оцінки відсутні
5.	Оцінка додаткових біологічних активів за первісного визнання	Спеціальні правила: або за справедливою вартістю, зменшеною на очікувані витрати за продажу, або за виробничою собівартістю відповідно до П(С)БО 16 (п.9 П(С)БО 30)	Загальні правила: за справедливою вартістю мінус витрати на продаж (п.12 МСФЗ 41) і тільки як виняток – за собівартістю (п.30 МСФЗ 41).
6.	Вплив на оцінку біологічного активу податкового статусу суб’єкта господарювання	Якщо суб’єкт господарювання є платником податку на прибуток, то він може оцінювати довгострокові біологічні активи за первісною вартістю з урахуванням суми їх зносу і втрат від зменшення корисності; для поточних та додаткових біологічних активів – за первісною вартістю (п.11 П(С)БО 30).	Не впливає на оцінку

*Складено за джерелами [1,2].

Основні відмінності щодо розкриття інформації у примітках до фінансової звітності на сільгоспідприємствах наведені у таблиці 3.

Таблиця 3 – Основні відмінності між П(С)БО та МСФЗ щодо розкриття інформації у примітках до фінансової звітності на сільгоспідприємствах*

№ п/п	Позиція	П(С)БО 30 “Біологічні активи”	МСФЗ 41 “Сільське господарство”
1	Розкриття інформації: групування біологічних активів	У п.25 П(С)БО 30 наведений перелік таких груп	П.43-45 МСФЗ 41 наведений перелік груп, що носять рекомендаційний характер
2	Розкриття інформації: щодо зобов’язань з розробки або придбання біологічних активів у майбутньому	П.26.5 П(С)БО 30 зобов’язує розкривати інформацію щодо сум укладених договорів на придбання біологічних активів у майбутньому	Надання інформації необхідне (п.49 б МСФЗ 41).
3	Розкриття інформації: стратегія управління фінансовими ризиками, пов’язаними з господарською діяльністю	Розкриття інформації не передбачено	Надання інформації необхідне (п.49 в МСФЗ 41).

*Складено за джерелами [1, 2].

У практичній діяльності найчастіше виникають питання у спеціалістів саме стосовно класифікації біологічних активів та визначення справедливої вартості. За невірною підходу фінансова звітність компанії може виявитися недостовірною, а процес її формування – трудомістким.

На початковому етапі застосування МСФЗ групуванню біологічних активів потрібно приділити особливу увагу, оскільки оптимальна кількість груп в майбутньому полегшить облік біологіч-

них активів і дасть можливість скоротити час формування звітності. За основу сільгосп підприємство може взяти групування, яке використовується у складанні управлінської звітності або за П(С)БО. Доцільно, коли інформація за споживчими та плодоносними біологічними активами, а також зрілими та незрілими була представлена окремо. Роздільне ведення обліку за зрілими та незрілими необов'язкове, а от окреме ведення обліку споживчих та плодоносних біологічних активів є обов'язковим, оскільки це необхідно для коректного визначення їх справедливої вартості.

Разом з тим, впровадження МСФЗ на сільськогосподарських підприємствах спричинить надходження іноземних інвестицій у прогресивні технології вирощування сільськогосподарської продукції, що в майбутньому негативно позначиться на родючості ґрунтів. Тому актуальним залишається питання відображення та висвітлення в бухгалтерському обліку та фінансовій звітності відтворювальних та невідтворювальних біологічних активів за МСФЗ.

Висновки. На основі наведеного вище відзначимо, що перехід сільськогосподарських підприємств України на застосування МСФЗ має бути поступовим та зваженим, з врахуванням національних особливостей та потреб господарювання, а не бездумним копіюванням зарубіжних напрацювань.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 30 "Біологічні активи" [Електронний ресурс].– Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/go/z1456-05a>.
2. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 41 "Сільське господарство" [Електронний ресурс].– Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/go/929_027.
3. Голов С.Ф. Міжнародні стандарти фінансової звітності: зміни та поширення/ С.Ф. Голов // Бухгалтерський облік і аудит.–2009.–№ 8–9.–С.43–60.
4. Жук В.М. Нові методологічні засади обліку сільськогосподарської діяльності та проблеми практичного застосування П(С)БО 30 "Біологічні активи"/ В.М. Жук // Облік і фінанси АПК.– 2006.– №6.– С.34–42.
5. Костякова А.А. Облік сільськогосподарської діяльності у відповідності з Міжнародними стандартами фінансової звітності / А.А. Костякова // Облік і фінанси АПК. – 2011.– №4.– С.15–18.
6. Сук Л.К. Облік біологічних активів / Л.К. Сук, П.Л. Сук // Облік і фінанси АПК.– 2006.– №9–10.– С.128–134.
7. Метелиця В.М. Облік сільськогосподарської діяльності за МСФЗ 41 "Сільське господарство" / В.М. Метелиця // Агробізнес сьогодні. – 2011.– №20 (219).

Особенности применения МСФО на сельскохозяйственных предприятиях Украины

С.В. Власюк

В статье приведены особенности агробизнеса, сказывающиеся на составлении отчетности. Проведено сравнение учета сельскохозяйственной продукции и биологических активов с украинской системой стандартизации бухгалтерского учета и МСФО. Обоснована необходимость отображения в бухучете и финансовой отчетности отображающих и не отображающих биоактивов по МСФО. Доказана целесообразность отдельного ведения учета потребительских и плодоносных биоактивов, т.к. это необходимо для корректного определения их справедливого оценивания.

Ключевые слова: сельскохозяйственная продукция, биологические активы, МСФО.

Надійшла 03.10.2013.

УДК 336.7

ВДОВИКА К.І., аспірант

Науковий керівник – **КУДРЯШОВ В.П.**, д-р екон. наук, професор

ДННУ «Академія фінансового управління»

karina-igorivna@mail.ru

КВАЗИФІСКАЛЬНІ ОПЕРАЦІЇ ЦЕНТРАЛЬНИХ БАНКІВ

У статті висвітлено результати аналізу квазіфіскальних операцій центральних банків. Проведені дослідження показали, що центральний банк та інші державні фінансові та нефінансові установи мають можливість впливати на баланс державного сектору, не впливаючи при цьому на вимірюваний в загальноприйнятому порядку бюджетний дефіцит. Для пом'якшення бюджетного пресу центральний банк проводить ряд операцій, які є квазіфіскальними за своєю природою. Такі операції можуть використовуватися урядом як альтернатива прямим фіскальним заходам, і будуть призводити до подібного економічного ефекту незалежно від того, в якій частині громадського сектору вони проводяться.

Ключові слова: квазіфіскальні операції, центральний банк, бюджет, дефіцит, держава.

Постановка проблеми. У деяких країнах ряд операцій, що проводяться центральними банками, носить квазіфіскальний характер. Квазіфіскальні операції можуть включати операції,

пов'язані з регулюванням фінансової або валютної системи. Вони можуть використовуватися органами державного управління замість безпосередніх податково-бюджетних заходів і будуть мати подібні економічні наслідки.

Квазіфіскальні операції впливають на операційне сальдо центрального банку, а отже, повинні враховуватися під час роз'яснення та прогнозування загального стану державних фінансів. Прозорість у бюджетно-податковій сфері вимагає чіткого визначення інституційних взаємозв'язків між грошовими і податково-бюджетними операціями, а також чіткого визначення агентських функцій, які виконуються центральним банком від імені держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомим внеском у розробку теоретико-методологічних основ квазіфіскальних операцій центральних банків стали праці таких авторів: Т. Богдан, Н. Будіна, Дж. Маккензі, М. Маркевич, Р. Перотті, Д. Робінсон, П. Стелла, І. Точітська, Р. Тчаїдзе та ін.

Мета і завдання дослідження – дослідження теоретичних, методологічних і практичних основ квазіфіскальних операцій та з'ясування особливостей квазіфіскальних операцій центральних банків.

Матеріал та методика досліджень. Матеріалами дослідження слугували праці вітчизняних та зарубіжних вчених щодо проблем квазіфіскальних операцій центральних банків. Для досягнення поставленої мети використовувалися загальні методи наукового пізнання: теоретичний та практичний методи дослідження, метод якісної обробки даних, метод економічного аналізу, синтезу, порівняння.

Результати досліджень та їх обговорення. На сьогодні, квазіфіскальні операції можуть проводитися центральним банком, державними фінансовими установами та нефінансовими державними підприємствами. На відміну від прямих фіскальних операцій, квазіфіскальні операції часто вводяться простим адміністративним рішенням, не відображаються у бюджетах чи бюджетній звітності і, як правило, на них не поширюється законодавча і громадська перевірка. Вони вводяться органами державного управління для досягнення різноманітних цілей: стимулювання певних видів діяльності, перерозподіл або збір доходів [6].

Таким чином, квазіфіскальні операції – це операції, які здійснюються підприємствами (установами, організаціями) секторів нефінансових і фінансових корпорацій на вимогу (за дорученням) органів загального державного управління з метою досягнення цілей державної політики; такі операції реалізуються через непряме субсидування цільової категорії бенефіціарів та (або) стягнення додаткової плати з певної категорії платників і по суті заміщають операції органів загального державного управління, пов'язані з фінансуванням видатків бюджету чи отриманням бюджетних доходів [2].

Центральні банки та інші державні фінансові та нефінансові установи можуть суттєво впливати на баланс державного сектору, не зачіпаючи при цьому вимірювальний у загальноприйнятому порядку бюджетний дефіцит.

Обсяг квазіфіскальних операцій центрального банку залежить від його відносин з урядом. Як правило, центральний банк діє як фіскальний агент уряду, і коли фінансові ринки є недорозвинутими або рівень незалежності центрального банку є низьким, широкого поширення набуває практика кредитування уряду [1].

Квазіфіскальні операції центрального банку важко оцінити, адже методи бухгалтерського обліку центрального банку відрізняються від відповідних методів у державному секторі, і немає чіткого розмежування між його грошово-кредитною та фіскальною діяльністю (табл. 1).

У ході дослідження встановлено, що квазіфіскальні операції центрального банку можуть включати в себе операції, пов'язані з менеджментом фінансової системи (пільгове кредитування за процентною ставкою нижче ринкової і пряме кредитування) або системи обмінного курсу (множинність обмінних курсів та імпорتنі депозити). Зазвичай, пільгове кредитування фінансових інститутів або підприємств здійснюється за запитом уряду чи парламенту. Різниця між процентними ставками за такими кредитами і домінуючою на ринку процентною ставкою, по суті, є субсидією, тобто квазіфіскальною операцією центрального банку.

Вимоги уряду до центрального банку, які спонукають здійснювати різні квазіфіскальні операції, ставлять центральний банк в ситуацію, коли зростає ймовірність надлишкових потоків готівки, що ставить під загрозу проведення монетарної політики, спрямованої на підтримку стабільності цін. За таких обставин здатність центрального банку до досягнення цілей своєї політики

залежатиме від його здатності підтримувати кількість капіталу, достатню для покриття можливих втрат, або від можливості банку уникнути залучення в потенційно витратні квазіфіскальні операції, або ж від обох факторів у сукупності [3].

Таблиця 1 – Види квазіфіскальних операцій центральних банків

<i>Операції, що належать до фінансової системи</i>
Субсидування кредитів:
- встановлення в директивному порядку відсоткової ставки по кредитах
- політика переобліку на пільгових умовах
- недостатнє забезпечення кредитів та сумнівні кредити
- гарантії по кредитах
Обов'язкові резерви, відсотки на які нараховуються за зниженою ставкою
Ліміти кредитування
Операції з надання фінансової допомоги
<i>Операції, що належать до сфери валютного регулювання</i>
Множинні валютні курси
Імпортні депозити
Депозити на придбання іноземних активів
Гарантії обмінного курсу
Субсидування страхування валютного ризику

Джерело: [6].

В свою чергу слід звернути увагу, що операції із санації банків також належать до квазіфіскальних операцій центрального банку. По суті, це додаткові державні зобов'язання і витрати. Вони впливають на економіку країни та її фінансову стійкість, але не мають відображення в бюджеті. У перехідній економіці в умовах нерозвиненого фінансового ринку дефіцит державного бюджету фінансується через кредитування центральним банком, що є квазіфіскальною операцією.

Є три форми прямого фінансування уряду центральним банком: овердрафт на рахунку бюджету, прямі позики і купівля державних цінних паперів на первинному ринку. Кредитування уряду збільшує грошову базу, тому для уникнення інфляції центральний банк змушений вдаватися до стерилізації надмірного зростання грошової маси за рахунок обмеження кредиту для недержавного сектору, що є теж квазіфіскальною операцією. Він може знижувати відсоток по кредитах для уряду непрямым шляхом, встановлюючи високу норму обов'язкового резервування для банків з обов'язковою умовою зберігання на безпроцентних рахунках. Інший приклад – це надання права банкам тримати частину банківських обов'язкових резервів у державних цінних паперах, що дозволяє знижувати їх прибутковість [5].

Виявлення та кількісне визначення квазіфіскальних операцій центрального банку може бути важким завданням. Тільки якщо фінансові результати цих операцій повністю відображені у звіті про прибутки та збитки за той фінансовий рік, в якому вони були проведені, вплив таких квазіфіскальних операцій буде враховано в бюджеті через перерахування уряду прибутку центрального банку. Але навіть у цьому випадку виявляється непрозорість впливу окремих операцій на розподіл ресурсів в економіці, фіскальні ризики або державний розподіл пріоритетів між різними заходами політики.

З погляду оцінки фінансової прозорості цей факт має ряд наслідків:

1. Навіть якщо всі квазіфіскальні операції безпосередньо позначаються на рахунку прибутків і збитків центрального банку, а прибуток повністю перераховується центральному уряду, ці фіскальні операції фактично відображаються у звітності на чистій основі, і при цьому практично відсутня інформація про валові потоки, що лежать в основі звітних даних.

2. Якщо деяка частина прибутку центрального банку утримується як резерви центрального банку, витрати на проведення квазіфіскальних операцій частково покриваються з бюджету центрального уряду, а частково – за рахунок меншого збільшення резервів центрального банку, ніж це мало б місце за відсутності квазіфіскальних операцій.

3. У деяких випадках центральний банк проводить настільки масштабні квазіфіскальні операції, що він несе збитки, однак збитки центрального банку не відображаються у звітності як витрати центрального уряду.

4. Результати деяких квазіфіскальних операцій не знаходять безпосереднього відображення в рахунку прибутків і збитків центрального банку. Наприклад, субсидоване кредитування може призвести до завищеної оцінки активів центрального банку замість скорочення його прибутку і прирівнюваних до неї доходів. Крім того, умовні зобов'язання центрального банку, такі як гарантії обмінного курсу, також не відображаються як витрати, за винятком випадків, коли відбувається домовлена непередбачена подія і зобов'язання має бути виконане [7].

Встановлено, що існують такі операції центрального банку, результати яких відображені виключно в балансі банку (позики для сектору комерційних банків або ж приватного сектору, що фінансуються за рахунок грошової емісії). У разі, якщо наслідки квазіфіскальних операцій показані в рахунку прибутків і збитків за фінансовий рік, в якому вони були здійснені, тоді вони відображаються також і в бюджеті (виходячи з того, що існує обов'язок трансферту прибутків до бюджету). Для правильної інтерпретації даних про розмір дефіциту державного сектору, суттєве значення має прозорість фінансів центрального банку. Банк або може збільшувати прибуток за рахунок скорочення резервів, або скороченням резервів покривати збитки.

Отже, операції з санації банків є формою квазіфіскальних операцій центрального банку, що пов'язані з системою страхування депозитів. Забезпечити прозорість державного сектору, може включення квазіфіскальних операцій до бюджету або компенсація понесених збитків. Проте єдиним рішенням, що забезпечує довгострокову стабільність публічних фінансів, є реформа банківського сектору [4].

Висновки. Таким чином, можна зазначити, що прихований дефіцит зумовлений квазіфіскальною діяльністю центрального банку, а також комерційних банків, що пов'язана з явищем квазіфіскальних витрат. Квазіфіскальна діяльність центрального банку стосується бюджетних операцій уряду і фінансується за рахунок його власних доходів. Нині, вона охоплює окремі операції, пов'язані з державним боргом, фінансування збитків, що виникли внаслідок стабілізації валютного курсу, централізовані кредити для економіки, рефінансування пільгових кредитних програм і преференцій. Отже, для забезпечення прозорості квазіфіскальних операцій необхідно чітко показати результати операцій центрального банку у фінансовій звітності та включити їх до статей монетарної статистичної звітності.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Markiewicz M. Quasi-fiscal operations of the NBU central bank in Ukraine / M. Markiewicz // Bank of Finland Institute for Economies in Transition BOFIT. – 2006. – 34 p.
2. Богдан Т. П. Квазіфіскальні операції та їх роль у формуванні бюджетного дефіциту / Т. Богдан // Фінанси України. – 2011. – № 9. – С. 3-17.
3. Взаимоотношения монетарных и фискальных органов власти: обзор важнейших проблем // Исследовательский центр ИПМ, Беларусь. – 2004. – 8 с.
4. Маркевич М. Концептуальные проблемы оценки перераспределительной деятельности государства и фискальной несбалансированности в период трансформации экономики на примере Украины / М. Маркевич // Центр социально-экономических исследований. – Варшава, 2000. – 53 с.
5. Руденков И. А. Экономическая политика : учебное пособие [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.bsu.by/Cache/pdf/389393.pdf>.
6. Руководство по обеспечению прозрачности в бюджетно-налоговой сфере // Международный Валютный Фонд, Управление по бюджетным вопросам. – Вашингтон, 2001. – 94 с.
7. Руководство по обеспечению прозрачности в бюджетно-налоговой сфере // Международный Валютный Фонд, Управление по бюджетным вопросам. – Вашингтон, 2007. – 221 с.

Квазифискальные операции центральных банков

К. И. Вдовыка

В статье отражены результаты анализа квазифискальных операций центральных банков. Проведенные исследования показали, что центральный банк и другие государственные финансовые и нефинансовые учреждения имеют возможность влиять на баланс государственного сектора, не влияя при этом на измеряемый в общепринятом порядке бюджетный дефицит. Для смягчения бюджетного пресса центральный банк проводит ряд операций, которые являются квазифискальными по своей природе. Такие операции могут использоваться правительством как альтернатива прямым фискальным мерам, и будут приводить к подобному экономическому эффекту независимо от того, в какой области общественного сектора они проводятся.

Ключевые слова: квазифискальные операции, центральный банк, бюджет, дефицит, государство.

Надійшла 03.10.2013.

УДК 65.516:631.151.6

ВЕСЕЛОВСЬКА О.Є., канд. екон. наук
okhara89@mail.ru

Криворізький національний університет

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ІНТЕГРОВАНИХ СТРУКТУР В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ

У статті описано основні позитивні та негативні тенденції розвитку інтегрованих формувань. Проаналізовано етапи становлення інтегрованих структур та відзначено, що формування агрохолдингів в Україні відбувалося на базі збанкрутілих, низькорентабельних, технологічно відсталих підприємств. Характерною особливістю господарювання їх є неповний обробіток контрольованих ними земель, що показує накопичення земельних активів для подальшого перепродажу, а не для агровиробництва. Визначено вплив діяльності агрохолдингів на економіку країни. Встановлено, що в основі розвитку агроформувань лежить науково-технологічний прогрес та інноваційна економіка. Саме це сприяє позитивним зрушенням в економіці країни, де вони функціонують: підвищенню конкурентоспроможності, залученню інвестицій, відновленню міжгалузевих зв'язків.

Ключові слова: інтегровані структури, тенденції, вплив, сільське господарство.

Постановка проблеми. Будь-яке економічне явище має позитивну та негативну сторони розвитку, не є винятком й інтегровані структури. Саме вони, виникаючи на пострадянському просторі, з одного боку, підвищують конкурентоспроможність економіки, впроваджують науково-технологічний прогрес та інноваційні технології, а з іншого – породжують безробіття, руйнують сільські території. Досі до кінця не визначено, чи є виникнення агроформувань для економіки позитивною або негативною тенденцією розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми становлення і функціонування агрохолдингів у контексті розвитку інтеграційних та глобалізаційних процесів досліджувалися багатьма вченими-економістами, серед яких: В.Г. Андрійчук, С.І. Дем'яненко, О.М. Бородіна, С.Ю. Вайнштейн, О. Вільямсон, С.Дж. Вінгер, М.Ю. Коденська, П.М. Макаренко, М.Й. Малік, Л.О. Мармуль, О.О. Мороз, Ю.О. Нестерчук, В.Н. Парсяк, А.А. Пилипенко, В.І. Пілявський, О.А. Родіонова, П.Т. Саблук, В.М. Семцов, М.Д. Янків, В.М. Яценко та ін. Незважаючи на численні дослідження сучасних науковців, проблема виявлення позитивних та негативних тенденцій у діяльності вертикально інтегрованих структур залишається недостатньо вивченою.

Метою дослідження є визначення впливу діяльності агрохолдингів на економіку країни та основних позитивних і негативних тенденцій їх розвитку.

Матеріали та методика дослідження. Теоретичною та методологічною базою дослідження слугували праці зарубіжних та вітчизняних науковців щодо питань розвитку інтегрованих структур в аграрному секторі. У процесі написання статті було використано ряд наукових методів: діалектичний, абстрактно-логічний, узагальнення та порівняння, метод структурного аналізу.

Результати досліджень та їх обговорення. Науковці виділяють два етапи становлення інтегрованих структур:

- 1991-1999 рр. – було розпочато роздержавлення та приватизацію землі: колгоспи реформовано у КСП;

- після 2000 р. – відбувся перерозподіл державної власності у приватну. У цей час було сформовано дуальну структуру сільського господарства, в якій виділяють два сектори виробників сільськогосподарської продукції: корпоративний (сільськогосподарські підприємства) та індивідуальний (фермерські господарства і господарства населення) [1].

У 2012 році сільськогосподарську діяльність здійснювало близько 129 агрохолдингових формувань. Кількість таких структур та розміри їх землекористування з року в рік збільшуються. У семи областях України агрохолдингами на сьогодні контролюється від 25% і вище усіх земель сільськогосподарського призначення, що звужує життєвий простір діяльності не тільки сільськогосподарських підприємств, а і фермерських, особистих селянських та інших господарств населення. А у двадцяти областях України розміри земельного банку таких формувань перетнули межу 35 % сільгоспугідь у користуванні сільськогосподарських підприємств, що є ознакою монополізму на ринку оренди земель сільськогосподарського призначення. Агрохолдинговими формуваннями уже поглинуто або взято під контроль більше 6000 сільськогосподарських підприємств традиційного типу [2].

Інтегровані структури є великомасштабними формуваннями інноваційного спрямування. В основі їх розвитку лежить науково-технологічний прогрес.

Перевагами діяльності агроформувань для економіки країни є:

- відновлення галузі тваринництва;
- використання безвідходних технологій виробництва;
- впровадження ефективних енерго- та ресурсозберігаючих технологій;
- розвиток селекційно-племінної роботи на сільськогосподарських підприємствах;
- підвищення урожайності продукції рослинництва та продуктивності худоби;
- збільшення експортного потенціалу.

Інтегровані структури спричиняють позитивні зрушення в економіці країни, де вони розвиваються:

- оновлення матеріально-технічної бази;
- ефективне використання ресурсного потенціалу;
- підвищення конкурентоспроможності економіки;
- залучення інвестицій;
- удосконалення інфраструктури ринків сільськогосподарської продукції;
- відновлення порушених міжгалузевих зв'язків;
- доступ до нових ринків збуту;
- ліквідація диспаритету цін в агропромисловому виробництві;
- збільшення відрахувань до бюджету;
- соціальна спрямованість діяльності.

Формування інтегрованих структур в Україні відбувалося на базі збанкрутілих, низькорентабельних, технологічно відсталих підприємств. Цікавим є той факт, що більшість утворених підприємств зосередила свої активи в офшорних зонах. Наприклад, ТОВ «Агро Інвест Україна», засноване у 2006 р., є дочірньою компанією холдингу «МК Group», зареєстрованого у Сербії, спеціалізується на сільськогосподарській діяльності, складається із чотирьох підрозділів (Яготин, Черкаси, Вінниця, Житомир) та компанії «АгроЛогістика Україна», яка управляє елеватором у ДП «Яготин» [3]. Реєстрація новостворених суб'єктів господарювання поза межами країни передбачає ряд переваг, серед яких зменшення податкового навантаження.

Для мінімізації податкових зобов'язань у вільних економічних зонах існує чимало схем. Одна з найпопулярніших, в якій можна задіяти офшор – експортно-імпорتنі операції. Справа в тому, що ця зона за своєю суттю є посередником між компанією в Україні та її партнерами за кордоном, і з його допомогою можна без проблем маніпулювати ціною товарів або послуг в будь-який бік.

Використовуючи одну або декілька фірм-прошарків, зареєстрованих в офшорі, обидві сторони з користю для себе регулюють ціну угоди, здійснюючи так званий «реінвойсинг», головне завдання якого – мінімізувати податок на прибуток зменшенням валових доходів (для експорту), або за рахунок збільшення валових витрат (для імпорту) [4].

Характерною особливістю господарювання інтегрованих структур є неповний обробіток контрольованих ними земель, що показує про накопичення земельних активів для подальшого перепродажу, а не для агровиробництва.

У 2008-2009 рр. формування інтегрованих структур відбувалося за рахунок придбання більш «слабких» агрохолдингів, особливо тих, які сконцентрували землю не тільки для виробництва, а й для можливого перепродажу після скасування мораторію [5].

Основними негативними сторонами їх діяльності є:

- вирощування монокультур та застосування інтенсивних технологій;
- порушення екобалансу;
- відсутність фінансування розвитку сільських територій;
- низький рівень соціальної відповідальності;
- зростання безробіття;
- зосередження великих земельних масивів в одних руках;
- пригнічення розвитку індивідуального сектору сільського господарства;
- вивезення капіталу за межі країни.

Це призводить до занепаду сільських територій та вимирання села. Відбуваються масштабна глобалізація та урбанізація.

Висновки. Наведене вище дослідження дозволило узагальнити позитивний та негативний вплив діяльності інтегрованих формувань в аграрній сфері економіки. Виникнення агрохолдингів

зумовлено переходом до ринкових відносин. Учасники агроформувань отримують ряд переваг від інтеграційного процесу:

- скорочення трансакційних витрат;
- диверсифікація фінансових ризиків;
- відсутність посередників;
- високі технології;
- швидкий потік інформації;
- зниження собівартості продукції;
- зростання прибутку;
- оновлення матеріально-технічної бази;
- розширення ринків збуту;
- підвищення конкурентоспроможності продукції;
- інвестиційна привабливість.

Інтегровані структури надають ряд прерогатив споживачам їх продукції: вища якість, екологічна безпечність, розширення асортименту.

Тому, безумовно, аграрні інтегровані формування нового типу є позитивним явищем в країні, яке розвиває інноваційну економіку, забезпечує продовольчу безпеку держави, підвищує експортний потенціал та відкриває шлях до нових ринків.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Українська модель аграрного розвитку та її соціоекономічна переорієнтація: наук. доп. / [О.М. Бородіна, В.М. Геєць, А.О. Гуторов та ін.]; за ред. В.М. Геєця, О.М. Бородіної, І.В. Прокопи; НАН України, Ін-т екон. та прогнозув. – К., 2012. – 54 с.
2. Розвиток аграрних холдингових формувань та заходи з посилення соціальної спрямованості їхньої діяльності / [Ю.О. Лупенко, М.Ф. Кропивко, М.Й. Малік]; за ред. М.Ф. Кропивка. – К., ННЦ ІАЕ, 2013. – 38 с.
3. Компанія «АгроІнвест Україна МК Group» провела урочисте відкриття сучасного елеваторного комплексу! [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.newbiz.com.ua/press/kompaniya-agro-invest-ukraina-mk-group-provela-urochiste-vidkrittya-suchasnogo-elevatornogo-kompleksu.html>.
4. Роль офшорів в українському бізнесі [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://almamater.dp.ua/rol-ofshoriv-v-ukrainskomu-biznesi.htm>.
5. Бородіна О.М. Агрохолдинги як база формування корпоративного устрою в Україні / О.М. Бородіна, А.О. Гуторов // Економіка АПК. – 2012. – №11. – С. 21–28.

Тенденции развития интегрированных структур в аграрном секторе

Е.С. Веселовская

В статье выявлены основные позитивные и негативные тенденции развития интегрированных структур. Проанализированы этапы их становления и показано, что формирование агрохолдингов в Украине происходило на базе обанкротившихся, низкорентабельных, технологически отсталых предприятий. Характерной особенностью их хозяйствования является неполное использование контролируемых ими земель, что указывает на накопление земельных активов для дальнейшей перепродажи, а не для агропроизводства. Определено влияние деятельности агрохолдингов на экономику страны. Установлено, что в основе развития агроформирований лежит научно-технический прогресс и инновационная экономика. Именно это способствует положительным сдвигам в экономике страны, где они функционируют.

Ключевые слова: интегрированные структуры, тенденции, влияние, сельское хозяйство.

Надійшла 10.10.2013.

УДК 504.7:338.24:556

БОЙКО І.А., аспірант

Науковий керівник – **ПИСАРЕНКО П.В.**, д-р с.-г. наук

Полтавська державна аграрна академія

iraboiko7@mail.ru

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ВОДНИМИ РЕСУРСАМИ

У статті розглянуто основні засади сучасного еколого-економічного управління водними ресурсами на території Полтавської області в умовах сталого розвитку. Визначено основні проблеми застосування економічного механізму регулювання природокористуванням. Здійснено аналіз державної екологічної політики України та діючих програм на

Полтавщині щодо захисту навколишнього природного середовища та раціонального використання природних ресурсів. Запропоновані економічні інструменти раціонального природокористування.

Ключові слова: еколого-економічна ситуація, регулювання, екологічна політика, водні ресурси.

Постановка проблеми. Зростаюча інтенсивність експлуатації природних ресурсів, кризовий стан економіки в перехідний період збільшують ризик виникнення техногенних катастроф, не дозволяють як державі, так і окремим природокористувачам виділяти в повному обсязі кошти, необхідні для здійснення заходів щодо зниження рівня впливу на навколишнє середовище, вимагають розробки оптимальної еколого-економічної стратегії подальшого розвитку водного господарства, що розширить можливості управління ним та рівнем екологічної безпеки. В останні роки стає очевидним той факт, що земна біосфера і екосистеми різних рівнів мають обмежені можливості щодо забезпечення свого нормального функціонування і відтворення в умовах надмірного впливу людської діяльності [1].

Нині економічний механізм екологічного регулювання в Україні ґрунтується на концепції платності природокористування. Позитивні моменти економічного механізму екологічного управління полягають у тому, що завдяки його економічним інструментам були опрацьовані основи платного природокористування. Економічний інструментарій є єдиним засобом, який дозволяє забезпечити надходження фінансових ресурсів в обсягах, необхідних для ліквідації наслідків забруднення навколишнього природного середовища.

Складність регулювання водних відносин зумовлюється специфікою природних вод як компонента природного середовища і виробничого ресурсу для більшості галузей народного господарства. Водноресурсна забезпеченість позначається на ефективності економіки як окремих регіонів, так і держави в цілому, оскільки наявність і якісний стан водних ресурсів впливають на розміщення і функціонування господарських об'єктів і вартісні характеристики виробленої продукції [2].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням оптимізації взаємодії екології та економіки, формування економічного механізму природокористування присвячені роботи С.М. Бобильова, О.Л. Боброва, В.А. Вашанова, В.В. Глухова, В.І. Кирюшина, О.І. Маликової, К.В. Папенова, С.А. Пегова, А.В. Шевчука та ін. Еколого-економічні аспекти переходу сталого розвитку розглянуто в роботах Т.А. Акимової, К.С. Лосева, Н.Н. Лук'янчикова, А.Д. Урсула та ін., а також у працях закордонних авторів: Г. Дейлі, Р. Костанза, Ц. Моріта, Д. Пирс, Р. Репетто та ін. Дослідження свідчать, що досягнення параметрів сталого розвитку сільського господарства спираються на глибоку інтеграцію виробничої та природоохоронної діяльності в агросфері, еколого-економічне обґрунтування структури та напрямку розвитку сільського господарства та збереження агроекосистем із врахуванням вимог економічного зростання та забезпечення безпеки довкілля. Питання покращення взаємодії сільського та водного господарства необхідно вирішувати з позиції оптимізації кінцевих еколого-економічних результатів їх господарської діяльності. Нестаточні вирішені й проблеми в галузі розвитку основ платного природокористування в сільському господарстві.

Сучасні дослідження та публікації за вказаною темою в Україні пов'язані з роботами Інституту проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України. Зокрема, у працях Б.В. Буркинського, Е.В. Степанової та В.Н. Степанова. Важливі аспекти економічних механізмів розглянуто в працях Н.Н. Громової, Р.А. Крижанського, Л.Г. Мельника та ін.

Мета досліджень – є оцінка сучасної еколого-економічної ситуації в галузі управління водними ресурсами на Полтавщині в умовах сталого розвитку.

Матеріали і методи досліджень. У ході виконання дослідження проведено узагальнення фондів і опублікованих матеріалів, що стосуються еколого-економічної ситуації на території Полтавської області. Для цього були використані систематичні, аналітичні та статистичні методи.

Результати досліджень та їх обговорення. Основними напрямками вдосконалення економічного механізму екологічного управління є модернізація існуючих регуляторів, здійснювана одночасно з розробкою і впровадженням у практику нових ринкових інструментів. Світовий досвід свідчить, що система екологічного менеджменту залежить від ефективності економічного механізму природокористування, який базується на збалансованому поєднанні регуляторів примусово-обмежувального характеру з регуляторами стимулювально-компенсаційного характеру, які, в свою чергу, забезпечують сприятливіші умови для природозбереження, а також для забезпечення екологічно безпечних технологій і методів господарювання. У багатьох країнах світу щодо вирішення

еколого-економічних проблем природокористування нагромаджений значний досвід: створені ефективні організаційні структури та дієвий механізм правового регулювання охорони та раціонального використання природних ресурсів. Ті відомі моделі управління, які існують нині в Японії, США, деяких країнах Західної Європи, є здобутком багаторічних пошуків, спроб і помилок.

Генезис статистики охорони і відтворення довкілля індустріально розвинутих країн полягає в якісному розвитку статистичних потоків – від збору даних про природоресурсний потенціал до інформаційного забезпечення з приводу забруднення навколишнього середовища та шкоди, яка завдається суспільству за деградації екосистем, і до макроекономічної оцінки впливу екологічного фактора й повноцінних розрахунків еколого-економічних втрат (доходів). Звичайно, увага приділяється проблемі інтеграції екологічної статистики з економічними індикаторами і навпаки. Тому досить активно розвивається база статистичного моніторингу, нарощується масив макроінформації про стан, якість, продуктивність природних ресурсів, динаміку споживання, відтворення та еволюцію екосистем на локальному, регіональному, національному і міжнародному рівнях.

Утвердження економічних підходів до управління природокористуванням означає наукову розробку і практичне впровадження надійних економіко-правових механізмів оздоровлення навколишнього середовища на всіх рівнях господарювання. Причому застосування економічного механізму регулювання природокористуванням має здійснюватися не адміністративним тиском, а створенням таких умов для виробничої діяльності, за яких господарюючим суб'єктам стало б вигідним досягнення екологічних цілей [3, 4].

Нова державна екологічна політика України як частина реформ, що впроваджуються в процесі асоціації з Європейським Союзом, визначається Законом України «Про основні засади (Стратегію) державної екологічної політики на період до 2020 року» [5] та Національним планом дій з охорони навколишнього природного середовища на 2011-2015 роки [6]. Суть цієї реформи полягає в інтеграції екологічної політики до політик соціально-економічного розвитку національного, регіонального, обласного та місцевого рівня, а також до політик розвитку секторів економіки, з метою більш ефективного захисту навколишнього природного середовища та раціонального використання природних ресурсів України згідно з міжнародними стандартами. Згідно зі стратегією, метою національної екологічної політики є стабілізація і поліпшення стану навколишнього природного середовища України через інтеграцію екологічної політики до соціально-економічного розвитку України для гарантування екологічно безпечного природного середовища для життя і здоров'я населення, впровадження екологічно збалансованої системи природокористування та збереження природних екосистем.

Мета місцевого екологічного управління полягає, таким чином, не тільки у виконанні формальних еколого-економічних функцій, а й у створенні та підтримці функціонування неформальної системи місцевих екологічних ініціатив, екологічного самоврядування та формування завдань щодо соціального, економічного та екологічного розвитку як триєдиного процесу.

Обласна програма «Питна вода Полтавщини» на 2011-2020 роки спрямована на реалізацію державної політики щодо забезпечення населення якісною питною водою в достатній кількості відповідно до Закону України «Про питну воду та питне водопостачання». Забезпечення населення питною водою є для багатьох регіонів області однією із пріоритетних проблем, розв'язання якої необхідно для збереження здоров'я, поліпшення умов діяльності і підвищення рівня життя населення [7]. Програма розрахована на 10 років і буде виконуватись у два етапи.

Оптимальним варіантом розв'язання існуючих проблем є реалізація державної політики щодо розвитку та реконструкції систем централізованого водопостачання та водовідведення; охорони джерел питного водопостачання; нормативно-правового забезпечення у сфері питного водопостачання та водовідведення; розроблення та впровадження науково-дослідних і дослідно-конструкторських розробок на основі новітніх матеріалів, технологій, обладнання, приладів; підготовки професійних кадрів, здійснення моніторингу та контролю якості у цій сфері, інформування населення країни про якість питної води.

Висновки. На сьогодні важливе значення має формування і запровадження дієвих економічних інструментів раціонального природокористування, серед яких можна виділити: податки, платежі, фінансову допомогу, кредити на обмеження викидів, платні дозволи на викиди, квоти, допуски чи граничні показники рівня забруднювального викиду, ліцензії, створення організаційно-економічних умов для інноваційного підприємництва в екології, виробництва екотехніки та еко-

технологій, утилізації відходів, розвиток екологічного аудиту, становлення екологічного менеджменту тощо. Платні дозволи створюють для забруднювачів стимули для зменшення своїх викидів до рівня, нижчого від установлених меж, щоб продавати різницю між реальними і дозволеними викидами іншим забруднювачам.

Недоліком стратегій і програм соціально-економічного розвитку є відсутність, або недостатнє висвітлення екологічних особливостей конкретних територій, оскільки для кожного регіону України характерний свій специфічний набір екологічних проблем. Зі сфери регіональних Програм випали такі види діяльності як природоохоронна, екологічно чисті технології і виробництва, відсутні цілі та завдання щодо формування громадської екологічної свідомості тощо.

Проаналізувавши типові помилки, допущені розробниками за формування регіональних програм, можна визначити основні з них:

- несумісність і неузгодженість цілей, заявлених в паспорті програми і змісту конкретних заходів;
- відсутність обґрунтовано вибраних пріоритетів напрямів реалізації цілей програми;
- дублювання заходів програми;
- відсутність аналізу результатів реалізації попередньої програми;
- відсутність розрахунку ефективності реалізації програми;
- порушення принципу комплексності за формування програми.

Зокрема, аналіз практики реалізації державних і регіональних програм розвитку, а також їх фінансового забезпечення свідчить, що до основних недоліків, які перешкоджають ефективному використанню програм як дієвого інструменту впровадження екологічної політики належить наступне:

1) відсутність системного впровадження програмно-цілевих методів за формування і реалізації цільових програм розвитку, який виражається у відсутності єдиної методології формування цільових програм, у тому числі порушенні взаємозв'язку між метою, заходами, виконавцями і ресурсами програми;

2) велика кількість програм, які мають пріоритетне значення і претендують на першочергову реалізацію, не відповідає можливостям одночасного виділення значних фінансових ресурсів з державних і регіональних бюджетів;

3) невпорядкованість регулювання і використання фінансових ресурсів, а також обмеженість державного фінансування і нестабільність фінансових надходжень з інших джерел;

4) недосконалість організаційно-економічного механізму виконання програмних заходів;

5) неналежний рівень контролю, особливо на завершальних етапах реалізації цільових програм і роз'єднаність контролюючих органів територіального і галузевого управління.

Необхідно змінити підхід до стратегічного планування, виходячи з таких принципів: відповідальність за стан довкілля несе усе суспільство, а не лише держава; розробляється не фіксований план, а система, яка може постійно удосконалюватися; цілі визначаються інтегровано та комплексно; рішення ухвалюються прозоро; здійснюється постійний аналіз результатів для поліпшення екологічного управління.

Як приклад, визначимо пріоритетні екологічні проблеми в галузі водних ресурсів:

- надходження забруднень у водні об'єкти та ґрунти внаслідок аварійних витоків з каналізаційних мереж та з недостатньо очищеними зворотними водами;
- втрати води через витoki мереж водопостачання та невраховане споживання води;
- біологічне та хімічне забруднення міських територій через витoki забруднених стічних вод внаслідок порушення каналізаційних мереж.

Наступним етапом в розробці галузевої програми буде формулювання основних цілей програми:

- зниження до 2020 року на 15% рівня забруднення водних об'єктів за рахунок побудови нових та реконструкції існуючих міських очисних споруд;
- збільшення до 2015 року на 20% кількості нових та реконструйованих міських (селищних) очисних споруд;
- оновлення до 2020 року на 50% мереж водопостачання та водовідведення.

Завершальним етапом буде визначення показників досягнення встановлених цілей:

- частка втрат (%) води від загального об'єму за водопостачання через витoki та через невраховане споживання;

- кількість (одиниць) уведених нових або реконструйованих комунальних споруд очищення зворотних вод;
- обсяги (тис. т) надходження забруднювальних речовин в природне середовище зі зворотними водами;
- кількість (км) відновлених (замінених) мереж водопостачання та водовідведення;
- частка (%) забруднених зворотних вод в загальному обсязі скидання у природні водні об'єкти.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Патока І. В. Економіко-екологічна оцінка господарських рішень (управлінський аспект) / І.В. Патока. – Автореф. канд. дис. – К., 1996.
2. Веклич О. Удосконалення економічних інструментів екологічного управління в Україні / О. Веклич. – Економіка України. – № 9. – С. 65–74.
3. Мельник Л. Г. Экологическая экономика / А.Г. Мельник. – Сумы: Университетская книга, 2001. – 350 с.
4. Экологические проблемы современного общества / Отв. ред. Пархалина Т. Г. – М., 2001. – 214 с.
5. Закон України «Про основні засади (Стратегію) державної екологічної політики на період до 2020 року» від 21 грудня 2010 року.
6. Національний план дій з охорони навколишнього природного середовища України на 2011–2015 роки. Затверджений розпорядженням Кабінету Міністрів України 25 травня 2011 року за № 577.
7. Обласна програма «Питна вода Полтавщини на 2011-2020 роки». Додаток до рішення четвертої сесії обласної ради шостою сесії скликання від 30 березня 2011 року.

Современные тенденции эколого-экономического управления водными ресурсами

И.А. Бойко

В статье рассмотрены основные аспекты современного эколого-экономического управления водными ресурсами на территории Полтавской области в условиях устойчивого развития. Определены основные проблемы применения экономического механизма регулирования природопользованием. Рассмотрена государственная экологическая политика Украины и действующие программы на Полтавщине в сфере защиты окружающей природной среды и рационального использования природных ресурсов. Предложены экономические инструменты рационального природопользования.

Ключевые слова: эколого-экономическая ситуация, регулирование, экологическая политика, водные ресурсы.

Надійшла 07.10.2013.

УДК 681.3:339.138

ТРОФИМЧУК М.І., канд. екон. наук

Білоцерківський національний аграрний університет

РОЗВИТОК СЕГМЕНТА МОБІЛЬНОЇ КОМЕРЦІЇ НА ГЛОБАЛЬНОМУ ЕЛЕКТРОННОМУ РИНКУ

У статті показано, що мобільний сегмент ринку електронної комерції динамічно розвивається та переживає становлення. За розвитку та розширення можливостей пристроїв мобільного зв'язку їхня частка серед інших засобів цифрової комерції постійно збільшується. В дослідженні визначено ряд тенденцій у розвитку електронної комерції, зокрема: створення адаптованих до портативних пристроїв веб-сайтів мобільної комерції, показана можливість використання мобільної комерції рекламодавцями. Розглянуто особливості подальшого росту мобільної електронної торгівлі як однієї з перспективних сфер інвестування. Відмічено, що у міру того, як споживачі все частіше збільшують впевненість в прийнятті рішень у комерційних угодах за допомогою своїх мобільних пристроїв, учасники ринку стають більш вимогливими до зручності користування новим торговим інструментом.

Ключові слова: інформаційна економіка, сайт, електронна комерція, мобільна комерція, ринок, Інтернет.

Постановка проблеми. Інформаційна економіка та притаманне їй життєве середовище нерозривно пов'язані з виробництвом, поширенням і споживанням інформаційних об'єктів. Одна з найбільш явних ознак нової економіки – випереджаюче зростання транзакційних витрат, пов'язаних з обробкою інформації, порівняно із трансформаційними витратами на фізичне виготовлення товарів.

Предмети все активніше використовуються не просто як речі з корисними властивостями, а як знаки, символи, сигнали спілкування. Споживаючи товар, людина вступає у стосунки з іншими людьми, люди взаємодіють між собою за допомогою речей. Відповідно змінюється структура споживання, яка стає все більш різноманітною, індивідуалізованою. Змінюється співвідношення вартості виробництва і реалізації. Сучасні технології дозволяють зменшувати вартість виробництва, відповідно частка виробничих витрат в роздрібній ціні товару скорочується. У ряді товарів роздрібна ціна в 5, а то і в 10 разів вище за вартість виробництва, а перевищення в 2-3 рази майже

стало нормою. Націнку визначають витрати, так або інакше пов'язані із просуванням товарів до кінцевого споживача, причому істотна частина витрат має інформаційний характер.

Усе це сприяє тому, що термін життя товарів скорочується, моральний знос речей переважає знос фізичний. Речі, які могли б ще слугувати, викидаються через свою соціальну неактуальність.

Інформаційні технології торгівлі в усіх її проявах допомагають індивідуалізувати все більш різноманітні варіанти споживання, і в свою чергу зменшити частку вартості витрат на реалізацію товару [1].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблемам формування сучасного електронного ринку приділили увагу такі вчені та фахівці: Тардаскіна Т.М., Долгин А., Лорен Джонсон та ін. Разом з тим, у сучасних умовах швидкого розвитку нових інформаційних технологій необхідно постійно приділяти увагу появі нових форм організації взаємодії між економічними суб'єктами.

Мета і завдання дослідження – висвітлити зміст і тенденції розвитку мобільної комерції в системі електронної комерції, використання її елементів підприємствами для підвищення конкурентоспроможності та доступу до нових ринків і споживачів.

Матеріал і методика дослідження. Матеріалом дослідження слугували статистичні звіти та наукові праці вітчизняних і зарубіжних вчених стосовно комерційної діяльності в мережі. Дослідження виконані за допомогою монографічного, структурно-функціонального та абстрактно-логічного методів.

Результати досліджень та їх обговорення. Ринок електронної комерції в Україні динамічно розвивається. Він збільшується щорічно в середньому на 25-30%. На сьогодні в Україні близько 15 млн користувачів Інтернету, 40% яких бере участь в електронних комерційних угодах. Це означає, що практично кожен другий активний користувач Інтернету купує в Мережі. За прогнозами до кінця 2013 року обсяг ринку електронної комерції перевищить \$ 2 млрд [2].

У США, за прогнозами до 2017 року, 60% роздрібних продажів буде здійснено або безпосередньо за допомогою ПК або мобільних пристроїв, або під впливом досліджень товарів, виконаних на цих пристроях. Мобільні пристрої стають все більш впливовими в загальному процесі покупки, відповідно відсоток операцій, зроблених за їх допомогою в цифровій комерції, постійно збільшується. Кожний десятий долар, витрачений у споживчій електронній комерції, переводиться за допомогою смартфона або планшетного пристрою. За підрахунками, на мобільну комерцію буде припадати 24% світової електронної комерції до 2017 року [3].

На сьогодні 23% північноамериканських, 27,2 німецьких, 27,6 британських та 89% японських споживачів смартфонів використовують свої пристрої, щоб робити покупки. Загалом 7,9% європейських власників за допомогою смартфонів порівнюють ціни у різних магазинах [4]. Частка онлайн-продажів, повністю здійснених через мобільний пристрій, досягла 23,2% у II кварталі 2013 року, порівняно з 11,6% у II кварталі 2012 р. [5].

Мобільна комерція стала новим каналом зв'язку, який набагато більш наближений до особистої взаємодії з додатками користувачів ніж традиційні зв'язки в Інтернет. Усе більше і більше покупців, до перегляду товарів у фізичному магазині роздрібною торгівлі, відвідують сайти комерційного спрямування за допомогою смартфона, для аналізу наслідків можливого рішення.

Інформаційні технології сприяють активному розвитку краудсорсингу, використанню колективного розуму для спільних цілей, в тому числі комерційних. Люди мобілізуються для рішення не тільки технічних, але і завдань вибору. Залишаючи на сайтах свої коментарі щодо якості обслуговування магазином та споживчої якості товару, люди фактично беруть участь у краудсорсинг-проектах оптимізації покупок. В мобільній комерції до 20% покупців використовують свої пристрої, щоб прокоментувати свої покупки в соціальних мережах [6].

Таким чином, мобільні пристрої як торговий інструмент роблять споживачів більш впевненими у своїх діях. При цьому вони стають також більш вимогливими до зручності цього інструмента. Для успішного функціонування продавцям необхідно забезпечити інтуїтивно зрозумілу систему мобільних покупок, щоб не відставати від конкурентів, які також використовують мобільні канали для підвищення якості стосунків з клієнтами. Це потребує оптимізації веб-сайтів для мобільних пристроїв. Так, в 2013 році близько 58% веб-сайтів США та 62% веб-сайтів найбільших підприємств роздрібною торгівлі Великобританії були оптимізовані для мобільних пристроїв. Як показують статистичні дослідження, в Україні, на відміну від Західної Європи, мало громадян використовують мобільні пристрої для покупок в мережі, але більшість комерційних проектів у мережі вже мають мобільні додатки.

Близько 48% веб-сайтів США та розвинутих стран Європи пропонують функціональні системи транзакцій. В Україні також розробляються та впроваджуються системи онлайн-транзакцій. Так, оператор мобільного зв'язку «Київстар» запустив у червні 2013 р. проект «Мобільні гроші», а «МТС-Україна» та «Life» планують реалізувати подібні проекти на початку 2014 року [7].

Оскільки мобільні пристрої стають найбільш використовуваними обчислювальними пристроями, цим все активніше користуються рекламодавці. Згідно з AdvertisingAge [7], світовий дохід від реклами для мобільних пристроїв досягне \$24,5 млрд у 2016 році. Доходи від реклами, призначеної для мобільних пристроїв, створюють нові можливості для розробників додатків, рекламних мереж, операторів мобільних платформ, спеціалізованих установ і навіть постачальників послуг зв'язку в деяких регіонах. Разом з розвитком технологій мобільного зв'язку, змінюється і мобільна реклама. Рекламодавці адаптують свої розробки для різних платформ смартфонів та інших мобільних пристроїв. Важливу роль у розвитку мобільної реклами відіграють системи пошуку. Разом з кращою орієнтацією споживачів, оголошення стають більш релевантними, даючи більш точні результати пошуку.

Висновки. Частка мобільної комерції в структурі електронної комерції постійно зростає. Мобільний канал зв'язку значно наближений до особистої взаємодії з користувачами, ніж традиційні зв'язки в Інтернет. З кожним роком зростає кількість покупців, які відвідують сайти електронної комерції за допомогою мобільних пристроїв, тому необхідно вдосконалювати механізми інтерактивної взаємодії учасників електронного інформаційного ринку за допомогою смартфонів та інших портативних пристроїв. Потрібно вдосконалювати методи і системи рекламних оголошень в напрямку підвищення рівня взаємодії з користувачами, інтерактивності мобільної реклами для того, щоб вона стала більш привабливою і цікавою для користувачів.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Манифест новой экономики. Вторая невидимая рука рынка / А. Долгин – М.: АСТ, 2010. – 256 с.
2. Украинский рынок электронной коммерции. <http://cre.in.ua/articles/2013/10/30/obem-ukrainskogo-rynka-elektronnoy-kommertsii-prevysit-v-2013-godu-2-mlrd> від 30/10/2013
3. L2 <http://www.factbrowser.com> від 03/28/2013
4. Harris Interactive <http://www.factbrowser.com> від 01/03/201
5. Прес-реліз IMRG – <http://www.factbrowser.com> від 09/03/2013
6. Маркетинг: Forrester Research <http://www.factbrowser.com> від 11/05/2013
7. Майя Яровая. МТС и life:) запустят сервисы мобильной коммерции <http://ain.ua/2013/10/31/500151> від 31.10.2013
8. AdvertisingAge. <http://adage.com>

Развитие сегмента мобильной коммерции на глобальном электронном рынке

М.И. Трофимчук

В статье показано, как мобильный сегмент рынка электронной коммерции динамично развивается и переживает становление. При развитии, популяризации и расширении возможности устройств мобильной связи, их доля среди других инструментов цифровой коммерции постоянно увеличивается. В исследовании определен ряд тенденций в развитии электронной коммерции, в частности: создание адаптированных к портативным устройствам сайтов мобильной коммерции, показана возможность использования мобильной коммерции рекламодателями. Рассмотрены особенности дальнейшего роста мобильной электронной торговли как одной из перспективных сфер инвестирования. Отмечено, что участники рынка становятся более требовательными к удобству использования нового торгового инструмента по мере того, как потребители – более уверенными в принятии решений в коммерческих сделках с помощью своих мобильных устройств.

Ключевые слова: информационная экономика, сайт, электронная коммерция, мобильная коммерция, рынок, Internet.

Надійшла 08.10.2013.

УДК 681.3:339.138

САВЧУК О.В., здобувач

Науковий керівник – **ЮХИМЕНКО П.І.**, д-р екон. наук

Білоцерківський національний аграрний університет

ЕЛЕКТРОННА КОМЕРЦІЯ ЯК ФОРМА МЕРЕЖЕВОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ВЗАЄМОДІЇ СУБ'ЄКТІВ НАСІННИЦТВА ОВОЧЕВИХ КУЛЬТУР

У статті показано, що насінництво є основою сільського господарства і однією з головних галузей, що забезпечують стабільне виробництво продуктів харчування. Наразі галузь виявилася не готовою до функціонування в нових ринкових умовах, що включають в себе конкуренцію товаровиробників, вільне ціноутворення, вибір процесу виробництва, вибір партнерів, відповідальність за результати своєї діяльності тощо. Насінницька галузь не реалізує повною мірою

свій потенціал і вимагає нових підходів щодо її організації. Тому на сьогодні формується нова система організації овочового насінництва, яка потребує сучасного механізму формування структури виробництва та реалізації насіння. Застосування мережевої організації суб'єктів насінництва та використання на її базі методів електронної комерції пропонуються як інструмент ефективної діяльності насінницьких господарств.

Ключові слова: насіння овочів, реструктуризація, міжфірмові зв'язки, мережева форма організації, електронна комерція.

Постановка проблеми. Інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) знаходять своє застосування в усіх сферах діяльності людського суспільства, оскільки на сучасному етапі розвитку інформаційного суспільства відбувається посилення його глобалізації і інформатизації. Поява інформаційного суспільства передбачає появу мережевої економіки, де електронна комерція виступає як інструмент для підвищення ефективності виробництва за рахунок встановлення більш адаптивних взаємозв'язків між господарюючими суб'єктами та надання вільного доступу до інформації і знань. Галузь насінництва овочевих культур не стоїть осторонь від загальних тенденцій і потребує інноваційного підходу до формування організаційної структури сучасного насінництва за допомогою ІКТ та електронної комерції.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблемам інноваційної моделі організації діяльності в насінництві та формування оптимального механізму функціонування ринку насіння приділялася увага у працях таких вчених та фахівців: Вахрушева Н.П., Перепелиця Н.М., Гаврилюк М.М., Дзюба Р.І. та ін. Водночас в умовах глобалізації та інтернаціоналізації недостатня увага надавалась новим інформаційним технологіям, які сприяють появі нових ефективних форм та способів організації взаємодії між економічними суб'єктами в насінництві.

Мета дослідження – розглянути перспективність мережевої моделі організації економічних суб'єктів на засадах сучасної інфокомунікаційної інфраструктури та систем електронної комерції в галузі овочового насінництва.

Матеріал і методика дослідження. Матеріалом дослідження слугували наукові праці вітчизняних вчених та дані ІОБ НААН. Дослідження виконували за допомогою монографічного, структурно-функціонального та абстрактно-логічного методів.

Результати дослідження та їх обговорення. Історія української галузі насінництва починається з кінця XIX століття. Тоді з'явилися перші дослідно-селекційні станції, які дали початок активному розвитку теорії та практики селекції і насінництва. Сприятливі умови для виробництва насіння створювали також і кліматичні умови України. Так, у Радянському Союзі компанія “Укрсортонасіннеовоч” виробляла 70 % овочового та квіткового насіння. Вона мала в своєму розпорядженні дослідницькі станції з виробництва елітного насіння, насінницькі радгоспи з виробництва товарних посівів, переробні фабрики з очищення, доведення до посівної кондиції та розфасовування насіння. Виробництво насіння деяких овочевих культур вимагало певних кліматичних умов, тому компанія встановлювала зв'язки з насінневодами на всій території Радянського Союзу і використовувала їх ресурсний потенціал.

Розвал СРСР та перехід до ринкових відносин призвів до розпаду майже всієї системи насінництва, що відобразилося на обсягах виробництва насіння (рис. 1).

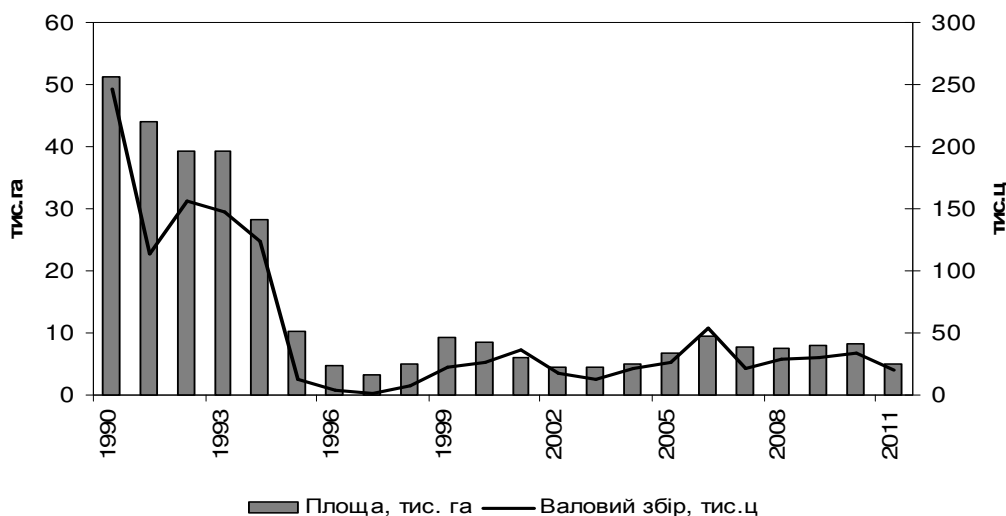

Рисунок 1. Динаміка посівної площі і валового збору насіння овочевих культур по Україні.

Джерело: [2]

На сьогодні на базі колишньої системи створюється нова, яка потребує сучасного механізму функціонування ринку виробництва та реалізації насіння [1].

В Україні вже сформовано законодавчу та нормативно-правову базу розвитку селекції, насінництва та розсадництва, яка представлена законами «Про насіння і садивний матеріал», «Про охорону прав на сорти рослин», «Про карантин рослин», затверджені і стали чинними нові Державні стандарти на насіння ДСТУ 2240-93, ДСТУ 2949-94 і ДСТУ 4138-2002 і Державний реєстр виробників насінневого та садивного матеріалу, а також нова інструкція з апробації сортових посівів та деякі інші нормативно-правові документи, що регламентують галузь насінництва. Разом з тим, є ще багато невирішених питань, і як наслідок вітчизняна галузь насінництва знаходиться в незадовільному стані.

Серед таких питань можна виділити відсутність виробничої інфраструктури в насінництві, в результаті чого ми маємо недостатні обсяги виробництва насіння та рівень його якості. Необхідна реорганізація галузі, метою якої є побудова нової організаційно-економічної моделі насінництва, яка б сприяла підвищенню економічної ефективності внутрішньогосподарських зв'язків, створення надійної інформаційної системи бізнес-відносин між оригінаторами сортів, виробниками та споживачами насіння. Це дозволить сформувати оптимальне співвідношення попиту і пропозиції та цінову кон'юнктуру. Подальше вдосконалення державного регулювання насінницької галузі, яке забезпечить розвиток вітчизняного насінництва, його захист і від недобросовісних продавців неякісного насіння та від іноземних виробників, які зареєстрували в Україні понад 50% видів іноземної селекції найважливіших овочевих культур.

Стан галузі насінництва значною мірою залежить від інвесторів, якими нині є держава, вітчизняні та іноземні компанії (рис. 2). Із 40-45 господарств, що займаються в Україні виробництвом та реалізацією овочевого насіння, потреба в базовому, добазовому та сертифікованому насінні під посіви товарних овочів забезпечується сортами і гібридами вітчизняної селекції лише на 30% (табл.1) [2].

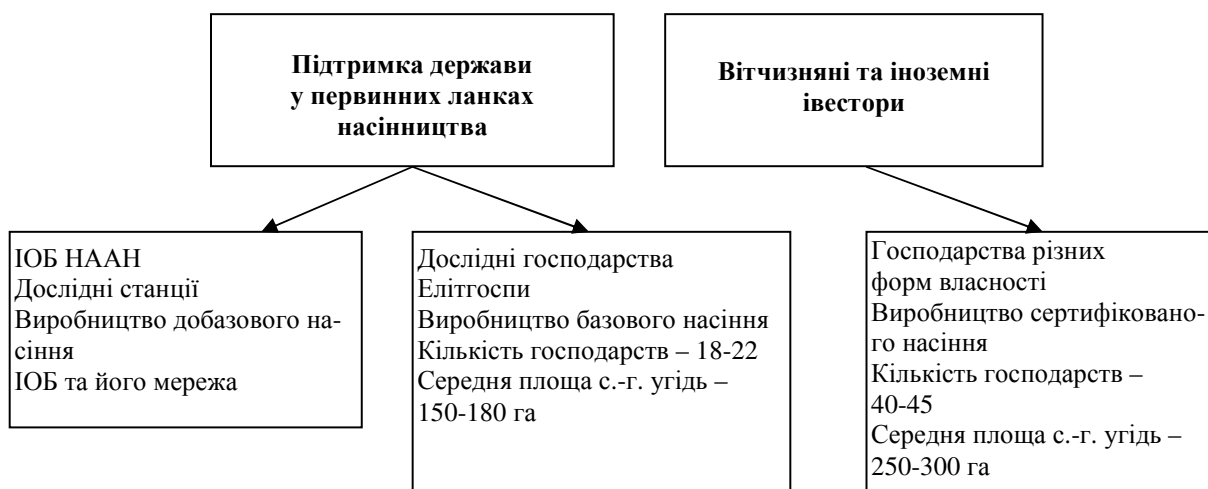

Рисунок 2. Основні інвестори виробників насіння овочевих культур.

Джерело: [2].

Основна частина цих господарств, не маючи власної виробничої бази, закупає насіння у селекціонерів, фасує та продає його під власною торговою маркою. Існує значна кількість тінювих підприємств (точно не встановлено), які дешево продають насіння сумнівної якості, чим також підривають вітчизняну насінницьку галузь.

Оскільки сертифіковане насіння значно дорожче, в основному його використовують сільгоспідприємства, середні та великі фермерські господарства. Господарства населення, які останнім часом є основними постачальниками овочевої продукції (8,3 млн тонн порівняно з 1,5 млн тонн сільськогосподарськими підприємствами у 2011 р.), задовольняються в основному аматорським насінням та насінням, вирощеним самостійно, яке не потрапляє у продаж. Оскільки відмінність між професійним та аматорським насінням полягає в точності і стабільності

отримання врожаю, то така ситуація призводить до високої собівартості та неконтрольованої якості виробництва овочевої продукції, а також недостатнього її асортименту. Цим значною мірою пояснюється відставання України в формуванні ринку овочевої продукції – його частка 1% проти європейського та світового відповідно 10-30%.

Таблиця 1 – Забезпечення площ посіву товарних овочів вітчизняними сортами та гібридами

Назва культури	Необхідна площа посіву товарної продукції, тис. га	Площі товарних посівів, зайняті під сортами і гібридами вітчизняної селекції, тис. га
Капуста	77,62	23,3
Огірки	84,57	16,5
Помідори	55,1	25,4
Морква	48,16	14,4
Буряк столовий	44,11	13,2
Цибуля ріпчаста	66,62	20,0
Перець солодкий та гіркий	17,11	5,1
Баклажан	7,54	2,3
Гарбузи столові	27,09	8,1
Кабачки	29,34	8,8
Інші	43,7	
Разом овочевих культур	500,96	137,1

Галузь овочевого насінництва доволі специфічна, оскільки має справу з широким спектром різноманітних видів та сортів овочевих культур. Вони потребують специфічних технологій та підходів у виробництві їх насіння, вимагають розвиненої інфраструктури та матеріально-технічної бази. Новим гравцям виходити на ринок виробництва та реалізації насіння досить складно, незважаючи на високу рентабельність насінницької галузі (20-50%) та стабільно високий попит на насіння. Це пояснюється, насамперед, низькою купівельною спроможністю виробників овочів та значними початковими витратами.

Водночас реорганізація старих організаційних структур в насінництві супроводжується появою нових підприємств, що різняться за розміром, правом власності на засоби виробництва, видом діяльності, економічними відносинами, регіональним розташуванням і виробництвом насіння певних сільськогосподарських культур тощо. Такі організаційні структури, намагаючись знизити виробничі витрати, поліпшити якість продукції та підвищити продуктивність, потребують встановлення між ними злагоджених та прозорих економічних відносин, які б регламентувалися взаємовигідними договорами. Щоб підвищити ефективність насінницької галузі, де ефективність трактується як результативність від певного процесу, дії [3], важливо розробити та прийняти нову модель організації бізнес-структур, яка б найкраще відповідала сучасним умовам та сприяла відродженню галузі.

На думку фахівців, створення на регіональному рівні інтегрованих систем насінництва дозволить оптимізувати виробництво якісного насіння та забезпечить становлення його стабільного ринку, що дозволить повною мірою забезпечити овочівників вітчизняним насінням районів сортів і гібридів основних сільськогосподарських культур. Вертикальна інтеграція (економія на масштабі), суть якої у формуванні гігантських виробничих комплексів, де в межах однієї структури проводяться селекційні розробки, вирощування та збір товарного насіння, його доробка, зберігання, транспортування і реалізація, через відсутність субсидій, ресурсного забезпечення, пільгових кредитів, підтримки з боку держави, в сучасних умовах повторити досить складно. Водночас, сучасний світ, який характеризується глобалізацією світової економіки, стандартизацією бізнес-процесів, розповсюдженням і подальшим вдосконаленням інформаційно-комунікаційних технологій, появою комп'ютерних мереж дає змогу організаціям формувати більш гнучкі взаємозв'язки, ніж вертикальна інтеграція і більш передбачувані, ніж ринкові, які уможливають застосування більш адаптивної структури управління організаціями гібридної. Така структура може досягатися у разі застосування ІКТ та систем електронної комерції, що дозволить утворити мережеву форму організації відносин між суб'єктами насінництва.

Під «мережами» розуміють альтернативні ринкам й ієрархіям форми управлінських структур. Мережева форма управління об'єктивно відповідає умовам і необхідності розвитку прямих тривалих

горизонтальних зв'язків між усіма учасниками, яке засноване на кооперації та взаємному володінні ресурсами учасників мережі – виробниками, постачальниками, торговими та фінансовими компаніями тощо та узгодженням інформаційних моделей їх спільної господарської діяльності [4].

Сутністю мережевої організації є децентралізованість в організації відносин між суб'єктами господарювання. Водночас такі відносини характеризуються узгодженістю та взаємозалежністю, яка виражається сукупністю інтересів та цілеспрямованою діяльністю, що й стає причиною співробітництва в мережевій організації [5].

Сам термін «мережевий» передбачає зв'язок економічних учасників за допомогою комунікаційної техніки з передавання електронних сигналів між ними, інтеграцію таких учасників в структуру комп'ютерних мереж з використанням переваг систем електронної комерції.

До таких переваг ми можемо віднести:

- зростаючі темпи обміну і обробки інформації, що позитивно впливає на координацію та мотивацію бізнес-діяльності;
- автономність економічних суб'єктів у мережі, яка спонукає їх до конкуренції в межах єдиних стратегій;
- внутрішньогалузевий обмін ресурсами, послугами;
- інвестиційна привабливість високотехнологічних компаній, ненадмірно обтяжених матеріальними активами;
- можливість залучення додаткових партнерів до мережевого ланцюга.

Переваги мережевої структури можна оцінити і в насінництві. Заклади, підприємства, заводи, особи, що займаються селекційно-насінневою діяльністю в регіоні, використовуючи мережеву модель організації, керуються переважно ринковими механізмами замість командних методів. Це зобов'язує їх використовувати власний та мережевий потенціал повною мірою, забезпечуючи свою конкурентоздатність в зовнішньому середовищі. Зберігаючи один до одного повну автономність, бізнес-структури діють як один організм, в рамках якого вони об'єднуються та координуються спільними проектами, що, в свою чергу, сприятиме виконанню контрактних зобов'язань між ними. Використовуючи мережеву модель організації, фірми можуть підсилювати свої основні функції та виносити на аутсорсинг в рамках мережі ті процеси, які не володіли безумовною конкурентною перевагою, хоч і генерували певний прибуток. Так, підприємства, оснащені та технічно забезпечені для вирощування насіння, можуть вступити в союз із підприємствами, які спеціалізуються на його подальшій доробці або реалізації. Взаємозв'язок між членами мережі створюється регулярними потоками інформації, а практика компаній щодо відкритості інформації про свою діяльність та стандартизація електронного документообігу в мережі дозволяють значно знизити трансакційні витрати і сформувати оптимальну логістичну структуру, які супроводжують весь процес укладання угод.

Висновки. Формування нової моделі овочевого насінництва з одного боку та розвиток інформаційно-комунікаційних технологій і електронної комерції з іншого, дали змогу суб'єктам насінництва будувати мережеві форми відносин та управляти ними. Мережеві форми, будучи більш гнучкими та пристосованими до зовнішнього середовища, можуть швидко реагувати на зміни, а автономність та ринкова спрямованість компаній-учасників мережі націлюватиме їх на клієнт-орієнтовану стратегію. Передаючи частину своїх функцій іншим учасникам мережі, компанії можуть підсилити свої основні функції, виконувати їх, більш якісно розробляючи нові підходи та технології. Зниження трансакційних витрат за взаємодії бізнес-структур у мережі також свідчить на її користь. Отже, застосування мережевої міжфірмової організації суб'єктів насінництва та використання на її базі електронної комерції, на нашу думку, є оптимальним інструментом для ефективної діяльності насінницьких господарств.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Вахрушева Н.П. Инновационный курс семеноводства: опыт стран СНГ. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/vchu/econ/2011_207/N207p092-095.pdf
2. Пілотний проект НААН, ІОБ «Овочі України–2020». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://minagro.gov.ua>.
3. Андрійчук В.Г. Эффективность деятельности аграрных предприятий: теория, методика, анализ: монография / В.Г. Андрійчук. – Вид. 2-ге, без змін. – К.: КНЕУ, 2006. – 292 с.
4. Коваль В.В. Інноваційна форма взаємодії учасників інфокомунікаційного кластеру як основа модернізації регіональної економічної системи / В.В.Коваль. – Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. – № 2 – 2012.

5. Бандурин В.В. Туристические транснациональные корпорации: модели, структура, экономическая эффективность / В.В. Бандурин, Д.С. Ушаков; Под. ред. В.В. Бандурина. – М.: Граница, 2007 – 368 с.

Електронная коммерция как форма сетевой организаци и взаимодействия субъектов семеноводства овощных культур

О.В. Савчук

В статье показано, что семеноводство является основой сельского хозяйства и одной из главных отраслей, обеспечивающих стабильное производство продуктов питания. Сейчас отрасль оказалась не готова к функционированию в новых рыночных условиях, включающих конкуренцию товаропроизводителей, свободное ценообразование, выбор процесса производства, выбор партнеров, ответственность за результаты своей деятельности и т.д. Семеноводческая отрасль не реализует в полной мере свой потенциал и требует новых подходов к ее организации. Поэтому сегодня формируется новая система организации овощного семеноводства, требующая современного механизма формирования структуры производства и реализации семян. Применение сетевой организации субъектов семеноводства и использования на ее базе методов электронной коммерции предлагается как инструмент эффективной деятельности семеноводческих хозяйств.

Ключевые слова: семена овощей, реструктуризация, межфирмовые связи, сетевая форма организации, электронная коммерция.

Надійшла 15.10.2013.

УДК 631.11

УЛАНЧУК В.С., д-р екон. наук, професор

НІКОЛАЄВСЬКА В.В., здобувач

Уманський національний університет садівництва

asvika@yandex.ru

ОПТИМІЗАЦІЙНА МОДЕЛЬ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

У статті доведено можливість підвищення врожайності сільськогосподарських культур та прибутковості виробництва за рахунок укрупнення посівних площ. Запропоновано оптимізаційну модель розвитку сільськогосподарських підприємств та обґрунтовано ефективність впровадження інноваційних технологій у виробництво продукції рослинництва.

Ключові слова: інновація, інноваційний розвиток, урожайність, прибуток, економіко-математична модель, ефективність, прибуток.

Постановка проблеми. Проведені дослідження розвитку галузі рослинництва у сільськогосподарських підприємствах показують, що підприємства, які прагнуть вийти на шлях економічного зростання, розвивають одночасно всі напрями впровадження інновацій, що є основою ефективної виробничої діяльності. Основна увага спрямована на аналіз економічної доцільності впровадження новітніх розробок у сільськогосподарське виробництво. Проблема інноваційного розвитку сільського господарства та переорієнтація його на екологічно чисте і високопродуктивне виробництво лежить в основі розвитку кожного сільськогосподарського підприємства. У зв'язку з цим необхідно цілеспрямовано розширювати їх інноваційну діяльність.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження проблеми впливу інноваційного чинника на ефективність виробництва знайшли своє відображення у працях вітчизняних науковців: В. Андрійчука [1], Ю. Бажала [2], В. Зянько [3], О. Лапко [4], Л.Федулової [5], М. Чумаченка [6] та ін.

Мета і завдання дослідження – обґрунтування ефективності використання новітньої техніки та інноваційних технологій у процесі виробництва продукції рослинництва, через розробку оптимізаційної моделі розвитку та її впровадження в сільськогосподарських підприємствах. Головним завданням є отримання максимальної суми прибутку від впровадження інновацій.

Матеріал і методика дослідження. Дослідження проводилося на основі результатів господарської діяльності передових підприємств України та Черкаської області. Для розрахунку ефективності використання інновацій застосовували економіко-математичні методи дослідження впровадження інновацій.

Результати досліджень та їх обговорення. Особливістю аграрного виробництва є значна залежність від погодних та природно-кліматичних умов, в результаті чого, незалежно від обраної

стратегії розвитку, технології та визначених «рамок» господарювання, підприємство може збільшувати чи зменшувати витрати виробництва та валові збори сільськогосподарських культур. Значним резервом підвищення урожайності може бути також концентрація виробництва (укрупнення посівних площ), що наведено в табл. 1. Урожайність зернових у господарствах із площею вирощування до 500 га становить 46,3 ц/га, у разі зростання площ посівів до 3000 га і більше – 71,9 ц/га. Підвищення урожайності зернових культур призводить до зростання прибутку та рентабельності виробництва у сільськогосподарських підприємствах. Разом з тим, зростає частка витрат на 1 га площі посіву культур та собівартість 1 ц виробленої продукції. Відповідно зростає і ціна реалізації продукції.

Позитивним є процес укрупнення площ посівів сільськогосподарських культур, адже очевидним є збільшення урожайності. Цей чинник є одним з напрямів підвищення економічної ефективності виробничої діяльності підприємства. Необхідно зазначити, що оптимізація посівних площ з метою їх укрупнення може бути основою стратегії інноваційного розвитку. Доцільним є також визначення впливу урожайності на показник рівня рентабельності сільськогосподарського виробництва.

Таблиця 1 – Групування сільськогосподарських підприємств Черкаської області за розмірами посівних площ зернових культур у 2011 році

Показник	Групи					У середньому за сукупністю
	I до 500 га	II 501 -1000 га	III 1001-2000 га	IV 2001-3000 га	V понад 3000 га	
Кількість підприємств, од.	134	128	95	22	22	401
Площа, га	236,39	723,31	1309,43	2433,95	7422,31	2425,08
Урожайність, ц	46,3	52,6	56,2	54,1	71,9	64,9
Виробничі витрати, грн/га	3821,2	4387,1	4962,0	4705,7	6022,1	4779,6
Повна собівартість, грн/ц	98,20	97,39	125,53	107,61	102,03	105,67
Ціна реалізації, грн/ц	119,82	128,10	154,66	139,07	131,55	135,66
Прибуток, грн/га	721,50	1094,52	1118,43	1265,75	1508,56	1377,6
Рентабельність, %	22,0	31,5	23,2	29,2	28,9	28,4

Джерело: розроблено автором на основі даних Головного управління статистики у Черкаській області

Для сільськогосподарських підприємств важливо встановити оптимальне використання наявних ресурсів, уміло їх поєднувати, що досягається за допомогою економіко-математичних методів. На основі їх використання можливо розробити модель розвитку підприємств для підвищення ефективності їх виробництва за рахунок отримання максимальних результатів від виробничо-фінансової діяльності або досягнення поставленої мети за мінімізації того чи іншого ресурсу чи затрат.

Розробку стратегії інноваційного розвитку сільськогосподарських підприємств доцільно провести на основі розробки економіко-математичної моделі, складання економіко-математичної задачі та її розв'язання. Для досягнення поставленої мети встановлено оптимальні розміри галузей рослинництва і тваринництва з умовою виконання всіх технологічних вимог, що мають бути враховані в економіко-математичній моделі.

У сучасних умовах кожному виробнику сільськогосподарської продукції, що застосовує інноваційні технології в рослинництві, важливо розробити стратегію його розвитку, яка б забезпечувала максимум чистого прибутку від виробничо-фінансової діяльності та скорочувала терміни окупності інвестицій.

Економіко-математична модель була розроблена з урахуванням особливостей природно-економічного розвитку Черкаської області.

Модель має такий вигляд:

Оптимальний план, на основі якого були встановлені розміри змінних x_j ; x_u ; x_c ; x_j^i ; $x_j^{i'}$; $x_j^{i''}$; x_{λ_j} ; x_i ; x_f ; z ; y_z ; x_r , що забезпечують максимум чистого прибутку.

$$\sum_{j \in J_1} c_j x_j + \sum_{j \in J_2} c_i x_j - z = \max,$$

де x_j – розмір j -ї галузі; x_u – площа u -го виду земельних угідь, що можуть трансформуватися з одного виду в інший; x_ℓ – площа посівів l -ї сільськогосподарської культури; x_i – потреба в мінеральних добривах i -го виду; x_f – додаткова закупівля (залучення) f -ї інноваційної техніки; x_{λ_j} – оптимальна прибавка λ -го виду корму до мінімальної потреби цього виду корму для однієї голови j -ї статеві-вікової групи тварин; x_j^i ; $x_j^{i'}$; $x_j^{i''}$ – поголів'я молодняку тварин i -ї статеві-вікової групи в різні періоди їх зрілості; z – загальні витрати на виконання поставлених умов; Y_z – сума валової продукції в постійних цінах 2010 року; x_r – сума інвестицій, необхідних для закупівлі інноваційної техніки.

Впровадження інноваційних технологій призводить до підвищення ефективності виробництва у сільськогосподарських підприємствах Черкаської області. Значним резервом у підприємств, які в основу свого виробництва поклали інноваційно-інвестиційну діяльність, може бути визначення оптимальних розмірів галузей рослинництва і тваринництва та їх співвідношення, що призведе до скорочення терміну окупності залучених інвестицій.

На основі економіко-математичної моделі та рішення економіко-математичної задачі встановлено оптимальний план розвитку виробництва на інноваційній основі в СТОВ «ЛНЗ-Агро» Шполянського району. Матриця економіко-математичної задачі складає 52 змінних та 64 обмеження.

Впровадження в рослинництві Mini-till технологій, доведення до оптимальних розмірів різних галузей та їх поєднання створить умови значного нарощення виробництва продукції та підвищить її конкурентоспроможність на внутрішньому та зовнішньому ринках. За оптимальним планом, дотримуючись запропонованої структури виробництва, будуть створені умови для збільшення валового виробництва зерна порівняно із середнім рівнем у 2007–2011 рр. на 158,9 тис. т, або на 35,4 %, а порівняно з 2011 роком рівень виробництва зменшиться на 9,5 %, що пов'язано зі скороченням площ посівів зернових культур.

Сільськогосподарському підприємству необхідно нарощувати обсяги реалізації зерна – доцільно збільшувати виробництво сої і довести її кількість відповідно до 85 тонн. Тоді за оптимальним планом у 2017 році збільшиться обсяг реалізації соняшнику та ріпаку і становитиме 620 та 200 тонн відповідно.

Нарощування поголів'я корів та підвищення їх продуктивності призведе до зростання виробництва молока в 2 рази порівняно із середнім рівнем за попередні роки, або на 1372 т порівняно з 2011 роком.

Збільшення обсягів виробництва основних видів продукції та їх реалізації сприятиме зростанню грошових надходжень до підприємства. Так, сума виручки від реалізації продукції, за оптимальним планом, зросте до 128,2 млн грн, що на 40,9 млн грн (46,9%) більше порівняно з 2011 роком. За порівняння із середнім рівнем за 2007–2011 рр. грошові надходження зростуть на 48,5 млн грн (табл. 2).

Постійне зростання цін на паливно-мастильні матеріали, підвищення мінімального рівня заробітної плати навіть у разі використання Mini-till технологій у рослинництві призведе до зростання витрат на виробництво і реалізацію продукції. Затрати зростуть за оптимальним планом в цілому по підприємству порівняно з 2011 роком на 33,7 %.

Значно вищі темпи зростання грошових надходжень від реалізації продукції порівняно зі збільшенням витрат за цей період забезпечать підвищення суми прибутку за оптимальним планом порівняно із 2011 роком на 57,8 %, а порівняно із середнім рівнем за 2007–2011 рр. – на 73,2 %. При цьому рівень рентабельності виробництва досягне 143,1%, що значно перевищує досягнутий рівень в 2011 році.

Значно зросте валовий збір зернових культур, що передбачає одночасне нарощення обсягів виробництва продукції тваринництва. У такому випадку цю модель слід розраховувати на довгу перспективу через повільне нарощення поголів'я тварин.

Таблиця 2 – Ефективність виробництва сільськогосподарської продукції за оптимальним планом у СТОВ «ЛНЗ-Агро» Шполянського району Черкаської області

Показник	2011 р.	У середньому за 2007 – 2011 рр.	Оптимальний план (2017 р.)	Відхилення 2017 року від			
				+-		%	
				2011 р.	2007-2011 рр.	2011 р.	2007-2011 рр.
Площа с.-г. угідь, га	10300	9960	10230	-70,0	+270	99,3	102,7
Валова продукція у постійних цінах 2010 р., млн. грн	89,6	73,4	103	+13,4	+29,6	115,0	140,3
Виручка від реалізації с.-г. продукції, тис. грн	87294,0	79638,6	128235,3	+40941,3	+48596,7	147,0	161,0
Повна собівартість реалізованої продукції, тис. грн	39458,9	36048,6	52749,5	+13290,6	+16700,9	133,7	146,3
Прибуток, тис. грн	47835,1	43590,0	75485,8	27650,7	+31895,8	157,8	173,2
Рівень рентабельності, %	121,2	120,9	143,1	+21,9	+22,2	118,1 в. п.	118,4 в. п.
На 100 га сільськогосподарських угідь, тис. грн							
Валова продукція	869,9	736,9	1006,8	+136,9	+269,9	115,7	136,6
Товарна продукція	847,5	799,6	1253,5	+406,0	+453,9	147,9	156,8
Прибуток	464,4	437,7	737,9	+273,5	+300,2	158,9	168,5

Джерело: розроблено автором на основі узагальнень

Апробація розробленої нами економіко-математичної моделі для сільськогосподарських підприємств, що широко впроваджують інноваційні технології виробництва продукції рослинництва, проводилась також і на прикладі СТОВ «Шпола-Агро-Індустрі» Шполянського району, яке займається вирощуванням основних сільськогосподарських культур за No-till технологією. Для площ сільськогосподарських культур, визначених оптимальним планом у СТОВ «Шпола-Агро-Індустрі» необхідно придбати визначений набір техніки та залучити при цьому 5,55 млн. грн.

За різних дисконтних ставок термін окупності додатково вкладених коштів за песимістичним варіантом (реалізація зерна за мінімальною ціною) складе 8 років (ставка 14 %), а за ставки дисконту 20 % – 10 років. За оптимістичним варіантом (реалізація зерна за ціною посівного матеріалу) період окупності інвестицій становитиме менше 1 року.

Висновки. Запропонована оптимізаційна модель інноваційного розвитку для вибраних сільськогосподарських підприємств може бути використана також для здійснення інноваційного розвитку інших суб'єктів господарювання. У такому випадку в матрицю вводяться числові обмеження, що характеризують сучасний стан господарської діяльності підприємства. В результаті керівники та спеціалісти підприємств, які впроваджують інновації в розвиток рослинництва, зможуть отримати дані для формування стратегії ефективного інноваційного розвитку галузей рослинництва та тваринництва. Саме комплексний розвиток сільськогосподарського підприємства дозволить оптимізувати виробничий процес та забезпечить максимальний прибуток від використання інноваційних технологій вирощування сільськогосподарських культур.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Андрійчук В.Г. Сучасна аграрна політика : проблемні аспекти / В. Г. Андрійчук., М. В. Зубець, В. В. Юрчишин. – К. : Аграрна наука, 2005. – 140 с.
2. Бажал Ю.М. Економіка інноваційних процесів / Ю.М. Бажал // Вісник Інституту економічного прогнозування. – 2011. – №1. – С. 3–17.
3. Зянько В.В. Інноваційне підприємництво в Україні: проблеми становлення і розвитку: Монографія / В.В. Зянько. – Вінниця: УНІВЕРСУМ, 2005. – 263 с.
4. Лапко О.О. Інноваційна діяльність в системі державного регулювання : [монографія] / О.О. Лапко. – К. : ІЕП НАН України, 1999. – 254 с.
5. Федулова Л. Розвиток національної інноваційної системи України / Л. Федулова, М. Пашута // Економіка України. – 2005. – № 4. – С. 35–47.
6. Чумаченко М. Г. Інвестиційна політика в Україні: досвід, проблеми, перспективи : [монографія] / М.Г. Чумаченко, С.С. Аптекарь, М.Г. Білопольський. – Донецьк : Юго-Восток, 2003. – 392 с.

Оптимизационная модель инновационного развития сельскохозяйственных предприятий

В.С. Уланчук, В.В. Николаевская

В статье доказана возможность повышения урожайности сельскохозяйственных культур и прибыльности производства за счет укрупнения посевных площадей. Предложены оптимизационные модели развития сельскохозяйственных предприятий и обоснована эффективность внедрения инновационных технологий в производство продукции растениеводства.

Ключевые слова: инновация, инновационное развитие, урожайность, прибыль, экономико-математическая модель, эффективность, прибыль.

Надійшла 11.10.2013.

УДК 336.115:330.32

БОНДАР О.С., канд. екон. наук

Білоцерківський національний аграрний університет

ОПТИМІЗАЦІЯ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ В УПРАВЛІННІ ОРГАНІЗАЦІЄЮ

У статті розглядаються особливості оптимізації бізнес-процесів організацій. Визначаються значущі бізнес-процеси, розглядаються принципи матричної технології оптимізації бізнес-процесів, формулюються і групуються методи проведення матричного аналізу розподілу функцій і повноважень, виявляється тип оптимізації, який зможе комплексно налагодити та удосконалити діяльність підприємства, проводиться матричний аналіз повноважень, розраховується завантаженість співробітників із супроводу та управління бізнес-процесами організації. Методика матричного аналізу бізнес-процесів допомагає керівництву приймати адекватні практичні управлінські рішення про завантаженість кожного працівника і перегляд його обов'язків, які наведені в посадовій інструкції, а також визначення його заробітку.

Ключові слова: бізнес-процес, оптимізація, управління, ефективність.

Постановка проблеми. Сучасний погляд на управління компанією полягає у тому, що ця робота значною мірою фокусується на бізнес-процесах. Це передбачає систематичну ідентифікацію процесів та управління ними, а особливо – управління взаємодією людей у межах окремих процесів та організації в цілому. Такий підхід дозволяє суттєво підвищити рівень прозорості та керованості бізнесу і покращити його основні показники (вартість, час, якість, рівень задоволення клієнтів, витрати тощо).

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблеми вдосконалення та перетворення організаційних структур управління підприємствами в умовах трансформаційної економіки відображені у працях багатьох відомих українських та зарубіжних дослідників, зокрема В.А. Івлева, Т.В. Попової, В.В. Репіна, В.Г. Сліфєрова.

Разом з тим, потребують подальшого дослідження питання оптимізації та вибору варіантів перетворення організаційної структури управління підприємством.

Матрична модель формується як перетин процесів і підсистем, який дозволяє визначити завдання, необхідні для виконання управлінських функцій на підприємстві. Створення такої моделі надзвичайно ускладнене, потребує багаторічного трансформаційного періоду та може бути небезпечним, оскільки підпорядковані підрозділи, які отримали самостійність у прийнятті рішень та управління, можуть вийти з-під контролю дирекції підприємства.

Автори збалансованої системи показників (ЗСП) Д. Нортон та Р. Каплан у своїх публікаціях зазначають, що процесний підхід до організації управління підприємством – реінжиніринг бізнес-процесів може слугувати базовою платформою для впровадження збалансованої системи показників.

Метою і завданням дослідження є визначення принципів матричної технології оптимізації бізнес-процесів, а також виявлення типу оптимізації, який зможе комплексно налагодити діяльність підприємства.

Методи дослідження. Під час проведення наукового дослідження теоретичною та методологічною основою став системний підхід, що базується на поєднанні фінансово-економічного аналізу та економіко-математичних методів.

Результати досліджень та їх обговорення. Оптимізацію бізнес-процесів [1] в управлінні організацією розглянемо за такими параметрами:

- визначимо значущі бізнес-процеси в організації;
- сформуємо і згрупуємо методики проведення матричного аналізу розподілу функцій і повноважень;
- розрахуємо завантаженість співробітників відділу і необхідну чисельність;
- виробимо рекомендації з ефективного управління [2].

Матричний аналіз бізнес-процесів являє собою побудову матриці (таблиці), де по вертикалі вказуються основні служби, відділи або структурні підрозділи, а по горизонталі представлений перелік завдань (функцій), які згруповані за основними сферами діяльності. Однією з головних складових частин матричного методу розподілу прав і обов'язків є символи, за допомогою яких позначаються

управлінські впливи на бізнес-процеси, встановлюється ступінь відповідальності, обсяг повноважень і характер відносин посадових осіб або служб (відділів, підрозділів) апарату щодо реалізації конкретних завдань і функцій у процесі управління. Використання матричного аналізу розподілу функцій і прав між посадовими особами та службами апарату управління дає можливість простежити шлях прийняття рішень за здійснення конкретного завдання (функції) і дозволяє визначити стадії тих чи інших управлінських дій. Позначення управлінських дій спеціальними символами ілюструє ступінь участі кожної посадової особи або служби в процесі підготовки, прийняття та реалізації конкретного рішення. На основі цього можна проводити порівняльний аналіз діяльності різних служб апарату управління або розраховувати завантаженість кожного працівника і визначати розмір його заробітку на конкретному робочому місці за виконання конкретних завдань.

За допомогою матричного аналізу можна діагностувати, як окремі посадові особи завантажені роботою, а що сприяє більш чіткому розподілу функцій, коли доцільність існування окремих елементів структури поставлена під сумнів. Матричний метод дозволяє забезпечити співвідношення прав і обов'язків на різних етапах прийняття рішень в діапазоні від виробничої одиниці до апарату управління. Аналіз управлінських дій по горизонталі матричної таблиці ілюструє стадії реалізації виконання посадових обов'язків, взаємодію в цьому динамічному процесі посадових осіб, відділів і служб; по вертикалі відображає обсяг відповідальності посадової особи або служби та їх компетенцію у вирішенні конкретної задачі.

Практика цього методу розподілу функцій у нових економічних умовах дії сучасних промислових підприємств ґрунтується на таких принципах – матриця повинна включати в себе кілька груп функцій, які здійснюють свою діяльність у двох напрямках. Перша визначає обсяг зайнятості (галузеві нормативні акти носять рекомендаційний характер і кожне підприємство саме вирішує, чи слідувати їм і в якому обсязі, залежно від наявності власних коштів). У другу включаються функції, що випливають із завдань конкретного структурного підрозділу або посадової особи в механізмі управління; вони носять внутрішній характер і визначаються структурною побудовою підрозділів, розстановкою співробітників і т.д.

Матричний аналіз бізнес-процесів між службами та співробітниками застосовуємо на всіх рівнях управління. Відмінність полягає лише у верхній частині матриці, що містить набір функцій залежно від рівня служби, відділу, фіксуються найменування посадових осіб або підрозділів та їх обов'язки.

Матричний аналіз відображає управлінську діяльність не як сукупну (підсумовану) роботу окремих та відокремлених посадових осіб або підрозділів, а як інтегровану систему. З його допомогою можна проводити порівняльний аналіз бізнес-процесів окремих співробітників, посадових осіб, груп, відділів, підрозділів. Він представляє не тільки управлінські дії за виконання кожного бізнес-процесу, а й ілюструє взаємозв'язки в системі. Використовуючи цей принцип матричного аналізу, можна простежити розвиток функцій на різних щаблях структури, що є вираженням системного підходу до вирішення завдання діагностики та удосконалення управління.

Коли зібрані заповнені матриці і обчислені експертні оцінки, потрібно знайти коефіцієнти трудомісткості K_{mp} . і записати їх у графу K_{mp} матриці. Коефіцієнт трудомісткості обчислюється таким чином :

$$K_{mp} = \frac{\text{Експертна оцінка відповідної задачі}}{\text{Максимальне значення експертної оцінки}}. \quad (1)$$

Таким чином, $K_{mp} = 1,0$ для задачі, яка отримала максимальну експертну оцінку; $K_{mp} < 1$ для всіх інших завдань.

Інтегрована сума балів $C_{int.}$ розраховується як добуток суми балів, набраної працівником за виконання певної задачі C_m на її коефіцієнт трудомісткості $K_{mp.m}$:

$$C_{int.} = C_m \times K_{mp.m}. \quad (2)$$

Знаходимо загальну суму інтегрованих балів для кожного працівника і записуємо її в рядок "Завантаженість співробітників" і розраховуємо загальну суму завантаженості відділу, служби.

Матриця розподілу бізнес-процесів, як основи для прийняття управлінських рішень в ключовій структурі, являє собою таблицю (табл. 1).

Таблиця 1 – Матриця розподілу бізнес-процесів

№ п/п	Зміст роботи (задачі)	Назва відділів					
		нормативно-правовий відділ	загальний відділ	Відділ документального забезпечення	Відділ звітності	Відділ економіки	Коефіцієнт трудомісткості
	Кількість людей у відділах						
	Завантаженість відділів						

Розрахунок вагових коефіцієнтів задачі

Y_j – нормована експертна оцінка задачі:

$$Y_j = \frac{\sum_{j=1}^l m_{ji}}{\sum_{j=1}^k \sum_{i=1}^l m_{ij}}, \quad (3)$$

X_j – нормована адитивна оцінка задачі:

$$x_j = \frac{\sum_{j=1}^l v_{ji}}{\sum_{j=1}^k \sum_{i=1}^l v_{ij}}, \quad (4)$$

$X_{сep.}$ – середня нормована і адитивна оцінка задачі:

$$x_{сep.} = \frac{\sum_{j=1}^l x_j}{k}, \quad (5)$$

η – коефіцієнт, який враховує взаємодію відділів виконання задачі:

$$\eta = \frac{\sum_{j=1}^l (Y_j - X_j) \frac{X_j^2}{X_{сep.}}}{\sum_{j=1}^k \frac{x_j^4}{x_{сep.}^2}}, \quad (6)$$

K_{mpj} – ненормований коефіцієнт складності задачі:

$$k_{mpj} = x_j \left(1 + \eta \frac{x_j}{x_{сep.}} \right), \quad (7)$$

де l – кількість відділів;

k – кількість задач в організації;

m_{ji} – оцінка j -го завдання i -м відділом.

На основі побудови матриці був зроблений аналіз розподілу бізнес-процесів і функцій з їх супроводу та виконання між співробітниками відділу (табл. 2).

Таблиця 2 – Результати розрахунку оптимальної чисельності співробітників

Параметри	Відділи					
	Відділ 1	Відділ 2	Відділ 3	Відділ 4	Відділ 5	Відділ 6
Завантаженість відділу	0,277	0,155	0,162	0,102	0,151	0,154
Коефіцієнт трудової участі	0,241	0,148	0,136	0,116	0,171	0,164
Фактична чисельність працівників	5	4	4	4	5	4
Оптимальна чисельність працівників	5	3	3	2	3	3

У цілому бізнес-процеси можуть бути визначені таким чином:

1. Забезпечення проведення єдиної фінансової, бюджетної, податкової, валютної політики.

2. Здійснення загального керівництва з реалізації економічної політики в організації.
 3. Розробка проекту бюджету і забезпечення виконання в установленому порядку, складання звітів про виконання бюджету.
 4. Здійснення контролю в межах своєї компетенції.
 5. Дотримання законності і вдосконалення методів бюджетного планування та звітності.
- Технологія управління бізнес-процесами може бути застосована до організацій, які займаються забезпеченням економічної діяльності підприємства, для розрахунку оптимальної штатної чисельності співробітників.
- Рекомендації з розрахунку завантаженості відділів та розрахунку оптимальної чисельності:

Розрахунок завантаженості відділів

G_i – нормований ваговий коефіцієнт завантаженості відділу:

$$G_i = \frac{\sum_{j=1}^k V_{ji} K_{mpj}}{\sum_{i=1}^l \sum_{j=1}^k V_{ji} K_{mpj}} \quad (8)$$

Оптимальна чисельність відділу розраховується за формулою:

S_i – оптимальна чисельність відділу (варіант 1):

$$S_i^j = \frac{G_i}{\left(\frac{G}{S}\right)_{max}} \quad (9)$$

де $\left(\frac{G}{S}\right)_{max}$ – питома завантаженість відділів.

S_i – оптимальна чисельність відділу (варіант 2):

$$S_i^j = \frac{G_i}{\left(\frac{G}{S}\right)_{сep}} \quad (10)$$

де $\left(\frac{G}{S}\right)_{сep}$ – середня питома завантаженість відділів.

Таким чином, можна здійснити практичний розрахунок вагових коефіцієнтів і оптимальної чисельності різних відділів.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Методика матричного аналізу бізнес-процесів допомагає керівництву приймати адекватні практичні управлінські рішення про завантаженість кожного працівника і перегляд його обов'язків, які наведені в посадовій інструкції, а також визначення його заробітку. Крім того, результати матричного аналізу можуть використовуватися не тільки для розробки бізнес-процесів, але мати і самостійне значення.

На наш погляд, матрично-процесна організаційна структура, яка базується на технології реінжинірингу, а також поєднує найкращі компоненти матричної та процесної моделей, дозволить підприємству отримати не тільки стійкі конкурентні переваги у визначеному сегменті ринку, високоприбутковий рівень фінансово-господарської діяльності, але й забезпечити його сталий розвиток, мобільність та здатність до швидкої трансформації в ринкових умовах господарювання.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Бочаров В. В. Финансовый реинжиниринг / В. В. Бочаров. – СПб.: ИД «ПИТЕР», 2004. – 394 с.
2. Ивлев В.А. Реорганизация деятельности предприятия: от структурной к процессной организации / В.А. Ивлев, Т.В. Попова. – М.: Научтехлитиздат, 2000. – 250 с.
3. Камерон Э. Управление изменениями / Э. Камерон, М. Грин. – М.: Изд-во «Добрая книга», 2006. – 360 с.
4. Каплан Р. Организация, ориентированная на стратегию [пер. с англ.]. /Р. Каплан, Д. Нортон – М.: ЗАО «Олимп-Бизнес», 2004. – 320 с.
5. Каплан Р. Система сбалансированных показателей. От стратегии к действию [пер. с англ.]. / Каплан Р., Нортон Д. – Изд. 2-е, испр. и доп. – М.: ЗАО «Олимп-Бизнес», 2003. – 304 с.

6. Ольве Н.Г., Сбалансированная система показателей: Практик. руководство по использованию [пер. с англ.]. / Н.Г. Ольве, Ж. Рой, М. Веттер – М.: ИД “Вильямс”, 2006. – 304 с.

7. Харрингтон Д. Оптимизация бизнес-процессов. Документирование, анализ, управление, оптимизация. / Д. Харрингтон, К. С. Эсселинг, Х. В. Нимвеген / СПб.: Азбука, 2002. – С. 24–32.

8. Hammer M., Champy J. Reengineering the Corporation: A Manifesto for Business Revolution/ M. Hammer, J. Champy Harper Business, 2001.

Оптимизация бизнес-процессов в управлении организацией

Е.С. Бондарь

В статье рассматриваются особенности оптимизации бизнес-процессов экономического предприятия. Определены соответствующие бизнес-процессы, показаны принципы матричной технологии оптимизации бизнес-процессов, формулируются и группируются методы проведения матричного анализа распределения функций и полномочий, выбирается тип оптимизации, который может комплексно наладить и усовершенствовать деятельность предприятия, проводится матричный анализ полномочий, рассчитывается загруженность сотрудников по сопровождению и управлению бизнес-процессами организации. Методика матричного анализа бизнес-процессов помогает руководству принимать адекватные практические управленческие решения о загруженности каждого работника и осуществлять пересмотр его обязанностей, которые приведены в должностной инструкции, а также проводить расчет его заработка.

Ключевые слова: бизнес-процесс, оптимизация, управление, эффективность

Надійшла 14.10.2013.

УДК 631.11:005.21:502.131.1

ДОБРОВОЛЬСЬКА О.В., аспірантка

Науковий керівник – **ВИХОР М.В.**, канд. екон. наук

Білоцерківський національний аграрний університет

ВПЛИВ КОНЦЕПЦІЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ НА СТРАТЕГІЧНИЙ ВИБІР СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

У статті розкрито основну суть концепції сталого розвитку для України та її вплив на стратегічний вибір сільськогосподарських підприємств. Проаналізована необхідність забезпечення сталого розвитку як основної умови життєдіяльності та стабільності суспільства, для досягнення якого необхідно врахувати внутрішні та зовнішні потенційні загрози. Досліджено вплив головних чинників, що відіграють важливу роль у стратегічному виборі сільськогосподарських підприємств та їх протиріччі основним принципам концепції.

Ключові слова: сталий розвиток, підходи, проблеми, загрози, стратегія, чинники, рівні управління, інтереси.

Постановка проблеми. Сільське господарство є одним найважливіших секторів економіки України, продукція якого – одна з основних статей експорту. За оцінками багатьох експертів, Україна входить до країн з найвищим рейтингом щодо потенціальних можливостей у сільському господарстві, серед яких концентрація найродючіших у світі чорноземів та наявність достатньо висококваліфікованих працівників. Але довготривале та масштабне використання природних ресурсів призвело до загострення екологічної ситуації в країні, що, в свою чергу, негативно вплинуло на темпи економічного розвитку. Велику загрозу становить експортна спеціалізація сільського господарства на вирощуванні таких культур, як ріпак, соняшник та соя, що особливо виснажують ґрунти [10]. Проблема сталого розвитку вимагає переосмислення корпоративної відповідальності, розроблення правил, прийнятих в усьому світі, які змушували б підприємства організовувати свою діяльність не лише з метою максимізації прибутку, але й з погляду соціальних та екологічних цілей. Держави зобов'язані включати ці цілі в своє законодавство, що регулює підприємницьку діяльність на їхній території [6].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питанню реалізації концепції сталого розвитку в діяльності сільськогосподарських підприємств присвячені праці багатьох вітчизняних та зарубіжних вчених. Серед вітчизняних: В.І. Артиш, А.М. Балашов, О.М. Варченко, А.С. Даниленко, О.В. Шубравська, В.Г. Поліщук, О.Л. Попова, М.І. Стегней та ін. Серед зарубіжних можна відзначити О.Г. Бодрова, В. И. Данилов-Данильяна, О. В. Зеткина, О. Л. Кузнецова, Л. Г. Мельника та багато інших. Проте, проблема стратегічного вибору сільськогосподарських підприємств із врахуванням концепції сталого розвитку залишається актуальною, що зумовило необхідність цього дослідження.

Метою дослідження є виявлення впливу концепції сталого розвитку на стратегічний вибір сільськогосподарських підприємств України.

Матеріали і методи дослідження. Матеріалами дослідження слугували наукові праці вітчизняних та зарубіжних вчених щодо реалізації концепції сталого розвитку в діяльності сільськогосподарських підприємств, потенційних загроз його забезпечення, стратегічного планування виробників сільськогосподарської продукції, звіти про стан зовнішньоекономічних відносин України і АПК за 2012 р. та стратегічні напрями розвитку сільського господарства України за період до 2020 р. Для реалізації поставленої мети використано загальнонаукові методи дослідження, зокрема логічний, розрахунково-конструктивний, економіко-статистичний.

Результати дослідження та їх обговорення. Виходячи з матеріалів Конференції ООН з навколишнього середовища і розвитку (1992 р.), сталий розвиток розглядається як процес змін, в якому використання природних ресурсів, орієнтація науково-технічного розвитку, спрямування інвестицій, розвиток особистості та інституційні зміни узгоджені одна з одною і зміцнюють існуючий і майбутній потенціали для задоволення потреб і прагнень людини [14].

Сталий розвиток класично визначають як паритетність трьох чинників: соціального, економічного та екологічного. Ці чинники необхідно розглядати як такі, що є включеними один в одного. Залежно від порядку їх включення, є різні підходи до формулювання концепції сталого розвитку.

Підхід, орієнтований на навколишнє середовище, передбачає пріоритет екології над економікою, що виражається в необхідності збереження екологічної сфери у процесі соціально-економічного розвитку суспільства та у відсутності можливості взаємозаміни природних і економічних ресурсів, які формують суспільний добробут.

Економічний підхід до концепції стійкості вимагає здатності вирішування проблеми сталого розвитку завдяки науці і техніці. Завдання полягає в пошуках найкращої технології для створення екологічно прийнятної продукції, мінімізацію, переробку і знищення відходів для задоволення визначених ринком потреб.

Соціальний підхід розглядає соціальну сферу як першу тому, що навколишнє середовище є соціальною конструкцією, а економіка видом соціальної діяльності. Соціальна будова навколишнього середовища співвідноситься з діяльністю, через яку людина починає його розуміти, об'єднує цінності і створює органи й інструменти збереження навколишнього середовища та управління ним [6].

Виходячи із Проекту Закону України «Про Концепцію сталого розвитку України» (від 25.04.2001 р.) [11], потенційні загрози сталому розвитку поділяються на внутрішні та зовнішні.

Внутрішні, за якими встановлюються порогові значення і які включають:

- зменшення обсягів виробництва;
- монополізацію економіки;
- зниження забезпеченості відновлюваними природними ресурсами, погіршення стану навколишнього середовища;
- зростання зношеності виробничих потужностей, основних комунікаційних та інших життєзабезпечувальних систем;
- використання недосконалих технологій;
- зниження інвестиційної активності;
- підвищення вартості і падіння рівня та якості життя;
- зниження рівня зайнятості населення, в тому числі й за рахунок прихованого безробіття;
- зменшення платоспроможного попиту на товари та послуги;
- погіршення стану фінансової системи;
- ріст державного внутрішнього боргу;
- зниження рентабельності виробництва та якості продукції, зростання кількості збиткових підприємств.

Зовнішні потенційні загрози характеризуються наступними індикаторами:

- зростання цін і погіршення умов закупки паливно-енергетичних і мінерально-сировинних ресурсів, готової продукції, комплектуючих виробів, виробництво яких є неможливим чи неефективним в Україні;
- погіршення умов реалізації і кон'юнктури світового ринку товарів, які експортуються з України, зниження їхньої конкурентоздатності;

- зниження зовнішньої кредитної безпеки;
- витіснення вітчизняних виробників товарів і послуг з внутрішнього ринку зарубіжними агентами ринку;
- зростання відтоку фінансових активів за кордон;
- відтік найбільш кваліфікованої робочої сили за кордон і збільшення кількості біженців з інших країн;
- перехід у власність нерезидентів ключових життєзабезпечувальних виробництв;
- функціонування і розвиток екологічно небезпечних виробництв та проведення військових навчань у прикордонних з Україною державах;
- природні стихії та катастрофи;
- скорочення та втрата біорізноманіття.

За цими показниками встановлюються порогові значення – як абсолютні, так і відносні, що дозволяють оцінити рівень еколого-економічної безпеки країни.

Проект Концепції переходу України до сталого розвитку, поданий до Верховної ради у 2004 р., визначає ідею забезпечення сталого соціального розвитку стратегічною метою України.

В основу Концепції покладено цілісну систему взаємозалежних стратегічних цілей, що впливають із потреби забезпечення розвитку української держави та суспільства як у коротко, так і в довготривалій перспективі. Такими цілями є: здоров'я нації і народонаселення, здорове навколишнє середовище і збереження природи, освіта та інформація, економічне процвітання, сталі місцеві громади і сталий розвиток поселень, відповідальне управління, а також міжнародна відповідальність. Це повинно стати основою для стратегічного вибору сільськогосподарських підприємств.

При цьому слід мати на увазі, що головними чинниками, які впливають на їхній стратегічний вибір, є природно-кліматичні та ринкові [7]. Природно-кліматичні умови визначають зональну спеціалізацію сільськогосподарського виробництва, є основою для формування наукової системи ведення землеробства, що відповідає вимогам Концепції сталого розвитку.

З іншого боку, кон'юнктура світового аграрного ринку, яка складається останніми роками, вимагає від вітчизняних виробників виробляти у зростаючих обсягах ті види продукції (табл. 1), які негативно впливають на родючість ґрунтів та породжують значні екологічні проблеми.

Таблиця 1 – Науково обґрунтована та фактична структура посівних площ в Україні станом на 2012 р.

Види сільськогосподарських культур	Науково обґрунтована структура посівних площ, %	Фактична структура посівних площ в Україні за 2012 р., %
1. Зернові культури	40-50	32
2. Олійні культури	10-15	32,8
з них:		
- ріпак	20-22	31,9
- соя	20-25	10,2
- соняшник	15	57,9
3. Кукурудза	20	15
4. Горох	10-20	-
5. Цукровий буряк	15-20	16,7
6. Багаторічні трави	5-10	3,5

Джерело: власна розробка.

Аналізуючи дані таблиці, можна стверджувати, що українські сільськогосподарські підприємства у 2012 р. більше орієнтувалися на вимоги ринку, ніж на наукові рекомендації. Оскільки, рекомендований обсяг посівів олійних культур становив 10-15%, а фактично було посіяно в Україні у 2012 році 32,8%, з яких ріпак мав становити не більше 22% відведеного обсягу під олійні культури, а фактично – 31,9%, соняшник мав не перевищувати 15%, а фактично 57,9%.

Таким чином, виникає очевидна суперечність між вимогами Концепції сталого розвитку і світового аграрного ринку. На сьогодні вітчизняні виробники сільськогосподарської продукції орієнтують стратегію свого розвитку саме на ринковий фактор.

Для ефективної реалізації Концепції сталого розвитку та переорієнтації стратегічного вибору сільськогосподарських підприємств необхідно розробити цілеспрямовану політику, яка включатиме державний, регіональний та місцевий рівні управління.

З метою реалізації основних принципів сталого розвитку, на думку М.І. Стегня, на державному рівні необхідно створити Національну комісію сталого розвитку України, що зможе забезпечити формування основ Національної політики сталого розвитку та координувати діяльність міністерств, центральних та місцевих органів влади та інших організацій [12].

Не можна не погодитись з думкою автора з приводу того, що державна політика щодо сталого розвитку повинна включати:

- державне регулювання процесу сталого розвитку, максимальне використання власних можливостей економіки держави;

- державне втручання у ринкову економіку, через стимулювання якісних змін позачерговим фінансуванням, наданням різноманітних пільг пріоритетам сталого розвитку;

- визначення пріоритетних напрямків та включення їх до плану на кожний рік відповідно до фінансових можливостей держави;

- впровадження спеціального моніторингу, головними завданнями якого є збір та підготовка інформації для аналізу показників стану господарства та довкілля.

Для забезпечення процесу сталого розвитку на регіональному рівні необхідно першочергово розробити соціально-економічні та екологічні програми розвитку окремих територій, сформувані місцеві бюджети з урахуванням цілей та завдань сталого розвитку, розробити комплекс заходів для розвитку регіонів.

На рівні підприємства сталий розвиток повинен передбачати:

- збільшення обсягів виробництва високоякісної та екологічно безпечної продукції;

- раціональне використання природно-економічних умов, дотримання норм екологічної безпеки;

- пошук нових екологічно прогресивних технологій, оптимальне їх впровадження у процес виробництва, реалізацію заходів щодо підвищення родючості ґрунтів;

- формування економічної збалансованості аграрного виробництва у регіонах з урахуванням їх природно-ресурсного потенціалу;

- прискорений розвиток та модернізацію переробної сфери, зменшення втрат продукції.

Гармонійне поєднання загальнонаціональних, регіональних інтересів сільськогосподарського підприємства дасть змогу оптимально здійснити стратегічний вибір.

Висновки. У сучасних соціально-економічних умовах України реалізація Концепції сталого розвитку в діяльності сільськогосподарських підприємств є необхідною передумовою подальшого стабільного розвитку. Особливо це є актуальним у зв'язку з очікуваним підписанням угоди про асоціацію з ЄС, оскільки в європейських країнах ця концепція є, по суті, домінуючою. З іншого боку, очевидна суперечність між вимогами Концепції та стратегічним вибором виробників сільськогосподарської продукції, який формується під впливом кон'юнктури світового аграрного ринку. Для забезпечення стратегічного вибору виробників аграрної продукції з урахуванням положень Концепції сталого розвитку необхідне безпосереднє втручання держави. Саме вона має розробити цілеспрямовану політику, яка включатиме механізм мотивації сільськогосподарських підприємств, що впроваджують в свою діяльність основні принципи концепції, а також введення спеціального моніторингу.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Артиш В.І. Особливості органічного агровиробництва в Концепції сталого розвитку АПК України / В.І. Артиш // Економіка АПК.– 2012.– №7. – С.19.
2. Балашов А.М. Міжнародний контекст державного управління сталим розвитком в Україні / А.М. Балашов // Статистика України. – 2009.– №2. – С.91–93.
3. Бодров О.Г. Экономическая свобода и устойчивость предприятия / О.Г. Бодров. – Казань: Таглитат, 2000. – 208 с.
4. Данилов-Данильян В.И. Устойчивое развитие (теоретико-методологический анализ) / В. И. Данилов-Данильян // ЭММ. – 2003. – № 2. – С. 123–135.
5. Зеткина О. В. Об управлении устойчивостью предприятия / О. В. Зеткина. – М. : Аудит ; ЮНИТИ, 2003. – 134 с.
6. Концептуальні основи сталого розвитку агросфери: навч. посіб./ О.М. Варченко, А.С. Даниленко, О.В. Шубравська та ін. – Біла Церква: БНАУ, 2010. – С. 12–15.
7. Кузнецов О. Л. Устойчивое развитие: научные основы проектирования в системе "природа-общество-человек" / О. Л. Кузнецов, П. Г. Кузнецов, Б. Е. Большаков. – СПб.; М.: Дубна, 2002. – 616 с.
8. Мельник Л. Г. Фундаментальные основы развития / Л. Г. Мельник. – Сумы : ИТД "Университетская книга", 2003. – 288 с.

9. Поліщук В.Г. Стимулювання сталого розвитку регіонів України у контексті конкретизації «цілей розвитку тисячоліття» / В.Г. Поліщук // Актуальні проблеми економіки. – 2013. – №4. – С.172–182.
10. Попова О.Л. Сталий розвиток агросфери України: політика і механізми / О.Л. Попова. – К., 2009. – С. 94–128.
11. Проект Закону України від 25.04.2001р. «Про Концепцію сталого розвитку України»/ <http://www.mns.gov.ua/laws/laws/nuclear/269.htm>
12. Сталий розвиток: еколого-економічна оптимізація територіально-виробничих систем: навч. пос. / Н.В. Караєва, Р.В. Корпан, Т.А. Коцко та ін.; за ред. І.В. Недіна. – Суми: ВТД «Університетська книга», 2008. – С. 13–64.
13. Стегней М.І. Сучасні напрями забезпечення сталого розвитку сільських територій: європейський досвід і українські реалії / М.І. Стегней // Актуальні проблеми економіки. – 2013. – №3. – С.125–133.
14. <http://www.bibliotekar.ru/ecologicheskoe-pravo-3/182.htm>

**Влияние концепции устойчивого развития на стратегический выбор сельскохозяйственных предприятий
Е.В. Добровольская**

В статье раскрыта основная суть Концепции устойчивого развития для Украины и ее влияние на стратегический выбор сельскохозяйственных предприятий. Проанализирована необходимость обеспечения устойчивого развития как основного условия жизнедеятельности и стабильности общества, для достижения которого необходимо учитывать внутренние и внешние потенциальные угрозы. Исследовано влияние основных факторов, играющих важную роль при стратегическом выборе сельскохозяйственных предприятий и их противоречие основным принципам Концепции.

Ключевые слова: устойчивое развитие, подходы, проблемы, угрозы, стратегия, факторы, уровни управления, интересы.

Надійшла 10.10.2013.

УДК 630*18:551.5:330.15[477.41]

ГІЛЬПЕРТ Н.М., здобувач

Науковий керівник – **ЛАКІДА П.І.**, д-р с.-г. наук
*Український центр підготовки, перепідготовки та
підвищення кваліфікації кадрів лісового господарства*
natalya_los@mail.ru

**АНАЛІЗ ТА ОЦІНКА ВИКОРИСТАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОГО
ПОТЕНЦІАЛУ ЦЕНТРАЛЬНОГО ПОЛІССЯ
ЗА РЕАЛІЗАЦІЇ МЕХАНІЗМУ КІОТСЬКОГО ПРОТОКОЛУ**

У статті наведено результати оцінювання інвестиційного потенціалу Центрального Полісся за реалізації механізму Кіотського протоколу. Проведено порівняльний аналіз за основними показниками двох проектів із заліснення сильно-еродованих та радіоактивно забруднених земель сосною звичайною і березою повислою за різними сценаріями розвитку ринку квот на викиди парникових газів. Оцінено ефективність програмних заходів на основі зіставлення сукупних експлуатаційних витрат і капітальних вкладень з можливими надходженнями, приведених до однакової розмірності з врахуванням фактору часу.

Ключові слова: Кіотський протокол, інвестиції, ефективність лісгосподарських заходів.

Постановка проблеми. Кіотський протокол заклав підвалини глобального ринку торгівлі правами на викиди парникових газів. Оскільки питомі витрати на скорочення викидів парникових газів для різних країн істотно відрізняються, то скориставшись міжнародною торгівлею дозволами на викиди, можна досягти економічних переваг і водночас покращити стан довкілля. Це дозволяє країнам – сторонам Протоколу і компаніям в усьому світі зменшити викиди у найбільш ефективний спосіб [4].

Участь у Кіотському процесі відповідає цілям розвитку економіки України. На підставі повномасштабної реалізації норм Кіотського протоколу можна залучити інвестиції в такі наші національні проекти, як підвищення енергоефективності, використання відновлювальних джерел енергії та палива з меншим вмістом вуглецю, збереження, відновлення та створення лісів, уловлювання парникових газів, зменшення викидів парникових газів від сміттєзвалищ та ін. Через торгівлю скороченням викидів парникових газів Україна може залучити від 1 до 10 млрд доларів США, тобто застосування гнучких механізмів може призвести до економічного зростання [14].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженню проблем екологічного інвестування в умовах екологічної кризи присвячена ціла низка публікацій Андрєєвої Н.М., Букринського Б.В., Веклич О.О., Данилишина Б.М., Пахомової Н., Ріхтера К., Ендреса А., Харічкова С.К.,

Хвесика М.А., Хлобисова Є.В. та інших. Значний вклад в теорію інвестиційної привабливості внесли наукові роботи Бланка І., Геєца В., Захаріна С., Савчука В., Прилипко С., Величко В., Лукінова І., Передаси А., Чумаченко Н., Шеремета В. та багатьох інших вчених.

Мета дослідження – проведення економічного аналізу та оцінка інвестицій у лісгосподарське виробництво за реалізації механізму Кіотського протоколу.

Матеріал і методика досліджень. Вкладаючи капітал у відтворення і охорону лісів, необхідно бути впевненим в тому, що капіталовкладення є ефективними. Якщо капітал вкладається у відтворення і охорону лісів на державних лісових підприємствах, то необхідно з багатьох можливих вибрати такі проекти, що забезпечать максимальну величину економічного, екологічного та соціального ефектів. Як правило, капітал, що спрямовується на відтворення і охорону лісів, характеризується великим строком окупності. Між початковими інвестиціями на покращення лісокористування і кінцевими результатами лісовирощування (отриманням стиглих насаджень) лаг часу триває від 15 до 100 і більше років. У зв'язку з цим виникає необхідність враховувати в економічних розрахунках фактор часу [13].

Оцінка ефективності програмних заходів з метою встановлення доцільності їх впровадження здійснюється зіставленням сукупних експлуатаційних витрат і капітальних вкладень, приведених до однакової розмірності з врахуванням фактору часу базового варіанту з програмними [7].

Визначити собівартість виробництва кожного ресурсу лісу необхідно через облік витрат, необхідних на проведення цілісної системи заходів, що забезпечують відтворення всіх лісових ресурсів залежно від економічних і природних умов і рівня ведення лісового господарства на сьогодні і на кожний наступний плановий період. Таким чином, може бути визначена трудомісткість, а також капіталомісткість відтворення кожного ресурсу лісу [15].

Нормативи для оцінки економічної ефективності лісгосподарських заходів визначаються на основі таблиць ходу росту лісових насаджень, матеріалів лісовпорядкування, звітних даних підприємств лісового господарства. Нормативи для оцінки другорядних лісових матеріалів (ліквід із крони, сучки, кора тощо), ресурсів побічного і прижиттєвого користування розробляються з урахуванням запасів, господарсько доступних до використання [7].

Результати досліджень та їх обговорення. Об'єктом оцінювання інвестицій у лісгосподарське виробництво за реалізації механізму Кіотського протоколу слугуватиме Центральне (Житомирське) Полісся. Оскільки територія цього регіону в значних обсягах забруднена під час Чорнобильської катастрофи, тому єдиним засобом використання сильноеродованих та радіоактивно забруднених земель є заліснення [12]. Завдяки сприятливим умовам, усі ці землі можуть поповнити лісовий фонд області і України. Відповідно до звіту компанії Агротек (Італія), площа територій, які передбачені для виведення із сільськогосподарського користування для подальшого заліснення, в цьому регіоні становить 1934,4 га [16].

Більшість земельних ділянок, що передаються під заліснення, в лісорослинному відношенні представлені суборовими типами різного ступеня зволоження. Виходячи з цього, головними породами для створення насаджень на ділянках біокарбонного фонду є береза повисла і сосна звичайна [12].

Розрахунок капітальних витрат проведено на основі витрат зі створення 1 га лісового насадження. Враховуючи те, що умови Центрального Полісся придатні для вирощування насаджень сосни звичайної і берези повислої, для порівняння проведено розрахунки для обох порід.

Витрати на створення 1 га насадження сосни звичайної і берези повислої до періоду переведення насадження в покриту лісом площу (4 роки) наведено в табл. 1.

Таблиця 1 – Розрахунок витрат на створення 1 га насадження сосни звичайної і берези повислої, грн

Види витрат	Сосна звичайна	Береза повисла
Садивний матеріал	617,90	-
Оплата праці	3512,51	3360,29
Єдиний соціальний внесок	1310,17	1253,39
Утримання і експлуатація устаткування	1870,01	1341,28
Загальновиробничі витрати	1827,65	1469,75
Адміністративні витрати	913,82	734,87
Всього витрат на 1 га	10052,06	8083,61

З табл. 1 видно, що витрати на створення 1 га насадження берези повислої значно менші (на 19,6%), ніж під час створення 1 га насадження сосни звичайної. Це пояснюється тим, що сіянці берези в даних умовах можна викопати з-під намету, а сіянці сосни слід вирощувати в розсаднику.

Крім цього, слід врахувати поточні витрати: догляди за насадженнями, інші лісгосподарські заходи, рубка головного користування. Приймаються схеми створення лісових культур, виходячи з вимоги максимального накопичення і збереження вуглецю в насадженнях, що виключає проведення рубок догляду до 15–20-річного віку (періоду проведення розрахунків за поглинутий вуглець) [12]. Дані про поточні витрати наведено в табл. 2.

Таблиця 2 – Розрахунок витрат на вирощування 1 га насадження сосни звичайної і берези повислої, грн

Вид робіт	Сосна звичайна	Береза повисла
Прорідження	5134,85	6461,75
Прохідна	11625,85	4147,90
Відведення лісосік під РФОЛ	707,31	648,54
Інші лісгосподарські заходи	712,14	712,38
Рубка головного користування	37233,86	12204,18
Всього витрат на 1 га	65465,67	24174,51

Враховуючи те, що період вирощування стиглого насадження сосни звичайної становить 80 років, а берези повислої – 60 років, з огляду на витрати вигіднішим є проект із заліснення березою. При цьому слід витрати зіставляти з іншими можливими вигодами проектів.

За допомогою програми формування оптимальних штучних деревостанів сосни і берези в умовах Полісся змодельовано вихід деревини за проведення рубок догляду та рубки головного користування. Відповідно до сортиментної структури цін на сортименти розраховуємо можливі надходження після реалізації деревини від рубок догляду та рубок головного користування в насадженнях сосни звичайної і берези повислої [10] (табл. 3).

Таблиця 3 – Надходження від реалізації деревини, заготовленої під час рубок догляду та рубок головного користування, грн

Вид рубки	Порода	
	сосна звичайна	береза повисла
Рубки догляду	43079	18950
Рубка головного користування	151305	51221

Визначення вигід від заліснення деградованих земель передбачає врахування приросту депонованого вуглецю. При цьому скористаємося даними досліджень Петренка М.М. [11] та Матушевич Л.М. [8] для визначення депонованого вуглецю в насадженнях сосни звичайної та берези повислої, а також прогнозованим Стенфордським форумом енергомодельовання (Weyant 2000) діапазоном рівноважної ціни від 25 до 150 доларів США за тону вуглецю [3].

Для порівняння проведемо розрахунки за трьома сценаріями:

- сценарій 1 – ціна 1 тонни CO₂ мінімальна – 25 доларів США (200 грн);
- сценарій 2 – ціна 1 тонни CO₂ максимальна – 150 доларів США (1200 грн);
- сценарій 3 – відсутність попиту на квоти на викиди парникових газів – відсутній дохід від їх реалізації.

Вигоди від інших продуктів лісу (дикоростучі плоди і ягоди, гриби, технічна і лікарська сировина тощо) не враховуємо, оскільки лісорозведення проектується на радіоактивно забрудненій території.

Під час оцінки ефективності лісгосподарських заходів, виходячи із довготривалості періоду лісовирощування, незіставності витрат і одержання від них ефекту, враховується фактор часу. При цьому в безпосередніх розрахунках приймається знижена величина нормативу приведення на рівні 0,012 для проекту із заліснення сосною звичайною та 0,017 – для заліснення деградованих земель березою повислою.

Для прийняття обґрунтованих рішень щодо ефективності інвестицій у проекти із заліснення деградованих земель сосною звичайною та березою повислою оцінимо дані проекти за наступними показниками:

- внутрішня ставка прибутку (внутрішній коефіцієнт прибутковості);
- чиста приведена вартість;
- індекс рентабельності (коефіцієнт вигода/витрати);
- період окупності.

Внутрішня ставка прибутку являє собою таку дисконтну ставку, за якої нинішня (приведена) вартість грошових потоків за проектом дорівнює нинішній вартості витрат на цей проект.

Метод визначення проекту визначення чистої приведеної вартості, на думку багатьох авторів [1, 2, 6, 9], є найбільш достовірним. Проект приймається в тому разі, якщо показник дорівнює нулю або вищий нуля.

Метод визначення індексу рентабельності інвестицій (*Profitability Index- PI*) (коефіцієнт вигода/витрати) є продовженням попереднього [9]. Визначаються два коефіцієнти:

- валовий (сукупний) коефіцієнт вигоди/витрати (*Aggregate Ratio*);
- коефіцієнт нетто вигоди/витрати (*Netted Benefit/Cost Ratio*).

Для визначення часу, протягом якого окупиться певний інвестиційний проект, обраховується дисконтований період окупності інвестицій, тобто це кількість років, необхідних для відшкодування інвестицій.

У табл. 4 зведено розраховані показники оцінювання ефективності інвестицій за двома проектами за різними сценаріями.

Таблиця 4 – Порівняльний аналіз двох інвестиційних проектів за основними показниками

Сценарій	Показники				
	чиста приведена вартість	індекс рентабельності (коефіцієнт вигода/витрати)		внутрішня норма дохідності	період окупності
		валовий коефіцієнт вигоди/витрати	коефіцієнт нетто вигоди/витрати		
Береза повисла					
1	10862,27	1,96	1,3	2,2	29,5
2	183591,50	4,38	22,7	13,6	5,9
3	-23683,58	1,48	-2,9		51,3
Сосна звичайна					
1	107678,93	2,79	10,7	3,7	26,9
2	635561,11	4,74	63,2	10,1	9,6
3	2102,49	2,39	0,2	1,0	49,4

За аналізом розрахованих показників ефективності інвестиційних проектів (табл. 4) одразу можна зробити висновок про те, що за будь-якого сценарію вигіднішим є проект із заліснення деградованих земель сосною звичайною.

За умови, що квоти на викиди парникових газів не будуть мати попит, сума дисконтованих потоків проекту заліснення березою менша нуля і відповідно не перекиє капітальних витрат, а за проекту із заліснення сосною звичайною сума дисконтованих грошових потоків перевищує початкові інвестиції на 2102,49 грн.

Економічна суть внутрішньої норми дохідності за аналізу ефективності запланованих інвестицій полягає в тому, що цей показник відображає максимально допустимий відносний рівень витрат, які можуть бути асоційовані з цим проектом [5]. Враховуючи це, ми бачимо, що інвестиційний проект із заліснення сосною звичайною має значення цього показника за всіма сценаріями більше 1.

Висновки. За результатами оцінювання ефективності інвестицій у лісове господарство за реалізації механізму Кіотського протоколу слід до уваги прийняти той проект, за яким значення показника чистої приведеної вартості є найвищим. В цьому випадку це стосується проекту із заліснення деградованих земель сосною звичайною за різних сценаріїв. При цьому показники інвестиційного проекту із заліснення березою повислою за сценарієм 3 дають змогу стверджувати про відхилення цього проекту.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Базилінська О.Я. Фінансовий аналіз: теорія та практика: Навчальний посібник / О.Я. Базилінська. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 328 с.

2. Бирман Г. Капиталовложения: Экономический анализ инвестиционных проектов: Учебник для студентов вузов: пер. с англ. / Г. Бирман, С. Шмидт [под ред. Л.П. Бельх]. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2003. – 631 с.
3. Глобальні зміни клімату: економіко-правові механізми імплементації Кіотського протоколу в Україні / В.Я. Шевчук, Н.П. Іваненко, С.Х. Кубланов [та ін.]; за ред. В.Я. Шевчука. – К.: Геопрінт, 2005. – 150 с.
4. Дюканов В.Г. Механізми Кіотського протоколу: досвід та перспективи для України / В.Г. Дюканов, О.В. Дюканова. – К.: Фенікс, 2006. – 160 с.
5. Изменения земных систем в Восточной Европе / Отв. ред. В.И. Лялько. – К., 2010. – 582 с.
6. Інвестиційний менеджмент: навчальний посібник / О.Д. Вовчак, Н.М. Рузінин, Ю.О. Самука, М.Б. Шморгай. – Л.: Видавництво Львівської комерційної академії, 2009. – 360 с.
7. Коваль Я.В. Економічна (грошова) оцінка природних ресурсів лісового фонду України (теорія, методологія, методика) / Я.В. Коваль, І.Я. Антоненко. – К.: РВПС України НАН України, 2004. – 163 с.
8. Лакида П.І. Фітомаса березових лісостанів Українського Полісся: монографія / П.І. Лакида, Л.М. Матушевич. – К.: ННЦ ІАЕ, 2006. – 228 с.
9. Майорова Т.В. Інвестиційна діяльність: підручник / Т.В. Майорова – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 472 с.
10. Нормативно-справочные материалы для таксации лесов Украины и Молдавии / А.З. Швиденко, А.А. Строчинский, Ю.Н. Савич, С.Н. Кашпор. – К.: Урожай, 1987. – 560 с.
11. Петренко М.М. Динаміка фітомаси та депонованого вуглецю в штучних насадженнях сосни Полісся України: дис. ... канд. с.-г. наук: спец. 06.03.02 / М.М. Петренко. – К.: 2002. – 170 с.
12. Савушик М.П. Рекомендації зі створення лісових насаджень на забруднених радіонуклідами колишніх сільгоспземлях Полісся для реалізації проекту Біокарбонного фонду в Україні / М.П. Савушик, М.Ю. Попков. – Режим доступу: <http://www.lesovod.org.ua/node/4817>.
13. Синякевич І.М. Економіка природокористування: навчальний посібник / І.М. Синякевич. – Львів: ІЗМН, 2000. – 402 с.
14. Туниця Ю.Ю. Екоеконіміка і ринок: подолання суперечностей / Ю.Ю. Туниця. – К.: Знання, 2006. – 314 с.
15. Экологические проблемы поглощения углекислого газа посредством лесовосстановления и лесоразведения в России: Аналитический обзор / А.С. Исаев, Г.Н. Коровин, В.И. Сухих [та ін.]. – М.: Центр экологической политики России, 1995. – 156 с.
16. Report on Environmental Impact Analysis: Agrotec Consortium. – 2006.

Анализ и оценка использования инвестиционного потенциала Центрального Полесья при реализации механизма Киотского протокола

Н.М. Гильперт

В статье приведены результаты оценки инвестиционного потенциала Центрального Полесья при реализации механизма Киотского протокола. Проведен сравнительный анализ по основным показателям двух проектов с облесением сильноэродированных и радиоактивно загрязненных земель сосной обыкновенной и березой повислой по разным сценариям развития рынка квот на выбросы парниковых газов. Оценена эффективность программных мероприятий на основе сопоставления совокупных эксплуатационных расходов и капитальных вложений с возможными поступлениями, приведенными к одинаковой размерности с учетом фактора времени.

Ключевые слова: Киотский протокол, инвестиции, эффективность лесохозяйственных мероприятий.

Надійшла 11.10.2013.

УДК. 330.378

ЗАГУРСЬКИЙ О.М., канд. екон. наук

ДННУ «Академія фінансового управління»

zagurskiy_oleg@ukr.net

ПЕРСПЕКТИВИ ІНСТИТУЦІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ ГОСПОДАРСТВ НАСЕЛЕННЯ

У статті проведено теоретико-методологічне дослідження стану розвитку господарств населення. Визначено, що поряд зі значним внеском у забезпечення населення продуктами харчування та самозайнятості сільського населення – діяльність господарств населення викликає негативні екстерналії, які пов'язані з їх неформальними інституціональними формами, що знаходяться в сфері тіньової економіки. Процес їх інституціонального оформлення, як самостійних і рівноправних суб'єктів господарювання, суттєво обмежений недосконалістю іпотечно-заставних, податкових та інших інститутів. Окреслено перспективи подальшої інституціоналізації господарств населення, які пов'язані з розвитком саморегулюючих організацій.

Ключові слова: аграрний сектор, господарства населення, інституціональний розвиток, кооперація, саморегулюючі організації.

Постановка проблеми. Господарства населення, як форму організації виробництва, можна зустріти в багатьох країнах світу. Їм, як і будь-яким іншим ринковим формам господарювання

притаманна свобода вибору, що відображається в здатності обирати оптимальний спосіб господарювання з урахуванням усіх існуючих умов і відповідно до власних уподобань. Причому суб'єктивні фактори активних учасників ринкового процесу відіграють більш вагомую роль в інституціональній зміні, ніж у власне технологічній, оскільки усвідомлення та переконання суттєвіше впливають на побудову нових моделей, що визначають із множинності вибору варіанти реалізації їх на практиці. В Україні господарства населення відіграють значну роль у забезпеченні населення країни продуктами харчування за досить високого рівня виробництва на одиницю земельної площі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми розвитку господарств населення досліджували багато фахівців. Так історичний аспект розвитку господарств населення розглядався в працях Т.О. Осташко, Г.І. Шмельова та ін. Економічні проблеми становлення та розвитку господарств населення в системі аграрних відносин досліджували Ю.М. Лопатинський, Б.Й. Пасхавер, П.Т. Саблук, О.М. Шпичак та ін. Розробці питань відносин господарств населення з іншими формами господарювання присвятили свої праці І.В. Прокопа, Л.В. Молдаван С.А. Нестеренко Л.О. Шепотько та ін. Разом з тим, незважаючи на значну кількість наукових праць, присвячених різним аспектам діяльності господарств населення, проблемам їх подальшого інституціонального розвитку приділено недостатньо уваги.

Мета і завдання дослідження – обґрунтувати теоретико-методологічний підхід до проблеми інституціонального розвитку господарств населення в аграрному секторі України.

Матеріали та методика дослідження. За теоретичну та методологічну бази дослідження взято законодавчі акти, праці вітчизняних та зарубіжних дослідників щодо проблем розвитку господарств населення. У процесі дослідження використовувались загальнонаукові методи, зокрема: наукової абстракції, узагальнення і порівняння, економіко-статистичний метод.

Результати досліджень та їх обговорення. Історичні та трудові традиції аграрного господарювання в Україні, зумовлені соціально-психологічними характеристиками, низькою мобільністю робочої сили і цілою низькою інституціональних чинників вибору, відтворили особливий тип домогосподарств сільської місцевості – господарства населення. Вони являють собою одночасно соціальну систему у формі аграрного виробництва і багатгалузевого споживчо-товарного домашнього господарства. В умовах інституціональних трансформацій економіки країни, змін організаційно-правових форм господарювання і прав власності на фактори виробництва (особливо землю) підсобне виробництво сільськогосподарської продукції стало формою виживання переважної більшості селян та й частини мешканців міст. І як зазначає російська дослідниця Л.Ф. Нугуманова, «...якщо в ринкових умовах домогосподарства традиційно розглядаються як основні споживачі товарів і послуг, то в умовах нестабільності інституціонального середовища відбулася диверсифікація діяльності домогосподарств» [7]. Соціально-економічний феномен господарств населення відобразився у вигляді самозайнятості сільського населення, спрямованої як на задоволення власних потреб в аграрній продукції, так і на фінансове забезпечення родини через реалізацію надлишків виробництва. Період розвитку господарств населення збігся зі змінами в структурі землекористування, які полягали в передачі жителям сільської місцевості значного обсягу земельних ресурсів.

На сьогодні господарства населення – це форма підприємницької діяльності громадян, яка не має статусу юридичної особи і ведеться в середньому на 1,4 га землі [2]. До них входять особисті селянські господарства, присадибні ділянки, ділянки для забудови. Цей тип має глибоке історичне коріння та існував за різних суспільно-економічних формацій. У 2011 р. в Україні нараховувалося понад 9 млн господарств цього типу, які в процесі своєї діяльності використовували 16 млн га, або 43,8% сільськогосподарських угідь і виробили 48% валової аграрної продукції [2]. Зазначимо, що в силу низького рівня механізації і відносної забезпеченості трудовими ресурсами господарства населення змушені виробляти найбільш трудомістку продукцію. Проте, незважаючи на нижчу продуктивність і відсталість вживаних технологій, господарства населення виробили в 2011 р.: 97 % загального урожаю картоплі, 84 овочів, 84 плодово-ягідної продукції, 21 зерна, 16 соняшнику, 9 цукрового буряку, 43 м'яса, 37 яєць, 79 % молока, 83 вовни і 98 % меду [10]. Окрім значного внеску у виробництво сільськогосподарської продукції, ці господарства відіграють велику роль у самозабезпеченні населення продуктами харчування, самозайнятості сільського населення, соціальної базі відтворення селянства і є стабілізуючим фактором соціаль-

ного захисту у період переходу до ринкових умов, поки на селі не розвинеться ефективніша виробнича, обслуговуюча і соціальна інфраструктури. Цим самим, вони чи не найповніше з-поміж інших суб'єктів господарювання в сільському господарстві в сучасних інституціональних умовах забезпечують виконання галузю її багатофункціональної ролі у формуванні засад сталого сільського розвитку. Проте, незважаючи на більшу економічну стійкість та ефективність, яка за оцінками фахівців зумовлена, зокрема, почуттям власника та раціональним використанням наявних ресурсів [3], процес інституціонального оформлення господарств населення як самостійних і рівноправних суб'єктів господарювання суттєво обмежений недосконалістю іпотечно-заставних, податкових та інших інститутів, а подальші їх трансформації від формальних інститутів на ринку факторів агровиробництва до неформальних обов'язково супроводжуються зростанням трансакційних витрат. Активне розповсюдження і самопідтримка неформальних інститутів, які в аграрному секторі виступають як господарства населення, утворюють своєрідну інституціональну пастку. Адже створені на основі самозайнятості, господарства населення більшою мірою знаходяться в сфері тіньової економіки, до того ж, маючи обмежений вибір власних виробничих ресурсів (кормової бази, засобів механізації та ін.), зазвичай користуються виробничими ресурсами сільськогосподарських підприємств, перекладаючи тим самим частину своїх витрат на них. Успішне функціонування особистих підсобних господарств населення пояснюється тісними зв'язками їхніх власників із сільськогосподарськими підприємствами (оскільки вони є працівниками останніх), що надають своїм працівникам об'єкти виробничої і соціальної інфраструктури, засоби виробництва, транспорт, пасовища, сіно, ветеринарне обслуговування, будівельні матеріали та ін. [6]

Разом з тим, у процесі нарощування обсягів виробництва господарства населення стикаються з рядом проблем, серед яких: відсутність захисту їх інтересів, труднощі зі збутом продукції, залежність від посередників, дефіцит кормів, складнощі з придбанням молодняка та посівного фонду, відсутність необхідних засобів виробництва, а нерідко, і неможливість їх придбання внаслідок браку коштів. За словами Л.В. Молдавана, вимог до якості й безпеки продукції не витримають, передусім, невеликі фермерські та особисті селянські господарства, що вимагає складних рішень і проведення практичної роботи у напрямі об'єднання дрібнотоварних виробників у некомерційні виробничі структури з метою зниження витрат, підвищення конкурентоспроможності продукції через організацію спільного виробництва [5]. До того ж, обмежені можливості селянина донести до влади свої проблеми і захистити власні інтереси, брати участь у формуванні й обговоренні політики регулювання аграрного ринку спонукають їх до кооперації та створення на її основі нових інституціональних утворень. Такими утвореннями можуть стати саморегульовані організації товаровиробників (СРО), за допомогою яких проблему неякісного чи недостатнього законодавства в економічних моделях багатьох розвинених країн розв'язали передачею частини повноважень у регуляторній та нормативній політиці громадськості. І хоча за світовим досвідом СРО, в основному, утворюються на фінансовому ринку (організації дилерів і т.п.), основна їх функція (встановлення та забезпечення дотримання правил) не завадить і аграрному сектору. І як зазначають Дж. Мейер та Б. Роуэнж, «...правила дозволяють учасникам організовуватися відповідно до визначеного образу дій і часто навіть вимагають від них цього» [12]. В Україні СРО можуть бути утворені у будь якій формі, що не суперечить законам, які регулюють діяльність непідприємницьких організацій. Загальними вимогами до них згідно із «Модельним законом щодо саморегульованих організацій» є:

1) об'єднання у складі СРО щонайменше двадцяти п'яти суб'єктів підприємницької діяльності, або менше сотні суб'єктів професійної діяльності певного виду, якщо федеральними законами щодо СРО, що об'єднує суб'єктів підприємницької чи професійної діяльності, встановлено інше;

2) наявність стандартів і правил підприємницької чи професійної діяльності, обов'язкових до виконання всіма членами СРО;

3) забезпечення СРО додаткової майнової відповідальності кожного її члена споживачами вироблених товарів (робіт, послуг) й іншими особами [4].

СРО аграрного сектору можуть мати звичні для сільського господарства форми: професійні спілки і асоціації сільськогосподарських товаровиробників на мезорівні господарської системи та обслуговуючі і господарські кооперативи на мікрорівні. Причому некомерційні принципи функ-

ціонування РСО (на відміну від існуючих обслуговуючих кооперативів) виключають оподаткування самих об'єднань, суб'єктами оподаткування залишаються самі члени об'єднання, майно, та земля залишається власністю членів об'єднання. Члени об'єднання практично зобов'язані брати трудову участь у його діяльності, що гарантує їм робочі місця, а участь у розподілі доходів – ефективну зайнятість; також члени об'єднань несуть солідарну відповідальність за результати діяльності об'єднання.

Основна ідея створення СРО в аграрному секторі – перекласти контрольні та наглядові функції за діяльністю суб'єктів у певній сфері аграрної діяльності товаровиробників з держави на самих учасників ринку. Їм може бути надано право розробляти стандарти ведення бізнесу та контролювати їх виконання, займатися навчанням та сертифікацією фахівців, ліцензуванням у галузях, які не потребують спеціальних державних ліцензій, забезпечувати рівний доступ до ринку, аби уникнути монополізації, брати участь у розробці законодавства. Такий підхід надасть можливість подолати проблеми, притаманні дрібнотоварним виробникам, у тому числі й ті, що породжують нееквівалентність міжгалузевих зв'язків, оскільки через високий рівень однорідності інтересів та цілей такі господарства зможуть забезпечити той рівень концентрації виробництва, на якому можлива економія ресурсів, а також захист від монополістичної поведінки партнерів із суміжних галузей [1]. Відмінність РСО від інших некомерційних організацій полягає саме в тому, що їм в обов'язки вводиться функція організації ринку «знизу», у вигляді вироблення правил, стандартів поведінки, в тому числі і етичних та норм контролю за виконанням цих правил, особливо тих, що стосуються підвищення якості товарів, робіт, послуг, забезпечення ефективної взаємодії між суб'єктами, які здійснюють певну господарську і професійну діяльність. Оскільки для кожного окремого господарства населення вироблення формальних правил процес занадто дорогий, то РСО виступає як посередник між самими господарствами, державними органами і споживачами їх продукції. Під саморегулюванням в цьому випадку розуміємо самостійну ініціативну діяльність господарств населення з інституціоналізації (розробки та установаження стандартів і правил) того або іншого виду агропідприємницької діяльності, що дає змогу виконувати відносно учасників функції регулювання (якості продукції, технологічного процесу та обсягів виробництва). А нагляд за дотриманням цих стандартів виявлення випадків шахрайства, а також визначення міри покарання за їх порушення повинні стати нормами для всіх економічних суб'єктів цієї організації. Крім того, такий вид кооперації сприятиме підвищенню ефективності сільськогосподарського виробництва завдяки оптимізації витрат товаровиробників на придбання засобів виробництва, проведення окремих технологічних операцій, здійснення маркетингових досліджень, а також збільшенню прибутку від реалізації продукції; розширенню доступу особистих селянських господарств до агросервісних послуг; удосконаленню процесу реалізації продукції, більш ефективному використанню каналів збуту, досягненню міцних позицій на ринку, адаптації до ринкових умов; створенню додаткових робочих місць у сільській місцевості, поліпшенню соціального захисту сільського населення, підвищенню рівня життя на селі [8]. Нагляд за діяльністю РСО та державне регулювання їх діяльності повинно здійснюватися в законодавчо визначеному порядку відповідно визначеним органом виконавчої влади.

Виникає питання: а чи не зменшить конкуренцію і не призведе до монополізації поява на агропродовольчих ринках РСО? Зазначимо, що РСО – це організація, яка об'єднує агентів загальними правилами та нормами (ними прийнятими і узгодженими), а не спільністю цілей та інтересів, тому у процесі своєї діяльності члени такої організації обов'язково будуть конкурувати один з одним, пропонуючи контракти, які максимізують очікувану корисність їх клієнтів [11]. Проте розвиток і закріплення в інституціональному середовищі аграрного сектору РСО потребує, в першу чергу, законодавчого забезпечення. Така законодавча ініціатива існує і в Верховній Раді України: зареєстровано Проект Закону України «Про саморегулювальні організації», в якому представлена концепція розвитку інституту саморегулювання певної господарської або професійної діяльності і зазначені основні завдання саморегулювальних організацій:

- організація взаємодії між суб'єктами у певній сфері господарської та/або професійної діяльності;
- представництво інтересів членів саморегулювальної організації перед органами державної влади та місцевого самоврядування;
- організація навчання, підвищення кваліфікації фахівців;

- забезпечення економічної конкуренції у відповідній сфері господарської та/або професійної діяльності;

- забезпечення відкритості та доступності інформації про товари, роботи, послуги та умови їх продажу, виконання [6].

Проте, на сьогодні цей проект знаходиться на стадії обговорення і коли буде законодавчо врегульований невідомо.

Висновки. Отже, господарства населення стали невід'ємною частиною аграрного виробництва. Вони органічно влилися в інституціональне середовище аграрного сектору і виконують не тільки економічну, а й значну соціальну функцію. Крім того, вони мають яскраво виражену регіональну специфіку і орієнтуються на особливості місцевого ринку, формуючи локальний попит. Разом з тим, господарства населення, як правило, знаходяться у сфері тіньової економіки і мало схильні до інституціональних перетворень. Вивести їх з тіньового обороту допоможе лише цивілізований розвиток інституціонального середовища. Одним з таких напрямків може бути утворення на базі господарств населення саморегульованих організацій, діяльність яких буде сприяти підвищенню ефективності регулювання агровиробничої діяльності, покращенню якості аграрної продукції, забезпеченню ефективної взаємодії між господарствами населення та органами державної влади. Активне формування і розвиток саморегульованих організацій, заохочення до впровадження етичних кодексів підприємців та підтримка організацій, що надають інформацію про недобросовісну діяльність, суттєво підвищить ефективність державної політики в аграрній сфері.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Виклики і шляхи агропродовольчого розвитку [Пасхавер Б.Й., Шубравська О.В., Молдаван Л.В. та ін.] ; за ред. акад. УААН Б.Й.Пасхавера ; НАН України ; Ін-т екон. та прогнозів. – К., 2009. – 432. с.
2. Державна служба статистики [Електронний ресурс] <http://www.ukrstat.gov.ua>
3. Лопатинський, Ю.М. Трансформація аграрного сектору: інституціональні засади. – Чернівці: Рута, 2006. – 344 с.
4. Міжнародний документ «Модельний закон щодо саморегульованих організацій». Постанова N 29-7 від 31 жовтня 2007 року, прийнята на двадцять дев'ятому пленарному засіданні Міжпарламентської Асамблеї держав-учасниць СНД [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon.nau.ua/doc>
5. Молдаван, Л.В. Форми господарювання в аграрному секторі України в умовах глобалізації / Л.В. Молдаван // Економіка АПК, 2010 – №1. – С. 13-17.
6. Нестеренко С.А. Конкурентоспроможність сільськогосподарських підприємств: управлінський аспект [монографія]. / С.А. Нестеренко – Київ, 2012. – 483с.
7. Нугуманова Л.Ф. Институциональная трансформация домашних хозяйств в современной экономике : автореф. дис. на соискание науч. степени доктора экон. наук: спец. 08.00.01 «Экономическая теория» / Л.Ф. Нугуманова. – Казань, 2012. – 46 с.
8. Організаційно-економічні інструменти державної аграрної політики в Україні. – К.: НІСД, 2012. – 31 с.
9. Проект Закону України «Про саморегульовані організації» [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://search.ligazakon.ua>
10. Сільське господарство України 2011. Статистичний збірник / за ред. Н.С. Власенко. – К.: Державна служба статистики України, 2012. – 386 с.
11. DeMarzo, Peter M. Contracting and enforcement with a self-regulatory organization / P. DeMarzo, M. Fishman, K. Hagerty, // Department of Economics Center for the Study of Industrial Organization (CSIO). – Northwestern University – 2000. <http://hdl.handle.net/10419/38711>
12. Meyer, John W. Institutionalized Organizations: Formal Structure as Myth and Ceremony / John W. Meyer, V. Rowan // American Journal of Sociology, Vol. 83, No. 2 (Sep., 1977), pp. 340-363

Перспективы институционального развития хозяйств населения

О.М. Загурський

В статье проведено теоретико-методологическое исследование состояния развития хозяйств населения. Определено, что наряду со значительным вкладом в обеспечение населения продуктами питания и самозанятости сельского населения – хозяйства населения в основном имеют неформальные институциональные формы и находятся в сфере теневой экономики. Процесс их институционального оформления, как самостоятельных и равноправных субъектов, существенно ограничен несовершенством залоговых, ипотечных, налоговых и других институтов. Определены перспективы дальнейшей институционализации хозяйств населения, которые связаны с развитием саморегулируемых организаций.

Ключевые слова: аграрный сектор, хозяйства населения, институциональное развитие, кооперация, саморегулируемые организации.

Надійшла 10.10.2013.

УДК 338.432:631.1

ДАНИЛЮК О.О., аспірантка

Науковий керівник – ПОЛІЩУК Н.В., д-р екон. наук

Вінницький національний аграрний університет

spiritspan@gmail.com

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ВИБОРУ СТРАТЕГІЇ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

У статті окреслено основні аспекти інноваційного розвитку сільськогосподарських підприємств. Досліджено фактори впливу на інноваційну діяльність підприємств АПК. Встановлено, що високий інноваційний потенціал підприємства, достатня кількість інноваційних ресурсів та цільове використання інвестицій є рушійною силою на шляху до інноваційного розвитку сільськогосподарських підприємств. Здійснено аналіз динаміки капітальних та прямих іноземних інвестицій у сільське господарство Вінницької області за 2007–2012 роки. Запропоновано звернутись до такого інструменту управління, як логістика із синергетичними зв'язками. Обґрунтовано необхідність застосування цієї стратегії в сучасних умовах ринкових відносин.

Ключові слова: інноваційний потенціал, інноваційні ресурси, логістика, синергія, конкурентоспроможність підприємства.

Постановка проблеми. Вітчизняний аграрний сектор України в умовах трансформування ринкового господарства та падіння національної економіки потребують впровадження інновацій. Перехід сільськогосподарських підприємств на шлях інноваційного розвитку уможливить не тільки підвищення ефективності сільського господарства та конкурентоспроможності на ринках збуту, але й стане рушійною силою на шляху розвитку вітчизняної економіки в цілому та сприятиме підвищенню загального рівня достатку українського населення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання, які стосуються формування, управління й організації інноваційних процесів на підприємствах, інноваційної моделі їх розвитку були та залишаються предметом досліджень як вітчизняних, так і зарубіжних учених. Окресленим питанням присвячені роботи вітчизняних учених, серед яких: Антонюк Л.Л., Верхоглядова Н.І., Василенко В.О., Дацій О.І., Дем'яненко М. Я., Кісіль М. І., Краснокутська Н. В., Кропивко М.Ф., Макаренко П. М., Малік М. Й., Поліщук Н.В., Саблук П.Т., Сіренко Н.М., Федулова Л.І., Чичун В. А., Шквиря Н.О., Шкворець Ю.Ф., Юшина С.О. та ін.

Серед зарубіжних дослідників, які займались вивченням питань інноваційного розвитку, можна виділити: Друкера П., Ільєнкову С., Куна Т., Менсфілда Ф., Пригожина А., Уотермана Р., Фостера Р., Фрімена К. та ін.

Незважаючи на масштабність і широту проведених зазначеними та іншими авторами досліджень інноваційних процесів та стратегій їх формувань, багато аспектів стосовно цих процесів потребують уточнень. Підлягають уточненню деякі дискусійні питання щодо інноваційного розвитку сільського господарства. До них слід віднести питання формування економічної стратегії як основи інноваційного розвитку підприємств, вибору напрямків інноваційного розвитку підприємств сільського господарства та факторів підвищення інноваційної діяльності.

Мета дослідження – обґрунтування факторів впливу на інноваційний розвиток аграрних підприємств і рекомендації щодо вибору стратегії інноваційного розвитку сільськогосподарських підприємств.

Матеріали та методика дослідження. Матеріалами дослідження слугували наукові праці вітчизняних і зарубіжних вчених щодо управління та організації інноваційних процесів на підприємствах АПК. У процесі дослідження використовувалась низка методів, серед яких: діалектичний, узагальнення, порівняння та абстрактно-логічний.

Результати досліджень та їх обговорення. Серцевиною інноваційного розвитку підприємств є розробка, впровадження та реалізація новизни, яка може бути втілена у принципово нових сучасних технологіях, випуск нових видів продукції або удосконалення вже існуючих, введення нових прогресивних управлінських або організаційних рішень, котрі стосуються інноваційної діяльності на сільськогосподарських підприємствах, тому інновація повинна мати вигляд злагодженої системи, яка ефективно працювала б на мікро- та макрорівнях процесу розвитку підприємства. На мікрорівні – це орга-

нізація трудового процесу, навчання всіх фахівців на підприємстві, які мають залучатися до інноваційної діяльності, розробка для них спеціалізованих навчальних програм, котрі допоможуть адаптуватися до змін у багатосторонньому інноваційному процесі. До цього процесу необхідно залучати відповідні навчальні організації, у тому числі університети.

На макрорівні – це створення мереж серед інноваційно-активних підприємств, розробка або закупівля прогресивних новітніх технологій, запровадження політики ресурсозбереження, створення технопарків та ін.

За результатами дослідження В. П. Гордієнко, в Україні в умовах значного потенціалу для розвитку інноваційної діяльності функціонує лише 16 технопарків, з яких 5 були створені нещодавно, а реально діє тільки 4 [1].

Слід зазначити, що за глобальним індексом інновацій Україна серед 141 країни світу станом на 2012 рік за рівнем розвитку інновацій у країні посідає 63 місце з індексом 36,1; за рівнем розвитку та впровадження технологій – 30 місце з індексом 39,2; за інвестиційним потенціалом – 88 місце з індексом 18,6; за рівнем конкурентоспроможності – 65 місце з індексом 64,2 [2]. На жаль, ці дані свідчать про те, що лівова частка наукового та ресурсного потенціалів України не використовується.

Отже, постає потреба у нарощуванні інноваційного потенціалу підприємств. Саме підвищення інноваційного потенціалу на підприємствах сільського господарства допоможе досягти стабільності у виробничій діяльності, швидкості реагування та адаптації до змін зовнішнього середовища.

Під потенціалом, як правило, мають на увазі здатність господарюючого суб'єкта найбільш ефективно реалізовувати те або інше функціональне завдання за максимального використання наявних економічних ресурсів. Відповідно до цього принципу під інноваційним потенціалом розумітимемо економічні можливості підприємства щодо ефективного залучення нових технологій у виробництво. До таких можливостей можна віднести інтелектуальні, матеріальні, фінансові, кадрові та інфраструктурні.

Від величини інноваційного потенціалу залежить вибір стратегії інноваційного розвитку підприємства [3]. Підприємства можуть обрати стратегію інноваційного розвитку, спираючись на співвідношення наявних і бажаних ресурсів. Обраною може бути і стратегія конкурентоспроможної переваги, за якої керівники вдосконалюватимуть якісні показники товарів і послуг. Існують також стратегія введення новачків (як організаційних, так і новачків, які стосуються систематичного випуску новітніх товарів і послуг), стратегія доповнення або модернізації наявної продукції (послуг) та стратегія консолідації або купівлі та ін.

Залежно від наявних інноваційних ресурсів підприємство має обирати той шлях стратегії інноваційного розвитку, який буде найсприятливішим. До інноваційних ресурсів слід віднести інформаційні, матеріально-технічні, інтелектуальні, фінансові, наукові, технологічні, просторові, кадрові та організаційні. Основу інноваційного потенціалу підприємства становлять кадрові, фінансові та матеріально-технічні складові, науково-технічні й інтелектуальні можливості підприємства [4].

Саме розвиток і поєднання усіх інноваційних ресурсів на підприємстві дасть змогу підвищити інноваційний потенціал та ефективно керувати усім процесом інноваційної діяльності на підприємстві.

Згідно із Законом України “Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні”, статтею 4 про стратегічні пріоритетні напрями інноваційної діяльності на 2011–2021 роки, технологічне оновлення та розвиток агропромислового комплексу [5] визначено як один з пріоритетів. Однак, як відзначає О. І. Янковська, оцінити ефективність впровадження нововведень у величезному масиві сільськогосподарських підприємств неможливо, оскільки інформація про інноваційну активність таких підприємств не акумулюється у формах звітності, що, в свою чергу, гальмує розвиток теорії та методології управління інноваційними процесами в сільськогосподарських підприємствах [6].

Автор М. Жибак підкреслює, що на сільських територіях нині створюється майже третина валового внутрішнього продукту України. Станом на 1 січня 2012 року на цих територіях мешкає 14,52 млн осіб, що становить 31,2% усього населення України [7]. Отже, інноваційний розвиток аграрної сфери України є чи не першочерговим завданням, яке потребує нагального вирішення.

За даними Головного управління статистики у Вінницькій області станом на 1 листопада 2010 року діючими є 2317 сільськогосподарських підприємств разом із фермерами, у 2011 році – 2354, у 2012 році – 2328 сільськогосподарських підприємств разом з фермерами [8]. Вінниччина має один із найпотужніших серед регіонів України агропромисловий комплекс.

Питома вага Вінницької області в загальнодержавному виробництві сільськогосподарської продукції у 2012 році становила 6,5 %, тобто зросла за останні три роки на 0,2 %. За обсягами виробництва сільськогосподарської продукції у 2010–2011 рр. область займала перше місце в Україні, у 2012 році – друге. За 2010–2012 рр. обсяги виробництва валової продукції сільського господарства нарощено з 12,6 до 14,5 млрд грн, тобто на 15,1 % [8].

З урахуванням значень названих вище показників, слід вказати на необхідність впровадження інновацій у сільськогосподарські підприємства, які слугуватимуть рушійним чинником для активізації їх діяльності та розвитку українського АПК в цілому. Однак, перехід більшості підприємств сільського господарства на інноваційний шлях розвитку потребує не тільки власних ресурсів, але й достатньої кількості інвестицій, зокрема державних. За даними переліку інвестиційних проектів, які реалізуються та будуть реалізовуватись в агропромисловому комплексі Вінницької області у 2013–2015 рр., 82 сільськогосподарських підприємства Вінницької області отримають інвестиції для реконструкцій, переобладнання та будівництва [8].

Динаміка капітальних інвестицій в сільське господарство Вінницької області у 2007–2012 рр. (рис. 1) показує, що найменша кількість інвестицій мала місце у 2007 році, а найбільша – у 2011 році.

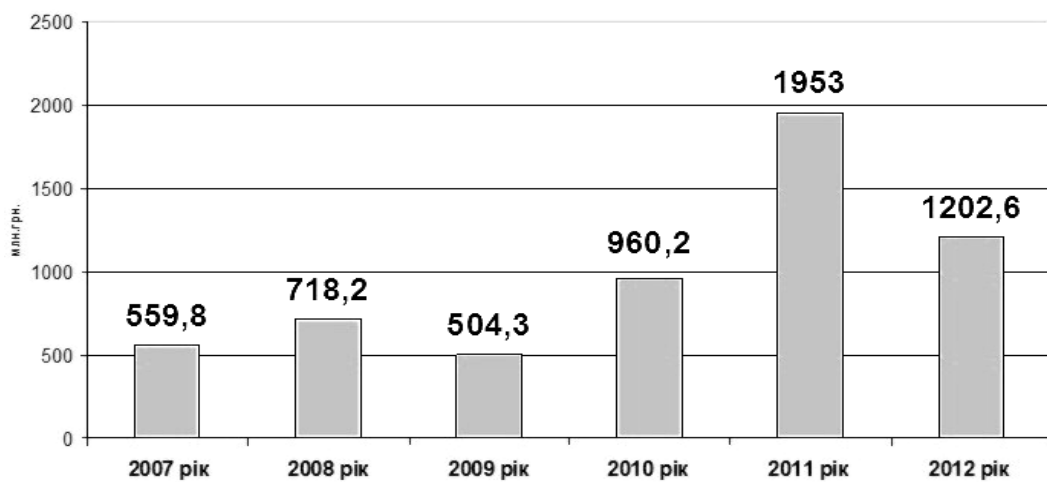

Рисунок 1. Динаміка капітальних інвестицій в сільське господарство Вінницької області
Джерело: дані Головного управління статистики по Вінницькій області.

З огляду на динаміку прямих іноземних інвестицій в сільське господарство Вінницької області (рис. 2) спостерігається тенденція впевненого збільшення їх обсягу у 2007–2012 рр.

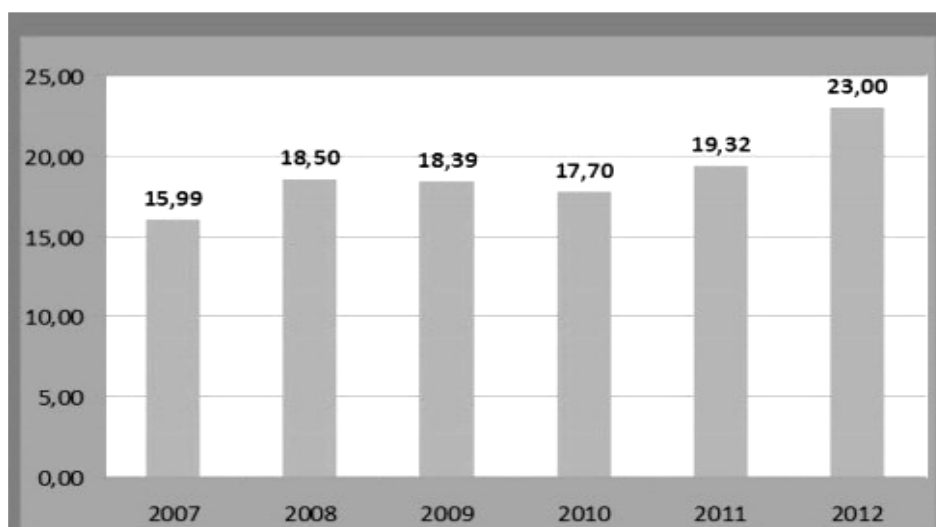

Рисунок 2. Динаміка прямих іноземних інвестицій в сільське господарство Вінницької області
Джерело: дані Головного управління статистики по Вінницькій області.

Однак, ефективна діяльність підприємств АПК потребує не тільки отримання інвестицій, а й можливостей, умов та потенціалу для їх використання. Для цього кожне сільськогосподарське підприємство має розробити чітку раціональну інвестиційну стратегію.

Значних тенденцій до покращення конкурентоспроможності аграрних підприємств за останні роки не спостерігалось, тому звернемося до такого інструменту управління, як логістика із синергетичними зв'язками.

За визначенням Сіренко І. В. та Вольнової О.М., логістика – науково-практична концепція управління потоковими процесами, що відбуваються під час проходження потоків матеріальних ресурсів та відповідної їм інформації від джерела їх виникнення до кінцевого споживання з оптимальним співвідношенням сукупних логістичних витрат та задоволення споживачів [9].

Синергія – це сумарний економічний ефект, який досягається у разі взаємодії двох або більше факторів, котрі в кінцевому результаті дають кращі результати, ніж кожний з них окремо. Власники сільськогосподарських підприємств постійно мають справу з переробкою, обробкою, переміщенням та зберіганням продукції, а також транспортуванням її до кінцевого споживача. Планування, координація й ефективна реалізація заходів щодо врахування значної кількості факторів через вибір стратегії інноваційного розвитку сільськогосподарських підприємств є невід'ємною частиною кінцевого успіху та високої конкурентоспроможності цих підприємств. За даними міжнародної статистики, логістичні витрати складають майже 20 % кінцевої вартості продукції. Таким чином, мінімізація логістичних витрат та адаптація підприємств до сучасного механізму логістики відкриває можливості отримання значної конкурентної переваги на ринку збуту. Саме ці фактори потребують включення їх у перелік основних щодо вибору стратегії інноваційного розвитку сільськогосподарських підприємств.

Успішне та беззбиткове функціонування господарських товариств, приватних сільськогосподарських підприємств, виробничих кооперативів, фермерських господарств, державних агропідприємств і підприємств інших форм власності потребує надійного, точного та швидкого логістичного сервісу, який координуватиме функціонування цих підприємств. Зокрема, транспортування має відбуватися за планом, без затримок, а продукція за перевезень – зберігатися у відповідних умовах та доставлятися без пошкоджень. Повний комплекс логістичних послуг та контроль за логістичними витратами допоможе власникам агробізнесу підвищити ефективність управління в усіх сферах виробничої діяльності підприємства.

Висновки. Підвищення конкурентоспроможності підприємств сільського господарства в сучасних умовах ринкових відносин потребує інноваційної стратегії, яка б не тільки допомагала швидко адаптуватись до змін, але й давала змогу використовувати весь потенціал підприємства, мінімізуючи при цьому витрати. Стратегія інноваційного розвитку, яку обиратимуть підприємства, впливатиме на підвищення конкурентоспроможності їх продукції, забезпечуватиме довготривалість конкурентної позиції та підвищення ефективності їх функціонування. Логістика із синергетичними зв'язками сприятиме інноваційному розвитку сільськогосподарських підприємств.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Гордієнко В. П. Інноваційний розвиток регіонів на основі технопаркової концепції / В.П. Гордієнко // Економічний простір. – 2011. – № 46. – С. 37–44.
2. The global innovation index 2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.globalinnovationindex.org>.
3. Фірсова С. М. Основні елементи інноваційного потенціалу / С. М. Фірсова, С. В. Чеботар // Економічний вісник Донбасу. – 2011. – № 3 (25). – С. 202–207.
4. Могилів Ю. М. Інноваційні ресурси, структуризація та методи оцінки інноваційного потенціалу підприємства, макро- та мікроекономічні аспекти інноваційної діяльності / Ю. М. Могилів // Прометей. – 2008. – № 2 (26). – С. 93–98.
5. Закон України про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні// Відомості верховної ради України (ВВР). – 2012. – № 19–20. – 166 с. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3715-17>.
6. Янковська О. І. Інноваційна активність приватних сільськогосподарських підприємств Житомирської області / О. І. Янковська // Матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., присвяченої 40-річчю економічного факультету [“Обліково-аналітичне та фінансове забезпечення розвитку АПК України: проблеми і перспективи”]. Житомир, 25–26 лист. 2010 р. / М-во аграрн. політ., ННЦ “Ін-т аграрн. економіки” НААНУ [та ін.]. – Житомир: Вид-во ЖНАЕУ, 2010. – С. 155–159.
7. Жибак М. Шляхи удосконалення інноваційної діяльності в сільськогосподарських підприємствах [Електронний ресурс] / М. Жибак // Тези Інтернет-конференції 20–21 вересня 2012 року. – Режим доступу: <http://www.stelmaschuk.info/archive-internet-conference/52-conferencia-20-09-2012/313-2012-09-30-13-43-29.html>.
8. Дані Головного Управління статистики України у Вінницькій області за 2007–2012 роки.

9. Вольнова О. М. Логістичний підхід до формування аграрного виробництва / О. М. Вольнова // Вісник Хмельницького національного університету. – 2010. – № 2, т. 1. – 162 с.

Актуальные вопросы выбора стратегии инновационного развития сельскохозяйственных предприятий

О.О. Данилюк

В статье представлены основные аспекты инновационного развития сельскохозяйственных предприятий. Исследованы факторы влияния на инновационную деятельность предприятий АПК. Установлено, что высокий инновационный потенциал предприятия, достаточное количество инновационных ресурсов и целевое использование инвестиций являются движущей силой на пути к инновационному развитию сельскохозяйственных предприятий. Осуществлен анализ динамики капитальных и прямых иностранных инвестиций в сельское хозяйство Винницкой области за 2007–2012 гг. Предложено обратиться к такому инструменту управления, как логистика с синергетическими связями. Обоснована необходимость применения данной стратегии в современных условиях рыночных отношений.

Ключевые слова: инновационный потенциал, инновационные ресурсы, логистика, синергия, конкурентоспособность предприятия.

Надійшла 14.10.2013.

УДК 330.3:517.5

КУЗЬКО С.О., аспірант

Науковий керівник – **ПОЛЩУК Н.В.**, д-р екон. наук

Вінницький національний аграрний університет

gorsing@meta.ua

МЕХАНІЗМ УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

У статті проаналізовано існуючі теоретико-методичні підходи до сутності й змісту дефініцій, пов'язаних із категорією “механізм управління економічною діяльністю сільськогосподарських підприємств”. Обґрунтовано, що механізм управління економічною діяльністю сільськогосподарського підприємства є комплексним поняттям. Розуміння сутності механізму сприятиме розробці взаємозалежних управлінських рішень, кожне з яких з урахуванням комплексного підходу впливатиме на загальну результативність економічної діяльності сільськогосподарських підприємств.

Ключові слова: управління, механізм, механізм управління, комплексний підхід, складові механізму.

Постановка проблеми. Трансформаційні процеси в аграрному секторі економіки передусім позначилися на управлінні економічною діяльністю сільськогосподарських підприємств, що зумовило необхідність наукового осмислення й теоретичного обґрунтування цих процесів, окреслення шляхів адаптації економічного механізму до новітніх умов, формування нового, більш ефективного механізму управління економічною діяльністю сільськогосподарських підприємств, розробки напрямів практичної їх реалізації у сучасних економіко-правових умовах. У зв'язку з цим, актуальності набувають проблеми знаходження оновленого теоретичного і методичного інструментарію, його застосування на засадах, адекватних реальній економіці. Потребує уточнення аналіз сучасних підходів до розуміння термінів “економічна система”, “механізм” і “економічний механізм” з урахуванням сучасних вимог та комплексного аспекту.

Кожне підприємство, у тому числі сільськогосподарське, ґрунтується на певному механізмі управління на всіх рівнях господарювання, в усіх своїх функціональних блоках незалежно від виду діяльності. Ефективний механізм управління економічною діяльністю сільськогосподарського підприємства сприяє зменшенню виробничих витрат і зростанню прибутків від діяльності цього підприємства. Зазначене потребує відповідного ефективного використання ресурсів підприємства. Отже, завданням дослідження є аналіз існуючих теоретико-методичних підходів щодо сутності й змісту категорій, пов'язаних із категорією “механізм управління економічною діяльністю сільськогосподарських підприємств” і доведення необхідності комплексного підходу до зазначеного механізму.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Причини неефективного управління сільськогосподарським підприємством у сучасних конкурентних умовах полягають у недостатньому розумінні сутності економічного механізму управлінської діяльності, що призводить до неналежного

виконання як основних, так і специфічних функцій управління (планування, організації, координації, регулювання, контролю розвитку підприємства, інституційної спроможності, нормування, інформаційного та комунікаційного забезпечення тощо), а також до неефективного використання методів управління.

Пошуки шляхів прискореного розвитку економіки України органічно поєднані з розробкою й застосуванням фундаментальних принципів та методів управління. На думку спеціалістів, сільське господарство, виконуючи важливу роль у ринковій економіці, котра пов'язана із продовольчою безпекою держави, на сьогодні потребує більшої уваги щодо вирішення проблем із формування ефективного механізму управління економічною діяльністю [1].

Дослідженню зазначених проблем присвячені роботи вчених-економістів: В. Г. Андрійчука, І. О. Бланка, Ж. М. Балабанюк, В. О. Василенка, В. М. Геєця, А. Г. Мазура, С. В. Мочерного, Н. Р. Нижник, О. О. Орлова, Н. В. Поліщук, О. В. Скидана та ін. У науковій літературі з управління значне місце посідають дослідження та аналіз категорій механізму управління. Проте, незважаючи на значну кількість наукових робіт з окресленої проблематики, залишаються недостатньо розкритими питання щодо обґрунтування концепції формування ефективного економічного механізму управління на підприємствах АПК. У контексті сучасної економічної та управлінської парадигми потребують уточнення методичні підходи до вдосконалення механізму управління економічною діяльністю сільськогосподарських підприємств і розробки напрямів практичної їх реалізації у сучасних економіко-правових умовах [2].

Більшість дослідників розглядають окремо економічні, організаційні та інші аспекти процесу управління, що само по собі є достатньо важливим. Проте, не менш важливим є комплексне вирішення проблем управління. Окрім цього, особливості функціонування сільськогосподарських підприємств потребують застосування не тільки загальних принципів і методів управління. За дослідження функціонування цих підприємств слід враховувати фактори випадковості і невизначеності, які пов'язані із вказаними особливостями.

Метою дослідження є узагальнення підходів до визначення категорії “механізм управління економічною діяльністю сільськогосподарських підприємств” та виділення його специфіки в аграрному секторі для обґрунтування надалі системи взаємопов'язаних показників і критеріїв результативності зазначеної діяльності.

Матеріали та методика дослідження. Теоретичною та методологічною базою дослідження слугували праці зарубіжних та вітчизняних науковців щодо питань, пов'язаних із категоріями “економічна система”, “механізм”, “економічний механізм”. У процесі дослідження використовувались такі наукові методи, як діалектичний, абстрактно-логічний, графічний, узагальнення та порівняння, метод структурного аналізу.

Результати досліджень та їх обговорення. Чітке усвідомлення й врахування усіх складових економічного механізму сприяє відстеженню основних трендів розвитку сільськогосподарських підприємств з метою підвищення точності прогнозування цього розвитку і окреслення чинників впливу на зазначений розвиток, сприяє підвищенню якості компаративного (порівняльного) аналізу.

Наразі вельми суттєвими є знаходження дієвого методологічного інструментарію оцінювання економічної діяльності сільськогосподарських підприємств із побудовою та застосуванням адекватних механізмів ефективного управління нею. Такий інструментарій має сприяти встановленню відповідних взаємозв'язків між механізмом управління і функціями, характеризуючи ключові елементи системи, якою є сільськогосподарське підприємство [2]. Він також сприятиме зниженню інформаційної асиметрії, розширенню транспарентності (прозорості) інформації, покращенню організаційно-методичного та інформаційно-аналітичного забезпечення економічної діяльності підприємств, слугуватиме певною інформаційною платформою ухвалення управлінських заходів щодо покращення цієї діяльності.

Управлінському механізму в економічній діяльності, на думку Балабанюк Ж.М., належить найважливіше місце, оскільки саме через механізм управління приводяться в дію і реалізуються інші механізми організації; зростає актуальність розуміння сутності поняття механізму управління та показників його оцінювання. Через застосування різноманітних механізмів підприємства реалізуються функції управління економічною діяльністю, тобто відбувається процес управління підприємством [3].

Зазначимо, що поняття “механізм” є одним із базових елементів в ієрархії економічних категорій. Воно було запозичене економістами з механіки і в загальному випадку означає систему ланок, які перетворюють рух одних із них на необхідний рух інших, причому існують вхідна і вихідна ланки. Механізм управління є складною управлінською категорією. Аналіз літературних джерел стосовно цього терміна вказує на неоднозначне трактування його різними авторами, що певною мірою ускладнює його універсальне застосування.

В економічній науці поняття “механізм” вживається у переносному значенні і означає “внутрішню будову, систему чого-небудь” і на сьогодні має такі тлумачення:

- пристрій, прилад, що здійснює ряд механічних операцій;
- сукупність процесів, прийомів, методів, підходів; здійснення певних дій задля досягнення мети [4].

Механізм управління – спосіб організації управління суспільним виробництвом із притаманними йому формами, методами, засобами, які відповідають кожній історичній епосі та соціально-економічному устрою [4].

Механізм управління – це категорія управління, котра містить цілі управління, елементи об’єкта та їх зв’язки, на які здійснюється вплив, дії в інтересах досягнення цілей, методи впливу, матеріальні і фінансові ресурси управління, соціальний та організаційний потенціали [5].

Категорія “механізм” у “Короткому економічному словнику” визначена як послідовність стадій, процесів, які визначають собою які-небудь дії, явища; система, пристрій, що визначає порядок будь-якого виду діяльності [6].

Французький вчений Анрі Кульман наголошував на існуванні величезної кількості механізмів, які на його думку, являють собою систему елементів (цілей, функцій, методів, організаційної структури і суб’єктів) та об’єктів управління, в яких відбувається цілеспрямоване перетворення впливу елементів управління на необхідний стан, або реакцію об’єктів управління, що має вхідні посилення і результуючу реакцію [7].

Дослідження системи дозволяє виявити окремі її елементи, їх властивості і взаємозв’язки, котрі виникають між елементами системи. Грунтуючись на цьому базовому посиленні, французький дослідник Кульман А. підкреслював, що механізм можна визначити як необхідний взаємозв’язок, котрий виникає між різними економічними явищами. Механізм окреслює певну послідовність економічних явищ: його складовими елементами є не тільки вхідне і вихідне явища, а й процеси, що відбуваються між ними. Дослідник також зауважував, що механізми – це системи взаємозв’язків економічних явищ, які виникають за певних умов під впливом початкового імпульсу [7].

Біловодська О.А. і Мельник Ю.А. у своїй роботі “Механізм маркетингового антикризового управління” наводять таку структуру механізму управління: суб’єкт управління, об’єкт управління, цілі управління, критерії управління, елементи об’єкта управління, ресурси управління, методи управління [8], яка, на нашу думку, має бути доповнена такими елементами механізму, як функції та принципи управління.

Цієї ж думки притримується автор Василенко В. О. Він вважає, що механізм управління містить мету і завдання, принципи, закони і закономірності, функції і методи управління. Процес управління являє собою систему комунікацій, технологію управління (розробку і реалізацію управлінських рішень), представництво, інформаційне забезпечення. Структура управління, в свою чергу, містить функціональну й організаційну структури, схему організаційних відносин, конкретні схеми взаємодій вищих органів управління і структуру персоналу. Техніка управління, на думку цього автора, містить комп’ютерну й організаційну техніку, офісні меблі, мережі зв’язку (внутрішні чи зовнішні), систему документообігу. У свою чергу, методологія і процес управління формують управлінську діяльність, а структура і техніка управління – механізм управління [9].

Ми погоджуємось із думкою Балабанюк Ж. М., що базовими елементами управління є система, процеси, управлінські рішення й персонал, які у разі взаємодії і взаємозалежного впливу забезпечують реалізацію поставленої цілі та завдань організації. На нашу думку, серед вказаних елементів слід враховувати також інші ресурси, окрім персоналу, зокрема, матеріальні, фінансові та інформаційні.

Окрім цього, Балабанюк Ж. М. стверджує, що “механізм управління являє собою сукупність таких елементів, як організаційні форми і структури управління, методи і важелі впливу, що за-

безпечують ефективну реалізацію характерних для виробництва цілей і найбільш повно на цьому етапі задовольняють суспільні, колективні та індивідуальні інтереси і потреби". Автор також наводить декілька визначень механізму управління:

– механізм управління – сукупність органів, засобів і способів (методів, прийомів, технологій) взаємодії між двома підсистемами організації – керуючої та керованої;

– механізм управління – сукупність цілей, функцій, принципів та методів, взаємодія яких забезпечує ефективне функціонування організації [3].

Вважаємо, що формування та вибір цілей є початковим пунктом управління. Саме тому механізм управління відрізняється від інших механізмів (технічних та біологічних) тим, що вплив суб'єкта управління на об'єкт відбувається, насамперед, через визначення мети діяльності. На нашу думку, це не суперечить такій властивості систем, як наявність цілеспрямованості.

Різні автори включають до складу механізму різні елементи [3, 7, 5, 9], але в цілому склад цих елементів збігається.

Під механізмом управління сільськогосподарським підприємством з урахуванням особливостей функціонування цього підприємства ми розумітимемо сукупність цілей, завдань, функцій, принципів, методів, засобів, прийомів, чинників, технологій, ресурсів, типів і результатів управління (рис. 1).

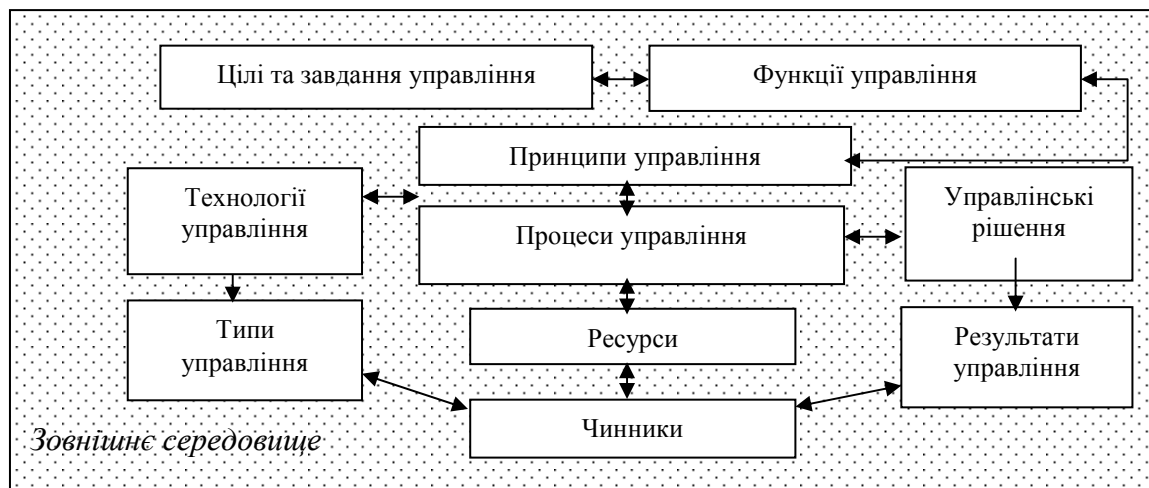

Рисунок. Концептуальний механізм управління сільськогосподарським підприємством

Джерело: узагальнено автором.

Механізм реалізує управлінські рішення, виконуючи певні функції через процеси управління в межах типів управління за певними технологіями завдяки наявним ресурсам. Результати управління з урахуванням чинників впливу на них є складовою цього механізму.

Механізм управління сприяє здійсненню ефективного впливу керуючої системи на керовану. Функціонування механізму управління економічною діяльністю сільськогосподарських підприємств має базуватись на комплексному підході. Функціональними модулями (блоками) мають бути такі:

- *виробничий* (виробництво продукції рослинництва і продукції тваринництва тощо);
- *організаційний* (об'єкти, суб'єкти, цілі, завдання, функції, методи управління, типи, чинники, результати управління);
- *мотиваційний* (сукупність командно-адміністративних та соціально-економічних стимулів, які спонукають працівників до результативної роботи);
- *економічний* (державне управління, управління банківською, грошово-валютною, інвестиційною, інноваційною, кредитною, податковою, страховою діяльністю тощо);
- *правовий* (закони і постанови Верховної Ради України, укази Президента, постанови і розпорядження Кабінету Міністрів України, методичні рекомендації, інструкції тощо);
- *природо-біологічний* (клімат, зонування, екологія, біологічні механізми рослин і тварин тощо);
- *політичний* (формування економічної, соціальної, фінансової, промислової та ін. політики);
- *інформаційний* (збирання, зберігання, обробка, обмін інформацією тощо);
- *логістичний* та ін.

Комплексний підхід до функціонування сільськогосподарського підприємства передбачає розглядання його як комплексного явища у тісному взаємозв'язку всіх блоків механізму управління у сфері виробництва, реалізації та споживання продукції. Такий підхід сприятиме підвищенню результативності функціонування сільськогосподарських підприємств.

Висновки. Механізм управління економічною діяльністю сільськогосподарського підприємства є комплексним поняттям. Розуміння його сутності сприятиме розробці взаємозалежних управлінських рішень, кожне з яких здійснюватиме свій внесок у загальну результативність діяльності підприємства. Зазначене вимагає подальшого удосконалення теоретичних та практичних засад щодо інструментарію управління економічною діяльністю сільськогосподарських підприємств. Це дозволить із позицій комплексного підходу здійснювати подальше удосконалювання механізму управління економічною діяльністю і спрямовувати його на розвиток сільськогосподарських підприємств як складних, динамічних, керованих соціально-економічних систем з метою їх результативного функціонування.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Андрійчук В. Г. Економіка аграрних підприємств / В. Г. Андрійчук. – Вид. 2-ге, [перероб. та доп.]. – К.: Вид-во КНЕУ, 2002. – 624 с.
2. Поліщук Н. В. Функціонування економічних систем: моделі складових результативності: [моногр.] / Н. В. Поліщук. – Вінниця: Видавничий центр Вінницького національного аграрного університету, 2010. – 320 с.
3. Механізм управління організацією: сутність поняття та пропозиції щодо оцінки його ефективності [Електронний ресурс] / Ж. М. Балабанюк. – Режим доступу: <http://mev-hnu.at.ua>.
4. Гончаров С.М.Тлумачний словник економіста / С. М. Гончаров, Н. Б. Кушнір./ За ред. проф. С. М. Гончарова. – Рівне: НУВГП, 2008. – 264 с.
5. Класифікація механізмів державного управління [Електронний ресурс] / О. Федорчак // “Демократичне врядування”: науковий вісник. – 2008. – Вип. 1. – Режим доступу до журн. : http://www.nbu.gov.ua/e-journals/DeVr/2008-01/O_Fedorchak.pdf.
6. Большой экономический словарь / [под ред. А. Н. Азрилияна]. – 5-е изд. доп. и перераб. – М.: Институт новой экономики, 2002. – 1280 с.
7. Кульман А. Экономические механизмы / А. Кульман; под общ. ред. Н. И. Хрустальной; пер. с франц. – М.: Прогресс; Универс, 1993. – 192 с.
8. Біловодська О. А. Механізм маркетингового антикризового управління підприємством / О. А. Біловодська, Ю. М. Мельник // Вісник Хмельницького нац. ун-ту. – 2010. – № 6, Т. 4. – С. 105–108.
9. Василенко В.О. Антикризове управління підприємством: Навч. посібник / В. О. Василенко. – Київ: Центр навчальної літератури, 2005. – 504 с.

Механизм управления экономической деятельностью сельскохозяйственных предприятий

С.О. Кузько

В статье проанализированы существующие теоретико-методические подходы к сущности и содержанию дефиниций, связанных с категорией "механизм управления экономической деятельностью сельскохозяйственных предприятий". Обосновано, что механизм управления экономической деятельностью сельскохозяйственного предприятия является комплексным понятием. Понимание сущности механизма способствует разработке взаимосвязанных управленческих решений, каждое из которых с учетом комплексного подхода влияет на общую результативность экономической деятельности сельскохозяйственных предприятий.

Ключевые слова: управление, механизм, механизм управления, комплексный подход, составляющие механизма.

Надійшла 11.10.2013.

УДК 631.3 : 519.233.5

НЕПОЧАТЕНКО А.В., здобувач

НЕПОЧАТЕНКО В.А., д-р фіз.-мат. наук

Білоцерківський національний аграрний університет

vnepochatenko@gmail.com

ЕКОНОМІКО-МАТЕМАТИЧНЕ МОДЕЛЮВАННЯ ВЕЛИЧИНИ ВИТРАТ ПІД ЧАС ЗБОРУ ВРОЖАЮ ЗАЛЕЖНО ВІД ПОТУЖНОСТІ ДВИГУНА ЗЕРНОЗБИРАЛЬНОГО КОМБАЙНУ

У статті проведено регресійний аналіз залежності пропускну здатності, питомої витрати палива, ціни від потужності двигуна зернозбирального комбайну і визначена оптимальна потужність, яка відповідає мінімальним затратам під час зби-

рання врожаю зернових для узагальнених комбайнів виробництва країн СНД і ЄС та США. Встановлено, що ціна збору однієї тонни зерна за номінального сезонного навантаження в 1,7 раза менша для комбайнів виробництва країн СНД. Використання зернозбиральних комбайнів виробництва ЄС та США доцільне у разі значних сезонних навантажень.

Ключові слова: машинно-тракторний парк, потужність двигуна зернозбирального комбайну, витрати на збір однієї тонни зерна.

Постановка проблеми. В Україні на ринку сільськогосподарської техніки широко представлені різноманітні моделі іноземних та вітчизняних виробників сучасної агротехніки. Постає питання: яка нова сільськогосподарська техніка має найбільшу економічну ефективність у наших умовах господарювання? В зв'язку з цим, в роботі на прикладі зернозбиральних комбайнів виробництва країн СНД і ЄС та США зроблено економіко-математичне моделювання залежності вартості збирання тонни зерна від потужності двигуна.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Питання, пов'язані з технічним забезпеченням сільськогосподарських товаровиробників у сучасних умовах господарювання, знаходять своє відображення в наукових працях таких відомих вітчизняних та зарубіжних вчених: Я.К. Білоусько, В.Г. Більський, А.В. Блоха, Д. Г. Войтюк, В.І. Кравчук, С. Ломакін, Г.М. Підлісецький, П.Т. Саблук, В.П. Ситник, В.Л. Товстопят, В.С. Шебанін та інші. Проте питання, які зернозбиральні комбайни є найбільш ефективними в умовах України, залишається дискусійним і потребує подальшого дослідження.

Мета дослідження – визначення залежності витрат під час збору врожаю від потужності двигунів зернозбиральних комбайнів виробництва країн СНД і ЄС та США.

Матеріал і методика досліджень. У роботі використані результати тестувань зернозбиральних комбайнів виробництва країн СНД і ЄС та США, а також наукові праці вітчизняних та зарубіжних вчених в галузі технічного забезпечення сільського господарства. Методи дослідження – аналітичний, регресійний, абстрактно-логічний. Параметри криволінійних регресій визначались за методом найменших квадратів, перетворюючи їх в лінійні рівняння (логарифмуванням рівняння регресії і відповідною заміною змінних) [1, 2]. Параметр K_1 кривої Гомперца визначався чисельним методом, який відповідав мінімуму суми квадратів відхилень статистичних значень від відповідних регресійних.

Результати досліджень та їх обговорення. В ході проведених досліджень прямі витрати на збирання зерна (B_0) визначалися за формулою:

$$B_0 = B_n + B_e + B_p + B_3, \quad (1)$$

де B_n – витрати пального комбайном під час збирання зерна; B_e – відрахування на відновлення техніки;

B_p – витрати на поточний та капітальний ремонти; B_3 – витрати на заробітну плату механізаторам.

Витрати на пальне визначаємо наступним чином:

$$B_n = Q_3 \cdot K_n \cdot C_p, \quad (2)$$

де Q_3 – загальний намотот зерна комбайном за період жнив у тоннах; K_n – витрата палива на тонну зібраного зерна; C_p – середня ціна пального з урахуванням ПДВ.

Витрати на відновлення техніки (B_B), поточний (B_{pn}) і капітальний (B_{pk}) ремонти пропорційні ціні зернозбирального комбайну (C_K) [3]:

$$B_B = 0,15 \cdot C_K, \quad B_p = B_{pn} + B_{pk} = 0,065 \cdot C_K + 0,035 \cdot C_K. \quad (3)$$

Витрати на заробітну плату (B_3) пропорційні кількості відпрацьованих механізатором годин за період жнив [3]:

$$B_3 = Z_n \cdot t_{p3}, \quad (4)$$

де Z_n – величина оплати однієї години роботи механізатора під час жнив;

t_{p3} – річне завантаження комбайну.

Вартість однієї тонни під час збирання зерна дорівнює відношенню загальних витрат (B_0) до загальної маси зерна, зібраної комбайном за період жнив:

$$P_e = B_0 / Q_3. \quad (5)$$

Маса зібраного за період жнив комбайном зерна (Q_3) пропорційна продуктивності (Π_K) і річному навантаженню (t_{p3}) комбайна:

$$Q_3 = \Pi_k \cdot t_{p3}. \quad (6)$$

Номінальна продуктивність комбайна (Π_k) пропорційна його пропускній здатності (Π_3), яка зумовлена технічними параметрами комбайну. Коефіцієнт пропорційності (K_n) залежить від вологості, співвідношення мас зерна і соломи, врожайності, засміченості посівів. Згідно з [4], стандартні умови збирання зерна в Україні та країнах СНД характеризуються наступними показниками: вологість 14-16%, співвідношення мас зерна і соломи 1:1,5, коефіцієнту соломистості 0,6, маси 1000 зерен 40 г, врожайність 40 ц/га, засміченість посіву не більше 5%, втрати зерна 1,1%, для яких $K_n = 1,44$, тому номінальна продуктивність визначалась за формулою:

$$\Pi_k = K_n \cdot \Pi_3 = 1,44 \cdot \Pi_3. \quad (7)$$

Згідно із технічними параметрами зернозбиральних комбайнів [4-9] виробництва країн СНД (Славутич КЗСР-9м, КЗС-9м, Скіф-230, СК-5, СК-6; СК-10Н, Дон-1200, 1500, 2600; Вектор, Acros-530), КЗС-7, КЗС-8, КЗС-10, GS07, GS14, GS16), Енисей-950, 960, 1200, Лида-1300, 1600) нами встановлено, що залежність відношення потужності двигуна до пропускної здатності від потужності цих комбайнів добре апроксимується криволінійною регресією Гомперца, а пропускна здатність (Π_3), з урахуванням (7), відношенням потужності (N) до кривої Гомперца (рис.1):

$$\Pi_3(N) = \frac{N}{K_1} \cdot e^{b \cdot e^{a \cdot N}}, \quad (8)$$

де $K_1 \cdot e^{-b \cdot e^{a \cdot N}}$ – крива Гомперца;

$$K_1 = 33,5; a = -2,616 \cdot 10^{-3}; b = 0,396.$$

З аналізу технічних параметрів цих комбайнів нами встановлено, що кількість палива (кг), необхідного для збирання однієї тонни зерна, зростає зі збільшенням потужності двигуна для всіх марок комбайнів (рис. 2). Статистичні результати апроксимуються степеневою регресією:

$$K_n(N) = a1 \cdot N^{b1}, \quad (9)$$

де $a1 = 0,092; b1 = 0,682$.

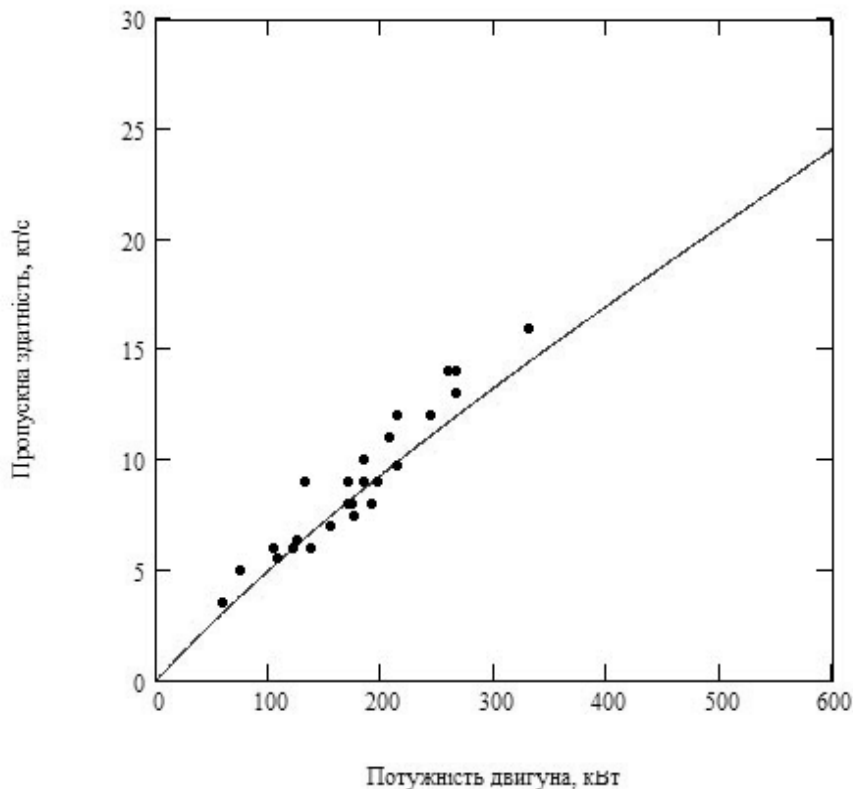

Рис. 1. Залежність пропускної здатності від потужності двигуна для зернозбиральних комбайнів виробництва країн СНД.

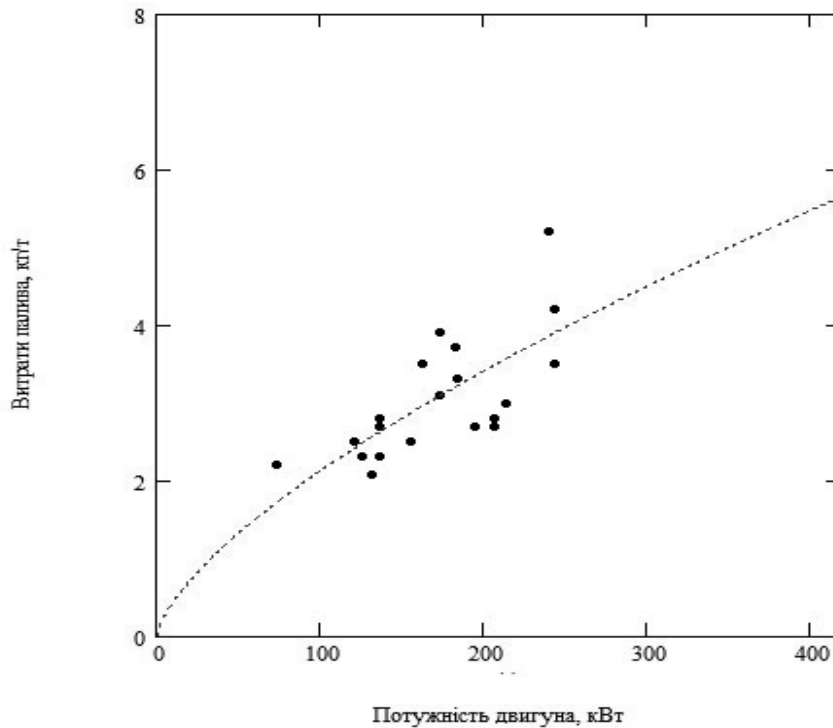

Рис. 2. Залежність витрати палива від потужності двигуна для зернозбиральних комбайнів виробництва країн СНД.

Ціна зернозбирального комбайну суттєво збільшується з ростом потужності двигуна [10-11]. Нами встановлено, що розподіл цін зернозбиральних комбайнів виробництва країн СНД залежно від величини потужності двигуна ($C_k(N)$) добре апроксимується степеневою регресією (рис.3):

$$C_k(N) = b_2 \cdot N^{b_3}, \quad (10)$$

де $b_2 = 2457,2$; $b_3 = 0,771$.

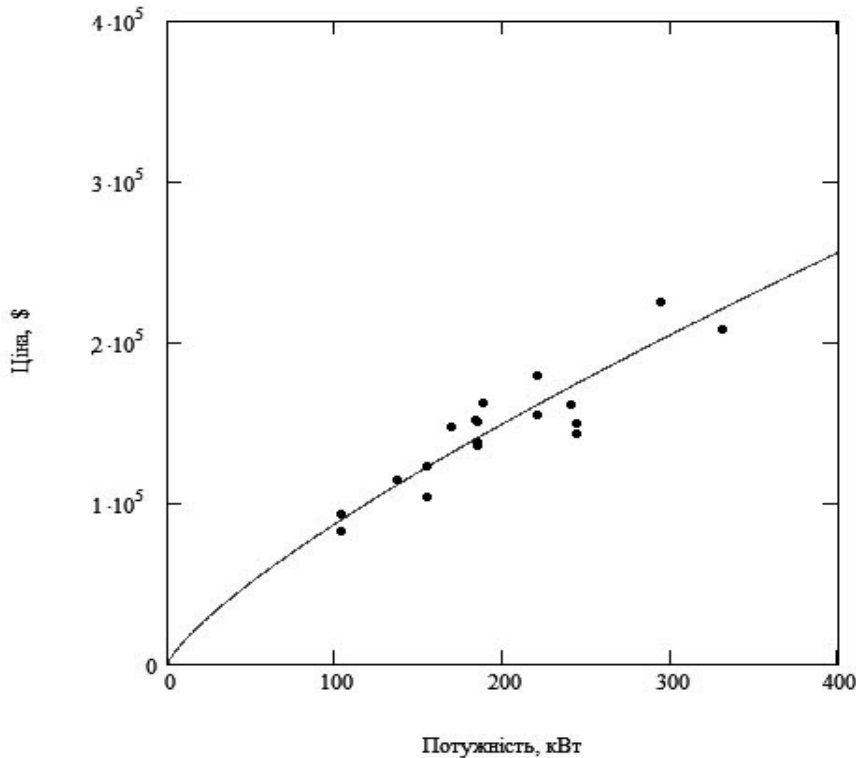

Рис. 3. Залежність ціни зернозбиральних комбайнів виробництва країн СНД від потужності двигуна.

Враховуючи ціну дизельного пального (7200 грн/т), оплату роботи механізаторів (20 грн/ч), номінальне річне навантаження (170 год) і курс долара НБУ (7,99), з (5) і криволінійних регресій (8)-(10) нами отримано, що вартість збору однієї тонни зерна врожаю мінімальна за потужності двигуна ~ 175 кВт (рис. 4). Це означає, що потужності комбайнів "Дон-1500", "Славутич", "Скіф" є близькими до оптимального значення. Для потужностей більше 175 кВт вартість збору 1т зерна поступово збільшується, тому що вираш за рахунок збільшення пропускної здатності перекривається збільшенням витрат на паливно-мастильні матеріали, поточний і капітальний ремонти та амортизаційними витратами на відтворення техніки.

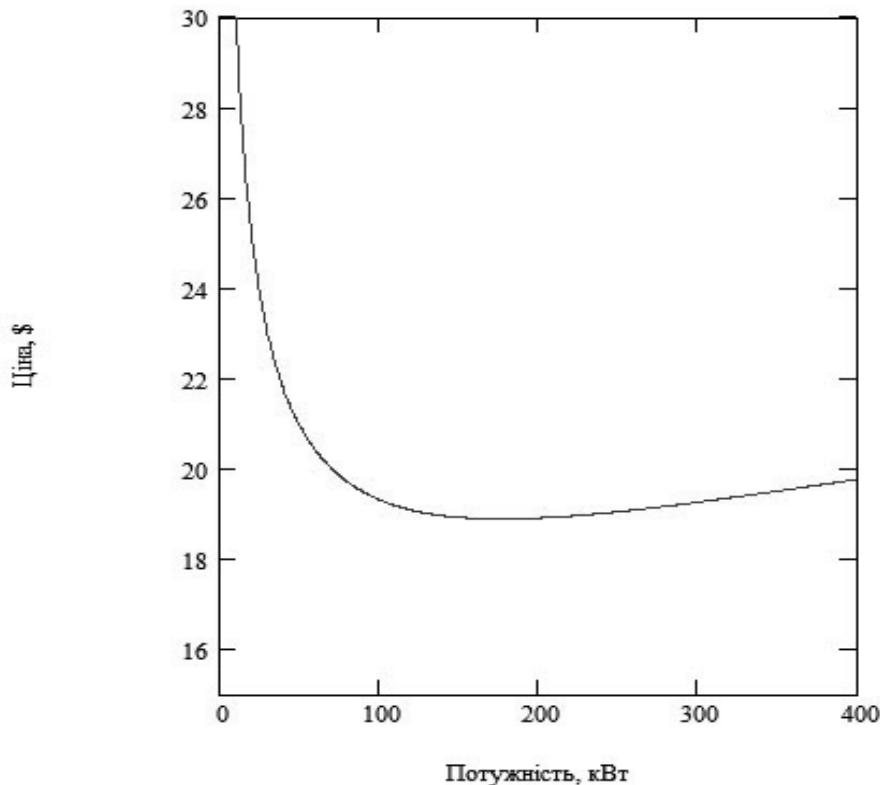

Рис. 4. Залежність ціни збирання однієї тонни зерна від потужності двигуна для зернозбиральних комбайнів виробництва країн СНД.

З аналогічних досліджень визначення залежності вартості збору однієї тонни зерна від потужності двигуна зернозбиральних комбайнів виробництва фірм Claas Lexion, Case IH-New Holland, John Deere, Sampo Rosenlew нами встановлено, що вартість збору однієї тонни зерна для цих комбайнів мінімальна за потужності двигуна ~140 кВт (рис. 5). Причому, вартість збору однієї тонни зерна за номінального сезонного навантаження 170 год і потужності двигуна 150 кВт, зібраного узагальненим комбайном виробництва країн СНД, в 1,73 раза менша порівняно з узагальненим комбайном виробництва країн ЄС і США. Отримані результати добре узгоджуються з висновками [12] (витрати на збирання однієї тонни зерна комбайнами John Deere-9500, Massey Ferguson, Claas Dominator порівняно з комбайнами КЗС-9-1 і КЗС-1580 більше відповідно у 2,43, 2,27, 2,2 разів). За збільшення сезонного навантаження на зернозбиральний комбайн витрати на збирання врожаю суттєво зменшуються як для комбайнів виробництва країн СНД, так і ЄС та США, причому у останніх сильніше (рис. 6).

Висновки. Таким чином, відповідно до розвитку АПК України, більш рентабельними у використанні є комбайни виробництва країн СНД середньої потужності: "Скіф", "Славутич", "Дон-1500", "Палесе". Використання зернозбиральних комбайнів виробництва країн ЄС і США є рентабельним лише за умови їх максимального завантаження упродовж всього періоду жнив у великих за розміром площ зернових сільськогосподарських підприємств, а також машинно-тракторними станціями.

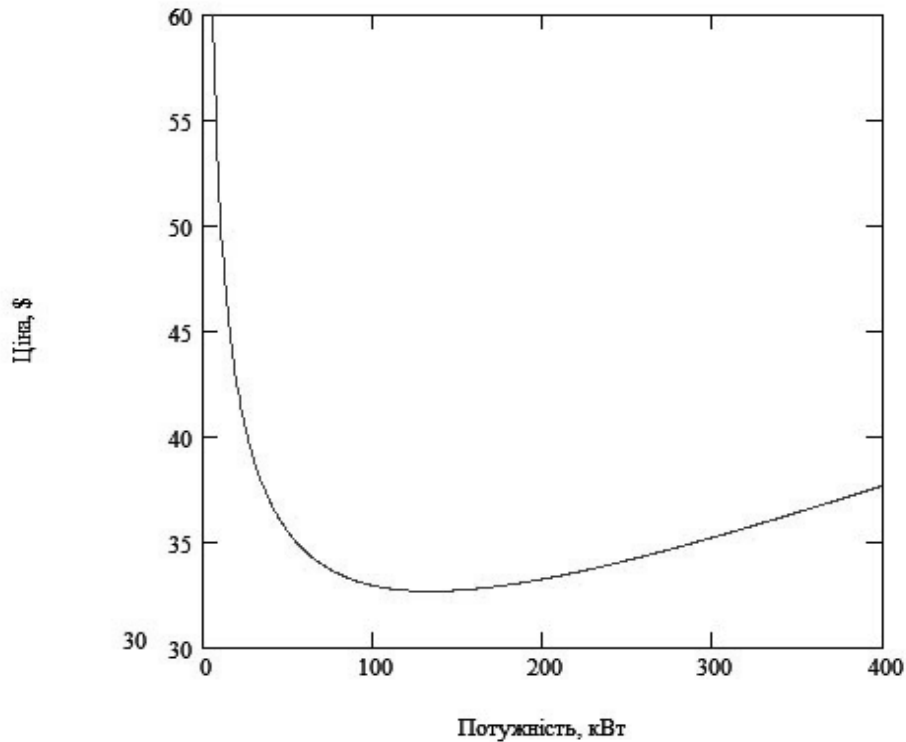

Рис. 5. Залежність ціни однієї тонни зерна від потужності двигуна для зернозбиральних комбайнів виробництва країн ЄС і США.

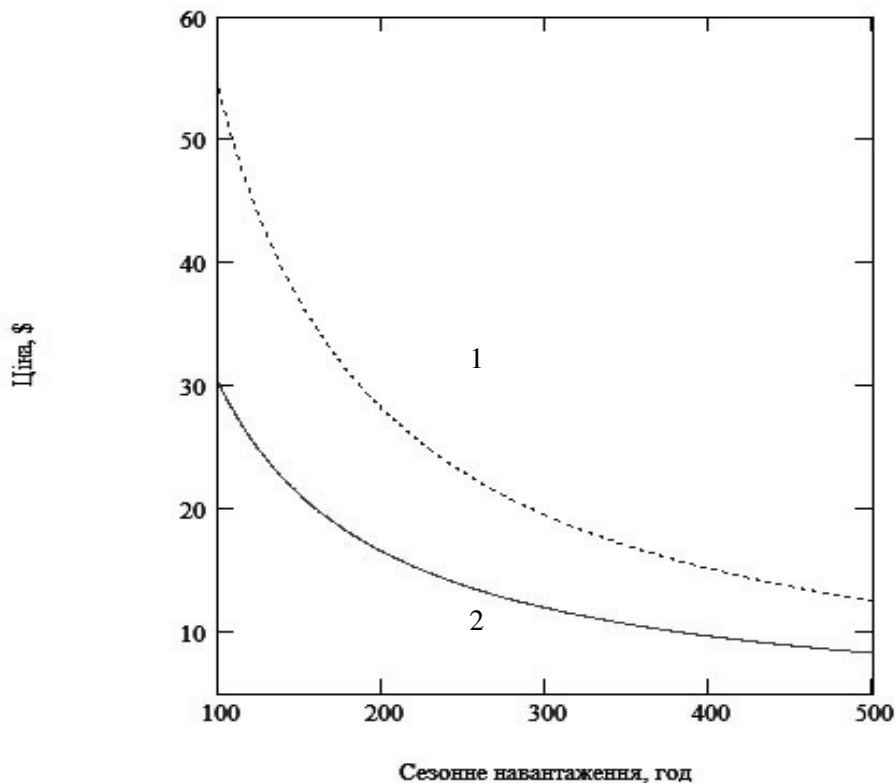

Рис. 6. Залежність ціни однієї тонни зерна від сезонної наробітки узагальненого комбайна потужністю 150 кВт виробництва країн ЄС і США (1) та СНД (2).

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Драйпер Н. Прикладной регрессионный анализ / Н. Драйпер, Т. Смит. – М.: Диалектика, 2007. – 912 с.
2. Наконечний С.І. Економетрія: підручник. / С.І. Наконечний, Т.О. Терещенко, Т.П. Романюк – Вид. 2-ге, допов. та перероб. – К.: КНЕУ, 2000. – 296 с.

3. Бондаренко М.Г. Комплектування і використання машинно-тракторного парку в рослинництві / М.Г. Бондаренко, В.А. Демещук. – К.: Вища школа, 1995. – 237 с.
4. Машини для збирання зернових та технічних культур.: Посібник / за ред. В.І. Кравчука, Ю.Ф. Мельника. – К.: Дослідницьке УкрНДПВТ, 2009. – 296 с.
5. Ломакин С. Зерноуборочные комбайны: потребности покупателей, предложения производителей / С. Ломакин // Аграрное обозрение. – 2010. – №3(19). – С. 8–20.
6. Русанов А.И. Зерноуборочные комбайны и их пропускная способность / А.И Русанов // Тракторы и сельскохозяйственные машины. –1998. – №11. – С. 28–31.
7. Основні агротехнічні показники комбайна зернозбирального самохідного КЗС-12 «Скиф-330» / [О. Митрофанов, І. Легкодух, М. Костюхін та ін.] // Техніка і технології АПК. – 2011. – № 5. – С. 24–26.
8. Технические характеристики зерноуборочных комбайнов – Режим доступу до електронного ресурсу: www.nazarovoagrosnab.ru/catalogue/technics/rostselmash/55/1/http://zajtsev2004.narod.ru/xarakt.html
9. Аналіз ринку зернозбиральних комбайнів України / Д. Войтюк, О. Надточій, В. Войтюк [та ін.] // Пропозиція. – 2010. – № 12. – С. 104–110.
10. А. Елисеев. Обзор сельскохозяйственной техники на выставке «АгроТек Россия-2011» – Режим доступу до електронного ресурсу: www.agroobzor.ru
11. Обзор цен на комбайны / Агроинфо – Режим доступу до електронного ресурсу: <http://agroinfo.com/katalog-tekhniki/uborochnaya-tekhnika/kombajny/>
12. Андрійчук В.Г. Економіка аграрних підприємств: підручник / В.Г.Андрійчук. – 2-ге вид., доп. и перероб. – К.: КНЕУ, 2002. – 624 с.

Экономико-математическое моделирование величины затрат при уборке урожая в зависимости от мощности двигателя зерноуборочного комбайна

А.В. Непочатенко, В.А. Непочатенко

В статье сделан регрессионный анализ зависимости пропускной способности, удельной затраты топлива, цены от мощности двигателя зерноуборочного комбайна и на основе полученных результатов определена оптимальная мощность, которая соответствует минимальным затратам при уборке урожая зерновых культур усредненным комбайном производства стран СНГ и ЕС, США. Показано, что затраты на уборку одной тонны зерна при номинальной сезонной нагрузке в 1,7 раза меньше для комбайна производства стран СНГ. Использование зерноуборочных комбайнов производства стран ЕС и США является эффективным при больших сезонных нагрузках.

Ключевые слова: машинно-тракторный парк, оптимальная мощность двигателя зерноуборочного комбайна, затраты на уборку одной тонны зерна.

Надійшла 07.10.2013.

УДК 351.72: 338.43

МАКСИМОВА С.В., здобувач

Науковий керівник – **ДУБРОВА Н.П.**, канд. екон. наук

Дніпропетровський державний аграрний університет

maxsveta25@mail.ru

**ПРОБЛЕМИ ТА ПОТЕНЦІАЛ ВИЩИХ АГРАРНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ
У ФОРМУВАННІ РИНКУ ІНФОРМАЦІЙНО-КОНСУЛЬТАЦІЙНИХ ПОСЛУГ**

У статті розглянуто місце освітніх закладів в системі надання дорадчих послуг в аграрній сфері економіки. Досліджено наявні проблеми та можливий потенціал і перспективи вищих аграрних навчальних закладів у формуванні ринку інформаційно-консультаційних послуг. Зазначаються особливості українського законодавчого регулювання діяльності дорадчих служб. Виділено основні завдання та принципи діяльності сільськогосподарської дорадчої служби на базі вищих навчальних закладів та наукових установ.

Ключові слова: інформаційно-консультаційні послуги, дорадництво, дорадчі служби ВНЗ.

Постановка проблеми. Дорадча діяльність нині стала окремим напрямом в агропродовольчому комплексі України, який має власну законодавчу базу та розгалужену структуру. Але сучасному аграрному виробництву необхідні фахівці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням проблем ефективності діяльності дорадчих служб, а також розвитку дорадчих послуг на базі вищих аграрних закладів присвячені роботи О.М. Бородіної, В.А. Верби, М.М. Куласць, М.Ф. Безкровного, В.М. Кошелєва, М.Ф. Кропивка. Проте ці питання ще недостатньо вивчені і потребують подальших досліджень.

Мета і завдання дослідження – вивчення недоліків і проблем розвитку інформаційно-консультаційних послуг в аграрній сфері АПК, розгляд можливого потенціалу вищих аграрних навчальних закладів у формуванні ринку дорадчих послуг.

Матеріал і методика дослідження. Методологічною основою дослідження є теоретичне обґрунтування проблем і можливостей дорадчих послуг з використання можливостей вищих навчальних закладів.

Результати досліджень та їх обговорення. Здійснення інформаційно-консультаційного обслуговування аграрного сектору АПК покладено на дорадчу службу. 17.06.2004 року Верховною Радою України було прийнято Закон України «Про сільськогосподарську дорадчу діяльність», що визначає правові засади здійснення сільськогосподарської дорадчої діяльності в Україні, регулює відносини в цій сфері та спрямований на поліпшення добробуту сільського населення та розвиток сільської місцевості [1].

Вищі навчальні заклади аграрної освіти (далі аграрні ВНЗ) в Україні не включені до кола суб'єктів сільськогосподарської дорадчої діяльності, яке окреслено в статті першій Закону України «Про сільськогосподарську дорадчу діяльність», тобто для них, на нашу думку, обмежене право на можливість здійснення дорадчої діяльності. У це коло включено лише дорадників, експертів-дорадників та дорадчі служби.

Можливість опосередковано займатися дорадчою діяльністю для аграрних ВНЗ надано лише через працівників цих закладів, які мають статус експертів-дорадників і внесені до Реєстру дорадників. Однак і в цьому питанні існує своя проблема – незалежно від наукового ступеня, посади, досвіду практичної та науково-дослідної роботи ці працівники повинні пройти додаткове навчання та скласти іспит для отримання кваліфікаційного свідоцтва експерта-дорадника і відповідно для заняття дорадчою діяльністю.

Крім того, аграрний ВНЗ не має ніякого впливу на прийняття рішення своїх працівників щодо проходження такого навчання, і це може здійснюватися лише за їх власною ініціативою з метою одержання додаткового заробітку поза стінами ВНЗ.

Існуючий в Україні підхід до дорадчої діяльності аграрних ВНЗ не дозволяє їм ефективно брати участь у розбудові мережі сільськогосподарських дорадчих служб і залишає їх осторонь цього процесу в ролі пасивного спостерігача. Відповідно про комплексний підхід та участь аграрних ВНЗ у формуванні та реалізації державних регіональних програм розвитку сільської місцевості через систему інформаційно-консультаційного забезпечення не може йти мови.

Законодавча неврегульованість цих питань викликає певні колізії у структурі Міністерства аграрної політики, до якої належать вищі навчальні заклади аграрної освіти. Так, у методичних рекомендаціях щодо складання щорічних звітів інститутів післядипломної освіти міститься розділ IV «Звіт про надання дорадчих послуг». Виникає протиріччя: аграрний ВНЗ не може займатися дорадчою діяльністю і водночас має звітувати про її здійснення.

Світовий досвід переконує: діяльність сільськогосподарських дорадчих служб у структурі аграрних ВНЗ є одним із ключових чинників підвищення ефективності дорадчих служб і як наслідок – підвищення рівня прибутковості сільськогосподарських товаровиробників і стабільності розвитку сільських громад. Система різноманітних дорадчих служб сприяє стабільності аграрного бізнесу, комплексному саморозвитку громад через процес пізнання, засоби індивідуального консультування, навчання, забезпечення інформацією, демонстраційні покази тощо.

Аналіз регіональних систем сільськогосподарського дорадництва показав, що більшість суб'єктів, які надають дорадчі та науково-впроваджувальні послуги, є державними структурами і науково-освітніми установами, а ті сільськогосподарські дорадчі служби, що існують у регіонах, для надання високоякісних дорадчих послуг використовують науковий потенціал та співробітників аграрних ВНЗ.

Недоліками системи сільськогосподарського дорадництва, що склалася на сьогодні в Україні, є розрізненість, ізольованість окремих її ланок, недостатній рівень використання потенціалу аграрних науково-освітніх закладів, для роботи яких у дорадчому напрямі існує потреба в розробці сучасної організаційної структури, спроможної забезпечити ефективне функціонування цих структур на ринку дорадчих послуг та внесенні змін до законів України, що регламентують діяльність сільськогосподарських дорадчих служб.

Незважаючи на існуючі проблеми у використанні дорадчих послуг освітніх закладів, консалтингові служби вищих навчальних закладів мають ряд переваг, які потрібно використовувати для подальшого розвитку дорадництва:

- високий науково-методичний потенціал, більшість найбільш кваліфікованих науково-педагогічних кадрів, що зосереджені у ВНЗ;
- викладачі аграрних ВНЗ більше ніж будь-хто знайомі з методологією управлінського консультування і методами передання знань та інформації;
- наявність науково-технічної бази, сучасних засобів, телекомунікацій;
- наявність ліцензії на навчальні послуги (науково-дослідницькі заклади та громадська організація «Дорада» таких ліцензій не мають);
- широкий спектр послуг, що пропонуються сільгоспвиробникам (навчальні, консультаційні, дослідницькі, інформаційні);
- гнучкість відносно потреби фінансування дорадчої служби і нижче собівартості послуг, ніж у приватних консалтингових фірмах;
- авторитет навчального закладу в регіоні, довіра і підтримка випускників.

Аналізуючи відзначені достоїнства дорадчих служб ВНЗ, можна зробити висновок, що вони здатні досягнути мети в питаннях підвищення рівня компетентності фермерів швидше та ефективніше ніж за інших форм і моделей організації. Більше того, всі аграрні ВНЗ України мають у своїх структурах інститути (факультети), які проводять підготовку і підвищення кваліфікації керівників і фахівців аграрного сектору, тобто навчання дорослого населення – те, чим займається служба.

Вищими навчальними закладами можуть бути розроблені програми надання передбачених соціально спрямованих дорадчих послуг товаровиробникам і сільському населенню і впровадження їх на практиці, що також, в свою чергу, забезпечувало б вищим навчальним закладам додаткове фінансування.

М.М. Куласць, М.Ф. Безкровний пропонують внести незначні зміни до Закону України «Про сільськогосподарську дорадчу діяльність», що означає законодавче врегулювання залучення вищих аграрних навчальних закладів до надання соціально спрямованих дорадчих послуг і питань сертифікації сільськогосподарської дорадчої служби відповідно до вимог Закону України «Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності», що дасть змогу підвищити ефективність діяльності дорадчих служб України. Пропонується абзац сьомий статті 1 Закону України «Про сільськогосподарську дорадчу діяльність» сформулювати наступним чином: «Сільськогосподарська дорадча служба: юридична особа незалежно від її організаційно-правової форми власності, що здійснює дорадчу діяльність, у складі якої працює не менше трьох дорадників та яка пройшла реєстрацію відповідно до законодавства і внесена до Реєстру дорадчих служб; аграрний вищий навчальний заклад, що здійснює дорадчу діяльність, у складі якого працює не менше 20 дорадників, що пройшов реєстрацію відповідно до законодавства і внесений до Реєстру дорадчих служб».

Внесення таких змін до Закону України «Про сільськогосподарську дорадчу діяльність» дасть змогу вдосконалити законодавчу базу щодо діяльності сільськогосподарських дорадчих служб і залучати заклади освіти до надання соціально спрямованих дорадчих послуг, законодавчо врегулювати питання сертифікації сільськогосподарської дорадчої служби відповідно до вимог Закону України «Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності» [3].

Провівши дослідження, можна також виділити основні завдання та принципи діяльності сільськогосподарської дорадчої служби на базі ВНЗ та наукових установ:

- надання практичної допомоги сільськогосподарським товаровиробникам та сільському населенню в освоєнні методів прибуткового господарювання в умовах ринкової економіки;
- підвищення рівня знань і практичних навичок сільськогосподарських товаровиробників та сільського населення через активне навчання, демонстраційні покази, надання інтегрованої інформації тощо;
- надання індивідуальних порад конкретним сільськогосподарським товаровиробникам та селянським господарствам із питань маркетингу, менеджменту, застосування сучасних технологій;
- орієнтація аграрної науки на проведення прикладних досліджень відповідно до потреб сільськогосподарських товаровиробників та сільського населення;
- сприяння органам виконавчої влади та місцевого самоврядування у реалізації державної аграрної політики.

Висновки. Розвиток інформаційно-консультаційних послуг є необхідним для сільськогосподарських товаровиробників і населення. Великий потенціал стосовно ефективного надання дорадчих послуг полягає у використанні досвіду, знань професійних науковців вищих начальних закладів і створення дорадчих служб на їх базі. Проте, на сьогодні є досить значна кількість проблем, пов'язаних з цим питанням і, насамперед, це недоліки в законодавчій базі.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Про сільськогосподарську дорадчу діяльність: Закон України від 17.06.2004 № 1807-VI [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1807-15>.
2. Інформаційний вісник щодо актуальних питань з дорадництва №4 (для вищих навчальних закладів /підрозділів/ післядипломної освіти). – К.: Аграрна освіта, 2010. – С. 10-11.
3. Кулаєць М.М., Безкровний М.Ф. Надання дорадчих послуг навчальними закладами аграрного профілю / Економіка АПК. - 2010. - №11. – С.149-150.

Проблемы и потенциал высших аграрных учебных заведений в формировании рынка информационно-консультационных услуг

С.В. Максимова

В статье рассмотрена роль образовательных учреждений в системе предоставления совещательных услуг в аграрной сфере экономики. Исследованы существующие проблемы, возможный потенциал и перспективы высших аграрных учебных заведений в формировании рынка информационно-консультационных услуг. Отмечаются особенности украинского законодательного регулирования деятельности совещательных служб. Выделены основные задачи и принципы деятельности сельскохозяйственной совещательной службы на базе высших учебных заведений и научных учреждений.

Ключевые слова: информационно-консультационные услуги, консультирование, совещательные службы вузов.

Надійшла 09.10.2013.

УДК 338:45:658.8:621.3

СУМЕЦЬ О.М., канд. техн. наук

*Харківський національний технічний університет сільського господарства
імені Петра Василенка
Sumetsb1@mail.ru*

СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ЧИННИКІВ РОЗВИТКУ АГРОЛОГІСТИКИ В УКРАЇНІ

У статті показано актуальність запровадження логістичного підходу в аграрному секторі економіки, яка обґрунтовується досить значними втратами сільгосппродукції, зокрема у процесі її транспортування та під час зберігання. Зазначено, що основна проблема застосування такого підходу в діяльності підприємств агропромислового комплексу України криється у відсутності науково-методологічної платформи агрологістики. Вказано на можливість рішення цієї проблеми, яка базується безпосередньо на попередньому вивченні, аналізі й систематичі чинників, що впливають на розвиток означеного напрямку логістики. Викладено результати дослідження зовнішніх чинників впливу на розвиток агрологістики в Україні з урахуванням процесів глобалізації, інтернаціоналізації й інтеграції на світовому ринку. Запропоновано узагальнену класифікацію найбільш значущих чинників впливу на розвиток агрологістики в Україні.

Ключові слова: агрологістика, чинники, агропродукція, ринкові перетворення, глобалізація.

Постановка проблеми. Для підприємств АПК на сьогодні стоїть нагальна проблема запровадження логістичного підходу для підвищення ефективності господарської діяльності (ГД) і формування стійкої конкурентної позиції на ринку сільгосппродукції. Нагальність використання логістичного підходу на агропідприємствах обґрунтовується значними втратами сільгосппродукції, зокрема у процесі її транспортування і зберігання. Це підтверджується цифрами, що наводяться в публікаціях вітчизняних і закордонних учених. Наприклад, у публікації [12] вказується, що технічні втрати зерна через неефективну логістику АПК України (перевезення, зберігання) досягають 15 % річного врожаю, що виражається кількома мільйонами тонн. Щодо втрат зерна, є й інша статистика: автор публікації [5] зазначає, що через недостатню кількість сучасних складів для зберігання зерна втрати врожаю складають близько 8 млн тонн на рік у разі його щорічного виробництва 30–40 млн тонн (це близько 20 % валового збору зерна). Водночас, втрати зерна в країнах Європи та в США налічують усього 1–2 % [14].

Величина втрат сільськогосподарської сировини під час її руху від виробника до споживача становить, за «обережними» (офіційними) оцінками, одну третину, за «необережними» – понад 50 %, тоді як у Голландії ця цифра дорівнює 10 % [8]. За даними публікації [12], втрати продукції підприємств АПК через неефективну логістику у цілому досягають третини річного обсягу їх продукції. Таким чином, наведена інформація дозволяє акцентувати увагу на необхідності розвитку агрологістики (АгЛ) в Україні. Вирішення цієї проблеми можливе тільки за умови попереднього вивчення, аналізу й систематизації чинників, що впливають на розвиток означеного напрямку логістики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанню вивчення й аналізу чинників розвитку логістики нині присвячена достатньо велика кількість публікацій. Зокрема, у цьому напрямі праці російських і вітчизняних науковців: Т.В. Алесінської, Б.А. Анікіна, І.І. Бажина, О.М. Варченко, А.М. Гаджинського, М.Ю. Григорак, А.С. Даниленка, Н.М. Зубар, Л.Б. Міротіна і В.І. Сергеева, С.В. Смиричівської, О.П. Хромова, О.В. Шубравської. Аналіз цих досліджень щодо розуміння чинників розвитку логістики дозволяє зробити висновок, що нині встановилось дещо розрізнене бачення стосовно змісту, спрямованості й кількісно-якісної характеристики останніх.

Розглядаючи сучасні аспекти використання логістики суб'єктами господарювання в аграрній сфері, фахівці Білоцерківського національного аграрного університету [4] зосереджують увагу на наступних чинниках її розвитку – прийняття урядами багатьох країн юридичних актів і поправок до законів, що орієнтують на реструктуризацію організації бізнесу з метою розвитку міжфірмової, міжгалузевої та міжнародної кооперації; розробка і впровадження міжнародних програм і проектів логістичної спрямованості; повсюдне розповсюдження концепції загального управління якістю; розвиток ринку електронних комунікацій; створення і розширення міждержавних регіональних економічних об'єднань у формі митних союзів, зон вільної торгівлі, а також національних економічних зон з ліберальним митно-тарифним режимом.

Автори вбачають чинники розвитку логістики дещо з різних сторін. Це відбувається, очевидно, тому, що наукові колективи чи окремі учені займаються логістикою; вирішують завдання відповідно до поставлених цілей тієї чи іншої організації. Зважаючи на це, назріла необхідність у систематизації чинників розвитку логістики, у тому числі й для аграрної сфери, оскільки на відміну від інших галузей економіки галузь сільського господарства потребує нагального її запровадження.

Мета дослідження – виконати систематизацію чинників розвитку логістики для аграрної сфери України з огляду на процеси глобалізації, міжнародного обміну й інтеграції на світовому ринку.

Методи дослідження – абстрактно-логічний (теоретичні узагальнення і формування висновків), монографічний (вивчення класифікацій чинників, що впливають на розвиток логістики).

Результати дослідження та їх обговорення. Дослідження діяльності вітчизняних агропідприємств, агрофірм і агрохолдингів вказують на тяжкий і повільний, але все ж-таки поступальний розвиток АгЛ в Україні. Це підтверджується практикою застосування логістичного підходу [11].

Результати аналізу останніх досліджень і публікацій логістичної спрямованості, а також враховуючи процеси глобалізації, міжнародного обміну й інтеграції на світовому ринку та проблеми і потреби вітчизняних виробників агропродукції, дозволили провести систематизацію чинників впливу на розвиток АгЛ в Україні.

За масштабністю чинники розвитку АгЛ варто класифікувати на глобальні й субглобальні, за місцем виникнення (тобто стосовно логістичної системи) – на внутрішні й зовнішні, за змістом – на економічні, техніко-технологічні, політичні, соціальні, екологічні, демографічні й національні (рис. 1).

Враховуючи взаємопоседнання між даними класами чинників, можна запропонувати більш розгорнуту їх систематику, виокремивши підкласи і підгрупи останніх.

Аналіз публікацій російських й вітчизняних науковців Т.В. Алесінської [1], Б.А. Анікіна [7], І.І. Бажина [2], А.М., Гаджинського [3], Н.М. Зубар і М.Ю. Григорак [6], Л.Б. Міротіна, В.І. Сергеева й ін. [9], С.В. Смиричівської та ін. [10] і, зокрема фахівців в аграрній сфері А.С. Даниленка, О.М. Варченко, О.В. Шубравської та ін. [4], а також рекомендацій та програм міжнародних конференцій і симпозіумів, присвячених проблемам агрологістики, дозволяє систематизувати чинники розвитку АгЛ і скласти узагальнений їх перелік. До такого переліку слід віднести 27 чинників (табл. 1).

Рисунок 1. Узагальнена класифікація чинників розвитку агрологістики

Джерело: розробка автора

Таблиця 1 – Чинники розвитку агрологістики в Україні

№	Чинник
1	Розвиток міжнародного агробізнесу
2	Актуалізація проблеми підвищення ефективності міжнародного агробізнесу
3	Міжнародна експансія сільськогосподарського виробництва
4	Ріст міжнародної торгівлі сільськогосподарською продукцією
5	Загострення боротьби на світовому ринку за логістичні потоки, у т.ч. й агропродукції
6	Міжнародний поділ праці й кооперація в сфері агробізнесу: прийняття урядами багатьох країн юридичних актів і поправок до законів, що орієнтують на реструктуризацію організації агробізнесу з метою розвитку міжфірмової, міжгалузевої та міжнародної кооперації
7	Розробка і впровадження міжнародних програм і проєктів логістичної спрямованості
8	Необхідність забезпечення конкурентних переваг на світовому ринку збуту вітчизняної агропродукції
9	Зміна філософії ринку: на сьогодні вітчизняна економіка переживає наступну фазу трансформації агроринку, а саме перехід від «ринку продавця» до «ринку покупця»
10	Створення і розширення міждержавних регіональних економічних об'єднань у формі митних союзів, зон вільної торгівлі, а також національних економічних зон із ліберальним митно-тарифним режимом
11	Зростаюча економічна міць регіонів, що лідирують в агробізнесі й мають потенціальні можливості до збільшення обсягів виробництва сільгосппродукції
12	Зростаючий дефіцит продуктів харчування і загроза продовольчій безпеці
13	Розповсюдження концепції загального управління якістю
14	Розвиток і можливості глобального застосування інформаційно-комунікаційних технологій
15	Розвиток інфраструктури як системного утворення в світовій економіці
16	Ріст обсягів виробництва агропродукції і пов'язане із цим збільшення витрат сфери обігу
17	Ускладнення системи ринкових відносин і підвищення вимог до якості розподілу продукції
18	Науково-технічний прогрес у створенні автоматизованих виробництв
19	Уніфікація правил і норм зовнішньоекономічної діяльності, стандартизація параметрів технічних засобів у різних країнах
20	Досягнення межі ефективності сільгоспвиробництва
21	Фундаментальні зміни у філософії управління запасами
22	Створення спеціалізованих продуктових ліній
23	Суттєве розширення асортименту продуктової лінійки агропродукції
24	Екологічні проблеми
25	Поява нових великих мереж роздрібного продажу й зростання торговельних фірм масового продажу з широкими й довгими ланцюгами поставок (складними логістичними системами)
26	Значний час руху агропродукції від джерел сировини до кінцевого споживача
27	Зростаюча частка логістичних витрат у структурі витрат агрогалузі й зокрема агропідприємств

Змістовне наповнення і спрямованість дії наведеного вище переліку чинників на розвиток АгЛ можна прослідкувати на основі встановлення їх належності до того чи іншого класу, підкласу чи групи відповідно до запропонованої класифікації (рис. 2). З метою подальшого виконання такого дослідження сформуємо матрицю (табл. 2) топологічної належності чинників розвитку АгЛ в Україні відповідно до запропонованої класифікації.

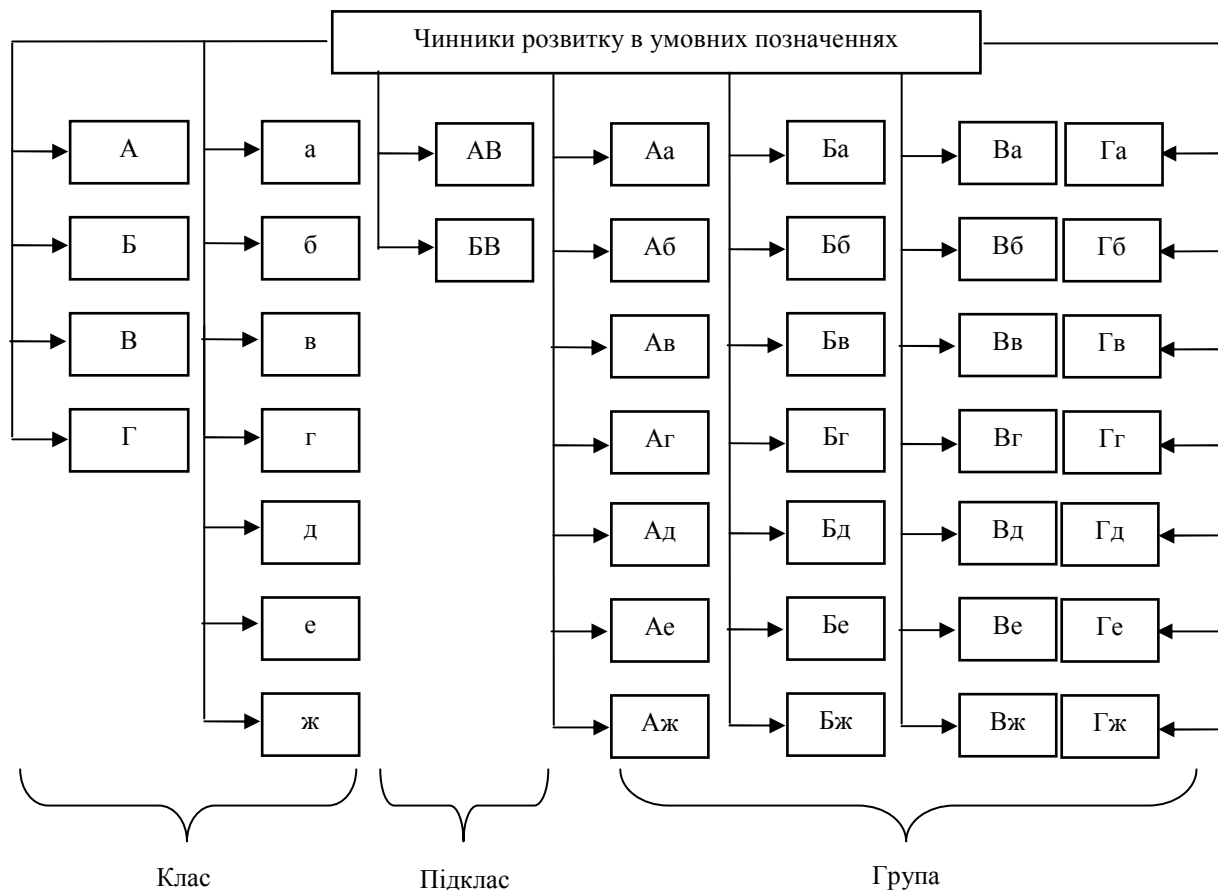

Рисунок 2. Розширена класифікація чинників розвитку (класифікація виконана з використанням умовного позначення чинників, що наведено на рис. 1)

Джерело: розробка автора

Таблиця 2 – Матриця топологічної належності чинників розвитку агрологістики в Україні відповідно до запропонованої класифікації (рис. 2)

Умовне позначення чинника	Класи чинників										
	А	Б	В	Г	а	б	в	г	д	е	ж
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1	+		+		+						
2	+		+		+						
3	+		+		+		+				
4	+		+		+						
5	+		+		+						
6	+		+		+		+	+			
7	+		+		+	+	+	+	+	+	+
8		+		+	+						
9		+		+	+			+			+
10	+		+		+						+
11		+	+		+						+
12	+		+					+			

Продовження табл. 2

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
13		+	+			+		+			
14	+		+			+					
15		+				+					
16		+		+	+	+		+			
17	+										
18		+		+		+					
19		+	+			+					
20		+		+		+					
21		+		+	+						
22		+		+		+		+			
23		+	+		+	+		+			
24		+		+					+		
25		+	+			+					
26		+		+		+					
27		+		+	+						

Встановлені чинники за своєю значущістю можна умовно поділити на три рівні (рис. 3). До першого рівня із певною ймовірністю слід віднести 15 чинників, до другого – дев'ять і до третього – три. Звісно така диференціація є умовною, але ж вона необхідна для коректного підходу формування логістичної стратегії (ЛС) агроформувань та концепції їх логістичної діяльності (ЛД).

Чинники, що формують перший рівень значущості, породжені в основному процесами глобалізації, міжнародного обміну й інтеграції в різних сферах суспільного життя, які проявляються у подальшій інтернаціоналізації господарських процесів, поглибленні міжнародного поділу праці, розширенні форм міжнародних економічних відносин, підсиленні взаємозалежності національних економічних систем, формуванні єдиного економічного організму глобального типу.

Чинники другого рівня значущості породжені конкуренцією між виробниками і необхідністю збереження своєї частки ринку. І чинники третього рівня значущості спровоковані бажанням виробників удосконалити систему обслуговування споживачів за рахунок реалізації концепцій «точно-вчасно» і скорочення витрат, зокрема логістичних.

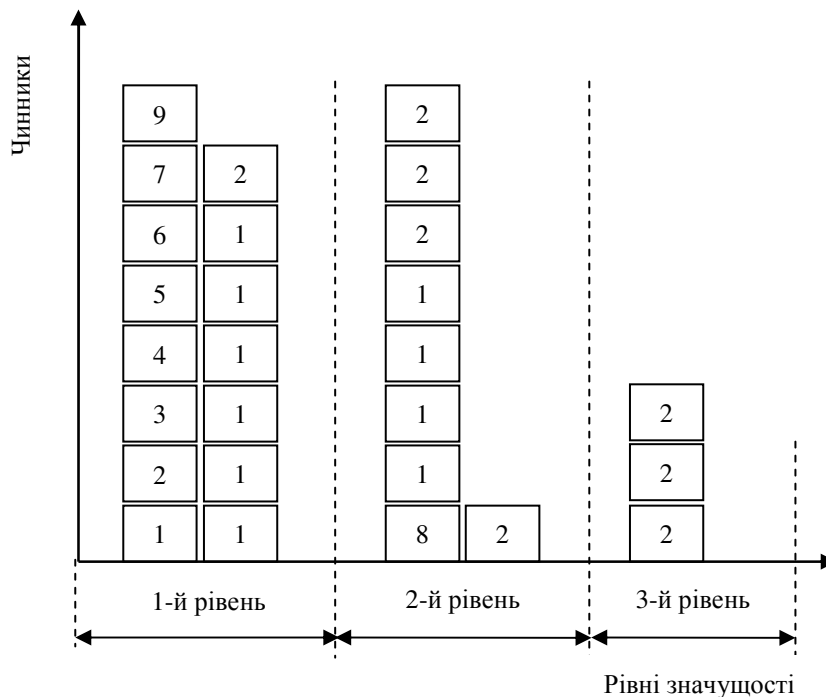

Рисунок 3. Рівні значущості чинників розвитку агрологістики

Джерело: розробка автора

Вивчення чинників розвитку агрологістики і аналіз причин, що їх породили, є вельми важливим для коригування чи формування нової логістичної стратегії АПК України, яка, безперечно, має досить сильний вплив на загальну стратегію і подальший розвиток агропідприємств і сільського господарства в цілому.

Висновки. Вивчення і детальний аналіз наведеного переліку чинників, їх систематика є важливим моментом у вирішенні стратегічних завдань АгЛ, а саме: забезпечення для агропідприємства максимальної пристованості до ринкових умов, збільшення власної частки на ринку, створення належних умов для одержання конкурентних переваг та довгострокового успіху в бізнесі, зменшення витрат на здійснення ЛД з метою збільшення прибутку, удосконалення управління логістикою на агропідприємстві, створення належного рівня логістичного потенціалу агропідприємства, формування комплексної корисності агропродукту або логістичної послуги для споживачів, підвищення ефективності функціонування ЛС агропідприємства, формування ЛС агропідприємств чи інших типів агроформувань та концепції їх ЛД.

Не менше значення має вивчення зовнішніх чинників розвитку АгЛ і для рішення таких завдань агропідприємствами як, наприклад, формування чи коригування моделі відносин із поставальниками сировини, матеріалів і з посередниками; удосконалення ЛС як з організаційної, так і з технічної сторін; вибору чи розробки більш сучасних логістичних технологій для ефективного ведення ЛД.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Алесинская Т.В. Основы логистики. Общие вопросы логистического управления /Т.В. Алесинская. – Таганрог: Изд-во ТРТУ, 2005. – 121 с.
2. Бажин И.И. Логистический менеджмент: компакт-учебник / И.И. Бажин. –Харьков : Консум, 2005. – 440 с.
3. Гаджинский А.М. Логистика : [учебник высш. и средних спец. учебных зав.] / А.М. Гаджинский. –7-е изд., перераб. и доп. – М. : ИТК «Дашков и К⁰», 2003. – 408 с.
4. Даниленко А.С. Логистика: теория і практика : [навч. посібник] / А.С. Даниленко, О.М. Варченко, О.В. Шубравська та ін. – К.: Хай-Тек Прес, 2010. – 408 с.
5. Дроботя Я. А. Досвід логістичного управління запасами в сільському господарстві / Я. А. Дроботя. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/Chem_Biol/Vkhnau_ekon/2010_II/pdf/29.pdf.
6. Зубар Н.М. Логистика у ресторанному господарстві : [навч. посіб.] / Н.М. Зубар, М.Ю. Григорак. – К.: Центр навчальної літератури, 2010. – 312 с.
7. Логистика : [учебник] / [Б.А. Аникин, В.В. Дыбская, А.А. Колобов и др.] ; под ред. Б.А. Аникина. – 3-е изд., перераб. и доп. – М.: ИНФРА-М, 2003. – 368 с. – (Серия «Высшее образование»).
8. Олійник Я.Б. Міжнародна логістика : [навч. посіб.] / Я.Б. Олійник, І.Г. Смирнов. – К. : Обрії, 2011. – 544 с.
9. Основы логистики : [учебн. пособие] / [Л.Б. Миротин, В.И. Сергеев, М.П. Гордон и др.] ; под ред. Л.Б. Миротина и В.И. Сергеева. – М. : ИНФРА-М, 1999. – 200 с.
10. Смерічевська С.В. Маркетинг і логістика: концептуальні основи та стратегічні рішення : [навч. посіб. у схемах і таблицях] / [С.В. Смерічевська, М.В. Жаболенко, С.В. Чернишова та ін.] ; за ред. С.В. Смерічевської. – Львів : Магнолія-2006, 2013. – 552 с.
11. Сумець О.М. Актуальність запровадження логістики в господарську діяльність підприємств АПК / О.М. Сумець //Логистика: проблемы и решения. – 2013. – №4. – С. 38-44.
12. Кравцов А.Г. Аналіз перспектив впровадження логістичних підходів у сферу АПК / А.Г. Кравцов // Вісн. Харків. нац. техн. ун-ту сільського госп-ва ім. Петра Василенка. – Х.: ХНТУСГ, 2013. – Вип. 136 : «Системотехніка і технології лісового комплексу. Транспортні технології». – С. 272–278.
13. Хромов О.П. Логистика : [навч. посіб.] / О.П. Хромов. – Харків : БУРУН КНИГА, 2012. – 224 с.
14. Ясенецький В. Сховища для зерна / В. Ясенецький // Пропозиція. – Режим доступу: <http://www.propo:itsiya.com/?page=I49&itemid=645&number=18>.

Систематизация факторов развития агрологистики в Украине

А.М. Сумець

В статье показана актуальность внедрения логистического подхода в аграрном секторе экономики, которая обостряется весьма значительными потерями сельскохозяйственной продукции, особенно в процессе ее транспортировки и во время хранения. Отмечено, что основная проблема внедрения такого подхода к деятельности предприятий агропромышленного комплекса Украины заключается именно в отсутствии на сегодня научно-методологической платформы агрологистики. Указан путь решения этой проблемы, базирующийся непосредственно на предварительном изучении, анализе и систематизации факторов, влияющих на развитие указанного направления логистики. Изложены результаты исследования внешних факторов влияния на развитие агрологистики в Украине с учетом процессов глобализации, интернационализации и интеграции на мировом рынке. Предложена обобщенная классификация наиболее значимых факторов влияния на развитие агрологистики в Украине.

Ключевые слова: агрологистика, факторы, агропродукция, рыночные преобразования, глобализация.

Надійшла 10.10.2013.

УДК 631.11:005.93-027.36

СТАРИЧЕНКО М.М., здобувач

Науковий керівник – ВАРЧЕНКО О.М., д-р екон. наук

Білоцерківський національний аграрний університет

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ІПОТЕЧНОГО КРЕДИТУВАННЯ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА В УКРАЇНІ

У статті розглянуто організаційно-правові засади функціонування земельно-іпотечного кредитування сільськогосподарських товаровиробників різних організаційно-правових форм господарювання. Здійснено аналіз системи іпотечного кредитування в економічно розвинутих країнах світу та показано можливість адаптування її до реалій української економіки. Розглянуто основні групи ризиків, які виникають у процесі проведення іпотечного кредитування. Запропоновано заходи щодо становлення та розвитку іпотечного кредитування виробників сільськогосподарської продукції в Україні.

Ключові слова: земля, сільськогосподарський товаровиробник, іпотечне кредитування, фінансові ресурси.

Постановка проблеми. Одним з основних завдань забезпечення продовольчої безпеки країни незалежно від зміни зовнішніх і внутрішніх умов є стабільний розвиток вітчизняного виробництва сільськогосподарської продукції, сировини та продовольства в обсягах, достатніх для забезпечення незалежності країни. У зв'язку із цим, важливим завданням перспективного розвитку сільського господарства є виробництво високоякісної сільськогосподарської продукції за рахунок мобілізації виробничого потенціалу, на основі забезпечення розширеного виробництва в сільськогосподарських підприємствах.

Важливу роль у відтворювальному процесі сільськогосподарського виробництва відіграють інвестиції, які забезпечують безперервне нарощування виробничої діяльності. Потреба в інвестиційних ресурсах виникає як на початковому етапі за створення виробництва або підприємницької діяльності, так і у процесі його реалізації. Тому однією з необхідних умов забезпечення простого і розширеного відтворення матеріально-технічної бази сільськогосподарських товаровиробників є підвищення їх інвестиційної привабливості.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженню трансформації земельних відносин і розвитку іпотечного кредитування багато уваги приділено у працях П.Т. Саблука, М.Я. Дем'яненка, М.М. Федорова, О.Є. Гудзь та інших.

Разом із тим, посилення впливу ринку на трансформацію земельних відносин і відповідне кредитування із залученням землі як застави потребує подальшого вивчення цих питань з урахуванням організаційно-правових чинників, заставних умов, встановлених обмежень та стимулів.

Мета дослідження – оцінка перспектив розвитку іпотечного кредитування сільськогосподарських товаровиробників як способу залучення фінансових ресурсів та запропонування напрямів покращення його функціонування.

Методи дослідження. Для реалізації поставленої мети використовувалися наступні методи та прийоми: монографічний, статистичних групувань, вибіркового, групування.

Результати досліджень та їх обговорення. Важливим напрямом забезпечення процесу відтворення матеріально-технічної бази сільськогосподарських підприємств є поліпшення фінансування інвестиційної діяльності за допомогою розвитку системи інвестиційно-іпотечного кредитування. Земельно-іпотечне кредитування як інструмент залучення інвестицій широко використовується в більшості розвинених країн. Частка кредитів, виданих на основі застави земель сільськогосподарського призначення, в деяких державах досягає 60% загального обсягу кредитного портфеля, направлено у сільське господарство. За такого підходу розвиваються не тільки вертикально-інтегровані структури, спроможні забезпечити заставу для кредитної організації, але і середні і дрібні сільськогосподарські виробники.

Так, у структурі аграрного капіталу розвинених західноєвропейських країн (Великобританії, Німеччини, Франції, Швеції) частка фінансування сільськогосподарських товаровиробників за рахунок позикових коштів становить близько 50%. У США вона досягає 70% від величини сукупних витрат на виробництво сільськогосподарської продукції. В усіх країнах спостерігається така закономірність: чим більша фірма, тим вища частка позикових коштів у її основному капіталі [1].

Отже, можна припустити, що забезпеченість кредитів гарантується великою площею сільськогосподарських угідь, що дає можливість великим господарствам отримувати більші за сумою іпотечні кредити порівняно з дрібними. Економічна практика землекористування розвинених країн підтверджує цю тезу. Зокрема, в Нідерландах під заставу земельних ділянок і розташованих на них об'єктів нерухомості банки видають довгострокові кредити (на 30-50 років), розмір яких становить 60-80% від оцінювальної вартості об'єктів іпотеки. У цілому земельна іпотека дає змогу сільськогосподарським виробникам розвинених країн, з одного боку, розширювати сільськогосподарське виробництво через використання основних фондів, придбаних за рахунок іпотечних кредитів, а з іншого – прискорювати оборот капіталу й отримувати додатковий прибуток.

Як свідчать проведені дослідження, у світі існують дві класичні моделі земельно-іпотечного кредитування: однорівнева і дворівнева. Однорівнева (німецька) депозитарна замкнута система припускає таку систему роботи із земельними активами, коли спеціалізовані банки здійснюють комплекс іпотечних операцій: кредитування, випуск земельних іпотечних цінних паперів, залучення із фінансових ринків необхідних ресурсів і рефінансування нових кредитів. Суть однорівневої моделі полягає у створенні замкнутого земельно-іпотечного фінансового ринку, сформованого спеціалізованими кредитними організаціями (земельно-іпотечними банками) [2]. Ресурси земельно-іпотечних банків формуються із власних накопичень кредитних установ і коштів, отриманих від реалізації інвесторам цінних паперів (іпотечних облігацій), які випускаються під забезпечення нерухомим майном і приносять інвестору фіксований процентний дохід. Гарантією виконання зобов'язань за такими цінними паперами є іпотечні активи у вигляді майнових правимог за іпотечними кредитами.

Однорівнева модель земельно-іпотечного кредитування історично склалася в європейських країнах, де кредитування під заставу сільськогосподарських земель традиційно забезпечуються через систему спеціальних земельних іпотек і банків. Крім банків, таке земельно-іпотечне кредитування можуть здійснювати ощадно-позичкові асоціації, кооперативи взаємного кредитування, страхові компанії та інші кредитні організації. Однорівневу замкнуту європейську земельно-іпотечну модель широко застосовують у таких країнах: Німеччина, Австрія, Нідерланди, Великобританія, Фінляндія, Данія, Швеція, Канада, Франція та Іспанія [3].

За дворівневої (американської) відкритої моделі земельно-іпотечного кредитування надавати кредитні ресурси під заставу землі можуть будь-які банки. Для забезпечення системи рефінансування кредиторів створюються структури (оператори) другого рівня, в яких акумулюються земельні застави. Такою структурою може бути земельно-іпотечне агентство, яке після накопичення певного обсягу активів проводить сек'юритизацію, випускає емісійні знеособлені іпотечні цінні папери і реалізує їх на фінансових ринках. Одержані кошти спрямовуються на рефінансування кредиторів у ті банки, які беруть участь у земельно-іпотечній програмі. Як особливість такої моделі можна виділити те, що хоча спочатку кредити видаються комерційними банками, ощадно-позичковими асоціаціями або кредитними спілками, фактичними власниками основної частини земельно-іпотечного портфеля є спеціальні земельно-іпотечні агентства, яким надаються державні гарантії інвестиційних вкладень в іпотечні облігації, що забезпечують зниження ризиків і стандартизацію позик. Відкрита модель є більш стабільною, тому що більшість іпотечних цінних паперів, які забезпечують приплив кредитних ресурсів у систему, мають раніше оголошену прибутковість і термін погашення. Однак стабільність ця існує лише в певних межах. Відкрита й орієнтована на отримання кредитних ресурсів із вільного ринку капіталів, ця модель може зазнавати не тільки досить істотного впливу загального стану фінансово-кредитного ринку, але і наслідків світової фінансової кризи. Тому широко застосовуватися такі моделі можуть лише у країнах зі стійкою ринковою економікою.

Основна відмінність між розглянутими моделями земельно-іпотечного кредитування полягає в особливостях формування ресурсної бази й відповідних механізмах залучення довгострокових фінансових ресурсів. Слід зазначити, що однорівнева модель ґрунтується на правовому регулюванні кредитно-фінансової діяльності спеціалізованих земельно-іпотечних банків, жорстких вимогах до іпотечного пулу, залученні коштів за допомогою іпотечних облігацій. Разом з тим, дворівнева модель не передбачає обов'язкову спеціалізацію банків, переуступки земельно-іпотечних активів спеціалізованим земельно-іпотечним операторам вторинного ринку, сек'юритизацію і рефінансування іпотечної системи.

Про роль і значення земельно-іпотечного кредитування у фінансуванні сільського господарства свідчить дореволюційний досвід України, де основним видом кредитної діяльності в сільському господарстві була іпотека земельної ділянки сільськогосподарського призначення – переважно ріллі, а основним предметом застави вважалися приватновласницькі землі, що належали позичальникам на праві власності. Як свідчать результати аналізу, в дореволюційний період розвитку російської економіки (кінець XIX – початок XX ст.) земельна іпотека створювала необхідні умови для запровадження земельно-іпотечного ринку і до 1917 р. залишалася основним видом кредитної діяльності в аграрному секторі економіки царської Росії. Розвиток іпотечних відносин в Україні було згорнуто після революції [4].

У вітчизняній практиці земельний капітал фактично не задіяно в економічному обороті, оскільки він де-юре належить фізичним особам. Фактично землі безконтрольно використовуються підприємливими орендарями.

Основними джерелами формування кредитних ресурсів Державного земельного банку на першому етапі можуть бути кошти Державного бюджету України (мінімальний статутний фонд – 120 млн грн), надходження від розміщення іпотечних облігацій під заставу сільськогосподарських угідь, кошти на рахунках сільськогосподарських підприємств, що будуть переведені в новий банк, та кредити, залучені під гарантії уряду на міжнародних ринках.

Водночас створення й ефективна діяльність Державного земельного банку як спеціалізованого пов'язані з низкою проблем, які потребують невідкладного розв'язання. Так, необхідно внести зміни і доповнення до низки законодавчих і нормативно-правових актів, зокрема: Закони України «Про банки і банківську діяльність», «Про заставу», «Про Національний банк», «Про акціонерні товариства», «Про іпотеку». Проект Закону України «Про ринок земель» дає змогу започаткувати діяльність нового державного банку, однак особливості його діяльності на ринку земель сільськогосподарського призначення мають бути визначені додатковими законопроектами.

Крім правових засад створення банків, які спеціалізуються на іпотечному кредитуванні, слід поліпшити нормативно-правове забезпечення документального оформлення відведення під заставу земель сільськогосподарського призначення.

Певну правову позицію щодо іпотеки та застави земельних ділянок відображено в Земельному кодексі України (ЗК), який термінологічно розмежовує ці поняття. При цьому відмінність між іпотекою і заставою можна простежити за положеннями статті 133 та частин 4 і 6 розділу 9 «Прикінцеві положення» ЗК. Так, сутність її полягає у наступному: іпотекою повинні займатися банки, в тому числі державний земельний (іпотечний) банк, який створюється, а операції застави земельних ділянок можуть здійснювати власники – громадяни або юридичні особи.

Безумовно, цей підхід, що ґрунтується на нормах ЗК, має суто теоретичний характер і суперечить положенням Цивільного кодексу України (ЦКУ) і Закону України «Про іпотеку», проте впливає на кількісне зменшення іпотечних операцій із земельними ділянками. Згідно із частиною 1 статті 575 ЦКУ, іпотекою є застава нерухомого майна, що залишається у володінні заставодавця або третьої особи. Відповідно до статті 1 Закону України «Про іпотеку» іпотека – це вид забезпечення виконання зобов'язань нерухомим майном, що залишається у володінні та користуванні іпотекодавця, згідно з яким іпотекодержатель має право в разі невиконання боржником забезпеченого іпотекою зобов'язання одержати задоволення своїх вимог за рахунок предмета іпотеки переважно перед іншими кредиторами цього боржника.

У свою чергу земельну ділянку віднесено до нерухомого майна згідно зі статтею 181 ЦКУ і, таким чином, вона є об'єктом іпотеки, що не визнається ЗК. Водночас, особливий акцент слід зробити на наступних обмеженнях застави земельних ділянок, передбачених ЗК: земельну ділянку, яка перебуває у спільній власності, можна передати в заставу (іпотеку) за згодою всіх власників; передача в заставу частини земельної ділянки здійснюється після виділення її в натурі (на місцевості); земельна ділянка, що передається в заставу (іпотеку), не повинна бути у державній чи комунальній власності, не підлягає приватизації, враховуючи положення статті 84 ЗК; заставодержателями земельних ділянок сільськогосподарського призначення можуть бути лише банки.

За іпотеку банками деяких земельних ділянок сільськогосподарського призначення вона може втратити свій економічний зміст – забезпечення виконання зобов'язань, оскільки до 1 січня 2008 року згідно з пунктом 15 Перехідних положень ЗК (в редакції Закону № 490-V від 19 грудня 2006 р.) встановлено заборону на наступне відчуження земельних ділянок: купівля-продаж земе-

льних ділянок сільськогосподарського призначення державної та комунальної власності, крім вилучення (викупу) їх для суспільних потреб; купівля-продаж або інший спосіб відчуження земельних ділянок і зміна цільового призначення (використання) земельних ділянок, що перебувають у власності громадян та юридичних осіб для ведення товарного сільськогосподарського виробництва, земельних ділянок, виділених у натурі (на місцевості) власникам земельних часток (паїв) для ведення особистого селянського господарства, а також земельних часток (паїв), крім передачі їх у спадщину, обміну земельної ділянки на іншу земельну ділянку відповідно до закону та вилучення (викупу) земельних ділянок для суспільних потреб.

Купівля-продаж або іншим способом відчуження вказаних вище земельних ділянок і земельних часток (паїв) запроваджується за умови набрання чинності законів України про державний земельний кадастр і про ринок земель, якими визначатимуть особливості обігу земель державної й комунальної власності та земель товарного сільськогосподарського виробництва.

Отже, іпотека зазначених земельних ділянок сільськогосподарського призначення та земельних паїв не матиме свого логічного завершення – здійснення стягнення через відчуження. Щодо інших різновидів земельних ділянок сільськогосподарського призначення (наприклад, для садівництва і т. д.), то на них поширюється дія пункту 13 зазначеного розділу ЗК. Ця норма встановлює до 1 січня 2015 року обмеження на придбання громадянами та юридичними особами права власності на землі сільськогосподарського призначення загальною площею більше 100 гектарів.

До того ж банки-нерезиденти, а також банки, що мають у числі своїх засновників іноземних фізичних або юридичних осіб, обмежені у придбанні власності на земельну ділянку, передану в іпотеку, у разі здійснення на нього стягнення.

Для регулювання угод купівлі-продажу земельних ділянок законопроектом «Про ринок земель», який прийнято у першому читанні, передбачено обмеження: мінімальної ціни (не нижче її нормативної грошової оцінки); спекуляції (протягом трьох років від дня укладення договору, за яким ця ділянка перейшла у власність, стягується державне мито у розмірі 100% нормативної грошової оцінки земельної ділянки).

Як переконує зарубіжна практика, модель земельно-іпотечного кредитування дозволяє сільськогосподарському товаровиробникові: 1) отримати довгостроковий кредит під заставу земельної ділянки сільськогосподарського призначення строком на 5 років із відстрочкою платежу 24 міс. під 14% річних; 2) відповідно до інвестиційної обласної програми отримати бюджетну компенсацію за відсотками, 2/3 процентної ставки рефінансування, встановленої НБУ; 3) придбати земельну ділянку, сільськогосподарську техніку, автотранспортні засоби та інше обладнання без початкового внеску й забезпечити технологічне переозброєння; 4) формувати систему взаємодії державних і місцевих органів влади та сільськогосподарських товаровиробників у межах реалізації програм розвитку сільських територій.

На початковій стадії формування інституту земельно-іпотечного кредитування можуть виникати ризики, з якими стикається кредитно-фінансова система у разі задіяння механізму заставного кредитування, пов'язаного із таким забезпеченням як земельні ділянки сільськогосподарського призначення [5].

Перша група ризиків, на нашу думку, пов'язана з відсутністю ринку земель сільськогосподарського призначення як об'єктів нерухомості. Якщо позичальник неспроможний розрахуватися за банківським кредитом, виникають труднощі для кредитної організації в реалізації такого роду застави. З одного боку, не визначено чіткої процедури реалізації земельних ділянок зі складу земель сільськогосподарського призначення, а з іншого – існує велика ймовірність відшкодування банком наданих кредитних коштів і відсотків за ним. Отже, очевидно, що на початковому етапі формування системи земельно-іпотечного кредитування потенційними клієнтами кредитних організацій у сфері земельно-іпотечного кредитування можуть бути лише стабільно працюючі та фінансово стійкі сільськогосподарські товаровиробники.

Друга група ризиків пов'язана з недостатньою державною підтримкою проекту земельно-іпотечного кредитування. По-перше, необхідно надавати сільськогосподарським товаровиробникам за рахунок бюджетів різних рівнів субсидії на відшкодування частини витрат на сплату відсотків за кредитом, забезпеченим земельною ділянкою. По-друге, слід розробити механізм викупу земельних ділянок сільськогосподарського призначення, на які звернене стягнення за іпотечними кредитами і які не були реалізовані на публічних торгах. По-третє, необхідно передбачити

державні гарантії кредитним організаціям для забезпечення емісії облігацій із метою залучення фінансових ресурсів, спрямованих цільовим призначенням на фінансування земельно-іпотечних кредитів, що надаються під заставу земель сільськогосподарського призначення. У результаті таких заходів державної підтримки, на нашу думку, процес формування умов для розвитку системи земельно-іпотечного кредитування набуде динамічного розвитку.

Третя група ризиків пов'язана з тим, що страхові й оцінювальні компанії, що відбираються для участі в регіональних земельно-іпотечних проектах, не відіграють активної ролі як суб'єкти ринку, а лише є уповноваженими посередниками під час надання іпотечних кредитів під заставу земель сільськогосподарського призначення та їх обслуговування.

Четверта група ризиків пов'язана з відсутністю державного регіонального земельного фонду, діяльність якого повинна будуватися на принципах господарської самостійності та регламентуватися законодавством. Це дозволить у процесі землеустрою включити земельні ділянки, які втрапили власника, в земельний фонд і розпорядитися ними відповідно із проектом землеустрою.

Роль фонду, на нашу думку, сприятиме: впровадженню системи земельно-іпотечного кредитування та формуванню земельного ринку; формуванню цінової політики щодо земельних ділянок сільськогосподарського призначення та політики структуризації землекористування; укрупненню земельних ділянок дрібних землеволодільців; ефективному управлінню земельними ділянками, переданими фонду державою та власниками.

П'ята група ризиків пов'язана із тим, що реалізувати земельну ділянку, на якій буде звернене стягнення, у разі неповернення кредиту заставодавцем, можливо здійснювати тільки після повного збору врожаю.

Вважаємо, що поряд із державним земельним банком, як одним із кредиторів, під заставу земель сільськогосподарського призначення доцільно формувати заставні фонди при місцевих органах влади, які мають у своєму розпорядженні землі запасу і держрезерву.

З метою активізації інвестиційної діяльності та забезпечення гарантій будь-яким видам запозичень необхідно створити принципово новий фінансовий інститут – Заставний фонд, об'єктами якого можуть бути землі, ліси, надра, основні фонди, будівлі, споруди, цінні папери тощо. При цьому застава має бути легітимна і високоліквідна. Формування Заставного фонду можливе й на солідарній основі, коли його засновниками можуть стати будь-які власники, зацікавлені в отриманні інвестицій. При цьому пропонується використовувати земельні векселі й облігації.

Висновки. Недосконале законодавче регулювання земельного ринку, корумпований і непрозорий процес відведення земельних ділянок стримують повноцінний його розвиток. Впровадження норми про продаж земельних ділянок виключно на аукціонах несе свої ризики.

Розвиток іпотечного кредитування, яке загальмувалося в 2008 р. у зв'язку зі світовою фінансовою кризою, має потенціал відродження, але щодо аграрної іпотеки питання залишається невирішеним і дискусійним. Все залежить від терміну і механізму скасування мораторію на купівлю-продаж земель. Така невизначеність надалі може призвести до суттєвих проблем у створенні і функціонуванні тих чи інших інституцій на первинному і вторинному ринках іпотечних кредитів.

Правильний підхід до використання землі – шлях до розвитку України. Якщо земля потрапить до рук непрофесіоналів, які не розуміють суті розвитку ринку землі, це загрожує втратою головного ресурсу країни.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Ковалишин І. Особливості вітчизняного іпотечного ринку / І. Ковалишин // Вісник НБУ. – 2009. – №4. – С.23-25.
2. Чогут Г.И. Оценка эффективности использования сельскохозяйственных земель / Г.И. Чогут // Экономика сельскохозяйственных и перерабатывающих предприятий – 2007. – № 2 – С 49-50
3. Левченко Н.М. Світова практика державного регулювання іпотеки земель сільськогосподарського призначення / Н.М. Левченко // Теорія та практика державного управління. – Вип. 3 (30). – 2010. – С. 1-9.
4. Плещька Ю.В. Економічні передумови розвитку іпотеки землі в Україні / Ю.В. Плещька // Вісник Черкаського університету. Серія “Економічні науки”. – 2009. – Вип. 153. – С. 38-44.
5. Волков С.Н. Земельные отношения как базовый фактор устойчивого развития сельского хозяйства / С.Н. Волков // Экономика сельскохозяйственных и перерабатывающих предприятий – 2007. – № 2. – С. 5-9.

Перспективи розвитку іпотечного кредитування сільського господарства в Україні

Н.Н. Стариченко

В статті розглянуті організаційно-правові основи функціонування земельно-іпотечного кредитування сільськогосподарських товаропроизводителів різних організаційно-правових форм господарювання. Осуществ-

лен анализ системы ипотечного кредитования в экономически развитых странах мира и показана возможность адаптации ее к реалиям украинской экономики. Рассмотрены основные группы рисков, возникающих в процессе проведения ипотечного кредитования. Предложены мероприятия по становлению и развитию ипотечного кредитования производителей сельскохозяйственной продукции в Украине.

Ключевые слова: земля, сельскохозяйственный товаропроизводитель, ипотечное кредитование, финансовые ресурсы.

Надійшла 14.10.2013.

УДК 167/168 : 636 : (1-0)

КРИВА Ю.Р., аспірантка

Науковий керівник – БАЛАНЮК І.Ф., д-р екон. наук

ДВНЗ “Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника”

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ТЕРИТОРІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ ТВАРИННИЦТВА УКРАЇНИ

У статті розглянуто та обґрунтовано основні методологічні засади територіального розвитку тваринництва, використання яких зможе покращити економічні показники цієї галузі, а також підвищити обсяги виробництва, рентабельність та конкурентоспроможність продукції тваринництва. Проаналізовано вплив зовнішніх факторів, які, в свою чергу, несуть позитивний та негативний вплив на розвиток галузі. Визначено науково-методологічні засади розвитку тваринництва в аграрних підприємствах та господарствах населення різного територіального розташування, висвітлено зміст та обґрунтовано суть основних принципів дослідження територіального розвитку тваринництва. Практичне застосування методології розвитку тваринництва дасть змогу в майбутньому покращити економічну стабільність галузі та підвищити обсяги виробництва продукції тваринництва, що позитивно вплине на розвиток економіки регіону в цілому.

Ключові слова: тваринництво, метод, методологія, принцип, фактор.

Постановка проблеми. Виробництво достатньої кількості якісної тваринницької продукції є стратегічним завданням в роботі виробників цієї продукції, відповідних органів та їх керівників на регіональному та державному рівнях. Розвиток тваринництва потребує дедалі більшої уваги з боку переробних підприємств, адже саме від ефективного використання матеріальних ресурсів та основних фондів залежить якість їх продукції. Незважаючи на вдосконалення технологічної переробки продукції тваринництва, а також появу сучасного обладнання та устаткування, актуальним залишається визначення методологічних підходів до розвитку тваринництва в аграрних підприємствах та господарствах населення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам розвитку тваринництва присвячено низку наукових праць, зокрема і В. І. Аранчій, В. І. Бойка, О. В. Мазуренко, В. Я. Месель-Веселяка, Б. Й. Пасхавера, П. Т. Саблука, І. С. Трончука, О. М. Шпичака та ін. Значна увага в дослідженнях учених приділяється перспективам розвитку екологічного та органічного тваринництва, його основним тенденціям. Проте проблема територіального розташування тваринництва в контексті його розвитку в аграрних підприємствах та господарствах населення залишається недостатньо розкритою.

Мета дослідження полягає у визначенні та розкритті науково-методологічних засад розвитку тваринництва в аграрних підприємствах та господарствах населення різного територіального розташування.

Методи і матеріали дослідження. Дослідження проводилось з використанням праць вітчизняних та зарубіжних науковців, офіційних даних Державної служби статистики, Міністерства доходів і зборів, а також окремих виробників продукції тваринництва. У проведенні дослідження використовувались наступні методи: абстрактно-логічний, спостереження та синтезу.

Результати дослідження та їх обговорення. У науковій літературі методологія – термін, який залежно від контексту може сприйматися в різних значеннях: або як сукупність прийомів дослідження, що застосовуються в певній науці, або як вчення про методи пізнання й перетворення дійсності [1]; методологія – це тип раціонально-рефлексивної свідомості, спрямований на вивчення, вдосконалення й конструювання методів. Поняття “методологія” має два основних значення: по-перше, – це система певних правил, принципів і операцій, що застосовуються у тій

чи іншій сфері діяльності (в науці, політиці, мистецтві тощо); по-друге, – це вчення про цю систему, загальна теорія методу [2]. Методологія науки – система методологічних і методичних принципів і прийомів, операцій і форм побудови наукового знання [3]; система принципів і способів організації і побудови теоретичної і практичної діяльності; сукупність методів, застосовуваних у будь-якій науці [4].

У “Глумачному словнику української мови” термін “методологія” визначається як вчення про науковий метод пізнання й перетворення світу, його філософська, теоретична основа; сукупність методів дослідження, що застосовуються в науці відповідно до специфіки об’єкта її пізнання [5].

В економічному словнику методологію визначають як вчення про принципи побудови, форми та способи наукового пізнання [6].

Враховуючи вище викладені тлумачення науковців, вважаємо, що доцільно методологію дослідження територіального розвитку тваринництва в аграрних підприємствах та господарствах населення розглядати через засади, методи, фактори впливу та принципи.

Основними методологічними засадами територіального розвитку тваринництва, на наш погляд, є:

- зональний поділ території області та врахування показників її продуктивності;
- забезпечення ефективного розвитку тваринництва;
- формування належної кормової бази;
- налагодження випуску конкурентоспроможної продукції тваринного походження;
- орієнтація продукції тваринництва на задоволення потреб суспільства;
- врахування особливостей розвитку тваринництва в умовах урбанізації;
- постачання переробних підприємств продукцією тваринного походження;
- підвищення якості тваринницької продукції;
- оптимізація шляхів збуту продукції тваринництва.

Зональний поділ території області та врахування показників її продуктивності. Велике значення у розвитку сільського господарства мають природні умови місця розташування господарств населення. Від них залежать спеціалізація та обсяги виробництва сільськогосподарської продукції, а також її реалізація. Різноманітність думок авторів дає підстави для формулювання таких назв природно-територіальних зон Івано-Франківської області: низинна, передгірна, гірська.

Забезпечення ефективного розвитку тваринництва. Тваринництво є провідною галуззю агропромислового сектору України, основним призначенням якої є виробництво продуктів харчування тваринного походження в обсягах, що відповідають нормам продовольчої безпеки [7]. Тваринництво Івано-Франківщини відіграє велику роль у валовому виробництві сільськогосподарської продукції регіону. Незважаючи на значне зменшення поголів’я худоби в області, у порівнянні з 1990-ми роками, у 2012 р. простежується позитивна тенденція до його зростання. Проте, для збільшення виробництва продукції тваринництва, виходу його з кризи необхідно забезпечити: інтенсивний розвиток тваринницьких галузей в господарствах усіх форм власності та господарювання; урахування зональних умов тваринництва; фінансову підтримку виробників тваринницької сировини в придбанні машин та обладнання для ферм й удосконаленні економічних відносин між постачальниками матеріально-технічних ресурсів і споживачами [8].

Формування належної кормової бази. Галузь кормовиробництва – одна з найбільш занедбаних в агропромисловому комплексі. Проблема її розвитку на сучасному етапі полягає не стільки в необхідності нарощування обсягів кормових ресурсів, скільки в пошуку шляхів їх раціонального використання. Зростає значення державної політики в царині формування комплексної програми розвитку галузі тваринництва з урахуванням результатів оцінки внутрішньої потреби в кормах і ресурсного потенціалу кормовиробництва [9].

Налагодження випуску конкурентоспроможної продукції тваринного походження. Ефективність тваринництва, як і будь-якої іншої галузі економіки в ринкових умовах, значною мірою визначається її конкурентоспроможністю, що відображає якість господарювання в умовах ринкового середовища, здатність змагатися на конкурентному ринку ресурсів (матеріальних, грошових, фінансових, інформаційних) з іншими виробниками за якістю й ціною товарів, витратами, з метою завоювання ринку та досягнення більш високої прибутковості [10].

Орієнтація продукції тваринництва на задоволення потреб суспільства. Продукти тваринництва належать до категорії цінних продуктів харчування. Від якості харчових продуктів залежить стан розвитку організму, здоров’я та дієздатність людини. Компоненти, що входять до їх

складу, є матеріалами для побудови тканин, біосинтезу систем, які регулюють життєдіяльність організму, а також покривають енергетичні затрати [11].

Врахування особливостей розвитку тваринництва в умовах урбанізації. Процеси урбанізації та істотного зменшення кількості осіб, зайнятих в аграрному секторі економіки, призвели до того, що в частині підприємств окремих регіонів вибуття робочої сили перевищило кількість, яка може бути компенсована засобами механізації та технічного забезпечення виробництва. Це спричинило виникнення дефіциту робочої сили. Водночас у багатьох регіонах відчутний надлишок трудових ресурсів на селі, а тому тут гостро постає питання зайнятості та ефективного використання працівників. Суттєвою відмінністю у формуванні й використанні трудового потенціалу сільського господарства є те, що сільське господарство через свою специфіку не лише залежить від ринку трудових ресурсів, але й саме впливає на його стан [12].

Постачання переробних підприємств продукцією тваринного походження. Для ефективного розвитку та функціонування підприємств харчової промисловості України необхідно забезпечити стабілізацію та прискорення темпів розвитку сировинної бази, переорієнтацію господарських процесів за умов раціонального використання різноманітних ресурсів, захисту вітчизняного продовольчого ринку від імпорту продовольчих товарів, розробки динамічного економічного та фінансового механізму господарювання харчових підприємств. Харчова промисловість здатна забезпечити не лише потреби населення в основних видах продуктів харчування, але й сформувати продовольчий фонд і експортний потенціал України. Кожна з галузей харчової промисловості має свою сировинну базу зі своїми специфічними особливостями, тому одним із головних чинників її ефективного регіонального розвитку є економічно обґрунтоване розміщення виробництва сільськогосподарської харчової сировини [13].

Підвищення якості тваринницької продукції. Важливе завдання розвитку тваринництва полягає в збільшенні не лише кількості, але й підвищенні якості продукції. Цьому мають сприяти методи селекції та науково обґрунтовані норми годівлі тварин, поліпшення технічного оснащення ферм, матеріальне стимулювання працівників за підвищення якості продукції. Загальні завдання, які необхідно вирішувати в галузі тваринництва, полягають у тому, щоб забезпечити зростання продуктивності та поголів'я худоби і на цій основі збільшувати обсяги виробництва високоякісної продукції за найменших затрат праці та коштів [11].

Оптимізація шляхів збуту продукції тваринництва. Маркетинг є важливим стратегічним інструментом реалізації продукції тваринництва. Керівники сільськогосподарських підприємств повинні вчасно реагувати на зміни зовнішнього середовища, прогнозувати та усувати впливи негативних чинників. Ефективність збуту продукції тваринництва залежить від наявності повної, достовірної та необхідної інформації про стан ринку та його кон'юнктуру, а також діяльності конкурентів та інші фактори впливу.

Основу дослідження в будь-якій галузі науки складає вибрана дослідником методологія. Поняття “методологія” та “метод” у деяких наукових школах вважають ідентичними, хоча вітчизняна наука чітко їх розмежовує. “Метод – спосіб організації практичного й теоретичного освоєння дійсності, зумовлений закономірностями розвитку об'єкта” [14]. Від того, чи усвідомив науковець методи дослідження та чи зумів підібрати ті, які відповідають конкретній проблематиці, залежить кінцевий результат дослідної роботи. Метод – спосіб досягнення якої-небудь мети, вирішення конкретного завдання або ж сукупність прийомів освоєння дійсності, прийом або сукупність прийомів, які використовуються для досягнення цілей, тобто отримання нових знань чи їх поглиблення [4]. Методи дослідження в економіці – це прийоми, процедури й операції емпіричного та теоретичного пізнання, вивчення явищ дійсності, що є знаряддям одержання наукових фактів [4].

У процесі вивчення територіального розвитку тваринництва використовують сукупність загальнонаукових та спеціальних методів, зокрема спостереження, узагальнення, порівняння, систематизацію, аналіз та синтез, індукцію та дедукцію, монографічний, аналогію, графічний та логічний.

Метод спостереження використовують для вивчення процесу розвитку тваринництва та його аналізу, а також виявлення позитивних і негативних тенденцій згаданого вище процесу. За допомогою методу узагальнення досліджують напрацювання вчених у галузі розвитку тваринництва. Для відображення змін у ній використовують метод порівняння. Для узагальнення та впорядкування основних понять, теоретичних досліджень та напрацювань науковців застосовують метод систематизації.

Методи аналізу та синтезу можна використовувати для вивчення особливостей розвитку галузі тваринництва та її основних складових.

За допомогою методів індукції та дедукції формують загальне уявлення про об'єкт дослідження на основі усталення та об'єднання попередньо виокремлених його складових.

Монографічний метод застосовують для вивчення та огляду попередніх досліджень. Метод аналогії використовують у дослідженні сутності тваринництва, його основних складових та внесення пропозицій щодо вдосконалення процесу розвитку галузі перенесенням на цей процес законів, які діють в інших сферах.

Графічний метод застосовується для узагальнення теоретичних і статистичних даних, забезпечення зрозумілості та наочності інформації. Для визначення перспектив тваринництва, а також передбачення його подальшого розвитку застосовують логічний метод.

Дослідження територіального розвитку тваринництва в аграрних підприємствах та господарствах населення передбачає дотримання низки принципів. У науці принципами називають загальні положення, якими слід підтверджувати наукові припущення, гіпотези або теорії. Методологічними принципами (від лат. *principium* – основа, начало) називаються вихідні положення наукової теорії, що виконують функцію обґрунтування її змісту та визначають напрям і спосіб вивчення предмета дослідження. Принцип (від лат. *основа*) – центральне поняття, логічне вираження пізнання, основна ідея, що пронизує систему знань і встановлює субординацію цього знання. Основні принципи дослідження територіального розвитку тваринництва:

- комплексності – полягає у всеосяжному вивченні цієї проблеми;
- безперервності – процес розвитку тваринництва розглядається як постійний та безперервний;
- розвитку й історизму – полягає у вивченні вже відомих методів та підходів дослідження, а також виокремленні й впровадженні нових;
- гнучкості – обумовлює пристосування окремих елементів процесу розвитку тваринництва до впливу зовнішніх і внутрішніх факторів;
- послідовності – аналіз розвитку тваринництва відбувається в певній послідовності, в декілька етапів;
- багатоваріантності – передбачає своєчасне прогнозування декількох кінцевих результатів процесу розвитку тваринництва;
- остаточної мети – обумовлює спрямованість розвитку тваринництва на досягнення визначених цілей.

У процесі аналізу територіального розвитку тваринництва можна спостерігати позитивний та негативний вплив на нього зовнішніх чинників. Серед основних факторів можна виокремити наступні:

- технологічні – вплив застосування технологій (машин та устаткування) в процесі розвитку тваринництва;
- екологічні – вплив зовнішнього середовища, рівня його забрудненості, якості кормів та сировинної бази;
- соціально-економічні – рівень доходів населення, рівень інфляції, зайнятість, матеріальне забезпечення;
- нормативно-правові – державна підтримка, розробка та впровадження нормативно-правових актів, які б могли підвищити ефективність територіального розвитку тваринництва.

Висновки. Важливим елементом стабільного та прогресивного розвитку тваринництва є правильне визначення його основних методологічних засад, методів, принципів та факторів. Проте слід звернути увагу й на їх періодичну мінливість, зумовлену впливом зовнішнього середовища.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Методологія науки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://uk.wikipedia.org/wiki/Методологія_науки
2. Основи методології та організації наукових досліджень: Навч. посіб. за ред. А. Є. Конверського. – К.: ЦУЛ, 2010. – 352 с.
3. Цехмістрова Г. С. Основи наукових досліджень: Навч. посіб. / Г. С. Цехмістрова. – К., 2003. – 240 с.
4. Романчиков В. І. Основи наукових досліджень: Навч. посіб. / В. І. Романчиков. – К.: ЦУЛ, 2007. – 254 с.
5. Тлумачний словник української мови [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eslovnik.com/>
6. Словник економічних термінів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://optikomt.narod.ru/Kurs_lekcij/Economics/s0a.html
7. Лихопій В. І. Актуальні проблеми та перспективи розвитку тваринництва в Україні / В. І. Лихопій // Наукові праці Полтавської держ. аграр. акад. Вип. 2. – Т.3. Економічні науки. – Полтава: ПДАА, 2011. – С. 325-328.

8. Лузан Ю. Я. Стан розвитку тваринництва та напрями виходу його з кризи / Ю. Я. Лузан // Вісник ЖНАЕУ. – 2009. – № 2. – С. 232-242.
9. Рибаченко О. М. Основні проблеми розвитку кормовиробництва в Україні [Текст] / О. М. Рибаченко // Агроінком. – 2011. – №10-12. – С. 34-37.
10. Кошель С. Л. Реалії вітчизняного виробництва та перспективи інноваційного розвитку галузі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pdaa.edu.ua/sites/default/files/nppdaa/4.2/145.pdf>
11. Лозинська І. В. Контроль якості продукції тваринництва в контексті підвищення конкурентоздатності вітчизняного товаровиробника / І. В. Лозинська // Вісник Сумського нац. аграрного ун-ту. – Суми : СНАУ, 2012. – 196 с.
12. Ліпський Р. В. Шляхи підвищення трудоресурсного забезпечення агроформувань // Наукові праці Полтавської держ. аграр. акад. Вип. 2. – Т. 3. Економічні науки. – Полтава : ПДАА, 2011. – С. 160-165.
13. Валінкевич Н. В. Економічні засади формування та розвитку сировинної бази харчової промисловості України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/inek/2010_5/38.pdf
14. Гончаренко С. Український педагогічний словник / С. Гончаренко – К.: Либідь, 1997. – 374 с.

Методологические аспекты территориального развития животноводства в аграрных предприятиях и хозяйствах населения

Ю.Р. Крива

В статье рассмотрены и обоснованы основные методологические принципы территориального развития животноводства, использование которых сможет улучшить экономические показатели данной отрасли, а также повысить объемы производства, рентабельность и конкурентоспособность продукции животноводства. Проанализировано влияние внешних факторов, которые, в свою очередь, несут позитивное и негативное влияние на развитие данной отрасли. Также в статье определены научно-методологические основы развития животноводства в аграрных предприятиях и хозяйствах населения территориального расположения, освещены содержание и обоснована суть основных принципов исследования территориального развития животноводства. Практическое применение методологии развития животноводства позволит в будущем улучшить экономическую стабильность отрасли и повысить объемы производства продукции животноводства, что положительно повлияет на развитие экономики региона в целом.

Ключевые слова: животноводство, метод, методология, принцип, фактор.

Надійшла 10.10.2013.

УДК 65.011.47:338.512:636.034

ІВАНОВА Л.С., канд. екон. наук

Білоцерківський національний аграрний університет

**ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ ЗАСАДИ
ВИРОБНИЦТВА МОЛОКА В УКРАЇНІ**

У статті розглядаються проблеми функціонування виробництва молока в господарствах різних організаційно-правових форм господарювання. Особлива увага приділяється розгляду проблеми кризового стану молочного скотарства в сільськогосподарських підприємствах, а також оцінці племінної справи в господарствах корпоративного сектору. Деталізований аналіз здійснено щодо якості молока і ціни. Запропоновані заходи, які спрямовані на відродження молочного скотарства в Україні.

Ключові слова: сільськогосподарські підприємства, господарства населення, молочне скотарство, ціна, поголів'я.

Постановка проблеми. Реформування агропромислового виробництва зумовило кардинальні зміни в організаційно-економічних умовах функціонування підприємств молочного скотарства та інших структур, у процесах переробки і реалізації молочної продукції. Це, у свою чергу, призвело до принципово нових відносин товаровиробників і споживачів продукції, різкого спаду виробництва молока та молочної продукції.

Унаслідок прийняття необґрунтованих рішень щодо здійснення аграрних перетворень, які зорієнтовані на пріоритетне формування дрібнотоварного виробництва та лібералізації ринку, відбулися: порушення економічних зв'язків; виникли протиріччя багатьох нормативних актів; значно згорнуто спеціалізацію, кооперацію та інтеграцію; знизилася ефективність використання виробничих ресурсів; скоротився рівень освоєння досягнень науково-технічного прогресу; обмежено використання генетичного потенціалу сільськогосподарських тварин; зросли обсяги кредиторської заборгованості сільськогосподарських товаровиробників.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Обґрунтування тенденцій розвитку молочного скотарства розглядали у своїх працях такі вітчизняні вчені: Мостенська Т.Л., Саблук П.Т., Ка-

рич Д.Я., Коваленко Ю.С., Мельник Л.Л., Амбросов В.Я. Актуальність дослідження розглядається під кутом доцільності розвитку молочного скотарства як такого, його корисності для суспільства. Однак, як свідчать результати наукових досліджень, ще недостатньо опрацьовані шляхи виходу з економічної кризи і напрями забезпечення сталого й ефективного виробництва продукції молочного скотарства в ринкових умовах. Важливим при цьому є комплексне дослідження цих проблем, пов'язаних з удосконаленням організації та технології виробництва молока, переорієнтацією галузі молочного скотарства на забезпечення високих кінцевих результатів діяльності.

Метою дослідження є вивчення проблем молочного скотарства України і опрацювання на основі наукового аналізу рекомендацій щодо організаційно-економічного забезпечення сталого й ефективного виробництва продукції молочного скотарства в ринкових умовах.

Методи дослідження – монографічний, абстрактно-логічний, порівняння та інші.

Результати дослідження та їх обговорення. У молочному скотарстві деструктивні процеси відбувалися більш інтенсивно, порівняно з молокопереробною сферою. Причинами такої ситуації була висока собівартість виробництва молока, а пізніше – висока збитковість молочного скотарства, погіршення зооветеринарного забезпечення, незадовільний раціон відгодівлі телят. За відсутності ефективної системи державної підтримки та несформованості сучасних організаційно-економічних відносин із суміжними ланками ці фактори вирішальною мірою вплинули на зниження рентабельності виробництва молока і масштаби розширеного відтворення молочного стада. Керівники сільськогосподарських підприємств, що спеціалізувалися на молочному скотарстві, свідомо вивільняли потужності з виробництва молока та розширювали сегмент виробництва продукції рослинництва. У 1990-х роках це набуло масового характеру і виступало чи не головною детермінантою переходу сільськогосподарських підприємств до ринкових умов господарювання [1]. Тому й не дивно, що центр тяжіння у виробництві молокопродукції почав переміщатися із сільськогосподарських підприємств в особисті селянські господарства, які не були оснащені необхідним устаткуванням для доїння корів, зберігання та транспортування молока, що позначилося на його якості і відповідно конкурентоспроможності.

Основним гальмом на шляху інноваційного розвитку вітчизняного молокопродуктового підкомплексу стало значне звуження ресурсно-сировинної бази, а отже, відчутне зниження виробництва молока. Успішно вирішити цю проблему вдасться за умови нарощування поголів'я та удосконалення породного складу молочних корів, покращення, а нерідко і збагачення раціону кормів, збільшення обсягів річного удою молока. Отже, на перше місце поставлено завдання – загальмувати спад і спонукати агровиробників до відновлення потенціалу молочного скотарства, який мав місце на початку 1990-х років.

Основний масив поголів'я корів на 1 жовтня 2013 року в усіх категоріях господарств сконцентрований від 176,2 до 133,4 тис. гол. у Вінницькій, Львівській, Хмельницькій, Полтавській, Чернігівській та Житомирській областях, а на сільськогосподарських підприємствах – у Полтавській, Чернігівській і Черкаській областях (відповідно 69,1; 57,4 і 48,2 тис. гол.).

Нааявність поголів'я корів на сільськогосподарських підприємствах усіх форм власності – 571,9 тис. гол., у господарствах населення – 2015,9 тис., у всіх категоріях господарств – 2587,8 тис. гол.

Поголів'я корів у всіх категоріях господарств на 1 жовтня 2013 року зменшилось проти відповідного періоду минулого року на 0,8 % (20,6 тис. гол.).

Наростили поголів'я корів Автономна Республіка Крим, Вінницька, Рівненська, Тернопільська, Волинська, Дніпропетровська та Івано-Франківська області відповідно на 2,4; 0,8; 0,5; 0,5; 0,2; 0,1; та 0,1 тис. гол.

За вересень 2013 року порівняно із попереднім місяцем зменшено поголів'я корів усіма категоріями господарств на 8,5 тис. гол., у тому числі сільськогосподарськими підприємствами – на 2,8 тис., господарствами населення – на 5,7 тис. гол.

Вітчизняна племінна база майже втрачена. У середньому за 3 останні роки в племзаводах молочного напрямку надано по 4285 кг молока на корову.

Питання забезпечення якісним генетичним матеріалом тісно пов'язані з продуктивністю корів. На сьогодні в Україні найбільш поширена порода корів «чорно-ряба», яка здатна дати 5 т молока на рік. Для більшої продуктивності слід закуповувати якісний генетичний матеріал за кордоном. Але закуповувати готових нетелей проблематично – потрібно купувати великі партії, а це значні фінансові витрати, і далеко не кожне господарство може собі це дозволити, тому деякі ви-

бирають інший шлях і закупають лише сперму [2]. Так, у 2012 р. імпорт племінних тварин склав близько 1,9 тис. голів, а у 2010 р. – 1,5 тис. голів.

Однак худоба сама по собі не вирішує нічого, необхідний комплексний підхід (субсидування тільки комплексних проектів, худоба + ферма і результат – молоко). Доцільніше було б завозити з-за кордону в Україну технологію утримання худоби та заготівлі кормів – для поліпшення генетики української худоби і для збереження потенціалу вже завезеної худоби.

Ефективним способом поліпшення генофонду має стати використання ембріонів високопродуктивних порід великої рогатої худоби з країн Північної Америки та Європи. Це дозволило б через 3-5 років налагодити їх виробництво в Україні на базі створених племрепродукторів. Теля закордонного походження, закладене спеціалістами біоцентру і народжене сурогатною матір'ю, обійдеться замовнику приблизно у \$300, тоді як імпорт живої нетелі коштує у 7-10 разів дорожче. Однак ці пропозиції не знаходять достатньої підтримки у державі [3].

З іншого боку, продуктивна худоба більше схильна до хвороб – тут виникають проблеми із захистом, вакцинацією, тобто не вирішено у повному обсязі ветеринарні питання. Таким чином, усі проблеми взаємопов'язані і розглядати необхідно весь ланцюжок, а вирішувати їх слід у сукупності.

Наступний аспект – це проблема кормів. Існує окремий сектор з виробництва кормів, але він на сьогодні знаходиться на рівні становлення. Тут все тісно пов'язане із зерновим ринком. Адже, щоб була кормова база, потрібен стабільний ринок зерна, а в Україні він наразі не є достатньо збалансованим, зокрема через надмірну експортну орієнтованість зернового господарства.

Так звані проблеми «на вході» тісно пов'язані з проблемами імпорту з інших країн – це імпорт генетичного матеріалу, біодобавок і т.д. Тут є окремі нюанси, пов'язані з імпортними тарифами, сертифікацією. Якщо генетичного матеріалу це стосується меншою мірою – майже нульова ставка мита, то сертифікації це стосується більш суттєво – доволі часто документи дублюються, а це додатковий час, гроші.

Щорічно в бюджеті виділяються кошти для виконання програми селекції у тваринництві та птахівництві на підприємствах агропромислового комплексу, але ефективність їх використання не контролюється.

Одним з ефективних напрямків забезпечення як крупнотоварного, так і приватного сектору високоєфективним молочним поголів'ям можуть стати спеціалізовані гуртові тваринницькі ринки. Вони можуть функціонувати як самостійно, так і в складі існуючих (створюваних) сільськогосподарських гуртових ринків.

Отже, вихід із кризового становища на молочному ринку можливий лише за умови підвищення інтенсифікації молочного скотарства, раціонального використання ресурсного потенціалу галузі, усунення бюрократичних перепон на шляху поліпшення генетичного потенціалу стада, застосування інтенсивних технологій виробництва молока, спрямованих на збільшення виробництва конкурентоспроможної продукції, в тому числі за рахунок структурних змін у виробництві молока в реформованих крупнотоварних господарствах і кооперативах, що розвиваються [4].

З цього випливає, що прискорення аграрної реформи, яка спочатку спрямовувалася на розпаювання сільськогосподарських угідь та ідентифікацію прав власників паїв, а надалі мала наслідком створення потужних агрохолдингів і посилення позицій великих зернотрейдерів, не вплинуло позитивно на розвиток такого важливого сегмента АПК, яким було і є молочне скотарство. Фактично воно залишилося на узбіччі організаційно-інтеграційних, кооперативно-кредитних та інвестиційно-інноваційних процесів, якими охоплені інші галузі національної економіки.

Зміни в структурі поголів'я корів у господарствах, які спеціалізуються на молочному скотарстві, значною мірою позначились і на динаміці та структурі виробництва молока.

За січень-вересень поточного року виробництво молока збільшилось у всіх категоріях господарств проти попереднього року на 72,9 тис. тонн, у тому числі на сільськогосподарських підприємствах – на 23 тис., а у господарствах населення – на 49,9 тис. тонн (табл. 1).

Виробництво молока всіма категоріями господарств за січень-вересень 2013 року збільшилось на 0,8 % (72,9 тис. тонн), у тому числі на сільськогосподарських підприємствах – на 1,2 % (23 тис. тонн), в господарствах населення – на 0,7 % (49,9 тис. тонн).

Таблиця 1 – Виробництво молока за категоріями господарств, тис. тонн

	2013 рік	до 2012 року		в т.ч. за вересень		
		+,-	%	2013 рік	до 2012 року	
					+	%
Усі категорії господарств	9012,9	72,9	100,8	1061,6	5,7	100,5
Сільськогосподарські підприємства	1995,1	23,0	101,2	210,6	-4,7	97,8
Господарства населення	7017,8	49,9	100,7	851,0	10,4	101,2

Найбільше вироблено молока в усіх категоріях господарств Вінницької, Полтавської областей (відповідно 667,7 та 602,4 тис. тонн), а найменше – в Запорізькій, Луганській, Чернівецькій областях та Автономній Республіці Крим (відповідно 216,1; 222; 224,7 та 226,4 тис. тонн).

Сільськогосподарські підприємства виробили молока 1995,1 тис. тонн, господарства населення – 7017,8 тис., всі категорії господарств – 9012,9 тис. тонн.

Зниження виробництва молока в усіх категоріях господарств за січень-вересень 2013 року допустили вісім регіонів, а саме: Автономна Республіка Крим (16,6 тис. тонн), Донецька (4 тис.), Сумська (2,7 тис.), Київська (1,8 тис.), Чернівецька (1,4 тис.), Хмельницька (1,2 тис.), Херсонська (0,2 тис.) та Житомирська (0,2 тис. тонн) області.

Водночас 17 областей збільшили його виробництво. Найвищі обсяги приросту (від 21,1 до 9,3 тис. тонн) досягли області: Тернопільська – 21,1 тис. тонн, Харківська – 15,6, Вінницька – 9,5 та Закарпатська – 9,3 тис. тонн.

Першість з виробництва молока в усіх категоріях господарств за вересень 2013 року залишається за Вінницькою, Полтавською, Львівською та Тернопільською областями (відповідно 73,7; 71 та по 56,7 тис. тонн), а найнижчі показники – в Луганській, Запорізькій та Чернівецькій областях (відповідно 25,1; 25,3 та 26,9 тис. тонн).

За січень-вересень 2013 року спостерігається тенденція до збільшення в усіх категоріях господарств виробництва молока проти відповідного періоду минулого року. Так, за 9 місяців виробництво молока підвищилось на 0,8 % (72,9 тис. тонн), зокрема за вересень – на 0,5 % (5,7 тис. тонн).

Найвищі показники по обсягах виробництва молока за вересень 2013 року досягнуто на сільськогосподарських підприємствах Полтавської, Черкаської, Харківської, Київської та Чернігівської областей (відповідно 31,9; 22,1; 18,1; 17,6 та 17 тис. тонн), а найнижчі – Закарпатської, Івано-Франківської та Чернівецької областей (0,6; 1,1 та 1,2 тис. тонн).

Разом з тим, слід відмітити як позитив, що 10 областей у вересні поточного року збільшили валове виробництво молока порівняно з відповідним періодом 2012 року.

У поточному році виробництво молока на сільськогосподарських підприємствах у цілому має позитивну динаміку у порівнянні з минулим роком. Так, у січні-вересні 2013 року валове виробництво збільшилось на 23 тис. тонн (1,2 %), а за вересень зменшилось на 4,7 тис. тонн (2,2 %).

Найбільшим виробником молока в господарствах населення серед регіонів України за вересень поточного року є Вінницька область (61 тис. тонн). Цей показник трохи менший за обсяги виробництва молока господарствами населення трьох областей – Київської, Луганської, Донецької разом узятих (62,1 тис. тонн).

Суттєво збільшили виробництво молока у вересні поточного року господарства населення Закарпатської області – на 4,4 тис. тонн (12,3 %).

В інших регіонах ситуація з виробництва молока більш-менш стабільна, крім Київської області, яка зменшила виробництво проти минулого року на 2,1 тис. тонн (12,9 %).

Протягом 9 місяців 2013 року спостерігається майже стійка динаміка щодо виробництва молока в господарствах населення.

Так, воно лише у квітні-травні зменшилося відповідно на 1 (0,1 %) та 3 (0,3 %) тис. тонн, а в інших місяцях збільшилось.

За 9 місяців 2013 року на переробні підприємства надійшло 3547,9 тис. тонн молока та молокопродуктів, або на 4,0 % (149,6 тис. тонн) менше порівняно з відповідним періодом минулого року.

Слід зазначити, що сільськогосподарські підприємства збільшили продаж молока та молокопродуктів проти 2012 року на 1,1 % (19,6 тис. тонн), а господарства населення навпаки зменшили на 11,1 % (179,4 тис. тонн).

Скороченню поголів'я сприяє зниження мотивації виробництва в господарствах населення через обмеження доступу до кормових ресурсів, подорожчання кормів, відсутність механізмів

державної підтримки, що призводить до зниження поголів'я корів, їх продуктивності та обсягів виробництва молока [5].

Важливим чинником, що зумовлює швидке скорочення поголів'я в господарствах населення, є демографічний. Цей процес пояснюється як загальним зменшенням сільського населення, так і тим, що важка щоденна праця, пов'язана з утриманням корів і виробництвом молока, стає все менш привабливою для сільської молоді. Більше того, доходи певної категорії мешканців сільської місцевості від несільськогосподарської діяльності останнім часом помітно зросли, що дозволяло їм відмовлятися від утримання худоби. На жаль, кількість селян, які зможуть або захочуть виробляти молоко, найближчим часом зменшуватиметься. Сільське населення старіє і вже не в змозі вести господарство так, як декілька років тому. З 2001 р. поголів'я великої рогатої худоби в Україні скорочувалося в середньому на 8% у рік.

Слід ще раз наголосити, що в перспективі виробництво молока в одноосібних господарствах населення країни однозначно буде знижуватись, а ось кооперативи та сільгоспідприємства за кілька років все-таки суттєво збільшать надой молока. Причин для таких прогнозів багато, але основною з них можна назвати якість молока. Якісні показники молочної сировини від населення давно вже не влаштовують багатьох переробників.

Основною причиною зниження виробництва в молочної галузі є низька рентабельність – фермерам набагато вигідніше займатися вирощуванням зернових або олійних культур, ніж вкладати значні кошти у розвиток нерентабельного виробництва молока.

Зараз ця проблема підсилюється тим, що в цьому році змінюється система дотацій для виробників молока, а також міжнародними зобов'язаннями України перед СОТ і ЄС про підняття вимог щодо якості молока. На практиці це означає: молоко, вироблене в приватних господарствах, де немає спеціальних холодильників і немає можливості дотримуватися необхідного рівня санітарних норм, не можна буде здавати на заводи. У свою чергу, це може ще більш активізувати скорочення поголів'я.

Така ситуація мала б підштовхнути селян до створення кооперативів, яким було б по кишені придбання спеціального обладнання. Цей процес затяжний. А поки він буде здійснюватися, селяни зі своїми корівками опиняться «за бортом» і змушені будуть або пускати їх під ніж, або вилити молоко в канаву, тоді як потужностей більш великих господарств-виробників виявиться недостатньо, щоб повністю забезпечити попит на сировину, – адже поки 60% її надходить із приватних господарств. Це цілком може спровокувати не тільки дефіцит молочної продукції, а й неконтрольоване зростання цін на неї.

Проблеми забезпечення належної якості сирого молока є чи не найбільш актуальними, оскільки суттєво впливають на рівень його конкурентоспроможності. Якість молочної продукції означає її високі санітарно-гігієнічні показники, вміст певної кількості білка, жиру, вітамінів, ферментів, гормонів, мінеральних солей та інших речовин. Вона не повинна містити нейтралізуючих речовин (антибіотиків, соди, перекису водню). Вміст важких металів, залишкових кількостей пестицидів не має перевищувати максимально допустимий рівень. Визначення якості молока – досить складний процес, адже в молоці міститься понад 90 найцінніших компонентів: близько 20 амінокислот, стільки ж жирних кислот, понад 25 видів мінеральних речовин, 12 вітамінів.

В Україні переважають приватні господарства, які займаються виробництвом молока. А за таких умов дуже складно забезпечити належну якість молока, яке може надходити і від свідомих, сумлінних господарів, і від не дуже, а в пунктах збору воно все змішується – загальна якість молока знижується. Ще одна проблема – доставити це молоко до заготівельного пункту, а потім на підприємство, щоб воно не зіпсувалося. Зрозуміло, що підприємства не завжди задовольняє така якість молока, тому вони готові платити більше за якісне молоко, яке надходить великими партіями.

У господарствах України якість молочної сировини контролюється, в першу чергу, переробними підприємствами, визначаючи таким чином її закупівельну ціну. Кожен завод ставить свої основні вимоги за показниками: для виробництва незбираного молока – жир, молока тривалого зберігання – білок, сиру – білок, точка замерзання. Однак, за заявами переробників молока, жодна з норм ДСТУ 3662-97 на молоко не виконується повною мірою.

Різниця в цінах між молоком I та II гатунків становить 10-20%, а між I гатунком і несортним – більше 30%. Молоко від населення приймається в основному II гатунку. Низька якість молока залишається актуальною проблемою молочної тваринництва України. Технологія виробництва

в умовах підсобних господарств населення, де виробляється і закупається левова частка молочної сировини, не забезпечує стабільного виробництва і високої якості молока.

Висновки. Негативні тенденції, що спостерігаються в молочному скотарстві, мають стати передумовою для перегляду аграрної політики держави в частині регулювання організаційно-економічних відносин молокопродуктового підкомплексу в системі суспільного відтворення. За 20 років незалежності так і не вдалося модернізувати індустрію виробництва та переробки молока. Скорочення кількості сільськогосподарських підприємств, які спеціалізувалися на молочному скотарстві, відбувалося у 90-х роках, але продовжувалося і в 2000-х. Цьому сприяють мізерний розмір дотацій на виробництво молока, дефіцит інвестицій, необхідних для модернізації старих і будівництва нових молочних ферм, відсутність економічних преференцій для суб'єктів аграрного бізнесу, які реалізують проекти з відновлення потенціалу молочного скотарства і створюють для нього кормову базу.

Враховуючи важкий фінансовий стан тваринництва, поряд із державною підтримкою слід передбачити фінансування окремих програм, передусім, молочної галузі із місцевих бюджетів. Зрозуміло, що в умовах інтеграції країни в міжнародні структури без підвищення інвестиційної привабливості, технічної та технологічної модернізації, радикального поліпшення якості виробленої продукції аграрна галузь нездатна виконати свою основну функцію – забезпечення продовольчої безпеки держави. Саме в цьому напрямі можемо використовувати досвід, напрацьований роками в країнах із розвиненим тваринництвом (США, Канада, країни Євросоюзу та ін.).

Ринкові відносини потребують більш динамічних схем підтримки галузі. У розробленні вітчизняної політики сільськогосподарського виробництва доцільно керуватися відпрацьованими в країнах Євросоюзу принципами спільної аграрної політики.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Економіка виробництва молока і молочної продукції в Україні: Моногр./ [за ред. П.Т. Саблука і В.І. Бойка]. – К.: ННЦ ІАЕ, 2005. – 340 с.
2. Копиць Н.Г. Функціонування системи збуту продукції скотарства: теоретико-практичний аспект: Монографія / Н.Г. Копиць – К.: ННЦ ІАЕ, 2007. – 210 с.
3. Нормативні витрати, ціни, баланси сільськогосподарської продукції в Україні та країнах світу / [О.М. Шпичак, Ю.Я. Гапусенко, С.А. Стасіневич та ін.]; за ред. О.М. Шпичака, Ю.Я. Гапусенка. – К.: ННЦ "ІАЕ", 2006. – 694 с.
4. Пархомиць М.К. Економічний механізм розвитку молокопродуктового підкомплексу АПК Західного регіону України / М.К. Пархомиць – Тернопіль : Економічна думка; Ерудит, 2001. – 328 с.
5. Павличенко М. Г. Собівартість молока: чи дозволяє облік собівартості побачити реальний фінансовий результат / М. Г. Павличенко, А. А. Попов // Молочна промисловість. – 2008. – № 1 (44). – С. 32–36.

Организационно-экономические основы производства молока в Украине

Л.С. Иванова

В статье рассматриваются проблемы функционирования производства молока в хозяйствах различных организационно-правовых форм собственности. Особое внимание уделяется рассмотрению проблемы кризисного состояния молочного скотоводства в сельскохозяйственных предприятиях, а также оценке племенного дела в хозяйствах корпоративного сектора. Осуществлен детализированный анализ качества молока и цены. Предложены меры, направленные на возрождение молочного скотоводства в Украине.

Ключевые слова: сельскохозяйственные предприятия, хозяйства населения, молочное скотоводство, цена, поголовье.

Надійшла 11.10.2013.

УДК 654.077

БАСАРАБ В.Я., здобувач

Науковий керівник – **БАЛАНЮК І.Ф.**, д-р екон. наук

ДВНЗ “Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника”

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ М'ЯСОПЕРЕРОБНИХ ПІДПРИЄМСТВ

У статті обґрунтовано та розкрито методологічні засади формування фінансових результатів м'ясопереробних підприємств, за вибору яких буде підвищено ефективність господарювання. Розглянуто порядок формування фінансових результа-

тів та проаналізовано їхні основні принципи та вимоги. Визначено систему взаємозалежних показників та основну роль фінансових результатів підприємств. Розкрито найважливіші особливості формування фінансового результату.

Охарактеризовано визначення фінансового результату різними методами та способами. Узагальнено чинники, що впливають на господарський стан і результати діяльності підприємств, визначено методи та принципи формування фінансових результатів.

Ключові слова: фінансові результати, методологія, формування, прибуток, збиток, підприємство із переробки сільськогосподарської продукції, стратегія, методи, принципи.

Постановка проблеми. Фінансовим результатом господарської діяльності підприємства є прибуток або збиток.

За умови становлення ринкових відносин великого значення набувають фінансові результати діяльності, що забезпечують збільшення надходжень до бюджету держави, сприяють інвестиційній привабливості та діловій активності суб'єктів господарювання.

У свою чергу, фінансовий результат є основним показником ефективності діяльності підприємства в ринковій економіці. Кожен суб'єкт господарювання, незалежно від форми власності, особливу увагу звертає на процес формування, розподілу та використання фінансових результатів своєї діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми, пов'язані з формуванням, визначенням, розподілом фінансових результатів розглядаються в навчальній, періодичній та науковій літературі. Зокрема, дослідженням наукових підходів щодо формування фінансових результатів присвячені праці Ф. Ф. Бутинця, Н. О. Власової, О. О. Вороніної, Л. І. Есманової, Л. С. Кравчук, І. Ю. Мелушової, Є. В. Мниха, С. В. Мочерного, Н. В. Прохар, Д. Є. Свідерського, С. Л. Червінської, Л. В. Фролової тощо.

Однак, на нашу думку, недостатньо уваги приділяється науково-методологічним засадам формування фінансових результатів м'ясопереробних підприємств

Обґрунтування науково-методологічних засад дасть можливість встановлення моделей підвищення результативності господарювання та вибору альтернативних рішень для їх впровадження.

Ця проблема в науковій літературі неповністю досліджена вченими-економістами, тому її важливе практичне значення для підвищення ефективності господарювання зумовило актуальність теми дослідження.

Мета дослідження полягає у визначенні та розкритті науково-методологічних засад формування фінансових результатів м'ясопереробних підприємств.

Матеріали і методи дослідження. Дослідження проводилось з використанням матеріалів агропромислових підприємств, Державної служби статистики, Міністерства аграрної політики. У проведенні досліджень використовувались наступні методи: узагальнення, систематизації, аналізу, синтезу та інші.

Результати дослідження та їх обговорення. Формування фінансового результату на підприємствах із переробки сільськогосподарської продукції переважно відбувається за рахунок їх операційної діяльності, яка, в свою чергу, в основному, формується з операційної діяльності, а тому надзвичайно важливим і ключовим питанням є формування фінансових результатів сільськогосподарських підприємств як для власників, так і для держави. Фінансові результати безпосередньо прямо впливають на стабільність, фінансову незалежність та здатність до розширеного відтворення у підприємствах із переробки сільськогосподарської продукції.

У своїх працях С. М. Гончаров та М. М. Гацалов зазначають в основному загальне поняття "методологія" як сукупність загальних принципів, методів та способів управління; вчення про принципи побудови й способи наукового пізнання предмету дослідження [1, 2].

У "Великому тлумачному словнику сучасної української мови" знаходимо визначення методології як вчення про науковий метод пізнання й перетворення світу, його філософську, теоретичну основу, сукупність методів дослідження, що застосовуються в будь-якій науці відповідно до специфіки об'єкта її пізнання [3].

Вперше на важливості методологічних досліджень наголосив К. Левін, одним із найголовніших досягнень якого є розробка теорії і методології, що дозволяють об'єднати знання із практичними діями. Вчений зазначав, що з практичного погляду немає нічого більш цінного за хорошу теорію, без якої будь-які спостереження подій були б безсистемними, випадковими, а отже, недостатньо репрезентативними [4].

Автор В. В. Россоха у своїй праці зазначає, що методологія є концептуальним викладом мети, змісту, методів дослідження, які забезпечують отримання максимально об'єктивної, точної, систематизованої інформації про процеси і явища [5].

У науковій літературі методологія (гр. *methodos* – спосіб, метод і *logos* – наука, знання) трактується як система методологічних і методичних принципів і прийомів, операцій і форм побудови наукового знання, які застосовуються в різних сферах діяльності [6]; вчення про правила мислення у створенні теорії науки [7]; набір прийомів і способів того, як досягти бажаної практичної мети і не погіршити проти істини, або того, що ми вважаємо істинним знанням [8].

Важливі методологічні засади, які, на наш погляд, слід враховувати у формуванні фінансових результатів м'ясопереробних підприємств:

- визначення результативності та ефективності діяльності підприємств;
- застосування методики та методу визначення показників фінансового стану підприємства;
- дотримання нормативно-правової бази у формуванні та визначенні фінансового результату;
- забезпечення контролю за формуванням фінансових результатів.

Визначення результативності діяльності підприємств. Результат – остаточний, кінцевий підсумок якоїсь діяльності, роботи, заняття, розвитку тощо, показник чого-небудь; сума, яку одержують після певних математичних дій: результати експерименту, результат спостережень. У всіх інших значеннях уживаються паралельно [9]. Фінансові результати, отримані від реалізації товарів чи послуг м'ясопереробних підприємств, повинні покривати витрати, пов'язані з її здійсненням.

Для усунення плутанини щодо сутності та призначення понять «ефективність» і «результативність» професор Л. О. Лігоненко пропонує скористатися визначенням цих понять, які надано в міжнародному стандарті ISO 9000:2000: результативність (п. 3.2.14) – ступінь реалізації запланованої діяльності і досягнення запланованих результатів; ефективність (п. 3.2.15) – співвідношення між досягнутим результатом і використаними ресурсами. Автор зазначає, що обидві дефініції є інтегральними характеристиками якості управління функціонуванням і розвитком підприємства. Вибір пріоритетів у їх практичному використанні, визначенні відповідних критеріїв і показників оцінювання залежить від специфіки об'єкта оцінювання [10]. Показник «результативність» у сфері управління характеризується досягненням конкретного управлінського результату у визначені терміни [11].

Тим часом, ефективність можна розглядати як один з оцінюваних показників, суть якого полягає у зіставленні результату із витратами на його досягнення (ресурс на ефективність), або з цілями (цільова ефективність) Ефективність спочатку виникає у вигляді ідеї і проходить певний шлях до своєї реалізації, проявляючись на кожному етапі як результат свідомої, цілеспрямованої діяльності. З цим твердженням погоджується З. П. Румянцева, яка відзначає, що «ефективність характерна не для будь-якої взаємодії, а лише для цілеспрямованої. Тому ця категорія носить управлінський характер і відображає, перш за все, ступінь досягнення переслідуваних цілей» [12].

Отже, з економічного погляду, фінансовий результат – один із найголовніших показників діяльності підприємства, що показує зміну вартості власного капіталу як результат діяльності підприємства. Якщо фінансовий результат є позитивним, то відбувається збільшення власного капіталу, у протилежному випадку – зменшення.

Застосування методики та методу визначення показників фінансового стану підприємства. Методика дослідження є узагальненням досвіду, способів, прийомів його доцільного здійснення [13]. В. М. Данюк, В. М. Петюх, С. О. Цимбалюк вважають методику похідною від поняття “метод”, що означає його конкретизацію у формі інструкцій, правил, технічних прийомів послідовності дій [14]. Метод (грец. *methodos* – спосіб пізнання) вважається способом досягнення мети, сукупністю прийомів, заходів, шляхів, принципів та операцій теоретичного й практичного пізнання дійсності [13, 16], способом “пізнання дійсності та її відтворення в мисленні, який ґрунтується на відображенні об'єктивних економічних законів і зумовлюється особливостями предмета дослідження, відтвореними у свідомості” [13].

Визначення фінансового результату розкривається в наступних методиках:

– перша розглядає фінансовий результат (прибуток/збиток) як різницю у вартості так званих «чистих активів» на кінець і початок звітного періоду, де чисті активи – це різниця між загальною вартістю активів підприємства та величиною заборгованості третім особам;

– другий фінансовий результат становить різницю між доходами і витратами виробництва (за даними рахунків «витрати–випуск»). Обчислення фінансового результату за допомогою рахунків

«витрати – випуск» дає змогу визначати фінансовий результат за даними фінансового обліку підприємства без калькулювання собівартості продукції та без послідовного знаходження фактичної собівартості відвантаженої й реалізованої продукції. Завдяки такому підходу досягається зниження трудомісткості обліку, підвищується його оперативність, посилюється контроль фінансових органів за правильним визначенням прибутку та підвищується рівень аналізу у фінансовому обліку. Також спрощується контроль за правильністю розрахунку фінансового результату, оскільки його величина залежить від зміни залишків ресурсів на початок та кінець періоду, витрат і прибутків (реалізації). Однак у цьому випадку велике значення має застосована методика розрахунку доходів і витрат, їх розмежування між витратними періодами [19, 20].

Фінансовий результат відповідно до бухгалтерського обліку також може розумітися як деяке узагальнене визначення, що відображає й характеризує двоєдиний одночасовий процес, згідно з яким відбувається послідовна трансформація одного різновиду фінансового результату в інший. Наприклад, це процес, відповідно до якого балансовий прибуток через виплату обов'язкових платежів трансформується в чистий прибуток.

У цілому ж обчислення фінансового результату відповідно до вимог національного П(С)БО 3 «Звіт про фінансові результати» [21] здійснюється в декілька етапів.

Так, фінансовий результат від операційної діяльності визначається як алгебраїчна сума валового прибутку (збитку), іншого операційного доходу, адміністративних витрат, витрат на збут та інших операційних витрат.

Фінансовий результат від звичайної діяльності до оподаткування розраховується як алгебраїчна сума прибутку (збитку) від операційної діяльності, фінансових та інших доходів, фінансових та інших витрат.

Різниця між прибутком від звичайної діяльності до оподаткування й сумою податку на прибуток дає кінцевий фінансовий результат – прибуток від звичайної діяльності.

Окремо від фінансових результатів звичайної діяльності відображаються відповідно невідшкодовані збитки та прибутки від надзвичайних подій (стихійного лиха, пожеж, техногенних аварій тощо). Остаточний фінансовий результат діяльності підприємства за П(С)БО розраховується як алгебраїчна сума прибутку (збитку) від звичайної діяльності, надзвичайного прибутку (надзвичайного збитку) та податків із надзвичайного прибутку.

У зарубіжній практиці фінансовий результат обчислюється за двома варіантами: французьким і англо-американським. У французькому варіанті визначення фінансового результату відбувається за трьома його компонентами: експлуатаційний, фінансовий та надзвичайний результати. В англо-американському варіанті фінансовий результат визначається за функціями підприємства: виробництво, управління і збут. За кожним елементом проводять порівняння витрат з випуском продукції. Разом з цим, за обох варіантів основою визначення фінансового результату є чіткий поділ у фінансовому обліку витрат за елементами минулої та новоствореної вартості [22, 23].

Досвід міжнародної практики бухгалтерського обліку передбачає використання трьох основних методів визначення фінансового результату господарської діяльності підприємства [24]:

1) «витрати–випуск» є головним методом розрахунку фінансового результату та здійснюється через зіставлення доходів та витрат діяльності підприємства, з наступними коригуванням певної різниці на суму зміни залишків запасів та вартості незавершеного будівництва впродовж звітного періоду;

2) балансовий метод – визначення фінансового результату відбувається на основі балансового рівняння, за яким величина активів підприємства тотожна сумі власного капіталу та зобов'язань суб'єкта господарювання. Особливість цього методу полягає в тому, що вартість власного капіталу у формулі балансової рівності формують лише статутний, резервний, додатковий капітал та прибуток минулих років;

3) метод визначення фінансового результату як зміни вартості чистих активів підприємства впродовж звітного періоду діяльності.

У вітчизняній практиці бухгалтерського обліку використовується метод «витрати–випуск», який передбачає визначення фінансового результату як різниці між доходами і відповідною їм сумою витрат підприємства, однак для проведення аналітичних досліджень не слід нехтувати можливістю застосування інших методів розрахунку фінансового результату. З метою перевірки правильності обчислення фінансового результату необхідно порівняти суми, розраховані на основі балансового рівняння та як різницю доходів і витрат, саме таку рекомендацію можна знайти у статті [24].

За умови збігу величини фінансового результату, визначеного за цими двома підходами, цей показник вважається розрахованим правильно.

Дотримання нормативно-правової бази за формування та визначення фінансового результату. Передбачає чіткого дотримання визначених правил, положень, нормативів, інструкцій, актів, з допомогою яких визначається фінансовий результат. Нормативно-правовий акт – офіційний письмовий документ, прийнятий уповноваженим на це суб'єктом нормотворення у визначеній законодавством формі та за встановленою законодавством процедурою, спрямований на регулювання суспільних відносин, що містить норми права, має неперсоніфікований характер і розрахований на неодноразове застосування.

Під час визначення фінансового результату підприємств необхідно дотримуватися Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» та Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність», де зазначені норми та принципи визначення фінансових результатів.

Іншими словами, нормативно-правова база – це документи, прийняті у визначеному порядку компетентними державними органами, в яких містяться норми права.

Забезпечення контролю за формуванням фінансових результатів. У методологічному аспекті в формуванні фінансових результатів зростає роль і значення його контролю. Повинен здійснюватися постійний контроль за будь-яким процесом з метою виявити, чи відповідає він бажаному результату або початковим прогнозам [25]. Контроль – це вирішальний вплив або можливість здійснення вирішального впливу на господарську діяльність суб'єкта господарювання, що здійснюється, зокрема, через реалізацію права володіння або користування всіма активами чи їх значною частиною, права вирішального впливу на формування складу, результати голосування та прийняття рішення органами управління суб'єкта господарювання, а також вчинення правочинів, які надають можливість визначати умови господарської діяльності, давати обов'язкові до виконання вказівки або виконувати функції органу управління суб'єкта господарювання [26]. Д. І. Шеленко трактує це поняття як безперервний ланцюг (цикл) процедур, здійснюваних за єдиним організаційно-методичним задумом з метою досягнення кінцевої мети [27]. При цьому контроль повинен здійснюватися безперервно, що дасть змогу виявити недоліки та своєчасно їх усунути.

Поняття «контроль» (перевірка) як функція менеджменту виходить за межі поняття «контролювати». Управлінський контроль не є разовою акцією. Це безперервний процес, який включає спостереження за здійсненням стратегічних та оперативних планів для визначення ступеня ефективності їх виконання, а в разі необхідності застосування регулюючих заходів.

Загалом функцію контролю можна визначити як процес зіставлення фактично досягнутих результатів із запланованими. Ефективна реалізація функцій контролю можлива за умови побудови системи моніторингу фінансових результатів, яка забезпечить своєчасний збір і обробку необхідної інформації для проведення діагностики ефективності управління фінансовими результатами.

Таким чином, за допомогою системи управління фінансовими результатами керівники зможуть впливати на процес здійснення поставленої мети на всіх етапах – на стадії планування, виконання й контролю за виконанням.

Існують такі методи формування фінансових результатів, зокрема [28, 29]:

- ресурсний, за допомогою якого розглядаються фінансові результати як сукупність та комбінація фінансових ресурсів і джерел їх формування;
- результативний, що визначає фінансові результати підприємства за спроможністю досягти певного позитивного результату;
- результативно-ресурсний, який об'єднує обидва попередні концептуальні підходи.

У процесі управління фінансовими результатами підприємства важливими є чинники, які впливають на цей процес. До таких чинників можна віднести наступні [30]:

- поставлена мета діяльності підприємства, адже визначення мети необхідне для досягнення певного позитивного результату, який є важливим для досягнення успіху підприємства;
- прийняття раціональних та ефективних управлінських рішень;
- обдуманий вибір діяльності, вибір пріоритету ресурсів, становлення довгострокових партнерських відносин, спосіб розвитку потенціалу, можливість використовування сильних сторін підприємства і визначення шляхів зниження негативного впливу слабких сторін і загроз зовнішнього середовища;

- зміна об'ємів національного доходу, інфляція, податкова система, зміна рівня реальних доходів населення;
- рівень монополізму на ринку, політична ситуація, демографічні тенденції;
- неефективний маркетинг, недостатньо диференційований асортимент, канали збуту продукції.

Висновки. Фінансові результати м'ясопереробних підприємств формуються поступово протягом звітного періоду. Для їх визначення в економіці передбачається послідовне зіставлення доходів і витрат, здійснених для отримання цих доходів від усіх видів діяльності.

У результаті дослідження нами визначено вимоги щодо доцільності та ефективності методичних підходів стосовно оцінки фінансових результатів:

- методологічні підходи щодо формування фінансових результатів сільськогосподарських підприємств слід здійснювати за допомогою альтернативних варіантів, оскільки відсутність альтернативних методів призводить до малопродуктивності такого формування;
- під час планування фінансових ресурсів потрібно враховувати всі зміни доходів і витрат, пов'язаних з реалізацією проектів;
- фінансові результати слід здійснювати за показниками, які реально відображають стратегічні та оперативні завдання підприємства;
- формування та оцінка фінансових результатів сільськогосподарських підприємств повинні здійснюватися за умови постійного моніторингу та контролю цих процесів, що забезпечує порівняння їх фактичних, об'ємних, просторових та часових параметрів за встановленими нормативами.

Проведене дослідження свідчить, що методологічні засади формування фінансових результатів мають важливе значення для функціонування підприємства та отримання інформації для прийняття управлінських рішень.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Тлумачний словник економіста / За ред. С. М. Гончарова. – Рівне: НУВГП, 2008. – 264 с.
2. Гацалов М. М. Современный экономический словарь-справочник / М. М. Гацалов. – Ухта: УГТУ, 2002. – 371 с.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад В. Т. Бусел. – К.: Ірпінь: Перун, 2005. – 1728 с.
4. Корнер М. Классики менеджмента / М. Уорнер. – СПб.: Питер, 2001. – 1168 с.
5. Россоха В. В. Методологія та її роль в сучасних економічних дослідженнях / В. В. Россоха // Агроінком. – 2009. – № 1-4. – С. 50-55.
6. Методологія [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.politics.ellib.org.ua>.
7. Методологія [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.refine.org.ua>.
8. Методологія [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.uk.wikipedia.org>.
9. Результат [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://slovopedia.org.ua>
10. Лігоненко Л. О. Дискусійні питання щодо трактування сутності та співвідношення понять «ефективність» і «результативність» управління підприємством / Л. О. Лігоненко // Актуальні проблеми економіки. – 2008. – №10. – С. 207-216.
11. Егоршин А. П. Управление персоналом / А. П. Егоршин. – 4-е изд., испр. – Н. Новгород: НИМБ, 2003. – 720 с.
12. Румянцева З. П. Общее управление организацией. Теория и практика / З. П. Румянцева. – М.: Инфра-М., 2007. – 304 с.
13. Філіпенко А. С. Основи наукових досліджень: навч. посіб. / А. С. Філіпенко – К.: Академвидав, 2005. – 208 с.
14. Данюк В. М. Менеджмент персоналу: навч. посіб. / В. М. Данюк, В. М. Петюх, С. О. Цимбалюк. – К.: КНЕУ, 2006. – 398 с.
15. Бойчик І. М. Економіка підприємства: навч. посіб. / І. М. Бойчик. – К.: Атіка, 2006. – 528 с.
16. Чухно А. А. Основи економічної теорії: підруч. / А. А. Чухно, П. С. Єщенко, Г. Н. Клишко та ін. – К.: Вища школа, 2001. – 606 с.
17. Мамалуй О. О. Основи економічної теорії: підруч. / О. О. Мамалуй, О. А. Гриценко, Л. В. Гриценко, Г. Ю. Дарнопих та ін. – К.: Юрінком Інтер, 2005. – 480 с.
18. Макогон Ю. В. Основи наукових досліджень в економіці: навч. посіб. / Ю. В. Макогон, В. В. Пилипенко. – Донецьк: Альфа-прес, 2007. – 144 с.
19. Коласс Б. Управление финансовой деятельностью предприятия. Проблемы, концепции и методы / Б. Коласс. – М.: Финансы, ЮНИТИ, 1997. – 576 с.
20. Сно К. К. Управленческая экономика / К. К. Сно. – М.: ИНФРА-М, 2000. – 671 с.
21. ПСБО 3 «Звіт про фінансові результати» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua>.
22. Бутинец Ф. Ф. Бухгалтерский учет в зарубежных странах: учебн. пособие / Ф. Ф. Бутинец, Я. В. Соколов, Д. А. Пашков, М. Л. Горещая – Житомир: ЧП «Рута», 2002. – 502 с.
23. Лебедзевич Я. В. Основні тенденції визначення фінансового результату: історичний аспект / Я. В. Лебедзевич // Вісник Житомирського інженерно-технологічного інституту. Економічні науки. – Житомир: ЖІТІ, 1999. – №9. – С. 64-72.
24. Ловінська Л. Г. Концепція фінансового результату у системі бухгалтерського обліку підприємств / Л. Г. Ловінська // Фінанси України. – 2003. – № 1. – С. 58-65.
25. Маслак Н. Г. Економічні особливості диверсифікації виробництва підприємств АПК / Н. Г. Маслак // Економіка АПК. – 1999. – №12. – С. 16-19.

26. Контроль [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://kodeksy.com.ua>
27. Шеленко Д. І. Сільськогосподарські підприємства Івано-Франківського Прикарпаття після реформи / Д. І. Шеленко. – Івано-Франківськ: ЦІТ, 2007. – 180 с.
28. Економіка підприємств АПК: навч. посіб. для вишів / За ред. С.Л. Дусановського, В. М. Олійника, Т. Г. Дудара. – Тернопіль, 1997. – 260 с.
29. Стецюк П. А. Практичні аспекти аналізу ефективності використання фінансових ресурсів сільськогосподарських підприємств / П. А. Стецюк // Облік і фінанси АПК. – 2007. – № 11-12. – С. 110-114.
30. Бланк И. А. Управление прибылью / И. А. Бланк. – К.: НИКА-Центр, 2008. – 544 с.

**Методологические основы формирования финансовых результатов мясоперерабатывающих предприятий
В.Я. Басараб**

Обоснованы и раскрыты методологические основы формирования финансовых результатов мясоперерабатывающих предприятий, при выборе которых будет повышена эффективность хозяйствования. Рассмотрен порядок формирования финансовых результатов и проанализированы их основные принципы и требования. Определена система взаимосвязанных показателей и основная роль финансовых результатов предприятий. Раскрыты важнейшие особенности формирования финансового результата.

Охарактеризованы определения финансового результата разными методами и способами. Рассмотрены факторы, влияющие на хозяйственное состояние и результаты деятельности предприятий, определены методы и принципы формирования финансовых результатов.

Ключевые слова: финансовые результаты, методология, формирование, прибыль, убыток, предприятие по переработке сельскохозяйственной продукции, стратегия, методы, принципы.

Надійшла 07.10.2013.

УДК 631.1:332.021.8.

ШЕЛЕНКО Д. І., канд. екон. наук

ГЛОВАЦЬКА В. В., канд. екон. наук

БАЛАНЮК С. І., канд. екон. наук

ДВНЗ “Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника”

**СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКІ ПІДПРИЄМСТВА
НА ПОРЕФОРМНОМУ ЕТАПІ РОЗВИТКУ**

У статті розглянуто фактори науково-методологічного забезпечення пореформеного розвитку сільського господарства. Досліджено складові пореформеного розвитку та проблеми становлення діяльності сільськогосподарських підприємств, його функції та стан їх впровадження в сучасних умовах господарювання. Проаналізовано категорії “системність” та “комплексність”. Розкрито розуміння сутності моніторингу, де він розглядається як безперервний ланцюг (цикл) процедур, здійснюваних за єдиним організаційно-методичним задумом з метою досягнення кінцевої мети. Встановлено, що важливою передумовою досягнення ефективності пореформеного розвитку є організація підсистеми з різним рівнем індивідуальної ефективності кожної з її складових. Стверджується, що системність пореформеного розвитку повинна виправдати своє цільове призначення і має базуватись на організаційних принципах. Вивчено особливості й характер пореформеного розвитку.

Ключові слова: сільськогосподарські підприємства, пореформений розвиток, організаційні принципи, виробничо-господарська структура, системність.

Постановка проблеми. Набуття Україною політичної незалежності стало поштовхом до переведення її економіки на принципово нові засади розвитку. В сільському господарстві вони найповніше проявилися у глибокому реформуванні аграрного сектору, яке спричинило перетворення у відносинах власності на землю і майно колишніх колгоспів і радгоспів та їх трансформацію в агроформування ринково-підприємницьких типів. Першоосновою таких реформувань стала відмова держави від монопольної власності на землю та її безоплатна передача у володіння селян та інших громадян. Власники землі використовують її індивідуально або передають в оренду іншим господарям – сільськогосподарським підприємствам, фермерським господарствам, іншим виробничо-господарським структурам. У такий спосіб на селі формується нетрадиційна для України радянського періоду соціальна й економічна ситуація, яка поступово змінюється під впливом особливостей організації та динаміки пореформеного розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Напрямки та проблеми соціально-економічного занепаду села, низької зарплати переважної частини зайнятих у сільських підприємствах робіт-

ників, значне погіршення демографічної ситуації в сільській місцевості розглядають у своїх працях І.Ф. Баланюк, О.Г. Булавка, Л.М. Газуда, С.О. Гудзинський, В.С. Дієсперов, Л.Ф. Кондратенко, Л.О. Кустрич, М.А. Лендел, І.І. Лотоцький, І.В. Прокопа, В.П. Рябоконт, П.Т. Саблук, Л.О. Шепотько, В. М. Якубів, В. В. Юрчишин та ін. Водночас, з огляду на новітні зміни в економіці країни, постає питання щодо подальшого дослідження науково-методологічного забезпечення пореформеного розвитку сільського господарства.

Мета дослідження – вивчення етапів та факторів науково-методологічного забезпечення пореформеного розвитку сільського господарства й розробка на основі одержаних даних пропозицій і заходів, спрямованих на підвищення ефективності їх подальшого розвитку.

Матеріали і методи дослідження. Дослідження проводилось з використанням праць вітчизняних та зарубіжних науковців в галузі економіки агропромислового комплексу, звітності сільськогосподарських підприємств, інформації Міністерства економіки України, Управління агропромислового розвитку в Івано-Франківській області та Державної служби статистики України. В дослідженні застосовувались наступні методи: синтезу та аналізу, спостереження, системний підхід та інші.

Результати дослідження та їх обговорення. Соціально-економічна результативність підприємств значно відстає від потенційних можливостей аграрного сектору України і від потреб часу за всіма без винятку показниками – обсягами виробництва продукції сільського господарства, її структурою і якістю, ефективністю виробництва та іншими критеріями. Одним з найбільших негативних наслідків цього відставання є складна соціально-економічна й соціально-психологічна ситуація на селі, зумовлена великою кількістю обставин. До них належить невинуватене руйнування виробничо-ресурсної бази, надбаної в радянські часи, відсутність у країні стратегічно й соціально орієнтованої державної аграрної політики; започаткування аграрних реформувань без визначення їх мети, завдань, етапів і механізмів здійснення; недостатньо підпорядкована інтересам сільського господарства макроекономічна політика держави щодо села; втрати його людського капіталу тощо [1].

Вивчення означеної проблеми в Івано-Франківській області дає підстави для певних узагальнень. Йдеться, передусім, про необхідність одночасного зосередження уваги на всіх без винятку факторах і показниках пореформеного розвитку й підвищення в ньому ролі та місця комплексності. На користь цього припущення свідчить наступне.

Поки що в більшості випадків (не лише на місцях, безпосередньо у виробництві, а й в регіонах) увагу зосереджено переважно на кількісних показниках пореформеного розвитку, тобто на збільшенні обсягів виробництва. Попри всю виправданість такого підходу, все очевиднішою стає необхідність одночасного включення в систему розвитку аграрного сектору, інших показників пореформеного виробництва на селі [2].

Одне з важливих місць серед них посідає відродження всіх сільськогосподарських галузей і підприємств і виведення їх на рівень оптимальної структури. Науково-прикладний аспект цієї проблеми найбільше досліджено в наукових працях М. П. Сахацького [3]. У зв'язку із цим, збалансованість пореформеного розвитку набуває ролі одного з найважливіших чинників його виведення на якісно вищий рівень.

Інакше кажучи, вдосконалення виробничо-господарської структури аграрного сектору взагалі й сільськогосподарських підприємств зокрема, можна розглядати як об'єктивну необхідність. Це зумовлено тим, що структуризація виробництва так чи інакше впливає на організацію і характер господарської діяльності підприємств та на соціально-економічну результативність їх розвитку.

На думку Я. П. Березівського, для більшості малих і середніх господарств гостро стоїть проблема досягнення оптимального рівня концентрації виробництва, що дає можливість ефективного використання передової техніки та прогресивних технологій виробництва, а це під силу великим господарствам, тому подальше трансформування аграрних підприємств повинно бути направлене на оптимізацію як їх розмірів, так і поєднання, адже через організаційні форми будуть використовуватись праця, земля і капітал, які належать власникам. У сільськогосподарських підприємствах за раціонального рівня концентрації виробництва значно успішніше можна вирішувати соціальні проблеми колективів [4].

Теоретично в процесі пореформеного розвитку особливого значення набуває орієнтація на реальне визнання пріоритетності інтересів сільського господарства взагалі та інтересів селян зок-

рема [5]. Тим не менше пріоритетність потреб сільського господарства і селянства повинна визначати розвиток сучасних аграрних відносин взагалі, в тому числі – напрямки подальшого реформування сільського господарства. Більше того, на цій основі має базуватися вся правова, соціальна, економічна та організаційна політика держави щодо села.

На думку Л. О. Кустрич, пореформений розвиток – не однойменний факт, який відбувається динамічно в часовому вимірі, розглянуті в часі процеси не можуть постійно протікати на однаковому рівні, і що в кожному конкретному випадку вони будуть виконувати нові складні завдання [6].

З інших наукових, теоретико-методологічних засад пореформеного розвитку сільського господарства, в тому числі у досліджуваній Івано-Франківській області, визначальними слід вважати наступні їх складові, розглянуті М.В. Вишиванюком [7]:

- розгляд пореформеного розвитку як безпосереднього продовження власне реформи;
- стратегічна спрямованість усіх без винятку здійснюваних на цьому етапі заходів із забезпечення його ефективного втілення;
- поступальна соціальна орієнтація пореформеного розвитку сільського господарства;
- забезпечення його відроджувального характеру тощо.

Вони належать до постійнодіючих і не втрачатимуть свого значення у майбутньому. Такою ж постійною буде проблема безперервного розвитку аграрного сектору і внесення в нього змін, доповнень і уточнень відповідно до конкретних умов [2].

Вивчення особливостей і характеру пореформеного розвитку сільського господарства в Івано-Франківській області дало підстави для двох важливих висновків. Перший стосується необхідності підвищення ролі й науково виважених методологічних підходів у регулюванні пореформених відносин. Вони поки що недооцінюються практикою, розглядаються спрощено й надто повільно включаються в систему аналітичних показників. Другий висновок констатує, що пореформений розвиток досі не став предметом постійного безперервного вивчення, внаслідок чого повільно втілюються у практику його здобутки і долаються допущені помилки і втрати.

Дедалі більшого значення набуває дотримання принципів системності в організації пореформеного розвитку. На цьому етапі критерій системності розглядається, умовно кажучи, “в парі” з категорією комплексності. На це вказує, зокрема, те, що в багатьох випадках ці категорії використовуються як ідентичні або близькі за змістом і наводяться в текстах “через кому”, наприклад: “комплексно, системно”. На перший погляд, це може видатися несуттєвим, але у разі глибшого вивчення між цими категоріями виявляється істотна різниця [8]. Категорія “комплексність” розуміється як така, що передбачає включення у виробничу діяльність всієї сукупності соціальних і виробничих елементів (складових), які, діючи як єдине ціле, повинні забезпечити досягнення конкретної проміжної чи кінцевої мети. Отже, комплексність являє собою організаційно-структурний “скелет” системи, яка досліджується й використовується на практиці [9].

На думку М. В. Вишиванюка, комплексний пореформений розвиток являє собою процес, який, охоплюючи всі їхні складові, повинен органічно поєднувати їх між собою [7]. Матковський П.Є. вважає, що “умова комплексності повинна забезпечувати тісний взаємозв’язок між усіма методологічними положеннями, а системність – формувати їх як єдине ціле” [10]. Категорію системи С. Мочерний описує як “комплекс підсистем, елементів та компонентів і характерних їм властивостей, взаємодія між якими та середовищем зумовлює якісно або сутнісно нову інтегровану цілісність” [11].

Категорія “системність” охоплює науково-прикладну сутність, способи й механізми ефективного використання цих складових з метою досягнення якомога вищої соціально-економічної віддачі виробництва [9]. Системність розглядається як категорія, в якій, по-перше, всі елементи (складові) включаються у процес одночасно або в технологічно чи організаційно заданому порядку, або в чітко визначений час; по-друге, всі вони виконують певні цільові функції, єдність і співвідносність яких визначає характер і повноту (чи, навпаки, обмеженість) науково-методологічного забезпечення пореформеного розвитку; по-третє, вони повинні діяти в одному кінцевому напрямку як єдиний злагоджений, всебічно обґрунтований механізм [2].

Проте одного лише розуміння сутності проблеми недостатньо. Не менш важливим є її інший компонент – організаційний (організаційно-забезпечувальний). Як показує досвід, щоб будь-яка системність, у тому числі пореформеного розвитку, виправдала своє цільове призначення, вона повинна діяти (функціонувати) на наступних організаційних принципах:

- дія всіх складових системи має проявлятися у визначеному напрямку й забезпечувати формування на цій основі єдиного, злагодженого механізму функціонування системи та її підсистем;
- одночасне або в чітко технологічно чи організаційно визначеному порядку включення всіх складових системи у виробничий процес;
- виконання кожним з її елементів певної цільової функції: ступінь їх єдності і обґрунтованої співвідносності визначає характер, повноту і глибину науково-методологічного забезпечення розвитку АПК [9];
- функціонування системи має базуватися на принципах “управління за результатами”, тобто кожний її елемент повинен на всіх етапах його участі в системі бути націленим на якомога краще й ефективніше досягнення кінцевої мети системи [2].

За організації пореформеного розвитку необхідно також враховувати, що він, як система, об’єднує велику кількість галузевих, соціальних, економічних та інших підсистем. Кожна з них виконує властиву їй цільову функцію. Як показало дослідження, особливість дії кожної з них проявляється в тому, що рівень функціонування підсистеми не лише визначає її ефективність, але й впливає на якість функціонування споріднених підсистем – підвищує або, навпаки, знижує її. Внаслідок цього формується ситуація, за якої кінцевий результат функціонування системи (у цьому випадку – пореформеного розвитку) залежить від співвідносності в ній підсистем з різним рівнем індивідуальної ефективності кожної з них, тобто більша кількість ефективніше організованих підсистем забезпечує вищу ефективність всієї системи пореформеного розвитку. І, навпаки, загальна ефективність системи знижується під впливом негативно діючих підсистем. Тому важливою передумовою досягнення високої ефективності пореформеного розвитку є така організація, за якої всі його підсистеми функціонували б якомога краще і з більшою віддачею.

У методологічному й організаційно-методичному аспекті в управлінні пореформеним розвитком поступально зростає роль і значення його моніторингу [2]. Однак у практиці переважають випадки, коли під ним розуміють переважно відслідковування процесів і явищ. Інакше кажучи, у визначенні моніторингу вбачається його зовнішня, формальна ознака. Таке розуміння моніторингу настільки увійшло в практику, що зафіксоване навіть в офіційних документах. Зокрема, протягом всього процесу реформування аграрних відносин Мінагрополітики й відповідні обласні відомства під назвою “моніторинг” подавали інформацію щодо кількості перетворених підприємств, площ зданий в оренду земельних паїв тощо. Проте аналітичні дані з приводу недосконалої й низької результативності відповідних процесів не наводились. Таке тлумачення моніторингу обмежувало можливості усвідомлення сутнісних змін та їх результатів, а також вибору шляхів подолання недоліків.

Вивчення причинно-наслідкових зв’язків у пореформеному розвитку зумовило потребу розглядати моніторинг як дійовий фактор підвищення ефективності функціонування агроформувань. З цією метою обґрунтовано висновок щодо чіткості його внутрішніх, сутнісних ознак. Серед різних підходів до такого сутнісного розуміння моніторингу був обраний варіант, у якому моніторинг розглядається як безперервний ланцюг (цикл) процедур, здійснюваних за єдиним організаційно-методичним задумом з метою досягнення кінцевої мети. Їх сукупність виправдано розглядати у такій послідовності:

- відслідковування кількісних характеристик процесів і явищ, на основі якого формується база даних для наступних процедур;
- аналіз одержаних даних з метою поглибленого розуміння таких процесів і явищ, у тому числі виявлення причин і наслідків одержуваних проміжних і кінцевих результатів підприємства в цілому чи його окремих структурних підрозділів тощо;
- формулювання на основі аналітичних даних висновків і пропозицій виробництву, у тому числі механізмів їх практичного втілення;
- організація впровадження пропонованих заходів у практику роботи агроформування.

При цьому, як показали подальші дослідження, потрібно дотримуватись наступних вимог. По-перше, з огляду на безперервність функціонування підприємства, моніторинговий процес має бути постійно діючим. По-друге, залежно від конкретних потреб моніторингу та його мети, він повинен охоплювати не лише підприємство загалом, але й його окремі складові. По-третє, слід враховувати, що на кожному етапі чи підетапі розвитку перед підприємством будуть поставати

нові проблеми, які потребуватимуть удосконалення моніторингу не лише за формою, але й передбачатимуть його проведення на досконалішій науково-методичній основі.

Такий погляд на моніторинг розвитку агроформувань дає підстави розглядати його як процес, що, з одного боку, повинен удосконалюватись і розвиватись по висхідній, тобто переходити у вищу фазу якісно досконалішим; з іншого боку, безперервність моніторингу внеможливіє його розгляд як "автоматичний" перехід з однієї фази досліджуваного процесу в іншу на основі його якісного оновлення. Такий підхід до розуміння моніторингу стає важливою методичною складовою повнішого й глибшого розуміння особливостей і результатів пореформеного розвитку агроформувань Івано-Франківської області.

З урахуванням зазначеного вище, особливого значення набувають наступні фактори науково-методологічного забезпечення пореформеного розвитку сільського господарства [9]:

- всебічна науково-прикладна відпрацьованість кожної складової перетворень, які у процесі практичного втілення мають бути цілеспрямованими і надійно забезпеченими організаційно й методично;

- достатньо високий ступінь взаємоузгодженості всіх складових аграрних реформувань, задіяних в єдиному перетворювальному процесі;

- стратегічна спрямованість кожного елемента трансформації на досягнення кінцевої мети;

- поступальна соціальна орієнтація пореформеного розвитку, яка потребує відповідної підпорядкованості перетворень.

Висновки. Узагальнення викладених вище положень і поглядів інших авторів стосовно науково-методологічного забезпечення пореформеного розвитку сільського господарства дає підстави для кількох висновків:

- по-перше, надійне й ефективно діюче науково-методологічне забезпечення належить до найважливіших передумов (чинників) результативності пореформеного розвитку;

- по-друге, воно виконує не лише безпосередньо методологічно забезпечувальну функцію: водночас з використанням його положень будується організація пореформеного розвитку, внаслідок чого таку функцію можна одночасно вважати організаційною або науково-організаційною;

- по-третє, науково-методологічне забезпечення пореформеного розвитку є складним, багатоаспектним явищем, що потребує врахування великої кількості вихідних наукових і організаційних положень, оскільки взаємоузгодженість і характер їх взаємодії безпосередньо впливають на соціально-економічну ефективність пореформеного розвитку.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Юрчишин В. В. Розбудова системного державного управління сільським господарством // В. В. Юрчишин / Економіка АПК. – 2005. – № 6. – С. 3-18.

2. Шеленко Д. І. Проблемні аспекти пореформеного розвитку сільського господарства // Д. І. Шеленко // Агроінком. – 2004. – № 7-8. – С. 31-35.

3. Сахацький М. П. Проблеми відродження сільського господарства / М. П. Сахацький – К.: ІАЕ, 2000. – 304 с.

4. Березівський Я. П. Формування великотоварних аграрних підприємств асоційованого типу [Електронний ресурс]. / Я. П. Березівський – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/chem_biol/nvlnau/Ekon/2010_16/BerezivskiYA.pdf.

5. Бородіна О. М. Сільськогосподарське дорадництво та проблеми його кадрового забезпечення / О. М. Бородіна – К.: Інститут аграрної економіки, 2001. – 72 с.

6. Кустріч Л. О. Становлення сільськогосподарських підприємств на пореформленому етапі розвитку (на матеріалах Черкаської області) // Л. О. Кустріч / автореф. дис.: 08.00.04 – економіка та управління підприємствами – ННЦ Інституту аграрної економіки – К., 2007. – 29 с.

7. Вишиванюк М. В. Новий етап розвитку аграрної реформи в області / М. В. Вишиванюк – Івано-Франківськ: Плай, 2001. – 218 с.

8. Бородіна О. М. Людський капітал на селі: наукові основи, стан, проблеми розвитку / О. М. Бородіна. – К.: ІАЕ УААН, 2003. – 277 с.

9. Шеленко Д. І. Деякі аспекти науково-методологічного забезпечення пореформеного розвитку сільського господарства // Д. І. Шеленко / Економіка: проблеми теорії та практики: Зб. наук. праць. – Вип. 197: У 5 т. – Т. II. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2004. – С. 269-273.

10. Матковський П. Є. Методологічні основи становлення приватного сектору в сільському господарстві // П. Є. Матковський / Економіка проблеми теорії і практики. Випуск 195. У 4 т. – Т. 2. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2004. – С. 472-479.

11. Економічна енциклопедія: У 3 т. – Т. 3. – К.: Академія, 2002. – 952 с.

Сельскохозяйственные предприятия на пореформенном этапе развития

Д. И. Шеленко, В. В. Гловацкая, С. И. Баланюк

В статье рассмотрены факторы научно-методологического обеспечения пореформенного развития сельского хозяйства. Исследованы составляющие пореформенного развития и проблемы становления деятельности сельскохозяйственных предприятий, его функции и состояние их внедрения в современных условиях ведения хозяйства. Проанализированы категории "системность" и "комплексность". Раскрыто понимание сущности мониторинга, где мониторинг рассматривается как непрерывная цепь (цикл) процедур, осуществляемых по единственному организационно-методическому замыслу с целью достижения конечной цели. Установлено, что важной предпосылкой достижения эффективности пореформенного развития является организация подсистемы с разным уровнем индивидуальной эффективности каждой из ее составляющих. Доказано, что системность пореформенного развития должна оправдывать свое целевое назначение и базироваться на организационных принципах. Изучены особенности и характер пореформенного развития.

Ключевые слова: сельскохозяйственные предприятия, пореформенное развитие, организационные принципы, производственно-хозяйственная структура, системность.

Надійшла 10.10.2013.

УДК 167/168: 631.1.027

КОВБАС І.М., аспірант

БАЛАНЮК І.Ф., д-р екон. наук

ДВНЗ "Прикарпатський національний університет імені "Василя Стефаника"

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ МАРКЕТИНГОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ІЗ ПЕРЕРОБКИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ

У статті обґрунтовано необхідність формування методології дослідження наукової проблеми маркетингового забезпечення діяльності підприємств. Здійснено аналіз основних підходів до трактування терміна "методологія" та визначено виняткову роль методології економічної науки для одержання перспективних практичних результатів діяльності. У процесі дослідження методологію маркетингового забезпечення визначено як сукупність методів, підходів, принципів та засад дослідження, а також системи цих елементів, що сприяє якісному процесу пізнання та осмислення явища. Запропоновано і розглянуто основні науково-методологічні засади, що на думку автора, є основою теоретичного осмислення проблеми маркетингового забезпечення діяльності, з'ясовано їх значення та роль у процесі діяльності й розвитку підприємства із переробки сільськогосподарської продукції.

Ключові слова: методологія, методологічні засади, маркетингове забезпечення, переробне підприємство, діяльність підприємства.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку ринку сільськогосподарське підприємство постає перед необхідністю переходу до системи управління, яка базується не лише на виробництві та збуті продукції, але й на всеохоплюючій маркетинговій концепції формування довгострокових відносин із прибутковими клієнтами та забезпечення конкурентоспроможності й ефективності бізнесу.

Грунтовне маркетингове забезпечення в діяльності вітчизняних переробних підприємств стримується через недостатність фундаментальних науково-прикладних досліджень із питань формування та функціонування маркетингу в сільськогосподарських підприємствах, на основі системного підходу, з урахуванням специфіки галузі, реального стану аграрного сектору економіки та перспектив його розвитку.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Методологічні й методичні питання розвитку аграрного маркетингу розглядаються в працях відомих вітчизняних учених-економістів – М.І. Андрушка, Г.О. Андрусенка, А.В. Войчака, А.С. Воронової, С.С. Гаркавенко, В.Г. Герасимчука, О.О. Гетьман, О.П. Гоголі, К.Я. Єрохіна, М.П. Канівського, В.Я. Кардаш, М.Ю. Коденської, М.Ф. Кропивка, В.П. Косіюка, В.В. Липчука, П.М. Макаренка, В.П. Оніщенко, А.Ф. Павленко, А.В. Романова, М.П. Сахацького та ін.

Проте, незважаючи на вагомість їхніх розробок, залишаються невирішеними ряд методологічних питань щодо побудови збалансованої системи маркетингового забезпечення сільськогосподарських підприємств, раціональної структури її складових елементів, формування маркетингової вертикалі та досягнення її ефективності, що й зумовило потребу в такому дослідженні.

Мета досліджень полягає у визначенні науково-методологічних засад діяльності переробних підприємств аграрного сектору та обґрунтування їх ролі в розробці ефективних механізмів маркетингового забезпечення виробничого функціонування.

Матеріали і методи досліджень. Дослідження проводилось на матеріалах Державної служби статистики України, Міністерства економіки України, підприємств – переробників сільськогосподарської продукції, та праць вітчизняних та іноземних науковців. Для виконання дослідження використовувались наступні методи: абстрактно-логічний, спостереження, синтезу, дедукції та інші.

Результати досліджень та їх обговорення. Методологія економічної науки пройшла складний шлях формування, зародившись у надрах філософського знання, будучи його частиною, еволюціонувала разом із розвитком економічної думки, виокремившись в окрему галузь наукового дослідження, залишаючись при цьому невід’ємною частиною загальнонаукової методології пізнання [1].

На важливості методологічних досліджень наголосив К. Левін, одним із найголовніших досягнень якого є розробка теорії і методології науки, що дають можливість об’єднати знання із практичними діями. Вчений зазначав, що з практичного погляду немає нічого ціннішого за хорошу теорію, без якої будь-які спостереження були б безсистемними, випадковими, а отже – недостатньо репрезентативними [2].

У науковій літературі термін “методологія” (від грец. *methodos* – спосіб пізнання й *logos* – вчення) трактується як вчення про методи пізнання й перетворення світу та як сукупність методів, що використовуються в будь-якій науці [3]. Розробка проблем методології науки виникає у зв’язку з необхідністю усвідомлення наукою своєї власної природи, принципів і методів, що лежать в основі пізнання дійсності та її відтворення в мисленні.

Методологію, як сферу дослідження, не можна вважати предметом дослідження якоїсь однієї науки – це загальна дисципліна, що може бути названа “наукою про науку” та “шляхом досягнення істини”.

Визначення поняття “методологія” можна знайти у “Великому тлумачному словнику сучасної української мови”, де воно трактується як вчення про науковий метод пізнання й перетворення світу, його філософську, теоретичну основу; як сукупність методів дослідження, що застосовуються в будь-якій науці відповідно до специфіки об’єкта її пізнання [4]. Економісти сутність поняття “методологія” розуміють як сукупність загальних принципів, методів і способів керівництва економічними процесами [5].

У науковій літературі зустрічається множинність визначень цього поняття, що обумовлено багатовекторністю поглядів на методологію. Підсумовуючи їх, можна сказати, що методологія – це сукупність загальнонаукових принципів, що лежать в основі дисципліни або дослідницької теорії, що містить низку конкретних методів і технік, які використовуються для вирішення конкретних завдань.

Методологію маркетингового забезпечення можна визначити як сукупність методів, підходів, принципів та засад дослідження, так і системи цих елементів, що сприяє якісному процесу пізнання та осмислення явища маркетингового забезпечення у просторі переробних підприємств сільськогосподарської продукції. Методологія дослідження передбачає також формування нових підходів до явища в процесі вивчення та систематизації існуючих поглядів на проблему, з метою підвищення ефективності досліджуваного об’єкта.

У першу чергу, слід визначити основні методологічні засади маркетингового забезпечення переробних підприємств як основні вихідні положення наукової системи, теорії ідеологічного напрямку.

Методологічні засади дослідження маркетингового забезпечення підприємств із переробки сільськогосподарської продукції:

- погляд на маркетингове забезпечення як основу управлінської ієрархії;
- об’єднання дій всіх функціональних служб підприємства навколо його основних інтересів;
- використання всіх складових елементів комплексу маркетингу в сукупності;
- врахування особливостей виробництва на підприємствах із переробки сільськогосподарської продукції;
- інформаційне забезпечення як ключова складова маркетингового забезпечення;
- інноваційність та креативність процесу маркетингового забезпечення;
- врахування сучасної концепції соціально-етичного маркетингу як засобу досягнення рівноваги між основними цілями маркетингу – прибутком підприємства, запитами клієнтів та інтересами суспільства;
- екологічність процесу виробництва переробних підприємств аграрного сектору.

Погляд на маркетингове забезпечення як основу управлінської ієрархії. Розвиток ринкового середовища зумовив еволюцію поглядів на маркетинг та маркетингову діяльність. На сьогодні варто зосереджувати увагу на повній інтеграції маркетингу на підприємстві. Служба маркетингу має задавати координати для дії всіх підрозділів, тобто об'єднувати: виробництво, кадри, фінанси, облік, продаж, сервіс тощо [6].

Маркетинг має посісти одне із перших місць в ієрархії управлінських орієнтирів, щоб орієнтація на споживача, його запити, вигода стали основою діяльності усіх підрозділів підприємства. Необхідно зосереджувати зусилля на виборі цільового ринку, нарощувати кількість споживачів і створювати у покупців переконання, що вони є найвищою цінністю для підприємства [7]. Процес маркетингового забезпечення повинен пронизувати всі сфери функціонування підприємства, формувати базу управлінської діяльності, що визначає напрями розвитку, філософію, політику, ідеологію та культуру бізнесу, його конкурентну спроможність та довговічність.

Об'єднання дій всіх функціональних служб підприємства навколо його основних інтересів. Маркетингове забезпечення – це інтегруюча функція маркетингу в ланцюзі “дослідження ринку – виробництво (переробка) – розподіл – збут”, що являє собою сукупність методів та заходів, спрямованих на підтримку підприємства в конкурентних умовах та забезпечення його всіма необхідними засобами для оптимального досягнення цілей маркетингу, в тому числі ресурсами, новітніми технологіями, інвестиціями, забезпечення персоналом та інформацією.

Усі функціональні підрозділи переробного підприємства (адміністративні, виробничі та обслуговуючі структури), у своїй діяльності повинні узгоджуватись із його загальним маркетинговим планом, що формується в результаті комплексного дослідження потреб ринку та потенціалу підприємства на коротко- та довгострокову перспективу, з метою повнішого, в порівнянні з конкурентами, задоволення потреб споживачів, зміцнення позицій на ринку та нарощування на цій основі прибутковості виробництва.

Використання всіх складових елементів комплексу маркетингу в сукупності. Комплекс маркетингу являє собою найпопулярнішу методику реалізації маркетингу на будь-якому підприємстві, набір інструментів, що використовуються для досягнення його ринкових цілей. Основними елементами комплексу маркетингу прийнято вважати сукупність “4 P” – товар, ціна, просування та збут. Таку класифікацію часто доповнюють залежно від специфіки діяльності підприємства, додаючи до основних елементів, наприклад, ще й персонал, процес та матеріальне середовище.

Кожен елемент комплексу маркетингу потребує пильної уваги та ґрунтовного підходу до його підкріплення, що розробляється з урахуванням цілей компанії, зовнішніх та внутрішніх факторів, впливу кон'юнктури ринку, політики компанії та її конкурентів. Усі складові комплексу взаємодіють між собою і саме в цій взаємодії окремі його елементи плануються, розробляються та реалізують маркетингові функції. Тільки використання цих елементів у сукупності може дати позитивний очікуваний результат для фірми. Ефективність від використання комплексу маркетингу являє собою синергійний ефект, який може позитивно впливати на збільшення прибутків фірми та її імідж, внаслідок найвдалішого поєднання елементів маркетингу та їх підкріплювальних складових; негативно – внаслідок їх неправильного використання; невиражено – без суттєвого впливу на діяльність та розвиток підприємства.

Врахування особливостей виробництва на підприємствах із переробки сільськогосподарської продукції. Оскільки значна частина сільськогосподарської продукції використовується безпосередньо для споживання, її збут доцільно розглядати в контексті формування продовольчого ринку, який належить до найскладніших ринкових систем, що охоплюють майже всі галузі господарства. На відміну від інших ринкових систем, він має свої особливості: постійне функціонування; сезонність виробництва і різноманіття продуктів харчування.

Переробна галузь характеризується трудомісткістю виробництва продукції зі значною залежністю від сировинного забезпечення, наявністю великої кількості посередників між виробниками сільськогосподарської продукції та переробними підприємствами, залежністю якості продукції від строків та умов зберігання, транспортування, реалізації тощо. Всі ці умови впливають на відмінність положень маркетингу переробного підприємства від загальної теорії маркетингу та навіть теорії агромаркетингу та зумовлюють потребу в індивідуальному підході до формування маркетингового забезпечення переробного підприємства.

Інформаційне забезпечення як ключова складова маркетингового забезпечення. Інформація є невід'ємним та навіть одним із найголовніших елементів маркетингового забезпечення. Адже жод-

не управлінське рішення не має економічного ефекту, якщо воно прийняте в ізоляції від зовнішнього середовища. Створюючи товари та послуги, які мають споживчу цінність для клієнтів, підприємство постає перед потребою в отриманні різнопланової інформації про своїх клієнтів, конкурентів, постачальників, посередників та інших економічних, демографічних, політичних, науково-технічних та культурних сил, що тією чи іншою мірою впливають на ринок та підприємство.

Протягом тривалого часу інформаційному забезпеченню на вітчизняних підприємствах приділялось недостатньо уваги, що спричинило існування так званого "інформаційного вакууму" [8].

На сьогодні виникає інша проблема, пов'язана з інформацією, адже в потужному інформаційному потоці необхідно виокремити цінну, актуальну, достовірну, повну, точну та об'єктивну інформацію. Існують також ситуації, коли менеджери не в змозі використати якісну інформацію належним чином. Саме тому постає необхідність вивчення інформаційних потреб, способів їх задоволення та управління. Для реалізації таких потреб підприємству необхідно сформувати систему збирання необхідної маркетингової інформації, так звану «маркетингову інформаційну систему». Її використання дасть змогу менеджерам приймати ефективніші управлінські рішення.

Інноваційність та креативність процесу маркетингового забезпечення. Динамічні умови конкурентного середовища вимагають не лише виконання послідовних етапів маркетингової діяльності, але й застосування необхідних гнучких та перманентних інноваційних перетворень у всіх сферах функціонування підприємства. Інновації є необхідними умовами економічного зростання, а тому повинні займати центральне місце в організації діяльності. Її інноваційність передбачає застосування нових інструментів чи вдосконалених наявних технологій маркетингу, прийняття новітніх, творчих та нестандартних рішень, що впливатимуть на формування більш ефективної системи маркетингового забезпечення та досягнення нового рішенням для провадження бізнесу.

Креативність є основою інноваційного менеджменту, ключовим фактором успішності підприємства. Альберт Сент Дьорді під креативністю розуміє здатність творчої особистості розглядати ситуацію й помічати сприятливі можливості там, де інші бачать лише проблеми. Визначення креативності засноване на концепції переоцінки, сутність якої полягає в зміні погляду на ситуацію, спробі поглянути на неї в іншій системі координат [9]. Це якісна характеристика колективу організації, а тому повинна відігравати важливу роль у доборі персоналу підприємства.

Врахування сучасної концепції соціально-етичного маркетингу як засобу досягнення рівноваги між основними цілями маркетингу – прибутком підприємства, запитами клієнтів та інтересами суспільства. Успіх бізнесу передбачає орієнтацію виробників і продавців на проникнення в сутність людських потреб та потреб суспільства, пошук шляхів їх кращого, ефективнішого та повнішого задоволення в порівнянні із конкурентами. У процесі своєї діяльності підприємство входить у контакти з різноманітними цільовими групами та суспільними колами – від постачальників, посередників, конкурентів та споживачів і різноманітних клієнтів до банків, фінансових інститутів, громадськості, місцевих, муніципальних та федеральних органів влади, ринкових партнерів, представників ЗМІ та ін. Розмаїття таких бізнесових кіл диктує нові вимоги до організації маркетингу з урахуванням соціально-етичних вимог. Характерна особливість такого підходу полягає у збалансованості інтересів підприємства у прагненні до отримання й росту прибутків та максимальному задоволенні потреб споживачів з урахуванням вимог ефективного використання ресурсів і захисту навколишнього середовища і спрямована на задоволення існуючих та очікуваних стратегічних потреб суспільства в цілому [10].

Соціальна етика не дозволяє порушувати норми суспільних відносин з метою отримання вигоди, вимагає високої соціальної відповідальності виробників і продавців, які зобов'язані думати про наслідки своїх дій для суспільства. Дотримання концепції соціально-етичного маркетингу здатне покращити конкурентні позиції фірми, сформувати стійкий імідж та хороше ім'я, що сприятиме довготривалому комерційному успіху.

Екологічність процесу виробництва переробних підприємств аграрного сектору. Все частіше, у виборі продукції споживача хвилює, як той чи інший продукт вплине на його організм, на членів його родини, домашніх тварин тощо.

Виробництво екологічно чистої продукції є практичною реалізацією концепції сталого розвитку та екологічного маркетингу, що передбачає поєднання економічного та соціального зростання, захисту довкілля як взаємозалежних і взаємодоповнюючих елементів стратегічного розвитку держави, що гарантуватиме населенню високу якість продовольства як важливої складової продовольчої безпеки [11].

Маркетингове забезпечення переробного підприємства слід розгортати на засадах екологічності, що передбачає використання безпечної технології виробництва, екологічно чистої та натуральної сировини, належних умов її зберігання та готової продукції, а також таких інструментів маркетингу як екологічне маркування, сертифікація, комунікації, залучення зацікавлених осіб та організацій.

Висновки. Одержання нових знань потребує застосування науково обгрунтованих інструментів, що формують основу методології, яка дає досліднику можливість охарактеризувати компоненти дослідження, пропонує сукупність засобів, необхідних для вирішення конкретних завдань, а також формує уявлення про послідовність дій дослідника у процесі їх вирішення. Вивчення методологічних аспектів дослідження маркетингового забезпечення діяльності переробних підприємств сільськогосподарської продукції розпочато із розгляду методологічних засад, спираючись на які підприємство має змогу розробити та реалізувати дієвий механізм маркетингового забезпечення та підвищити свою ефективність. Повне висвітлення означених питань потребує подальшого дослідження таких складових методології, як “принципи”, “методи” та “підходи”.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Лебедева Л. В. Методологія економічної науки як складова загальнонаукової методології пізнання / Л. В. Лебедева // Формування ринкової економіки: зб. наук. праць. – Вип. 22. – К. : КНЕУ, 2009. – С. 24-31.
2. Уорнер М. Класики менеджмента / М. Уорнер. – СПб.: Питер, 2001. – 1168 с.
3. Методологія [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://histua.com/slovník/m/metodologiya>.
4. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. В. Т. Бусел. – К., Ірпінь: Перун, 2005. – 1728 с.
5. Гончаров С. М. Тлумачний словник економіста / С. М. Гончаров, Н. Б. Кушнір. – Рівне: НУВГП, 2008. – 264 с.
6. Гаркавенко С. С. Маркетинг / С. С. Гаркавенко. – К.: Лібра, 2007. – 720 с.
7. Шинкаренко І. Мантри і смертні гріхи маркетинга: інтерв'ю с Філіппом Котлером. / І. Шинкаренко // Експерт. – 2006. – № 23. – С. 34-38.
8. Мороз Л. А. Маркетинг / Л. А. Мороз, Н. Т. Чухрай. – Львів: Львівська політехніка, Інтелект – Захід, 2009. – 244 с.
9. Природа креативності [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://innovations.com.ua/ua/articles/13544/temp>.
10. Слюсарева Л. В. Економічний механізм соціально-етичного маркетингу сільськогосподарських підприємств: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.04 “Економіка та управління підприємствами” / Л. В. Слюсарева. – Харків, 2009. – 23 с.
11. Артиш В. І. Організаційно-економічні передумови формування ринку екологічно чистої продукції в Україні / В. І. Артиш // Економіка АПК: Національний університет біоресурсів і природокористування України. – 2009. – № 2. – С. 117-120.

Методологические основы маркетингового обеспечения деятельности предприятий по переработке сельскохозяйственной продукции

И.М. Ковбас, И.Ф. Баланюк

В статье обоснована необходимость формирования методологии исследования научной проблемы маркетингового обеспечения деятельности предприятий. Осуществлен анализ основных подходов к трактовке термина “методология” и определена исключительная роль методологии экономической науки для получения перспективных практических результатов деятельности. В процессе исследования методология маркетингового обеспечения определена как совокупность методов, подходов, принципов и основ исследования, а также системы этих элементов, что способствует качественному процессу познания и осмысления явления. Предложены и рассмотрены основные методологические основы, что, по мнению автора, является основой теоретического осмысления проблемы маркетингового обеспечения деятельности. Установлено их значение и роль в процессе деятельности и развития предприятий по переработке сельскохозяйственной продукции.

Ключевые слова: методология, методологические основы, маркетинговое обеспечение, перерабатывающее предприятие, деятельность предприятия.

Надійшла 11.10.2013.

УДК 631.115.11.004.14:005

ДЕМЧАК І.М., директор

НДІ «Укрпроагропродуктивність», м. Київ

РОЛЬ І МІСЦЕ ДОХОДІВ ВІД ВЕДЕННЯ ОСОБИСТОГО СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА У ФОРМУВАННІ СІМЕЙНОГО БЮДЖЕТУ СІЛЬСЬКОГО ДОМОГОСПОДАРСТВА

У статті розглядається роль і місце особистих селянських господарств в процесі формування бюджету сільського домогосподарства. Здійснюється оцінка складових доходів від ведення особистого селянського господарства у форму-

ванні дохідної частини залежно від середньорічного доходу сільських домогосподарств. Розглядаються перспективи названого вище джерела надходження грошових коштів та продуктів харчування для сільських жителів в умовах підвищення життєвого рівня.

Ключові слова: особисте селянське господарство, дохід, самозабезпечення, сільське домогосподарство, бюджет.

Постановка проблеми. Серед соціально-економічних проблем розвитку особистого селянського господарства особливе місце належить проблемі його прибутковості, що тісно пов'язано зі способами реалізації виробленої в ньому продукції. Суть цієї особливості полягає в тому, що сама прибутковість, тобто економічна доцільність ведення господарства, є головною умовою існування особистого сільського господарства (ОСГ). Вона визначала і буде, мабуть, ще довго визначати не тільки його існування, а й структуру, розміри, способи реалізації продукції, загальний психологічний настрій та ставлення до нього.

Особливість цієї проблеми полягає і в тому, що через призму такого показника, як прибутковість, найчіткіше виявляються суперечності економічного й соціального плану – між суспільною зацікавленістю і потребою в існуванні особистого господарства і тими негативними наслідками, які вона несе.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема оцінки та аналізу доходів від ведення особистих селянських господарств присвячені праці цілого ряду вітчизняних і зарубіжних науковців, серед яких: Г.Г. Дилигенський, В.К. Збарський, Н.М. Крічка, Г.Г. Кірейцев, П.В. Круш, М.А. Мартинюк, І.А. Микитенко, В.К. Савчук, І.В. Свиноус, О. Онищенко, І.В. Штимак та інші. Однак в їхніх працях недостатньо висвітлена роль та значення доходів від ведення особистих селянських господарств для формування доходів сільського домогосподарства.

Метою дослідження є оцінка ролі і місця доходів від ведення особистих селянських господарств у формуванні бюджету сільського домогосподарства.

Методи дослідження. У процесі виконання досліджень використовувалися загальноприйняті методи і прийоми: сукупність наукових прийомів абстрактно-логічного методу (індукція й дедукція, аналіз та синтез, аналогії і зіставлення, нормалізації та моделювання); монографічний, метод анкетування.

Результати дослідження та їх обговорення. Сучасна політика відносно ОСГ враховує багато чинників, якими зумовлено його існування, позитивні й негативні сторони, що є супутниками цього явища. Та все ж стверджувати, що проблема впливу доходів від ОСГ на економічну, соціальну активність сільського трудівника у сфері суспільного виробництва вивчена і враховується у розробці тих чи інших законодавчих актів, було б передчасним. Аналогічна ситуація складається щодо ролі, яку відіграють доходи від ОСГ у підвищенні рівня сільської сім'ї.

Крім того, не можна не враховувати громадську думку з питань ОСГ. Певна частина населення (переважно міських жителів) переконана у високій, в більшості випадків незаконній, нетрудовій діяльності. Слід зразу наголосити, що в цілому це глибока помилка, заснована, як вказує дослідник І. Х. Райг, на особистому знайомстві з ринковими цінами, газетними публікаціями [1].

Разом із тим, громадську думку важко запідозрити в умисній упередженості в таких міркуваннях, бо в сучасній літературі рідко трапляються дослідження, які б показували механізм формування доходів від ведення особистих селянських господарств. У таких питаннях не можна, очевидно, обмежуватися лише заявою про трудовий характер цих доходів і тяжкість праці землероба [2]. Недостатньо переконливою для громадської думки виглядає і статистика доходів від ОСГ. За її даними, наприклад, дохід від особистого господарства коливається між 30-40% сукупного доходу сільської сім'ї.

Проте нині на селі з'являються «особисті» господарства, дохід від яких не йде ні в яке порівняння з доходом від суспільного виробництва. Існуючі юридичні норми, зазвичай, виявляються малоефективними, їх застосування ускладнюється відсутністю належного фінансового контролю і обліку розмірів ОСГ. Саме ця частина разом з іншими аргументами і є основою існування стійкого негативного ставлення деякої частини населення до ОСГ та рівня його доходів.

Особисті селянські господарства відіграють неоднакову соціально-економічну роль у житті різних сімей, різних регіонів залежно від складу сім'ї, соціально-демографічних її характеристик, умов господарювання.

Саме через ці причини проблему прибутковості необхідно розглядати не з погляду статистичного узагальнення на макрорівні, а з позицій детального аналізу всіх чинників, що впливають на

неї, на рівні окремих соціальних груп, враховуючи відмінності регіонів та їх рівень господарювання. Також під час дослідження реальної ситуації справ слід виходити не з чинників, покликаних створити певні умови для існування ОСГ, а з практичного досвіду. Тільки після цього з'являється можливість узагальнити й здійснити аналіз реальної ролі доходів від особистого селянського господарства.

Ключовим фактором забезпечення підвищення рівня добробуту сільських сімей у розвинутих країнах і тих, що розвиваються, є збільшення частки доходів домогосподарств від несільськогосподарської діяльності. Наприклад, середнє господарство США з 1999 до 2011 рр. заробляло 85-95% свого доходу із несільськогосподарських джерел, порівняно із 50 % у 1960 році. Навіть найбільші господарства США (з виручкою понад 500000 доларів за рік) заробляли тільки 80% доходу за рахунок несільськогосподарської діяльності [3].

Актуальним за проведення дослідження діяльності ОСГ є тлумачення економічної категорії "доходи від ведення особистого підсобного господарства". Однозначної думки з цього питання не існує. Деякі дослідники вважають, що доходи особистих господарств – це виручка від реалізації продукції за різноманітними маркетинговими каналами. Ми дотримуємося думки доцільності категорії, яку визначено Держкомстатом України.

Доходи від особистого підсобного господарства включають в себе дві складові:

- грошові доходи від продажу сільськогосподарської продукції, виробленої в особистому підсобному господарстві та одержаної домогосподарством у порядку самозаготівлі;
- вартість спожитої продукції, одержаної з особистого підсобного господарства та від самозаготівель. Під час розрахунку цієї статті доходу виключаються матеріальні витрати на виробництво продукції (транспортні, витрати на купівлю кормів, сільськогосподарської техніки та обладнання, насіння, добрив, засобів захисту рослин, ліків для худоби тощо). У цей показник також входить вартість одержаних з особистого підсобного господарства продуктів харчування, алкогольних напоїв і тютюнових виробів, подарованих родичам та іншим особам, а також вартість спожитих продуктів, отриманих у порядку самозаготівель. Оцінка спожитих натуральних надходжень продуктів здійснюється за середніми цінами купівлі відповідних товарів у звітному періоді.

На нашу думку, до доходів від ведення особистих селянських господарств необхідно віднести і вартість продуктів харчування, які передані родичами та іншими особами.

Так, у 2000 році доходи від ведення особистого підсобного господарства досягали 48,2 % у структурі сільських домогосподарств. Із них 34,8 % припадало на вартість спожитої продукції, яка отримана від особистого підсобного господарства. В 2011 році згадані показники становили відповідно 12,7 і 12,8%. На зміну цього співвідношення вплинуло кілька обставин:

1. Підвищення загального життєвого рівня населення країни.
2. Зростання розміру соціальних виплат основному прошарку сільського населення – пенсіонерам.
3. Підвищення рівня доходів міського населення та зняття частково проблеми безробіття в містах. Це дало змогу відмовитися від "донорської" допомоги грошима та продуктами харчування, що надходили від сільських домогосподарств, з якими вони перебували в родинних відносинах. Якщо в 2000 р. грошова оцінка допомоги від родичів у структурі міських домогосподарств становила 7,8 %, у тому числі грошова оцінка продуктів харчування – 5,7 %, то у 2011 році відповідно 6,6 і 1 %, тобто нині основний вид "донорської" допомоги, яка надходить від сільських домогосподарств до міських – це грошові кошти.

4. Депопуляція сільського населення. Складна демографічна ситуація на селі, особливо в депресивних районах. У сільських населених пунктах проживають в основному люди пенсійного та передпенсійного віку і сільський "люмпен".

Існує досить значна різниця між структурою доходу від ведення особистого підсобного господарства і величиною сукупного доходу. Так, у 2000 році в групі сільських домогосподарств з найнижчим рівнем середньомісячних сукупних доходів (до 30 грн) питома вага таких від реалізації продукції, отриманої від ОПГ, становить 0,04%, проте вартість спожитої продукції, отриманої з особистого господарства – 31,4. У сільських домогосподарствах з найвищим рівнем доходів наведені показники знаходяться на рівні відповідно 15,1 і 34,1% загальних сукупних ресурсів, тобто якщо для сільських домогосподарств із низьким рівнем доходів особисте селянське господарство є в основному постачальником продуктів харчування, то для домогосподарств з високим рівнем доходів – ще й джерелом

надходження грошових коштів до сімейного бюджету. В кризовий період особисте селянське господарство стало домінуючим бюджетоутворювальним фактором для сільських домогосподарств, а також головним постачальником продуктів харчування. З підвищенням життєвого рівня населення питома вага подібних бюджетоутворювальних факторів знижується, відбуваються структурні зрушення в доходах від ведення особистого підсобного господарства [4].

Як свідчать результати вибіркового статистичного обстеження сільських домогосподарств, зростає питома вага доходів від реалізації сільськогосподарської продукції, отриманої від ОПГ, у структурі доходів від ведення особистого підсобного господарства. Крім того, спостерігається тенденція до зростання величини згаданого показника, за збільшення сукупного доходу сільських домогосподарств. Простежується певною мірою товарне спрямування ведення особистого селянського господарства, тобто відбувається реалізація лишків сільськогосподарської продукції, отриманої з власної земельної ділянки. Проте у нас немає підстав стверджувати про переростання особистих селянських господарств у товарні, оскільки питома вага доходів від реалізації сільськогосподарської продукції становила у 2011 році в групі сільських домогосподарств із найвищим рівнем сукупних доходів лише 13,7%.

У період економічної кризи, яка супроводжується зниженням купівельної спроможності населення, особливо міського, допомога продуктами харчування, що надходить із села, вкрай важлива. Фактично за рахунок неформальних "екстрополарних" зв'язків між селом і містом більшість міських жителів вдається без значних витрат із сімейного бюджету покривати потребу в продуктах харчування в кризові для свого домогосподарства часи.

У звичайних умовах більшість міських домогосподарств свідомо відмовляються від допомоги із села, добре розуміючи ціну власної допомоги, яку вони нададуть сільським домогосподарствам в обмін на продукти харчування.

Досить специфічним явищем, яке характеризує сільський світ, є надання безоплатної допомоги продуктами харчування сільським домогосподарствам із низьким рівнем доходів іншими членами сільської громади. Саме у взаємодопомозі між сільськими домогосподарствами виявляється сила і міць сільської громади [5].

Виробництво продуктів харчування становить головний мотив у визначенні розмірів і структури ОСГ. Як правило, площа присадибної ділянки, поголів'я худоби і птиці залежать від віку і розмірів сім'ї власника, його прагнень, потреб, ціннісних орієнтирів.

ОСГ, по суті, являє собою єдине джерело натуральних продуктів харчування більшості сільських сімей.

Віддаленість особистого господарства від ринків збуту сільськогосподарської продукції й умови проживання родини власника також впливають на розмір і ефективність виробництва в ОСГ.

Проте приміські ОСГ відрізняються своїми мінімальними розмірами, адже в багатьох випадках у їхніх власників немає умов для розширення землекористування і забезпечення худоби кормами, а можливість знайти високооплачувану роботу в місті знижує для них цінність особистого господарства як джерела життєзабезпечення. Проте для більшості жителів приміської зони особисте селянське господарство перетворюється у джерело накопичення багатства. Це стосується також і південних регіонів України. У віддалених ОСГ протилежна картина: умови для реалізації відсутні, виробництво продукції у значних розмірах в особистих господарствах в умовах неплатоспроможності сільськогосподарських підприємств стає єдиним джерелом продовольства і грошових коштів для більшості сільських жителів.

У цілому, як свідчить аналіз основних елементів доходу від ведення ОПГ, особисте господарство населення функціонує переважно заради забезпечення продуктами харчування всіх членів домогосподарства, тобто виділяється продовольча функція ОСГ. Разом із тим, у разі зростання величини сукупних грошових доходів та оплати праці зокрема, частка в структурі сукупних доходів поступово знижується. Проте воно не зникне, оскільки рівень доходів по інших статтях сімейного бюджету не дає змоги задовольнити матеріальні потреби, в першу чергу сільського населення в повному обсязі.

Таким чином, особисті селянські господарства в перехідній економіці, з одного боку, посідають вагоме місце у забезпеченні населення продуктами харчування, з іншого – стали основним джерелом доходу для сільських жителів. Водночас розвиток ОСГ органічно пов'язаний із сільськогосподарськими підприємствами. Незважаючи на те, що селянам надано право вибору форм господарювання на

основі приватної власності на землю, у тому числі й виходу з колективного господарства зі своїм земельним паєм, більшість їх залишається у складі сільськогосподарських підприємств [6].

У тих умовах, в яких зараз знаходяться господарства населення, що мають необхідний доступ до земельних ресурсів і ресурсів підприємств, частково замінюючих капітал, часто саме трудовий чинник разом з умовами збуту продукції стає головним критерієм для оцінки успіху. Будь-який продавець, що торгує власною продукцією, на запитання чи багато сімей в їх селі вирощує щось на продаж, вам дадуть відповідь: хто не спить і не п'є, всі продають. Таємницю свого успіху в будь-яких районах і в різному віці селяни формулюють однаково: «Працювати треба», маючи на увазі не тільки витрати праці, а й уміння організувати свою справу. У різних районах від 20 до 40% жителів відповідали нам, що зараз можна вижити на своєму господарстві, що бідні в селі – це ті, хто не хоче чи не може за віком або станом здоров'я працювати.

Самозайнятість населення у власному індивідуальному господарстві, яка значно зросла в 90-ті роки, стала одним зі способів розв'язання проблеми сільського безробіття. Проте цей вид зайнятості перспективний тільки в тому випадку, якщо господарство не балансує на рівні зубожіння і мінімального самозабезпечення, а приносить реальний дохід, як це вже відбувається в деяких районах.

Висновки. Останніми роками соціологи вказують на руйнування звичної соціальної структури і поляризацію суспільства за рівнем матеріального благополуччя не тільки в містах, а й у сільській місцевості. Причому колишні статусні, кар'єрні міркування і тут поступилися місцем доходу в особистому підсобному господарстві, у кримінальному бізнесі. Проте слід пам'ятати, що сільська місцевість існує в тісному зв'язку з містами, і процеси урбанізації в українському суспільстві ще не завершені. І хоча за умови збереження сучасних тенденцій рівень доходів залишатиметься визначальним, для сільського населення (як і для міського) знову посилюється значущість статусних характеристик, у тому числі й значущість освіти. Недаремно сільська молодь у переважній більшості прагне вчитися в місті, а це вимагає чималих грошових коштів на їхнє проживання і деколи платне навчання (що ніяк не в'яжеться з офіційними цифрами жебрацьких доходів селян). Ці засоби на допомогу дітям можуть бути отримані тільки в своєму індивідуальному господарстві, що надто стимулює його товарність. Відтік молоді супроводжується зниженням загальної рухливості сільського населення, неможливістю з фінансових міркувань.

Отже, господарства населення стали в сучасній Україні і чинником виживання, і джерелом підвищення доходів, і гальмом розвитку. І хоча ці поняття є антагоністами, вони взаємопов'язані. Останнє вельми поширене, оскільки включення адаптивних механізмів і прагнення до стійкості не призводить до розвитку. Але відмінності окремих сімей, сіл, районів дуже великі і не випадкові. Кожній місцевості притаманна певна особливість, тому господарства населення слугують одним з найбільш яскравих виразників її потенціалу.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Райг И. Х. Что может индивидуальное хозяйство? / И. Х. Райг // Социологические исследования. – 2011. – № 1. – С. 37.
2. Дилигенский Г. Г. К проблеме социального сектора в России / Г. Г. Дилигенский // Куда идет Россия? Власть. Общество. Личность [под ред. Т.И. Заславской]. – М.: Московская школа социальных и экономических наук, 2000. – С. 34–45.
3. Збарський В. К. Індивідуальні господарства селян: проблеми і перспективи/ В. К. Збарський // Агроінком – 2005. – № 9–10. – С. 15–24.
4. Мартишок М.А. Роль господарств населення у виробництві продукції тваринництва в Житомирській області / М.А. Мартишок, Т. М. Ратошнюк // К.: Агроінком, 2008. – № 5–6. – С. 62–64.
5. Микитенко І.А. Формування сукупних доходів і витрат у сільських домогосподарствах / І.А. Микитенко // Економіка АПК. – 2002. – № 6 – С. 107–111.
6. Онищенко О. Господарства населення: підсумкові оцінки, прогнози / О. Онищенко // Економіка України. – 2003 – № 3 – С.59–68.

Роль и место доходов от ведения личного сельского хозяйства в формировании семейного бюджета сельского домохозяйства

И.М. Демчак

В статье рассматриваются роль и место личных крестьянских хозяйств в процессе формирования бюджета сельского домохозяйства. Осуществляется оценка составляющих доходов от ведения личного крестьянского хозяйства в формировании доходной части в зависимости от среднегодового дохода сельских домохозяйств. Рассматриваются перспективы названного выше источника поступления денежных средств и продуктов питания для сельских жителей в условиях повышения жизненного уровня.

Ключевые слова: личное крестьянское хозяйство, доход, самообеспечение, сельское домохозяйство, бюджет.

Надійшла 11.10.2013.

УДК 631.115.8:334.73

КАРПЕНКО А.М., канд. екон. наук

Білоцерківський національний аграрний університет

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ КООПЕРАТИВНОГО РУХУ В УКРАЇНІ

В статті розглядаються проблеми розвитку кооперативного руху в умовах багатокладності аграрної економіки. Автором виявлено основні чинники, що впливають на розвиток сільськогосподарської кооперації в Україні. Особлива увага приділяється оцінці розвитку кооперативних формувань, які створені об'єднанням особистих селянських господарств. Проведено аналіз квазікооперації як одного з її видів. У процесі дослідження з'ясовані основні причини, що перешкоджають розвитку кооперативів. Здійснено оцінку діяльності сільської споживчої кооперації як одного з напрямків кооперативного руху в сільській місцевості. Запропоновані заходи, які спрямовані на розвиток різних видів кооперативів у сільських населених пунктах.

Ключові слова: особисті селянські господарства, кооператив, сільська споживча кооперація.

Постановка проблеми. Нині в основу діяльності товаровиробників закладено нові методи господарювання, які ґрунтуються на ринкових відносинах, тому питання інтеграції та кооперації набувають нового змісту і мають велике значення для стабілізації та підвищення ефективності агропромислового виробництва.

Як доводять реалії й досвід провідних країн світу, на сучасному етапі, на відміну від початкових ринкових реформ, що орієнтовані на створення дрібнотоварного виробництва, основна увага приділяється розвитку великих сільськогосподарських підприємств через удосконалення форм їх виробничої й економічної кооперації із підприємствами, що переробляють сировину. Удосконалення економічних відносин досягається за вертикальної системи кооперації, в якій учасники виробництва, переробки, використання й реалізації продукції м'ясного скотарства об'єднані в одній організаційно-управлінській і економічній системі, що орієнтована на максимальну ефективність.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у становлення та розвиток кооперації в Україні зробили класики кооперативної думки, насамперед, М. Туган-Барановський, А. Жук, Б. Мартос, О. Онищенко, К. Паньківський, С. Подолинський, Є. Храпливий, А. Чаянов та ін.

Наразі проблеми ефективного розвитку кооперації в аграрній сфері економіки знаходяться у центрі уваги наукових досліджень П. Березівського, В. Гончаренка, Ф. Горбоноса, В. Зіновчука, М. Маліка, Л. Молдован, А. Пантелеймоненка, Г. Черевко, Т. Швець та ін. Водночас не всі теоретичні та прикладні питання із зазначеної проблеми вивчені достатньою мірою, особливо на регіональному рівні.

Мета дослідження – здійснити оцінку сучасного стану функціонування кооперативного руху на селі та запропонувати заходи його подальшого розвитку в умовах багатокладності аграрної економіки.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети в ході дослідження використовувались такі методи: абстрактно-логічний, системного аналізу, монографічний і метод статистики.

Результати досліджень та їх обговорення. Нині відновлення соціальної інфраструктури сільських територій нерозривно пов'язано зі створенням належного економічного підґрунтя. І саме розвиток дрібно- та середньотоварних виробників через об'єднання у сільгоспокооперативи вже підтримали понад 83% опитаних голів сільських і селищних рад України. Таким чином, громада погоджується, що кооперація сприятиме збільшенню доходів селян через зайнятість, створення комфортних умов праці та розвиток інфраструктури [1].

Ідею об'єднання власників ОСГ у кооперативи підтримують, за даними анкетного опитування, в цілому тільки 5% респондентів. Більше третини респондентів (34,8%) орієнтуються на подальший розвиток взаємодії між ОСГ та великотоварним сільськогосподарським виробництвом.

Слід зазначити, що крім позитивного ефекту від кооперації можуть виникнути і додаткові ризики. До таких ризиків, на нашу думку, слід віднести: ризик залежності від партнера по кооперації; ризик витоку комерційної інформації через некоректні дії партнера (партнерів) по відносинах у межах сільськогосподарської кооперації; ризик, пов'язаний із необхідністю додержання господарського законодавства іншої країни (для міжнародної сільськогосподарської кооперації), ризик, пов'язаний із виникненням квазікооперації.

Під квазікооперацією доцільно розуміти такі відносини між суб'єктами господарювання, які мають формальні ознаки сільськогосподарської кооперації, але дають не стільки соціально-економічний ефект для учасників коопераційних відносин, скільки прихований економічний ефект для окремих їх керівників і спеціалістів, обмеженого кола зацікавлених осіб. Квазікооперація тісно поєднана з корупцією й іншими господарськими злочинами, хоча за формою відносини квазікооперації можна помилково розглядати як відносини сільськогосподарської кооперації.

Основні відмінності квазікооперації від сільськогосподарської кооперації такі: відносини квазікооперації забезпечують позитивний ефект не стільки суб'єктам господарювання, скільки окремим особам; ці відносини завжди мають нетранспарентний (інформаційно-непрозорий) характер; торговельні та інші операції в межах цих відносин здійснюються за цінами, нижчими від середньоринкових.

Характерною рисою сільськогосподарської кооперації, що вирізняє її від інших способів співпраці суб'єктів господарської діяльності, є довгостроковий і стійкий характер коопераційних зв'язків і відносин. Ці ознаки повною мірою характерні й для існуючих в економічній практиці відносин квазікооперації. Саме довгостроковість і стійкість відрізняють квазікооперації від, наприклад, одиничних випадків неефективного придбання сировини за цінами вище ринкових.

Вважаємо, що відносини квазікооперації і відносини комерційного підкупу не є тотожними. Відносини квазікооперації, як правило, вкрай ретельно маскуються, дуже добре організовані й націлені на тривалий період функціонування, тому виявити такі схеми правоохоронним органам, на відміну від одиничних, ситуативних актів господарської корупції, вкрай складно. Одиничні випадки комерційного підкупу можуть бути ініційовані й низовими співробітниками, наприклад, збутових відділів сільськогосподарського підприємства, а добре організовані, довгострокові схеми квазікооперації функціонують, як правило, з відома менеджменту вищої ланки управління.

Відносини квазікооперації, зважаючи на їх організованість, становлять більшу загрозу для сільськогосподарських підприємств, ніж одиничні корупційні акти. Слід зазначити, що дослідження відносин квазікооперації вельми ускладнене з тих самих причин, за якими складно безпосередньо дослідити будь-які типи соціально-економічних відносин у тіньовій економіці. Так, більш-менш точно вимірюваний нині обсяг корупційних відносин у бізнесі не може бути водночас індикатором інтенсивності квазікоопераційних відносин. Адже корупційні відносини охоплюють переважно взаємодію підприємців і представників державних органів, а відносини квазікооперації формуються між суб'єктами господарювання.

Формально відносини квазікооперації можуть маскуватися під відносини сільськогосподарської кооперації. Так, за збутової квазікооперації відносини між сільськогосподарським підприємством і фірмою-посередником з реалізації продукції за невігідними для сільськогосподарського підприємства цінами можуть офіційно мотивуватися тим, що фірма-посередник має набагато кращий, більш кваліфікований штат маркетологів, добре налагоджені зв'язки з потенційними споживачами продукції тощо. У цьому випадку відносини квазікооперації за формою дійсно нагадують маркетинговий аутсорсинг, але в дійсності йдеться, звичайно, про «вимивання» значної частини прибутку суб'єкта господарювання на користь невеликих груп осіб, що контролюють діяльність «фірм-пристосованців». Щоб не враховувати 30–40% прибутку фірмі-посереднику, промислово-му підприємству набагато вигідніше замовити разове маркетингове дослідження ринку та сформувати власний штат кваліфікованих маркетологів.

Негативний вплив квазікооперації на економіку очевидний і визнається всіма дослідниками. Так, К.С. Фіоктістов справедливо зазначає, що «діяльність квазіринкових посередників являє собою стратегічну загрозу підвищення рівня конкурентоспроможності вітчизняної промисловості в цілому» [3].

Важливим напрямом активізації збуту сільськогосподарської продукції є розвиток сільської споживчої кооперації, виробничі потужності якої були введені в дію за рахунок коштів пайовиків – жителів сільської місцевості. Рівень розвитку споживчої кооперації в нашій країні залишається низьким, передусім через відсутність підтримки з боку Центральної спілки споживчих товариств України (Укоопспілки), що не сприяє відродженню і зміцненню споживчих товариств, захисту інтересів її членів і сільського населення. Так, майнові об'єкти системи господарської кооперації перебувають у вкрай незадовільному стані, а ціни в кооперативних крамницях Укоопспілки завищені на 20–60 % порівняно з приватними торговельними закладами.

Функціональне значення діяльності споживчої кооперації із закупівлі сільськогосподарської продукції у населення розглядається нами в трьох аспектах. По-перше, закупівлі продукції поповнюють ресурси організацій споживчої кооперації, що дозволяє розвивати громадське харчування і виробництво споживчих товарів, сприяє збільшенню обсягів обороту оптової й роздрібною торгівлі. По-друге, продаж населенням лишків сільськогосподарської продукції, виробленої в особистих селянських господарствах, ведення яких у їхніх власників є додатковим, а іноді й основним джерелом доходів. По-третє, крім економічних аспектів, діяльність із закупівлі сільськогосподарської продукції у населення є дотриманням принципу соціальної відповідальності споживчої кооперації, адже забезпечує зайнятість населення, можливість його проживання в малих сільських населених пунктах, у більшості з них відсутній роботодавець.

Основними умовами гармонізації взаємодій споживчої кооперації з ОСГ є: закупівельні ціни на сільськогосподарську продукцію мають бути справедливими, відшкодовувати витрати на виробництво продукції; розрахунок за здану продукцію має здійснюватися своєчасно, найкраще в момент здавання-приймання продукції; взаємодія зі здавальниками продукції має формуватися на довготривалій основі з гарантованими обсягами і термінами закупівель, коригуванням закупівельних цін відповідно до темпів інфляції.

Виявлені сутнісні аспекти взаємодій споживчої кооперації з особистими господарствами населення:

1. Збутові кооперативи закуповують у населення лише ту сільськогосподарську продукцію, яку надалі зможуть реалізувати кінцевому споживачеві за цінами, що відшкодовують витрати.

2. Рівень закупівельних цін часто диктується переробними підприємствами, які є монополістами на локальному ринку. Органи влади також чинять тиск на процес ціноутворення, намагаючись хоча б частково регулювати ціни на споживчому ринку, щоб продукти харчування були доступними для малозабезпечених верств населення. Однак низька закупівельна ціна не забезпечує зниження роздрібних цін на продовольчі товари, а закупівлі сільськогосподарської продукції часто є нерентабельними для споживчої кооперації. Частка вартості сировини у структурі роздрібних цін на борошно пшеничне вищого гатунку становить 34,4%, витрати на виробництво – 10, а оборот сфери обігу – 47,7%. Ще більш складна ситуація з ціноутворенням і розподілом доходу у виробництві та продажу олій соняшникової: вартість сировини становить 28,4, а оборот сфери обігу – 53,6%.

3. Закупівельні ціни на сільськогосподарську продукцію та система розрахунків за здану продукцію не вигідні для населення, тому в ОСГ скорочується виробництво продукції, зменшується поголів'я великої рогатої худоби.

4. У зв'язку з нестабільністю економічної ситуації на ринку продовольства і сільськогосподарської сировини, закупівлі продукції у населення не можуть розвиватися за договорами з ОСГ на тривалу перспективу.

5. Для споживчої кооперації у багатьох випадках більш вигідними є закупівлі сільськогосподарської продукції, переважно плодів і ягід, не у населення, а у фермерів, великих сільськогосподарських підприємств, оптових організацій, а також на сільськогосподарських ринках.

6. Взаємодія заготівельних кооперативів із переробними підприємствами, а також із підприємствами роздрібною, оптовою торгівлі та громадського харчування на довготривалій договірній основі також відчутно впливає на розвиток заготівельної діяльності.

7. Податковий тиск, зокрема справляння ПДВ з вартості заготовленої сільськогосподарської продукції через мережу заготівельних пунктів сільської споживчої кооперації та відсутність пільгових відсотків на банківські кредити унеможливають здійснення основної діяльності установ споживчої кооперації.

На сьогодні потенціал сільськогосподарської кооперації в Україні залишається нереалізованим. Кількість виробничих кооперативів у 2002–2012 рр. постійно зменшувалася, нечисленною була й кількість обслуговуючих кооперативів.

Такий вид кооперації сприяє: підвищенню ефективності сільськогосподарського виробництва завдяки оптимізації витрат товаровиробників на придбання засобів виробництва, проведення окремих технологічних операцій, здійснення маркетингових досліджень, а також збільшення прибутку від реалізації продукції; розширенню доступу сільськогосподарських товаровиробників, особливо особистих селянських і фермерських господарств, до агросервісних послуг; кращій організації для сільськогосподарських товаровиробників процесу реалізації продукції, більш

ефективному використанню каналів збуту, досягненню міцних позицій на ринку, адаптації до ринкових умов; створенню додаткових робочих місць у сільській місцевості, поліпшенню соціального захисту сільського населення, підвищенню рівня життя на селі [4].

Розвиток добровільних селянських кооперативів передбачає вдосконалення переробної та обслуговуючої сфер, торгівлі, чим сприяє зростанню рівня зайнятості сільського населення, покращенню соціального клімату. Однак, незважаючи на очевидні переваги організації добровільних селянських кооперативів, більшість жителів села ще не готові до об'єднання: лише 6,4% селян погодилися б об'єднатися у кооператив із 10–20 надійних господарів, 34,1% респондентів відмовилися б, решта – вагалися з відповіддю. Ще менша кількість жителів села (4,0%) змогли б самостійно організувати такий кооператив, а довірили б його створення фахівцю, наприклад випускникові аграрного університету – 20,4% опитаних. Цілями об'єднання декількох селянських господарств, на думку учасників анкетного опитування, можуть бути взаємна підтримка односельців у складні моменти (про це свідчать відповіді 29,1% респондентів), взаємна допомога у виробництві сільгосппродукції (13,7%), реалізація виробленої продукції (7,0%), закупівля кормів, насіння, добрив (5,4%). Третина опитаних (31,1%) стверджують, що в їхньому селі є надійні господарі, з якими можна було б об'єднатися в кооператив, що свідчить про досить розвинену соціальну мережу.

Усупереч деякій пасивності та невизначеності респондентів у судженнях про можливість створення добровільних селянських кооперативів жителі села (понад 50%) в ході опитування досить охоче висловлювали ідеї з приводу того, яку продукцію вигідніше виробляти і реалізовувати, об'єднавши зусилля кількох господарів у їхньому селі. Це така продукція: м'ясо (24,1%), молоко та молочні продукти (16,4%), м'ясо птиці (12,0%), зелень із теплиць (11,7%), зернові (10,7%), яйця (8,4%), квіти (7,0%).

Дослідження порядку функціонування постачальницько-збутових сільськогосподарських споживчих кооперативів виявило ряд недоліків у системі економічних відносин між кооперативами та їх членами: не обумовлюються зобов'язання членів щодо участі в діяльності кооперативу; у визначенні розміру обов'язкового пайового внеску і кооперативних виплат у розрахунок не береться обсяг участі членів у постачальницьких і збутових операціях кооперативу; обрана форма взаєморозрахунків припускає перехід права власності на поставлені засоби виробництва і продукцію, що реалізується; у розрахунках із членами кооперативу не враховуються терміни подачі заявок на надання послуг і територіальна віддаленість господарств. Наявність перелічених порушень зумовлена відсутністю конкретних механізмів реалізації положень статутів у досліджуваних кооперативах.

Із метою вдосконалення економічних відносин у постачальницько-збутових сільськогосподарських споживчих кооперативах нами запропоновано систему їх регулювання, яка базується на взаємодії положень статуту та внутрішнього регламенту [5].

На протипагу посередницьким структурам, формуючи свою діяльність, сільськогосподарський обслуговуючий кооператив має надати комплексний спектр послуг. Так, діяльність молочних кооперативів (заготівля молока) повинна передбачити не тільки збір молока і його попередню обробку, а й налагодження роботи пункту штучного осіменіння великої рогатої худоби, надання послуг із заготівлі кормів, у тому числі комбікормів, окультурення й професійний догляд суспільних пасовищ, пропонування ветеринарних послуг тощо.

Основні проблеми функціонування і розвитку сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів зводяться до наступного. По-перше, це низький рівень державної підтримки розвитку сільськогосподарської обслуговуючої кооперації.

По-друге, подвійне оподаткування обслуговуючих кооперативів. Відповідно до ст. 2 Закону України «Про сільськогосподарську кооперацію», обслуговуючі кооперативи не ставлять за мету отримання прибутку, а отже, мають бути визнані як неприбуткові організації і звільнені від оподаткування доходу.

По-третє, низький рівень професійних знань управлінського персоналу обслуговуючого кооперативу щодо цілей і мети створення, особливостей оподаткування та господарської діяльності об'єднання, шляхів подальшого розвитку кооперативу через відсутність спеціалізованої підготовки фахівців у цій сфері в системі вищої освіти.

Висновки. Відродження кооперативного руху на селі дозволить використовувати переваги великого товарного виробництва і враховувати інтереси сільських товаровиробників, сприяючи відродженню статусу селянина як господаря виробництва, реального власника засобів виробництва і виробленої ним продукції. Із цією метою необхідно здійснити:

- розробити державну цільову програму підтримки розвитку сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів в Україні, в якій передбачити: державну підтримку членам сільськогосподарського обслуговуючого кооперативу на етапах створення та становлення, а також у просуванні сільськогосподарської продукції на ринок; заходи щодо поліпшення матеріально-технічної бази обслуговуючих кооперативів; надання пільгових кредитів за схемами, що застосовуються для сільськогосподарських товаровиробників, під солідарну відповідальність членів кооперативу;
- ввести обслуговуючі кооперативи до переліку позичальників, яким надається компенсація по кредитах і позиках за програмами фінансової підтримки суб'єктів господарювання агропромислового комплексу через механізм здешевлення кредитів і компенсації лізингових платежів;
- розробити інформаційно-просвітницький Інтернет-ресурс, який містив би нормативно-правову базу щодо створення та регулювання діяльності сільськогосподарських кооперативів, навчально-практичні матеріали, збірники та посібники з розвитку кооперативного руху на селі, інформаційні матеріали про вітчизняний та світовий досвід сільськогосподарської кооперації;
- здійснити законодавче регламентування організації та порядку діяльності створюваних сільськогосподарськими кооперативами підприємств із переробки їх продукції, де члени кооперативу є його засновниками та постачальниками сировини, а виробничий процес забезпечуватиметься найманими працівниками. При цьому одержаний прибуток розподілятиметься між членами кооперативу відповідно до обсягів продукції, поставленої підприємству кожним із них;
- аграрній біржі передбачити можливість акредитації сільськогосподарських кооперативів за спрощеною системою та надання каникул зі сплати біржового збору на період до 12 місяців, що дозволить кооперативам одержати стабільний канал реалізації продукції за ринковими цінами та зарекомендувати себе на біржі надійним постачальником продукції високої якості.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Горбонос Ф.В. Кооператив як форма прояву відносин / Ф.В. Горбонос // Економіка АПК. – 2004. – № 9. – С. 26–32.
2. Зіновчук В.В. Організаційні основи сільськогосподарського кооперативу / В.В. Зіновчук: вид. 2-ге [перероб. та доп.]. – К.: Логос, 2001. – 380 с.
3. Фиоктистов К.С. Бизнес-поведение современных предприятий // Бизнес-журнал. – №4. – 2007. – С. 6.
4. Зіновчук В.В. Особливості формування матеріально-технічної бази сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів // Нова економічна парадигма формування стратегії національної продовольчої безпеки України у ХХІ столітті. – К.: ІАЕ УААН, 2001. – С. 196–200.
5. Паска І.М. Роль міжсільськогосподарської кооперації за розподілу сільськогосподарської продукції в сільських домогосподарствах / І.М. Паска // Економіка АПК. – № 11, 2012. – С. 100–103.

Организационно-экономические основы развития кооперативного движения в Украине

А.Н. Карпенко

В статье рассматриваются проблемы развития кооперативного движения в условиях многоукладности аграрной экономики. Автором выявлены основные факторы, влияющие на развитие сельскохозяйственной кооперации в Украине. Особое внимание уделяется оценке развития кооперативных формирований, созданных путем объединения личных крестьянских хозяйств. Проведен анализ квазикооперации как одного из ее видов. В процессе исследования выяснены основные причины, которые препятствуют развитию кооперативов. Осуществлена оценка деятельности сельской потребительской кооперации как одного из направлений кооперативного движения в сельской местности. Предложены меры, направленные на развитие различных видов кооперативов в сельских населенных пунктах.

Ключевые слова: личные крестьянские хозяйства, кооператив, сельская потребительская кооперация.

Надійшла 08.10.2013.

УДК 631.156

ЛЕВАНДІВСЬКИЙ О.Т., канд. екон. наук

ДВНЗ “Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника”

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН У СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ

У статті розглядаються економічні відносини в сільському господарстві. Приділено увагу техніко-економічним, організаційно-економічним і соціально-економічним відносинам. Наголошується увага на еколого-економічних відносинах. Висвітлено економічні відносини у сфері виробництва, розподілу, обміну і споживання.

Ключові слова: економічні відносини, сільське господарство, організаційно-економічні відносини, соціально-економічні відносини, техніко-економічні відносини, еколого-економічні відносини.

Постановка проблеми. Забезпечення стабільного та динамічного економічного розвитку потребує ґрунтовного дослідження змісту економічних відносин у сільському господарстві.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Цією проблематикою займалися і займаються багато відомих економістів. Зокрема, економічні відносини досліджено в декількох напрямках. Найбільш розробленим є підхід до економічних відносин як до самостійного феномену під час реформ. Такий підхід має досить давню традицію, починаючи з М. Вебера, який аналізував аграрні реформи стародавнього світу, і закінчуючи сучасними дослідниками, в тому числі й вітчизняними (Д. Паарлберг, Р. Коуз, Б. Пасхавер, П. Саблук, В. Юрчишин).

Значні доробки з державного регулювання економічних відносин як основоположної складової частини управлінської діяльності в аграрному секторі здійснено вітчизняними вченими: М. Туган-Барановським, К. Воблим, В. Яроцьким, І. Янжулом, М. Могильним.

Вагомий внесок світовою і вітчизняною наукою зроблено у вивчення історії економічних відносин, хоча вона, зважаючи на специфічну гостроту проблем, більше торкалася епох аграрних реформ (М. Вебер, С. Булгаков, К. Каутський, О. Маслов, О. Ніконов).

Є фундаментальні доробки, що стосуються державного регулювання економіки, які водночас можуть бути використані у дослідженні економічних відносин як об'єкта державного регулювання. Особливо слід відмітити лауреатів Нобелівської премії П. Самуельсона, Б. Кенена, Р. Коуза, а також представників класичної американської школи державного управління В. Вільсона, А. Мельцнера, Р. Мої, Д. Райда; фрайбурзької школи господарського порядку В. Рьопке, К. Вензеля, Е. Хопманна. Проте у ринкових умовах потребують подальшого дослідження проблеми, пов'язані з кардинальними змінами системи відносин у сільському господарстві, визначенням місця і ролі держави в них. До цього часу в літературі недостатньо висвітлені економічні відносини в сільському господарстві. Літературні джерела не дають достовірного уявлення про фактичні етапи становлення економічних відносин. Майже відсутні наукові праці, в яких висвітлюються питання економічних відносин у сільському господарстві. З розвитком сільськогосподарської галузі здійснювалися трансформаційні процеси в економічних відносинах.

Мета дослідження – обґрунтування теоретичних засад розвитку економічних відносин у сільському господарстві та механізмів їх удосконалення.

Результати досліджень та їх обговорення. Узагальнену сутність економічних відносин свого часу аналізував А. Сміт у праці «Дослідження про природу і причини багатства народів». Автор ілюструє економічні відносини на прикладі господарства окремого товаровиробника у сфері рослинництва. Результати власної праці (зерно) селянин розподіляє на певні частини: одну з них він залишає для власного споживання; другу частину – на насіння, необхідне для продовження процесу виробництва; третю – для обміну на ринку, з метою задоволення інших потреб [1]. Послідовність наведених етапів характеризує економічний процес на рівні мікроекономіки. Аналогічним є економічний процес і на рівні економічної системи. Цикл «виробництво–розподіл–обмін–споживання» відбувається безперервно та в широкому розумінні формує суспільне виробництво.

Становлення й розвиток економічних відносин у сільському господарстві має певні особливості, пов'язані зі специфікою постановки наукових експериментів. На відміну від постановки експериментів, наприклад, у природничих науках, під час аналізу економічних форм не можна користуватися ні мікроскопом, ні хімічними реактивами чи іншими засобами. Все повинно замінити сила абстракції [3].

Економічні відносини у сільському господарстві полягають у тому, що вони виникають між власниками землі (землевласниками), підприємцями (землекористувачами) і найманими робітниками. Іншими словами, обмеженість і неможливість її відтворення сприяє виникненню двох видів монополії на землю. Повний власник (землевласник) здійснює монополію приватної власності, тобто він може надати або не дозволити підприємцеві (орендареві) внести капітал у його землю. Уклавши угоду оренди, визначається користувач землі, який здійснює монополію, право господарювання на тій або іншій ділянці землі. У тому випадку, коли землевласник і землекористувач поєднуються в одній особі, економічні відносини спрощуються.

Третя особливість сільськогосподарського виробництва полягає у формуванні вартості і ціни продукції аграрного сектору. Внаслідок обмеженості землі в господарський оборот залучаються і

гірші за родючістю площі, бо суспільство не може економічно обійтися без них. Внаслідок цього суспільство зобов'язане відшкодовувати виробникам витрати виробництва і на гірших землях. У сільському господарстві вартість і ціна виробництва свідомо формуються за індивідуальними умовами виробників на гірших ділянках, тобто, діє інший принцип, ніж на промислові товари. Звідси на середніх і кращих ділянках ціна одиниці продукції буде значно нижча ринкової, отже, підприємці цих земель отримуватимуть більше доходу за інших рівних умов, зокрема за однакових затрат праці.

На сьогодні економічні відносини у сільському господарстві – це не лише земельні відносини, але й організаційно-економічні відносини у сфері кредиту, фінансів, маркетингу, менеджменту, грошового обігу, бірж тощо. Наприклад, сільськогосподарське виробництво Канади отримує державну підтримку через фінансування окремих галузей сільського господарства і фермерських господарств за надбавки до ринкових цін для забезпечення дохідності виробленої продукції; надбавки до обсягів виробничих витрат у формі кредитної підтримки; виплати відсотків за кредитами; гарантії за кредитами; податкові пільги щодо підтримки дохідності сільськогосподарського виробництва [2].

До економічних відносин належать соціально-економічні відносини. Вони пов'язані із присвоєнням факторів та результатів виробництва. Через ці відносини, з одного боку, здійснюється поєднання суб'єктивного фактору виробництва із засобами виробництва, а з іншого – визначаються частки і форми обміну результатами виробництва між його суб'єктами. Центральне місце серед них належить власності і, зокрема, особистості (людині). У процесі виробництва виникають техніко-економічні відносини (відносини між підприємствами, підрозділами тощо). Враховуючи специфіку теперішнього господарювання на землі, до економічних відносин необхідно включити і еколого-економічні відносини. Останні впливають як прямо, так і опосередковано на добробут і здоров'я нації.

У економічних відносинах активізується термін “соціоекономічна модернізація”. Соціоекономічна модернізація – це таке осучаснення, яке поряд з оновленням матеріально-речових елементів і розподільчих відносин, супроводжується реалізацією та нарощуванням творчого потенціалу кожної людини, формує її як особистість, завдяки чому збільшується результативність функціонування економіки. Всебічна модернізація аграрного сектору в її сучасному розумінні можлива саме на засадах соціоекономічного спрямування цього процесу [6].

За аналізу структури економічної системи марксистська політична економія на перше місце ставила такий термін, як виробничі, а не економічні відносини. “У процесі виробництва люди вступають у відносини не тільки з природою, але й між собою, тобто вступають у виробничі відносини” [5]. К. Маркс активно використовував як термін “виробничі відносини”, так і термін “економічні відносини”, проте не дав чіткого їх розмежування.

Ми вважаємо, що найбільш загальною категорією є економічні відносини. Цей термін визнається економістами всіх шкіл. Що стосується терміна “виробничі відносини”, то його можна застосовувати в аналізі відносин і зв'язків, які виникають між людьми у сфері безпосереднього виробництва. Відносини між людьми у сфері виробництва складаються із: 1) привласнення предметів природи; 2) способу поєднання людського ресурсу із засобами виробництва; 3) відносин спеціалізації, кооперування, комбінування виробництва; 4) організаційно-економічних відносин, складовою яких є управління виробництвом; 5) відносин між людьми щодо привласнення засобів виробництва.

У сукупності ці відносини являють собою безпосередню суспільну форму продуктивних сил і способів їх організації та використання людьми в процесі виробничої діяльності. Соціальна визначеність виробництва проявляється у способі виробництва, або іншими словами – в економічній формації.

Єдність і взаємодія продуктивних сил, що перебувають на певному рівні розвитку, – такий тип виробничих відносин становить спосіб виробництва.

Іншою назвою способу виробництва є “економічна формація”.

Продуктивні сили і виробничі відносини перебувають у взаємодії і суперечливій єдності, яка є внутрішнім джерелом розвитку суспільного виробництва. Певний характер і рівень продуктивних сил зумовлює той чи інший тип виробничих відносин.

Відносини між людьми у сфері розподілу формуються в процесі привласнення створеного продукту різними категоріями працівників: підприємцями, власниками засобів виробництва і землі, орендарями та державою (через стягнення податків).

Відносини між людьми у сфері обміну виникають у процесі купівлі-продажу товарів підприємствами, домогосподарствами, торговельними організаціями, державою.

У сфері споживання економічні відносини виникають і діють між виробниками споживчих товарів і послуг та їх споживачами.

У сучасних умовах важливе місце в економічних відносинах належить товарно-грошовим і ринковим відносинам.

З цього слідує, що економічні відносини – відносини і зв'язки між людьми, що виникають у процесі суспільного виробництва, розподілу, обміну і споживання вироблених благ. Продуктивні сили, виражаючи ставлення суспільства до природи, не вичерпують зміст економічної системи. Вона завжди включає в себе і певну суспільну форму продуктивних сил, і спосіб організації економічної системи, які створює сукупність економічних відносин між людьми.

Економічні відносини формуються також внаслідок взаємодії трьох відносно самостійних підсистем, якими є техніко-економічні, організаційно-економічні і соціально-економічні відносини.

Техніко-економічні відносини знаходять своє вираження у спеціалізації, кооперуванні, комбінуванні виробництва, його концентрації, обміні діяльністю між людьми, в економічних нормах тощо. З ними тісно пов'язані організаційно-економічні відносини, які виникають у процесі організації виробництва, розподілу, обміну і споживання, в управлінні цими процесами. Безпосередньо вони виникають між керівниками різних ланок суспільного виробництва і найманими працівниками, в процесі маркетингової діяльності, планування, програмування тощо.

Техніко-економічні і організаційно-економічні відносини відіграють важливу роль у виробництві, розподілі, обміні і споживанні, ступінь їх розвитку є суттєвою характеристикою рівня усупільнення виробництва, продуктивних сил суспільства. Техніко-економічні та організаційно-економічні форми – структура виробництва, розподіл і кооперація праці, форми управління є об'єктом вивчення політичної економії. Вони тісно і безпосередньо пов'язані з відносинами виробництва, розподілу, обміну і споживання, що засновані на тих чи інших типах і формах власності, але водночас суттєво відрізняються від них тим, що не виражають відносин привласнення. Їх розвиток, подібно до розвитку продуктивних сил, сприяє ефективності суспільного виробництва.

Соціально-економічні відносини – це така суспільна форма виробництва, суть і основу якої становлять відносини власності на засоби виробництва, природні ресурси, людський фактор, життєві блага. До соціально-економічних відносин належить також соціально-економічний аспект трудових відносин (характер праці) та відносини розподілу. Наприклад, відносини розподілу життєвих благ у Швеції за своїм характером скоріше є соціалістичними, ніж капіталістичними.

Цікавими, на нашу думку, є висновки з аналізу змісту та структури суспільного виробництва, запропоновані К. Марксом у праці «Капітал»: «...Виробництво, розподіл, обмін і споживання... утворюють частини одного цілого... Виробництво панує як над самим собою, ... так і над іншими моментами. З нього кожного разу процес починається спочатку. Те, що обмін і розподіл не спроможні мати панівного значення – зрозуміло само собою. Теж саме стосується розподілу ... Певне виробництво обумовлює, таким чином, певне споживання, певний розподіл, певний обмін та певні відносини цих різних моментів один до одного» [4].

Отже, процес матеріального виробництва є серцевиною у формуванні економічних відносин. Саме він і є джерелом економічного розвитку. Без матеріального виробництва суспільство не може існувати взагалі, тим більше розвиватися. Проте процес матеріального виробництва не є кінцевим етапом, він лише створює матеріально-речову основу для інших елементів економічних відносин.

Виходячи з цього, можна показати зв'язки між видами економічних відносин.

Відносини, пов'язані з виробництвом, формуються із: привласнення предметів праці; формування засобів праці; поєднання людського ресурсу із засобами виробництва; формування відносин спеціалізації, кооперування, комбінування виробництва; формування соціально-економічних, організаційно-економічних та техніко-економічних відносин.

Відносини, пов'язані з розподілом, формуються у процесі привласнення результатів виробництва різними елементами суспільства: підприємцями, власниками засобів виробництва, працівниками, державою тощо. Вони поділяються на два види: пов'язані безпосередньо з виробництвом (розподіл засобів виробництва та робочої сили); пов'язані з розподілом результатів виробництва, доходів між класами, соціальними групами, окремими індивідами.

Відносини, пов'язані з обміном, виникають у процесі купівлі-продажу результатів діяльності підприємствами, домогосподарствами, торговельними організаціями, державою. Вони також підділяються на два види: пов'язані з виробництвом (обмін засобами виробництва, технологіями, трудовими навичками тощо); виникають у процесі руху результатів праці, їх обміну з метою задоволення певних потреб.

Відносини у сфері споживання виникають між виробниками товарів і послуг, посередницькими організаціями та кінцевими споживачами. Вони розподіляються на дві групи: частина безпосередньо належить до сфери виробництва (продуктивне споживання); частина відображає ті відносини, що виникають з приводу споживання матеріальних благ з метою задоволення індивідуальних потреб (особисте споживання).

Висновок. Таким чином, джерелом економічного розвитку виступають зміни у відносинах, пов'язаних з виробництвом. Процес матеріального виробництва, створення матеріальних благ закладає основу для всіх інших видів економічних відносин. Саме економічні відносини пов'язані з виробництвом (які ґрунтуються на чіткій координації зв'язків єдиного відтворювального процесу на території всієї країни), у тісному взаємозв'язку з окремими елементами відносин розподілу, обміну і споживання забезпечують формування матеріальної основи, бази для економічного розвитку. Відносини, пов'язані з розподілом, обміном та споживанням, через вплив на відносини виробництва забезпечують або стимулювання, або стримування економічному розвитку.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов /А. Смит – Режим доступу до ресурсу: <http://eklit.aqava.ru/smitsod.htm>
2. Басюркіна Н.Й. Аналіз моделей продовольчої безпеки країни / Н.Й. Басюркіна //Інноваційна економіка. – 2012. – №2 (28). – С.281-284.
3. Маркс К. Капітал. Критика політичної економії [Текст] : научное издание. Т. 1 . Кн. 1. Процесс производства капитала / К. Маркс ; пер. з рос. І. І. Степанова-Скворцова. – К.: Держполітвидав УРСР, 1954. – 790 с.
4. Маркс К. Капітал. Критика политической экономики /К. Маркс – Режим доступу до вид.: http://dic.academic.ru/dic.nsf/enc_philosophy/7135/
5. Политическая экономия [Текст] : учебник для неэкон. вузов / В.А. Медведев, Л.И. Абалкин, О.И. Ожерельев. – М.: Политиздат, 1989. – 735 с.
6. Українська модель аграрного розвитку та її соціоекономічна переорієнтація : наук. доп. / [О.М. Бородіна, В.М. Геєць, А.О. Гуторов та ін.]; за ред. В.М. Гейця, О.М. Бородіної, І.В. Прокопи ; НАН України, Ін-т екон. та прогнозування – К., 2012. – 56 с.

Теоретические положения развития экономических отношений в сельском хозяйстве

О.Т. Левандивский

В статье рассматриваются экономические отношения в сельском хозяйстве. Уделено внимание технико-экономическим, организационно-экономическим и социально-экономическим отношениям. Акцентируется внимание на эколого-экономических отношениях. Освещены экономические отношения в сфере производства, распределения, обмена и потребления.

Ключевые слова: экономические отношения, сельское хозяйство, организационно-экономические отношения, социально-экономические отношения, технико-экономические отношения, эколого-экономические отношения.

Надійшла 14.10.2013.

УДК 338.43:631.1:65.011

SATYR L., Doctor of Economic Sciences
Bila Tserkva National Agrarian University

MODELLING OF INVESTMENT AND INNOVATIVE PROCESSES IN AGRICULTURE DEVELOPMENT

У статті проаналізований рівень інвестицій в аграрне виробництво. Розглянута необхідність використання методів економіко-математичного моделювання та обґрунтований вибір багатofакторних моделей для моделювання інноваційно-інвестиційних процесів розвитку сільського господарства. Показана можливість прогнозування основних результативних показників господарської діяльності підприємств агропродуктового комплексу, очікуване фінансування інновацій та інвестицій у сільське господарство.

Ключові слова: сільське господарство, моделювання інвестицій та очікуваний обсяг інвестицій, методи, процеси, інвестиції, інновації, агропродовольчий комплекс.

Statement of the problem. Overcoming the crisis and choosing the right targets predicted in the trends of economic development of agricultural enterprises shows that the most appropriate of the

possible directions of development in the field of agricultural production is innovative investment . Only in this way one can quickly and efficiently transform agricultural production, stimulate small and medium enterprises and at the same time provide access to the World markets, which is extremely important for our country, with its vast agricultural potential [4]. Therefore the problem of innovation and investment to ensure the development of agriculture is a large-scale one and it requires considerable efforts from agricultural enterprises, academic institutions, government and economic management.

Publications research. The essence, content and features of innovative activities of the agricultural enterprises are investigated by V.G. Andreychuk , M.V. Zubez, I.A. Pavlenko, P.T. Sabluk *et al.*

The theoretical basis of investment and innovation activities are developed in scientific papers : M. Tugan- Baranovsky, N. Kondratiev , F. Makhlupa , H. Freeman , L. Soti, S. Glazyev , J. Yakovets.

The questions of economic-mathematical modeling of innovation and investment in agriculture development are discussed in the papers of O. Ermakov, Yu.B.Lyzhnyk , Nail S. and other problems of modeling processes in agriculture is widely discussed in the papers of leading Ukrainian and foreign scholars: Vitlinskiy V. Kravchenko V., V. Vovk , Kadiyevskiy VA Klyebanovoyi TS , Lysenko, Y., Claus AM, Petrov AA, Pospelov IG, Ulianchenko OV Usykina VM Baltensperhera E. Bellman , R., Rose , P., broken rice D., Forrester, D. *et al.* However, in these researches multifactorial modeling innovation and investment in agriculture development have not been investigated.

Target. The aim of this article is researching and economic modeling of investment and innovation processes in agriculture.

The main material. According to the State Agency of Investment and National Projects of Ukraine in the first quarter 2013 the index of investment attractiveness of Ukraine amounted to 2.18 points according to the five-point scale, compared with this index 2,6 in May 2009 - and 2.2 in May 2008, indicating a reduction of investment attractiveness of Ukraine for investors. Investments in agriculture of Ukraine was 6.9 % o direct foreign investment into the economy . [5]

Unlike other industries, agricultural production is characterized by a large period of circulation of capital . This is due to long-term production, which is in crop and most of livestock industries is more than a year . Increased risks of agriculture as an object of investing difficult financial state of agricultural enterprises *ad hoc*, the negative impact of inflation due to the delay in payment, a small proportion of liquid assets as part of the of advance capital, poor development market for agricultural products, the unresolved problems of land ownership and property causes difficulty in attracting private investment in this sector [2]. In 2012, foreign investments into the economy of Ukraine came to 5986.0 millions. U.S. direct investment: from EU countries invested \$ 4605.8 millions (76.9 % of total) , other CIS countries - \$ 849.2 millions (14.2 %) from other countries - \$ 531.0 millions (8.9 %). At the same time, the capital of non-residents decreased to the 809.7 millions. Investment was made mainly in the form of monetary contributions amounted to \$ 5684.8 millions (95.0 % of invested amount). The growth of foreign capital in the country economy in 2012 came to \$ 4655.0 millions, which is \$ 104.9 % of the previous year. For comparison, the growth of direct investment in Ukraine in 2011 was \$ 4436.6 million. (73%), and in 2010 \$ 6073.7 million. (76.5 %).

Figure 1 shows trends the distribution investments according to the major economic activity in 2011-2012.

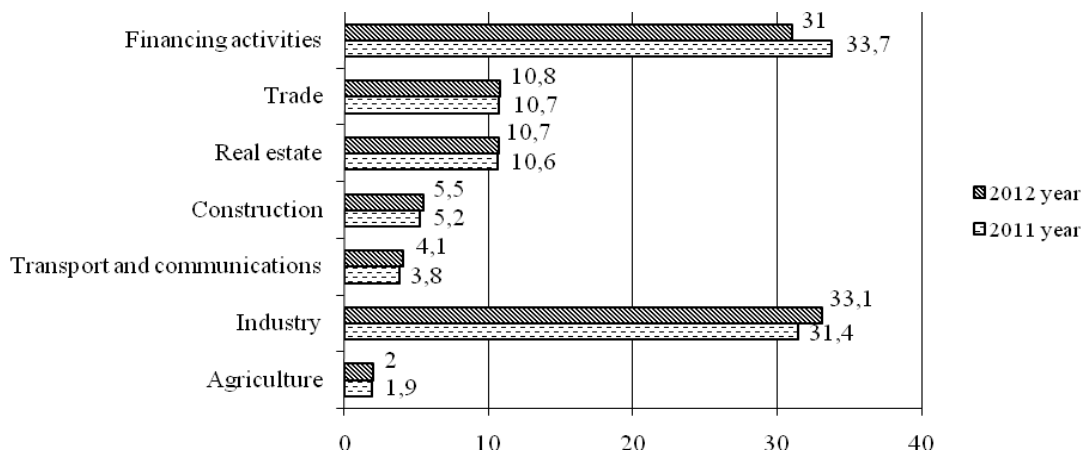

Figure 1 – Trends of distribution of investments according to the major economic activity in 2011-2012.

Analysis of the distribution of investment shows that agriculture is now one of the branches of Ukraine, which receives very small part of the total investment coming into the country, at the same time a slight trend of increasing investment into the agricultural production (compared to the 2011 year).

The process of increasing investment into agricultural economy is prevented by a number of factors, including: inconsistent governmental policy in the agrarian sphere of production, low liquidity of investments, mortgage problems, significant deterioration and lack of conditions for extended and even simple reproduction of fixed assets, the lack of conditions for small businesses development in rural areas; imperfect mechanism of economic relations between branches, undeveloped innovation infrastructure. In addition, the low level of return on capital in agricultural enterprises, low paying capacity, limited credit constrains their innovation and investment activity. High transaction costs and monopoly on agricultural production markets and investment resources do not allow to form the sources for the extended reproduction of inputs.

Thus the results of the economic activities of modern enterprises of agri-food industry of Ukraine are affected by a large number of factors of internal and external environment, that's why for quantitative prediction of their investments support, the most effective is using of multi regression models. For such models or processes using the method of multiple correlation and regression analysis, which provide the opportunity to study and measure the internal and external relationships between factors which forming model will be appropriate. It will allow operating patterns and trends of the researched features.

The major terms of building a multi-factorial communication model is a sufficient amount of units together (at least 8 times more than the number of factors) and the absence of multicollinearity of factors (close to the functional relation between them). In case when two factor values are multicollinear, one of them must be excluded from the model.

In practice, two types of multiple regression equations are used. They are:

- Linear (additive):

$$Y_x = a_0 + a_1X_1 + a_2X_2 + \dots + a_mX_m \quad (1)$$

- Non-linear (multiplicative):

$$Y_x = a_0 \cdot X_1^{a_1} \cdot X_2^{a_2} \cdot \dots \cdot X_m^{a_m} \quad (2)$$

Where $a_0, a_1, a_2, \dots, a_m$ are multiple regression equation parameters;

X_1, X_2, \dots, X_m are factor variables [6].

Estimation of parameters of multiple regression equation is done by the method of the least squares. Parameters a_1, a_2, \dots, a_m are called regression coefficients, indicating how many units varies with increasing x per unit, provided that the other factors are constant.

Summary multifactor linear regression model can be presented as:

$$y = a_0 + a_1x_1 + a_2x_2 + \dots + a_px_p + \varepsilon \quad (3)$$

where y – the dependent variable,

x_1, x_2, \dots, x_p – independent variables (factors)

a_0, \dots, a_p – model parameters to be estimated,

ε – is not observable random variable [2].

Summary regression model is a model which is valid for the entire general aggregate. The unknown parameters of the summary model are constant and a random variable are not observed, and one can only assume in accordance with the law of its distribution. In contrast to the summary regression model, selective model is built for a particular selection, unknown parameters of selective model are random variables, the expected value is equal to the parameters of the summary model.

The corresponding selective linear multifactor model is:

$$\hat{y} = b_0 + b_1x_1 + b_2x_2 + \dots + b_px_p + e, \quad (4)$$

where \hat{y} is a dependent variable,

x_1, \dots, x_p is an independent variables,

b_0, b_1, \dots, b_p – estimation of unknown parameters of the summary model, E is a random variable (error).

Let us give the number of observations for the dependent variable $y = \{y_1, \dots, y_n\}$ and the independent variables or factors. $x_1 = (x_{11}, x_{12}, \dots, x_{1n}), \dots, x_p = (x_{p1}, x_{p2}, \dots, x_{pn})$. Based on these

observations, the selective linear multifactorial model is formed and can be presented in the form given (4).

As well as in the case of simple linear regression, the unknown parameters can be found by using the method of the least squares, minimizing the sum of squared deviations of actual from theoretical data:

$$F(b, b_1, \dots, b_n) = \min \sum_{i=1}^n e_i = \sum_{i=1}^n (y_i - b_0 - b_1 x_{1i} - \dots - b_p x_{pi})^2, \text{ тобто } \frac{\partial F}{\partial b_i} = 0 (i = \overline{0,8}).$$

The normal system of equations is obtained:

$$\left\{ \begin{aligned} nb_0 + b_1 \sum_{i=1}^n x_{1i} + \dots + b_p \sum_{i=1}^n x_{pi} &= \sum_{i=1}^n y_i \\ b_0 \sum_{i=1}^n x_{1i} + b_1 \sum_{i=1}^n x_{1i}^2 + \dots + b_p \sum_{i=1}^n x_{pi} x_{1i} &= \sum_{i=1}^n y_i x_{1i} \\ \dots & \dots \\ b_0 \sum_{i=1}^n x_{pi} + b_1 \sum_{i=1}^n x_{1i} x_{pi} + \dots + b_p \sum_{i=1}^n x_{pi}^2 &= \sum_{i=1}^n y_i x_{pi} \end{aligned} \right. \quad (5)$$

Solving the system of equations (5) with respect to $b_0, b_1 \dots b_p$ obtained multiple regression equation is obtained.

Linear multivariate models, as well as the main problems of regression analysis, is worth to consider using matrices. For this purpose, we introduce the matrix:

$$(n \times 1) = \begin{pmatrix} y_1 \\ y_2 \\ \dots \\ y_n \end{pmatrix}, B((p+1) \times 1) = \begin{pmatrix} b_0 \\ b_1 \\ \dots \\ b_p \end{pmatrix}, X(n \times (p+1)) = \begin{pmatrix} 1 & x_{11} & \dots & x_{1p} \\ 1 & x_{21} & \dots & x_{2p} \\ \dots & \dots & \dots & \dots \\ 1 & x_{n1} & \dots & x_{np} \end{pmatrix}, E(n \times 1) = \begin{pmatrix} e_1 \\ e_2 \\ \dots \\ e_n \end{pmatrix} \quad (6)$$

Then the system (4) can be written in matrix form:

$$\begin{pmatrix} \mathcal{Y}_1 \\ \mathcal{Y}_2 \\ \dots \\ \mathcal{Y}_n \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} 1 & x_{11} & \dots & x_{1p} \\ 1 & x_{21} & \dots & x_{2p} \\ \dots & \dots & \dots & \dots \\ 1 & x_{n1} & \dots & x_{np} \end{pmatrix} \begin{pmatrix} b_0 \\ b_1 \\ \dots \\ b_p \end{pmatrix} + \begin{pmatrix} e_1 \\ e_2 \\ \dots \\ e_n \end{pmatrix}, y = XB + E, \quad (7)$$

and the system (5) can be written in the following matrix form:

$$\begin{pmatrix} n \sum_{i=1}^n x_{1i} & \sum_{i=1}^n x_{2i} & \dots & \sum_{i=1}^n x_{pi} \\ \sum_{i=1}^n x_{1i} & \sum_{i=1}^n x_{1i}^2 & \dots & \sum_{i=1}^n x_{1i} x_{pi} \\ \dots & \dots & \dots & \dots \\ \sum_{i=1}^n x_{pi} & \sum_{i=1}^n x_{pi} x_{1i} & \dots & \sum_{i=1}^n x_{pi}^2 \end{pmatrix} \begin{pmatrix} b_0 \\ b_1 \\ \dots \\ b_p \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} 1 & x_{11} & \dots & x_{1p} \\ 1 & x_{21} & \dots & x_{2p} \\ \dots & \dots & \dots & \dots \\ 1 & x_{n1} & \dots & x_{np} \end{pmatrix} \begin{pmatrix} y_1 \\ y_2 \\ \dots \\ y_n \end{pmatrix}, \quad (8)$$

or $X^T X B = X^T Y$ If the inverse matrix $X^T X$ exists $(X^T X)^{-1}$ then multiplying it last equality, we obtain: $(X^T X)^{-1} (X^T X) B = (X^T X)^{-1} X^T Y$, or finally:

$$B = \begin{pmatrix} b_0 \\ b_1 \\ \dots \\ b_p \end{pmatrix} = (X^T X)^{-1} X^T Y \quad (9)$$

Equation (9) is a fundamental result for determining the unknown parameters in matrix form.

If the graph is represented by a curve or regression line, the correlation is called curved (non-linear) equation (2). For example, quadratic functions are used to describe a very wide range of economic processes, due to their universal properties. Indeed, in general quadratic function has the following form:

$$y = ax^2 + bx + c \quad (10)$$

the inverse function can be presented in the following way:

$$y = \frac{a}{x} + b \quad (11)$$

$$\begin{aligned} y &= \beta_0 + \beta_1 x + \beta_2 x^2 + \varepsilon \\ y &= \beta_0 + \frac{\beta_1}{x} + \varepsilon \end{aligned} \quad (12)$$

and selective non-linear regression are:

$$\mathfrak{F} = b_0 + b_1 x + b_2 x^2 + e \quad (13)$$

$$\mathfrak{F} = b_0 + \frac{b_1}{x} + e \quad (14)$$

Using the method of the least squares parameters can be found from the system:

$$\begin{cases} b_2 \sum_{i=1}^n x_i^2 + b_1 \sum_{i=1}^n x_i + b_0 n = \sum_{i=1}^n y_i \\ b_2 \sum_{i=1}^n x_i^3 + b_1 \sum_{i=1}^n x_i^2 + b_0 \sum_{i=1}^n x_i = \sum_{i=1}^n x_i y_i \\ b_2 \sum_{i=1}^n x_i^4 + b_1 \sum_{i=1}^n x_i^3 + b_0 \sum_{i=1}^n x_i^2 = \sum_{i=1}^n x_i^2 y_i \end{cases} \quad (15)$$

$$\begin{cases} b_1 \sum_{i=1}^n \frac{1}{x_i} + b_0 n = \sum_{i=1}^n y_i \\ b_1 \sum_{i=1}^n \frac{1}{x_i^2} + b_0 \sum_{i=1}^n \frac{1}{x_i} = \sum_{i=1}^n \frac{y_i}{x_i} \end{cases} \quad (16)$$

To analyze the relation between y and x, correlation ratio is used:

$$\beta_x = \sqrt{\frac{\sum_{i=1}^n (\mathfrak{F}_i - \bar{y})^2}{\sum_{i=1}^n (y_i - \bar{y})^2}} \quad (17)$$

where $0 \leq \beta_x \leq 1$ [6].

So, on the basis of the multifactorial models can predict the key performance indicators of agri-food enterprises activity, expected innovation financing, the expected investments financing and the expected investment into agriculture in general.

Conclusions and suggestions. Using economic-mathematical modeling of processes of innovation and investment in agriculture with a help of regression models provides the possibility to predict the dynamics of any indices of the agricultural sector of production concerning increasing production, improving quality, environmental safety and implementation of crop and livestock production, sustainable use of the resource potential for next few years, which allows to adjust the activity and managerial decisions concerning reproduction processes in agriculture on the basis of technical re-equipment of production and implementation of modern energy-saving technologies.

REFERENCES.

1. Вітлінський В. В. Економіко-математичне моделювання: Навч. посібник / В.В. Вітлінський. – К.: КНЕУ, 2009.– 452 с.

2. Гвоздю С.Ю. Використання економетричного моделювання для оцінки інноваційної діяльності // Всеукраїнський науково-виробничий журнал «Інноваційна економіка» / С.Ю. Гвоздю. – Тернопіль: Тайп, 2012. – С.127-129.
3. Єрмаков О.Ю. Моделювання інноваційно-інвестиційного розвитку сільськогосподарських підприємств // Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства: Економічні науки. Вип. 104. / О.Ю. Єрмаков. - Харків: ХНТУСГ. – 2010. — С.3-4.
4. Лижник Ю. Б. Аналіз та моделювання інвестиційних та інноваційних процесів у сільському господарстві / Лижник Ю. Б. – Запоріжжя: Всеукраїнський науково-виробничий журнал. – 2012. – С.184-188.
5. Кісіль М.І. Стратегічні напрями інвестиційного забезпечення розвитку сільського господарства // Економіка АПК / М.І. Кісіль. – К: Лібідь, 2012. - № 9. - С. 36-39.
6. Лещинський О.Л. Економетрія: Навальний посібник / О.Л. Лещинський. – К.: МАУП, 2003. – 208 с.
7. Макаренко П. М. Концептуальні засади системного інноваційного оновлення сільськогосподарського виробництва / П. М. Макаренко, Н. К. Васильєва / Агросвіт. – 2008. – №1. – С. 17–20.

Моделирование инновационно-инвестиционных процессов развития сельского хозяйства

Л.М. Сатир

В статье проанализирован уровень инвестиций в аграрное производство. Рассмотрена необходимость использования методов экономико-математического моделирования и обоснован выбор многофакторных моделей для моделирования инновационно-инвестиционных процессов развития сельского хозяйства. Показана возможность прогнозирования основных результативных показателей деятельности предприятий агропродуктового комплекса, ожидаемых финансируемых инноваций и инвестиций в сельское хозяйство.

Ключевые слова: сельское хозяйство, моделирование инвестиций и ожидаемый объем инвестиций, методы, процессы, инвестиции, инновации, агропродовольственный комплекс.

Надійшла 11.10.2013.

УДК 336.132

ТРУСОВА Н.В., докторант

Дніпропетровський державний аграрний університет

ШУСТЕРУК З.С., старший викладач

Львівський національний аграрний університет

ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

У статті визначено предметну сутність фінансової безпеки сільськогосподарських підприємств, що безпосередньо пов'язана із фінансовою сферою її прояву. Вона інтегрована з категорією економічної безпеки, що є одним з найважливіших її елементів. Розглянуто сутність економічної категорії «фінансова безпека підприємств» та проаналізовано сучасні підходи до її трактування. Виділено складові характеристики фінансової безпеки сільськогосподарських підприємств. Запропоновано власне формулювання терміна «фінансова безпека сільськогосподарських підприємств» та його обґрунтування.

Ключові слова: сільське господарство, фінансова безпека, забезпечення фінансової безпеки, механізм, загрози.

Постановка проблеми. За умов сьогодення, що характеризуються широкою зміною факторів зовнішнього і внутрішнього середовища функціонування суб'єктів господарювання, високим рівнем фінансових ризиків, одним з актуальних напрямків є забезпечення фінансової безпеки сільськогосподарських підприємств.

Термін «фінансова безпека» використовується відносно недавно та комплексно і досить докладно розглядається сучасними дослідниками на макрорівні, як правило, у системі більш загальної категорії «економічна безпека держави». На рівні суб'єктів господарювання комплексне дослідження сутності поняття «фінансова безпека» у сучасній літературі відображення ще не одержало й ідентифікується звичайно лише як один з елементів економічної безпеки суб'єктів господарювання. Під час дослідження окремих елементів фінансової безпеки сільськогосподарських підприємств, пов'язаних із забезпеченням їх фінансової стійкості та належного рівня фінансового стану, платоспроможності, нейтралізації фінансових ризиків, у самостійний об'єкт керування вона також не інтегрована.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Концептуальні засади дослідження багаторівневої системи фінансів з визначенням рівня захищеності фінансових інтересів усіх ланок фінансових відносин, а також трактування фінансового забезпечення діяльності підприємств та їх соціально-економічного розвитку висвітлюються у працях О. Барановського, М. Єрмошенка, В. Кучеренка, М. Дем'яненко, М. Мельник, Ю. Пасічника, А. Сухорукова та ін.

Мета дослідження полягає у необхідності застосування комплексного підходу до визначення економічної сутності терміна «фінансова безпека сільськогосподарських підприємств», що обумовлює можливість її відокремлення в самостійний об'єкт дослідження в загальній системі фінансів підприємств.

Матеріал і методика досліджень. Застосування комплексного підходу щодо формування, забезпечення та реалізації стратегії економічного розвитку сільського господарства, під впливом загроз та викликів ринкового середовища, в теорії й практиці носить дещо фрагментальний і вибірково-характер, залишаючи їх такими, що потребують уточнення із теоретичного і методологічного боку сутнісного поняття економічної категорії «фінансова безпека сільськогосподарських підприємств» та виявлення найбільш характерних її особливостей.

Результати досліджень та їх обговорення. Сучасний розвиток вітчизняної економіки передбачає існування і дію суб'єктів господарювання в умовах жорсткого конкурентного середовища, суцільної глобалізації, інтеграції та взаємозалежності бізнес-процесів, а також відсутності всієї необхідної інформації під час прийняття управлінських рішень. Складність контролю зовнішніх та внутрішніх викликів та ризиків управління господарською діяльністю підприємств стають все більш актуальними та вагомими з огляду на кризові явища в світовій та національній економіках.

Так, О.І. Барановський, досліджуючи багаторівневу систему фінансів, відображає її через сукупність критеріїв і показників її стану, які характеризують: збалансованість фінансів, достатню ліквідність активів і наявність необхідних грошових і золотовалютних резервів; рівень захищеності фінансових інтересів на всіх рівнях фінансових відносин; рівень забезпеченості громадян, домашнього господарства, верстви населення, підприємства, регіону, галузі, сектору економіки, ринку, держави, суспільства, міждержавних утворень, світового співтовариства фінансовими ресурсами, достатніми для задоволення їхніх потреб і виконання існуючих зобов'язань; стан фінансової, грошово-кредитної, валютної, банківської, бюджетної, податкової, розрахункової, інвестиційної, митно-тарифної та фондової систем, а також системи ціноутворення, яка характеризується збалансованістю, стійкістю до внутрішніх і зовнішніх негативних впливів, здатністю забезпечити фінансову стійкість, ефективне функціонування національної економічної системи та економічне зростання [2]. Очевидно, що таке трактування фінансової безпеки соціально-економічного розвитку держави може бути основою вивчення сутності поняття «фінансова безпека підприємств», що є складовою фінансової політики соціально-економічного розвитку держави, а на мікрорівні ієрархії управління економікою – частиною поняття «фінансова безпека сільськогосподарських підприємств».

В окремих наукових дослідженнях А. І. Сухорукова, М.М. Єрмошенка та інших вчених відображено взаємозв'язок фінансування розвитку підприємств реального сектору економіки й забезпечення фінансової безпеки держави, визначено перелік методів і засобів державної політики покращення фінансових можливостей на макрорівні [9; 6; 1].

Водночас ускладнення фінансових відносин під впливом світової фінансово-економічної кризи актуалізує необхідність розробки й застосування дієвих засобів покращення фінансової безпеки підприємств сільського господарства.

Предметна сутність фінансової безпеки сільськогосподарських підприємств безпосередньо пов'язана із фінансовою сферою їх прояву. Вона інтегрована з категорією економічної безпеки, що є одним з найважливіших її елементів. Фінансова компонента в загальній системі економічної безпеки сільськогосподарських підприємств визначається через стратегію здійснення ресурсного забезпечення їх розвитку [5].

Практично всі складові розширення обсягу господарювання підприємств і відновлення складу їх активів вимагають збільшення суми фінансових ресурсів. Вибір джерел формування цих ресурсів, а також мінімізація вартості їхнього залучення значною мірою визначають рівень фінансової незалежності підприємств. Відповідно забезпечення фінансової безпеки сільськогосподарських підприємств є невід'ємною складовою фінансової стратегії їх розвитку.

Операції, пов'язані з фінансовою діяльністю сільськогосподарських підприємств, мають стабільний характер, тобто здійснюються постійно. У першу чергу, це пов'язано з тим, що кожне підприємство в процесі своєї діяльності має потребу в зовнішньому фінансуванні, що відповідно забезпечує постійне обслуговування фінансових ресурсів, притягнутих із зовнішніх джерел. Фі-

нансові операції здійснюються навіть в умовах тимчасового (повного) припинення операційної діяльності підприємств у зв'язку з несприятливою кон'юктурою товарного ринку або з інших причин (операцій зі стягнення дебіторської заборгованості; розрахунків з бюджетом і позабюджетними фондами; реалізації фінансових активів тощо). За цих умов, першочергово постає завдання оперативного фінансового управління фінансовими ресурсами за взаємодії з основними фінансовими інструментами, що характеризують фінансовий стан, виявляють реальні можливості фінансової стійкості, формують умови для економічного росту і передумов забезпечення фінансової безпеки сільськогосподарських підприємств.

Оскільки забезпечення фінансової безпеки сільськогосподарських підприємств може відбуватися в короткостроковому та довгостроковому періодах з урахуванням цілей державного регулювання розвитку галузі сільського господарства, тому з боку оптимізації залучення та використання позичених коштів, що відіграють роль фінансової бази проведення структурних перетворень на підприємствах необхідно розглядати на основі принципів законності, доцільності та ефективності.

Відмітимо, що на сьогодні саме забезпечення фінансової безпеки сільськогосподарських підприємств у довгостроковому періоді дозволяє забезпечити фінансову стабільність їх розвитку за рахунок оптимізації залученого та власного капіталу. Це сприяє зниженню фінансового ризику, забезпечує найбільш ефективну ставку залучення фінансових ресурсів, підкреслює вигідність інвестиційних проектів, збільшує інвестиційну привабливість господарюючих суб'єктів.

Основною домінантою забезпечення фінансової безпеки підприємств є здатність протидіяти наявним і можливим ризикам, загрозам та дії несприятливих факторів внутрішнього та зовнішнього характеру. Серед основних ризиків, які формуються в зовнішньому оточенні вітчизняних сільськогосподарських підприємств, М.Я. Дем'яненко відмічає: низький платоспроможний попит населення, недосконалість нормативно-правової бази, зростаюча конкуренція з боку іноземних виробників, існуючий диспаритет цінних відносин між різними сферами аграрної галузі, низький рівень фінансової підтримки з боку держави, розвиток інфляційних процесів, що обмежує кредитні відносини. Внутрішніми загрозами, які значно знижують рівень фінансової безпеки підприємств, є: обмежені фінансові можливості більшості суб'єктів господарювання, неорганічна структура капіталу, неповне використання виробничих потужностей, зношеність матеріально-технічної бази, низький рівень використання нематеріальних активів, відсутність стратегічного фінансового планування, нестача кваліфікованих кадрів у сфері фінансового менеджменту [4].

Фінансовим інструментом стабілізації розвитку сільськогосподарських підприємств виступають сформовані в процесі фінансової діяльності різні страхові й інші цільові грошові фонди на випадок непередбачених коливань кон'юнктури не тільки фінансового, але і товарного ринків, зниження обсягів операційної діяльності, а відповідно й операційного прибутку. Чим вище частка страхових та інших цільових фондів у загальній сумі використаного підприємствами капіталу, тим відповідно вище рівень його фінансової безпеки і реалізація задач їх економічного розвитку [3].

Виходячи із зазначеного вище розгляду базових категорій, основні сутнісні характеристики поняття «фінансова безпека сільськогосподарських підприємств» можуть бути представлені наступним чином (рис.1).

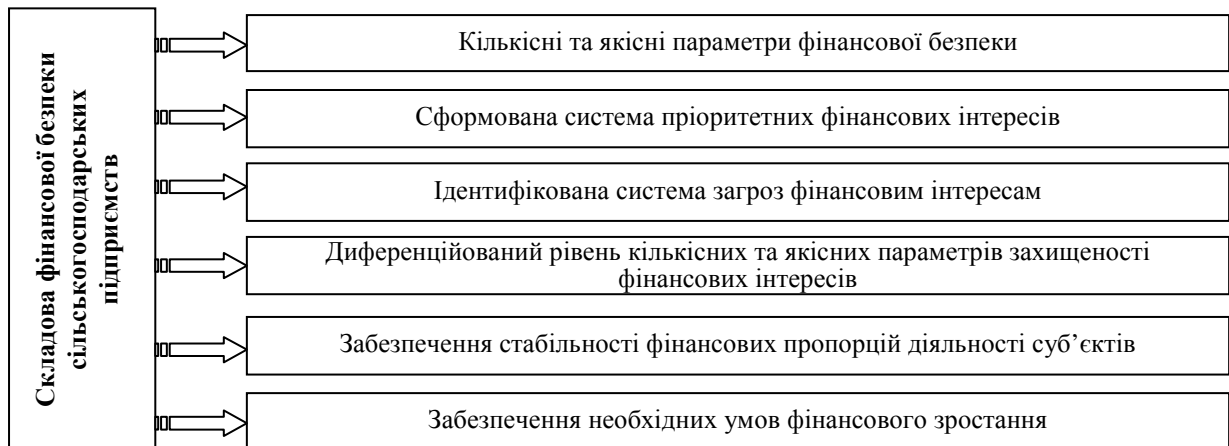

Рисунок 1. Складова характеристика фінансової безпеки сільськогосподарських підприємств.

Цільова спрямованість системи фінансової безпеки сільськогосподарських підприємств виходить з можливості забезпечення, насамперед, найважливіших параметрів фінансової незалежності суб'єктів господарювання (зокрема, здатність зберігати і нарощувати свій фінансовий потенціал, забезпечувати реалізацію своїх фінансових інтересів, зберігати необхідний рівень фінансової стабільності). Ця сукупність параметрів формується на принципах системності, що дозволяє охарактеризувати фінансову безпеку сільськогосподарських підприємств як самостійну систему, яка відрізняється від інших систем забезпеченням функціонування сільськогосподарських підприємств.

Отже, можемо констатувати, що від рівня фінансової безпеки буде залежати ефективність функціонування соціально-економічного механізму сільськогосподарських підприємств, забезпечення роботою його працівників, а також рівень та умови їх життя.

На наш погляд, специфічні особливості сільського господарства як галузі вимагають окремого підходу. Враховуючи дослідження існуючого категорійно-понятійного апарату щодо сутності фінансової безпеки підприємств, вважаємо, що фінансова безпека сільськогосподарських підприємств як складова економічної безпеки являє собою відтворювальний рівень їх фінансового забезпечення. У розгорнутому вигляді це визначення можна представити так: фінансова безпека сільськогосподарських підприємств – це система фінансового захисту життєво необхідних інтересів підприємств (гарантованість міжсуб'єктних диференціацій фінансових інтересів) за рахунок розширення рівня фінансового забезпечення суб'єктів господарювання (з урахуванням акумулювання усіх джерел формування фінансових ресурсів у поточному та довгостроковому періодах) та зниження рівня негативного впливу дестабілізуючих факторів, що досягається через вплив фінансових важелів та інструментів на покращення економічних відносин у межах дії фінансового механізму для забезпечення фінансових пропорцій розвитку підприємств.

У деталізованому вигляді фінансова безпека сільськогосподарських підприємств може бути представлена як:

- стан ефективного використання фінансових ресурсів, що виражається в позитивних значеннях показників рентабельності, якості менеджменту, фондовіддачі та оборотності активів, фінансових інтересів;

- забезпечення оптимальної структури капіталу;
- підтримання курсової вартості цінних паперів;
- зростання норм дивідендних виплат;
- наявність перспектив господарського розвитку.

Висновки. Таким чином, економічна сутність фінансової безпеки сільськогосподарських підприємств виражається у формуванні системи фінансового захисту, яка дозволить забезпечити стійкість впливу природних та економічних ризиків, достатній рівень кредитоспроможності та інвестиційної привабливості, а також позитивну віддачу вкладеного капіталу. Запорукою при цьому має стати забезпечення оптимального рівня виробництва, що задовольнятиме потреби населення і переробну промисловість, забезпечення розвитку сільських територій на основі зростання доходів сільського населення і створення нормальних умов життя, забезпечення, збереження і примноження природного потенціалу як основи аграрного виробництва.

Процес забезпечення фінансової безпеки сільськогосподарських формувань можна розглядати і як процес запобігання можливих збитків від негативних впливів на різні аспекти роботи служб сільськогосподарських підприємств із забезпечення прибутковості, збереження фінансових інтересів і перспективності бізнесу.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Аніщенко І.В. Оцінка ефективності реалізації та фінансове забезпечення програм розвитку малого бізнесу в регіоні / І.В. Аніщенко, Ю.Б. Пінчук // Економіка та держава. – 2005. – № 10. – С. 29-33.
2. Барановський О.І. Фінансова безпека: Монографія / Барановський О.І. – Ін-т екон. прогнозування. – К.: Фенікс, 1999. – С.9.
3. Відтворення та ефективне використання ресурсного потенціалу АПК (теоретичні і практичні аспекти) / Відп. ред. акад. УААН В.М. Трегобчук. – К.: Ін-т економіки НАН України, 2003. – 259 с.
4. Дем'яненко М.Я. Проблемні питання державної політики фінансової підтримки сільського господарства / М.Я. Дем'яненко // Економіка АПК. – 2011. – №7. – С. 67-72.
5. Зимовець В.В. Акумуляція фінансових ресурсів та економічний розвиток: Монографія / Відп. ред. проф. В.І. Кононенко / В.В. Зимовець – К.: Ін-т економіки НАНУ, 2003. – 314 с.
6. Єрмошенко М.М. Фінансова безпека держави: національні інтереси, реальні загрози, стратегія забезпечення: Монографія / М.М. Єрмошенко. – К.: ВЦ КНТЕУ, 2011. – 309 с.

7. Кизим М.О. Оцінка і діагностика фінансової стійкості підприємства / М.О. Кизим – Х.: ВД «Інжек», 2003. – 144 с.
8. Сумець О.М. Стратегії сучасного підприємства та його економічна безпека / О.М. Сумець – К.: Хай-Тек Пресс, 2008. – 400 с.
9. Сухоруков А.І. Сучасні проблеми фінансової безпеки України: Монографія / А.І. Сухоруков. – К.: НІПМБ, 2005. – С. 11-14

Экономическая сущность финансовой безопасности сельскохозяйственных предприятий

Н.В. Трусова, З.С. Шустерук

В статье показана предметная сущность финансовой безопасности сельскохозяйственных предприятий, непосредственно связанная с финансовой сферой ее проявления. Она интегрирована с категорией экономической безопасности, которая является одним из важнейших ее элементов. Рассмотрена сущность экономической категории «финансовая безопасность предприятий» и проанализированы современные подходы к ее трактовке. Выделены составляющие характеристики финансовой безопасности сельскохозяйственных предприятий. Предложена собственная формулировка термина «финансовая безопасность сельскохозяйственных предприятий» и ее обоснование.

Ключевые слова: сельское хозяйство, финансовая безопасность, обеспечение финансовой безопасности, механизм, угрозы.

Надійшла 10.10.2013.

SUMMARIES

Economic organizing preconditions of agriculture enterprises export potential**A. Danylenko**

The paper deals with the analysis of the export potential of Ukrainian agricultural producers which are the key players in the global food market. An assessment of possible economic consequences for agricultural products and foodstuffs exports to the world market in terms of EU or Customs Union membership. Estimation of of agricultural producers foreign economic activity efficiency in terms of Ukraine's membership in the World Trade Organization is made. Ways of agricultural producers foreign trade improvement in terms of multi-vector foreign policy are suggested.

There has been analyzed the need of agriculture food products imports caused by the following reasons: 1) deficiency or lack of certain types of agricultural products (subtropical crops, food products), 2) agriculture lagging from leading countries in innovation, which stimulates the import of high-tech ready-made products for agriculture, manely agricultural machinery, tractors, combines harvesters; 3) advantages of imported products, especially regarding the quality and safety due to the high level of European and international standards and high-skilled professional training, and 4) inadequate agriculture efficiency level, particularly due to significant losses at agricultural products production and processing stage; 5) the lack of well-developed marketing and logistics systems, which do not provide agriculture food products efficient storage, promotion, delivery and so on at this stage.

Negative impact on the national agriculture production and increase in market competing imports, especially those of meat and meat by-products, fruit, berries and grapes especially under shadow schemes is proved.

It was established that the policy of import substitution in the market of food products should be initially oriented to the development of industries with high potential for innovative goods deep processing production and export potential, adequate raw materials and technological basis for its production. The potential of import substitution is concentrated in sub-sectors which are now organizationally and technologically prepared to compete with imported goods in the national, including: vegetable processing and sauces production, kids and dietary foods, beverages. It is reasonable to restrict imports of hazardous essences and low quality concentrates, palm oil, which makes half of fats and oils imports in Ukraine. Besides, the are low quality and are used by manufacturers as a cheap substitute for animal fats and butter in the manufacture of a wide product range.

After Ukraine's joining the WTO, national producers have found themselves in unequal terms with their competitors from Europe and the USA. Thus, reduction of duties on the imported meat has caused a decrease in meat exports from 500 to 150-160 tons per year. It should be noted that meat import duty in Ukraine is 8 times lower than Ukrainian meat export to other countries duty. Foreign manufacturers have pushed the Ukrainian ones even in pork and bacon production which is Ukrainian traditional market segment as the. Pork imports increased by 2.3 times compared to 2007 in 2010.

It is proved that Ukraine joined the WTO on rather favorable terms – i.e. imported food duty reducing, the obligation not to encourage exports of agricultural products, amount of state support to the agricultural sector fixed in local currency. Thus, since the terms of the country's participation in the organization can be changed once every three years, according to the rules of the WTO, the government of Ukraine seeks to correct the Agreement in order to ensure equal terms for competition and changes in agricultural legislation certification .

Consequently, the inclusion of the agroindustrial complex of the country into the world economy on the basis of activation of FEA is a positive factor for national producers. However, there are a number of restraining factors: firstly, there is no foreign economic strategy developed and formally approved which would identify promising areas of foreign economic activity of the studied area, as well as the strengths and weaknesses of the domestic producers, their opportunities and threats, and secondly, inconsistent and unreasonable use of the mechanisms of state regulation of foreign trade support tools, including export activities and promising industries with significant added value. An important function of the state in export supporting has not been developed and funded due to favorable conditions in the commodity markets, which provides currency taking, but does not stimulate the implementation of active export policy in food product markets. The third factor is a low level of information support of foreign economic activity. In the present context it is necessary to develop a new system for studying and forecasting market conditions, search and check for foreign partners. Diversification of sales agents (trading houses, regional associations , and others.) should be provided. Fourthly, the system of domestic producers protection does not perform quickly and efficiently enough.

Key words: agricultural producers, foreign economic activity, export, import, the world trade organization.

Methodology of achieving synchronization in the process of setting markets in the EU and Ukraine**B. Hubenko**

The paper deals with theoretical study of the methodology methodology of achieving synchronization in the process of setting markets in the EU and Ukraine which would ensure the mutual trade balance between Ukraine and the EU on the basis of reciprocity regime promoting investment from the EU to Ukraine and Ukrainian exporters to the EU markets, introduction of common legal framework and common standards in the field of competition and state support to the manufacturers. It is shown that synchronization is a major feature of the process of markets setting in the European Union and Ukraine, which concerns one of the most difficult issue - the problem of economic globalization, which enables to predict and detect the most typical features of the new historical period. Relevant exchange of goods between countries is impossible without the synchronization process, setting markets without synchronization processes aims at obtaining an unfair commercial advantage and securing a dominant position in the market, defrauding partners in the common market. There has been found out that the synchronization process acquires a new quality and becomes a summative in a coherent and complete structural factor where the formation of stable relationships between states is one of the components.

There has been analyzed a system of new conflicts between national and supranational authorities integration association, Decrees of the President of Ukraine and the legal framework in terms of their lack of requirement to achieve Ukraine in terms of level of economic development, which is characteristic of EU GDP production in Ukraine per person for the 2000-2012 and in some EU countries, the share of Ukraine's GDP and its export structure in 2012, the pattern of world production and exports, Ukraine's place in the human development index. There has been found out that the state of the process of economic integration of Ukraine and its agriculture is determined by the synchronous markets setting in the EU and Ukraine in comparison with other countries. The export part of Ukraine in 2012, the GDP amounted to 39.6% , the export component of the AIC - 66%, which made the highest rate in Europe. According to the data on the dynamics of foreign economic relations Ukraine AIC during the

last 13 years (2000-2013 years) we have found out that agricultural foreign trade turnover of Ukraine with the EU increased in 2012 compared to 2000 by 13.6 times and made 31.67 % in the structure of agricultural exports, exceeding the 2000 level by 7.3 times, of which exports to the EU increased by 15 times in 2012 compared to 2000 and amounted to 27.9 % of total agricultural exports, imports of agricultural management of soil in the EU to Ukraine in 2012 increased compared to 2000 in 11.9 times and reached 40.3 % of total agricultural imports. The foreign trade balance in agricultural trade with the EU in 2000-2012 he was always positive in 2000 and amounted to 12.1 %, in 2012 - 18.4 % of the agricultural surplus. A completely different dynamics of foreign relations in Ukraine Agriculture is observed with CIS countries, including the Russian Federation. Thus, in 2000 the foreign trade turnover of Ukraine AIC with CIS countries was 50.8%, import - 18.4 % the figures on Russia international trade exchange is 28.7 %, export - 40.1 %, import - 10.7 %. In 2012 the foreign trade turnover of Ukraine AIC with CIS countries increased in 2000 compared by 10.1 times, but the ITE structure in agriculture decreased by 2.2 times and amounted 17.8 %. Exports of agricultural products to CIS countries in 2000 was 50.8%, import - 18.4%. Thus, the structure of foreign trade, export and import of agricultural products the share of CIS countries in 2012 decreased compared to 2000, by 2.15, 1.19, 1.5 times accordingly and on the Russian Federation - by 2.59, 3.5, 4.13 times. During 2000 - 2012 the foreign trade turnover of Ukraine agriculture increased by 10.1 times, export - 11.5, imports - 7.9, the foreign trade deficit increased by 17.65 times and was \$10.32 billion in 2012. The foreign trade balance of the national economy of Ukraine since 2005 has been negative and amounted \$14.4 billion in 2012. Thus, formed on the basis of customs and tariff policy, the openness of the EU and Ukraine markets expresses the degree of integration of export potential, the degree of foreign economic activity and its capacity. Synchronization process acquires a new quality and becomes logically united and structural time factor.

There has been found out that to achieve the synchronization in the process of setting markets in the EU and in Ukraine we should upgrade the product range provided by the global market. For Ukraine it is crucial for solving the supernova on the issue of export commodities, due to specific comparative advantages and the negative impact on the economy as the increased supply of commodities causes significant reduction in their prices. The considered methodology of synchronization in the process of setting markets in the EU and Ukraine is profitable for the partner countries, and one of the specific problems of the synchronization processes is their coordination in dynamics and time. In all areas of Ukraine's integration with the EU one should not underestimate the possible detection of imbalances in the market area and the contradictions between national and supranational interests.

Key words: synchronization, integration, European Union, foreign trade exchange, exports, imports, globalization, markets, equivalent exchange.

Organisational economic principles of forming livestock products distribution system at agriculture enterprises of Ukraine

O. Shust

It has been proved that the formation of a market promotion is primarily related to the choice of the most effective channels for its distribution, defining potential customers, costs reduce and products competitiveness improve. Since the transformation of the agricultural sector involves bringing the economic system into line with the new economic conditions, there is a need to diversify the institutional framework for the promotion and improvement of existing market channels. The products distribution system operates on the basis of the strategy that includes both selection of economically efficient distribution channels and direct distribution of products, the performance criterion of which are speed of goods movement, distribution costs and sales volumes. Two basic prerequisites for successful marketing strategies are established. First, each product group sales should match the phase of its life cycle and goals of the organization. Second, the strategy must correspond the real situation at the market.

Marketing strategy includes: the choice of goals, customers or groups of customers as well as buyers and market horizon (buyers horizon is the first sales link with products ownership, and the market horizon is the final user), measures on the market completing (number of retailers), forms of organization (agreement on economic sales channels).

The main reasons of difficulties in distribution should include:

- lack of efficient system of livestock production in the "producer - processor - the consumer" chain;
- negative chain of intermediate dealers;
- uncoordinated processes of livestock production, processing and marketing;
- unstable and inadequate purchasing prices for livestock products and the lack of organizational and economic mechanisms of regulation of relations in the "production-harvesting-processing-sale" system which results in a disproportionate distribution of income between the parties;
- unresolved organizational problems and inadequate financial and economic mechanism of state support for the yielding and storage of livestock products produced in farms;
- poorly developed infrastructure of the agricultural market and limited government funding of the establishment, development and maintenance of cooperative associations and other farm producers;
- lack of practical mechanisms to improve the technological conditions of livestock production in farms aiming at their safety and quality improve and as a result, increase in its uncompetitiveness.

Thus, an urgent problem for agricultural producers is the lack of experience in the implementation of products in the imperfect market relations developed in Ukraine. In addition, the low purchase prices for agricultural products retail food prices are high, due to the monopoly of intermediaries, a high proportion of transaction costs, and multichain and unclear goods movement channels.

Agricultural producers have not a wide selection of distribution channels because of restructuring of the economic mechanism and social production transformation in the country, which affected adversely the system of relations between producers and consumers of agricultural products. In addition, the lack of extensive infrastructure of the commodity market, difficult financial situation in agricultural and processing enterprises, reduce in demand for the products, and the rejection of state regulation of agricultural market have emphasized the problem of sales.

Key words: agricultural enterprises, farms, sales, marketing channels, price.

The economic aspects of the animal products in Ukraine

I. Svytnous, A. Gura, D. Mykytyuk

The importance for the economy of the state and the welfare of the population has a stable condition and competitive development of the agricultural complex enterprises, which includes enterprises of agricultural products production and processing.

The modern state of industry has positive tendencies in all sectors development of the livestock. As proof of the positive trends of farm animals and poultry growth stock are in all categories of the agricultural producers.

The crisis situation in animal husbandry, the rate of increase in the number of pigs demonstrates positive changes in this area. According to the Association of pig-breeders of Ukraine, pork production in Ukraine in 2013 may make 770-780 thousand tons, that on 5-7 % more than in 2012. Due to the growth of production decreases, the share of imports: the results of the last year and the rate of imported meat was 37 %, and the expected figure for the current year is 33-35%. This gives the opportunity to say about gradual decrease of the import in the next 5-7 years.

A similar situation is observed and led in the production of the livestock products meat poultry, and egg.

Despite the General positive trends in the main sectors of the and the major part of agricultural animals concentrated in households.

The dominance of the basic livestock products production in farms of the population is due to several factors. Firstly, directions of the agricultural enterprises livestock development and in the private sector during 1990-2009 biennium, leading to the termination of the animal husbandry production in the majority of farms in the corporate sector. Livestock production for the most rural household sources of income and food.

Potential procurement of livestock products from farms under-utilized. In the process of production and implementation, they have a number of significant legal, economic and animal health problems that reduce the efficiency of production and the quality of the livestock products.

In connection with Ukraine's accession to the WTO, with the subsequent output of domestic products on the world market there is a problem of the domestic and foreign convergence standards of safety performance.

The current situation in the livestock industry of agricultural enterprises is characterized as a process of the industry revival. The main emphasis in this sector agriculture is the production of basic livestock products in medium and large agricultural enterprises, which have the human, technical and financial resources to increase output. An example is the revival of the meat and egg poultry farming, where highly concentrated in agricultural enterprises produce up to 90% of this animal products type.

Currently intensive development of the most livestock sub-sectors in the agricultural enterprises is carried out using the latest intensive technologies, the natural growth result of the efficiency of production indicators.

Ukraine has great chances to become an exporter not only of chicken, and pork. On the one hand, we have positive dynamics of production. On the other - there are problems, because the export produce carcass of a certain category selection, since the vast majority of livestock is concentrated in households in which there are more grown sebaceous pigs. Another factor is attitude of the importing countries to meat plant and their products. In this regard, it is an urgent problem to complete the process of national standards harmonization for the production of livestock products to European that would prevent the manifestation of negative phenomena during the export of Ukrainian meat products.

Key words: animal husbandry, farming people, the quality of animal products.

Modern trends of the corporative integration in the agribusiness

T. Arbuzova

The competitiveness of the agriculture sector companies become dependent on their ability to choose the best options for integrating corporative structures (ICS). Under modern conditions the formation of ICS is a way to reduce the uncertainty of the environment. Firms gradually concentrated in certain business sectors, increasing production capacity and closing production cycles.

The basic premise of ICS is creating a desire to combine all kinds of resources participants (tangible, intangible and financial assets) in order to increase the efficiency of production and economic activity, create optimal technological and cooperative relations, increase export potential, accelerate research and development, attract investments, improve the quality management system. So, all that should improve the competitiveness of all participants ICS.

Categories that describe the content of corporate organizational structures include mergers, acquisitions, integration. Management of ICS created by the way of mergers and acquisitions, based on the centralization of administrative functions, strengthening management control and coordination mechanisms for building production. The purpose of the acquisition of a new element through the processes of mergers and acquisitions is to create a strategic advantage by combining and integrating new elements of ICS, which should be more efficient than their internal development within the existing ICS. Integration - the appropriate combining of economic subjects, deepening their cooperation, the development of relations between them in order to achieve their overall strategic goal, increasing of the activity competitiveness and efficiency. Integrating enterprise is undertaken to achieve specific goals by gaining additional benefits.

Modern trends of competitive strategies of agribusiness in Ukraine are characterized by activation of mergers and acquisitions. Small businesses are beginning to realize that they can not compete successfully in the market. This is due to factors such as high entry barriers of access to capital markets and crisis phenomena.

Today, the corporate integration is also characterized by a new quality of cooperation - forming business alliances. Rapid changes in markets, technologies, products, and the nature of competition caused considerable uncertainty in many sectors, which increased risks. Alliances allow companies to be flexible and continually leverage emerging opportunities of the environment.

Agricultural industry has the following types of vertical integration as "backward integration" when the company is expanding its business through the stage of raw materials and "forward integration" with the next stage of production and marketing.

The essence of the mechanism or the philosophy of corporative integration depends on the goal, which involves determining the effective development by analyzing the economic basis of their functioning.

The positive effects of integration reforms in the agricultural sector can be attributed synergy effect, increasing of the financial stability and ensuring solvency; modernization of agribusiness and the introduction of innovative technologies, entering on the new local markets and expand of the existing market share. The negative effects include monopolization of the market, the impact on the environment, unequal economic relations between parent and subsidiary business entities, reducing manpower requirements.

Formation ICS enables integrated agribusiness enterprises more efficiently, compared to a market mechanism, to coordinate internal resources with the purpose to adapt integrated companies to the conditions of the external business environment with a high degree of uncertainty.

Key words: integrating corporative structures, mergers, acquisitions, alliances, collaboration, competition, competitiveness, strategy, business management, key competences, backward integration, forward integration.

The USA agrarian policy in the period of postindustrial transformation

Yu. Voskobiynyk

The modern tendencies of the USA agrarian politics evolution are exposed in the article. Mechanisms and instruments of government control of agricultural production are certain on the modern stage of evolution of agrarian politics of the USA. It is

marked that long time a key role in the system of government control of agricultural production and agrarian market the USA was played by support of prices on an agricultural produce.

The modern tendencies of displacement of agrarian politics priorities are underline in direction of indirect support of the American farmers. It is indicated on the increase of subsidizing of the events sent to stimulation of foods consumption by the population of country, support of nature protection events and fertility of soils, and also development of new role agrarian sector as a sources of alternative energy reception as a part of energy supplies diversification of country. It is marked that considerable part of agrarian budget of the USA is presently spent on indirect support of prices and incomes of farmers through stimulation of demand at the internal market of agricultural produce and food.

A specific and logic of input of direct and indirect supports instruments of farmers are educed. It is indicated on existence of direct support limits of farmers and on interconnected with nature protection, events on maintenance of soils. The mechanisms of application of two types of costs of support are exposed: having a special purpose and mortgage.

Essence, criteria of participation and volumes of financing of the stimulation of food consumption programs (Supplemental Nutrition Assistance Program - SNAP) and other food programs are exposed, that, from one side, provide the rational feed of population, and from other, stimulate demand at the internal market of agricultural produce and food.

It is indicated on realization the American scientists and governmental officials of agrarian markets key role in the increase of intellectual potential of nation, forming of knowledge economy. Underline, that reinvested intellectual capital - capital the increase of that does not abbreviate the volumes of the personal consumption of citizens becomes the basic source of economic development of postindustrial countries, and actually envisages such consumption.

In the USA an agroindustrial complex belongs to the spheres of strategic interests of country, and its products next to atomic raw material and military technologies present the strategic resource of the state. The permanent increase of production of swingeing majority of agricultural produce volumes in the USA is marked, increases of her quality, incessant increase of management efficiency and rural labour productivity.

A near-term value in development of agriculture of the USA of modern biotechnologies, that allow promoting the labour productivity and efficiency of production due to reduction of terms of traditional selection (leadingout of new varieties of plants and breeds of animals) is marked. The dynamics of areas increase under the transgene sorts of different types of plant-grower products: soy, grain-crops, to the cotton plant is analysed. The sorts of plants, got by application of transgene methods, quickly penetrate to the world agrarian market because they own important from the point of view of their growing descriptions.

The factors of high competitiveness of the American farmers in the conditions of globalization are shown. Underline, that due to swift development of biotechnologies in the USA pre-conditions are created for the considerable increase of production efficiencies and labour productivity in agriculture.

The specific of new priority direction of American agricultures development - bioenergetics is exposed. It is set that presently in the USA an accent is done on development of bioenergetics of the second generation - on the basis of biomass.

The features of realization of new law "Food Safety Modernization Act" provisions are educed. There are the high standards of quality of agricultural produce and hard requirements in relation to its growing on farms and effective mechanisms of control after the observance of these requirements and standards are set; secondly, growing of agricultural produce on home-stead lands and its exchange is practically done by impossible. Foundation of the food safety systems of XXI century is based on realization of prophylactic measures. Logic of guaranteeing of food safety simple enough - than production, processing, transporting of food and preparation of foodstuffs, is better controlled, that they will become safer.

The specific of "Standard of GAP" is exposed. The different aspects related to top-dressing, health of animals and hygiene of workers, packing, temperature-control are represented there. It is indicated on considerable plenary powers and enormous possibilities of U.S. Food of and of Drug Administration (FDA) in relation to a supervision after food that is imported to the USA.

American agriculture through the high efficiency even at the terms of hard limitations of WTO will be on velvet comparatively with other countries and will save the place of leading exporter of agricultural produce. It is indicated on reasons and consequences for the Ukrainian agricultural commodity producers of world agrarian markets monopolization under postindustrial transformation and globalization conditions. High degree of scientific character of genic technologies in combination with private character of investing will result considerable volumes in the concentration of production of seed, planting-stock, genetic material for a selection in a stock-raising in the developed countries, foremost in the USA. Absence of clear, adequate to the modern calls and threats of agrarian politics in Ukraine, the low level of investing in R&D will produce considerable negative influence on competition positions Ukrainian agrarian sector in the world market and will strengthen vulnerability of agrarian sector to external and internal influences.

Key words: agrarian policy, price regulation, price parity, contrcycle payments, indirect support, market capacity, genetically modified products, bioenergetical products.

Financial provision of rural territories development

V. Tkachuk

The problems of financial provision of rural territories development, sources of formation and distribution of financial resources in the different government levels, as well as approaches to formation a development financial system of rural areas in production terms, social and environmental contents on the base of budget improvement, innovation and credit mechanisms of its functioning have been considered in the article.

The issue of public funding of rural development is quite problematic, because of the scarcity of funds and the imperfect mechanism of financial support that is shown in the article:

At first, solution of the social and environmental problems in rural areas is mainly funded from the regional budget, the revenue of which is formed mainly by transfers from the state budget. Its transfers often arrive late or incomplete. Filling the regional budgets through taxes usually occurs with similar problems, due to the almost annual changes in tax laws and the lack of a clear relationship between the amount of taxes collected by local and regional government revenue.

Secondly, there is no division of expenditure on rural and urban in the budgets of other ministries, partly financed investment in rural development, resulting in reduced funding for social programs in the country, as the cost per unit of service are much higher than in the city.

Thirdly, there is an inadequate financing of regional development and socio-economic development of rural areas, due to the lack of modern science-based standards of rural social services and objective causes of disparity needs. A significant disadvantage of the rural development budget is also a lack of statutory statistically measurable indicators to assess its effectiveness and level of achievement.

To settle this question in the public sector is essential to overcome the current total dependence of local budgets from central, both during their formation, and during execution. We should strengthen and increase the resources of local budgets by expanding revenue sources in order to execute delegated and own responsibilities, to keep revenues (taxes) on long term basis at each level of local government, to expand the list and the amount of local taxes and fees.

The methods which help to increase the revenues of local budgets are as following: transfer of certain state taxes from the state to local budgets, increasing contributions from state taxes, increasing revenues from local taxes, finding new objects of taxation, to review tax privileges.

Local governments should have the right to impose on its own territory taxes and fees, and the overall level of taxation should be controlled by central government. This will provide the flexibility of local government as on local level it is easier to trace changes in the tax base. The proposals of Ukrainian scientists to introduce their own budget- revenue on the principle of territorial development, for example taking into account those special objects of taxation that are specific to certain areas, which may significantly increase revenues to local budgets, are worthy of notice.

In the process of reform of intergovernmental relations is appropriate expansion of the list of local taxes and duties by the introduction of taxes with targeted usage of received funds, for example, charges for cleaning and illuminating streets, for garbage collection, landscaping parks, streets and others. Ukraine will benefit environmental taxes which should be charged as fines for air pollution, water, streets, forests, waste disposal under such condition of difficult ecologic situation.

One of the financial support sources for investment is loans provided by banks and non-bank financial institutions. Promising area of credit resources are co-operatives, whose share in the financing of rural development in Ukraine is insignificant due to the aggregate of objective and subjective reasons.

The fiscal deficit, volatility of domestic and international financial markets combined with low investment attractiveness of rural areas determine the feasibility mobilizing domestic sources of investment resources, which include funds from local businesses and organizations as well as rural communities. It is important to note that the low profitability and poor amortization policy, limiting their ability to finance the process of solving social and environmental problems. Therefore, one of the most promising but the least effective in Ukraine is a source of investment on the base of involvement of funds of community members.

Funds of the community as a potential source of investment are generated from external and internal sources. Recent represent income from different types of work and ownership of certain property, mainly is turned into savings. However mechanism of transformation of savings into investment is practically not developed due to the mistrust in the financial and credit system in Ukraine.

Thus, the purpose of rural development in Ukraine is gradually improving living conditions in rural areas. A prerequisite for this is to create a financial system that meets the needs not only of agriculture, but also all rural businesses and its people. Therefore, this financial system should not only be focused on mobilizing loans for one sector. It has to perform a number of functions, ranging from mobilizing all possible resources and the provision of loan capital for all enterprises in rural areas.

Key words: Financial resources of rural territories, financial system of rural territories development, local budgets, provision of financial resources of rural territories, sources of formation of local budgets.

Labor and employee accounting calculations in modern terms

V. Litvinenko, M. Solodka

The employee payment is one of the most critical areas of accounting, which contains a number of unsolved problems. The aim of the study is to investigate the theoretical and practical principles of accounting with employees in today's achievements and proposals for their solution.

Labor costs represent a significant portion of expenses, which leads to the need of accurate, timely and detailed mapping of these costs in the accounting and reporting.

The basis of remuneration is in the business tariff system, which includes: tariff rate, the system of bonuses, contract system, the system of labor contracts and government regulations.

The reason for the transfer of an employee and start calculating wages have ordered the enterprise, designed the application. The order payroll to the employees depends on the form of wages, which is used in the enterprise and organizations perform for the most jobs.

The company records the number of workers and employees, their wages should be documented, reliable and equal in all areas of management. It is necessary to ensure the unity of different accounting systems in the enterprise: accounting, operational and statistical.

Despite the considerable attention to the problems of keeping wage, one of the biggest unsolved problems is the considerable amount of remuneration which is not reflected in the accounting and reporting, which adversely affects the accuracy of the data recording and reporting, causes growth of the shadow economy can not make informed management decisions.

The emergence of this situation is related to imperfect institutional environment in Ukraine. In connection with this, work is not seen as a source of affluence, and as a source of significant costs and losses for the company. This situation creates the conditions to minimize payment and consequently labor costs, which results in higher unemployment.

To ensure the efficient functioning of the economy, increase productivity and equitable distribution of the labor necessary to create an enabling institutional environment. Properties of existing institutions significantly affect the characteristics of the economic performance.

It should be noted that the efficiency of the economy by the quality of the institutions is achieved primarily by reducing transaction costs. It is also important to emphasize that the tax evasion also leads the level increasing of transaction costs related to the so-called «illegality price» because expenditure display significant enterprise is a prerequisite for its successful operation in the future.

In our opinion, the transaction costs can be defined as overhead costs, providing enterprise interaction with the environment (contractors) to the transaction and include the costs of the information search, negotiation, contracting and ensure their implementation.

Key words: institutional environment, accounting, payment, payments of workers, transaction costs.

Management accounting in practice of agricultural sector companies: status and problems of its implementation

V.S. Ulanchuk, H.Y. Anishchenko

The article substantiates the need to improve the introduction of management accounting practices in agrarian enterprises as it allows to reduce the level of subjectivity while deciding economic issues also, to strengthen control of a particular business entity. By this time it is

not an independent and operates in a single information space with financial and tax accounting. It was discovered that there are problems based on practical implementation of management accounting, which include: historical, categorical, methodological, organizational and legal factors, the traditional enterprise management structure of imperfection duties division between departments (services) or individual positions, administration structure imperfection and a low proportion of related costs.

According to the research, ways of creating preconditions for proper functionality of management accounting which consider economic activity features of agricultural enterprises are suggested. These effective steps are:

- The development of common principles and guidelines of the management accounting at the national level (as a separate accounting standard or recommendations) and the development of amendments to the existing accounts chart in order to allocate the last class account for management accounting);

- High-qualified professional training in accounting and auditing of professionals who will be able to deal with analytical work;

- A clear responsibility redistribution for the management between departments not by industry (unit) but by the functional purpose will do assignment persons responsible for supplies, production and sales;

- The internal reporting forms development, reviewing accounting policy orders and documents rotation schedules with mandatory levels responsibility regulation for the development of economic information;

- The implementation to companies' accounting practices, a cost accounting methods and classifications that will provide with analytical capabilities expansion of economic activity and informed decisions.

Management accounting as part of accounting and information system is a segment of the effective management system functioning and it guarantees the stable operation of business entities.

Key words: management accounting, information system, management, organization of the accounting, administration.

The problems of debitory and ways of their solution

S. Khomoviy, D. Zemliar

The excessive receivable reduces the liquidity of i-ts assets adversely affect its ability to pay, and divert the extra cash. Therefore, proper accounting organization and analysis calculations, associated with receivables promotes the effective management of enterprise size and its maturity.

Many companies and organizations are in a quandary, having a rather large non-payment problem. The problem existence in the low solvency of the company, as one of the main conditions support the necessary liquidity level and the solvency of operating companies in the market are the efficient management of current accounts were received. The significance of increasing analysis according to the received results, especially during inflation when immobilization of working assets becomes unprofitable.

Analyzing accounting receivables we have identified several major drawbacks: 1) the lack of qualified information on accounts, which is important for the stakeholders' adoption and timely management decisions. Accounting records that are recommended for usage do not provide information on savings accounts receivable at various levels of detail and generalization. These results are in the inability to obtain information about the receivables in the amount sufficient for the accounts receivable analysis; 2) Classification of accounts receivables does not meet the full users needs in the of the financial preparation statements; 3) There is a need to change the structure of registers analytical and synthetic accounting receivables; 4) the presence of arrears. Under such circumstances, there are financial difficulties due to the lack of financial resources for the inventory purchase, payroll, increases the risk of default on debt and reduced income; 5) some methods for determining the allowance for doubtful debts for the integration of domestic enterprises and, therefore, unreliable data when displaying the provision for doubtful debts in the balance sheet.

The main methods of improving receivable accounting, to our opinion, are: 1) Amendment of NAS number 10 «Accounts payable» in respect of current assets receivables for products, goods, works and services, clarify the chart of accounts in force in Ukraine and provide a separate record of long-term and current receivables for products, goods, works and services; 2) It is necessary to determine the degree of risk, to increase the number of buyers in order to minimize losses due to the late payment by one or more purchasers; to maintain operational control of the cash flow; 3) to approve the list of documents that confirms and justifies the recognition of doubtful debts. The calculation of provisions should be performed basing on the average statistics.

Creating a systematic classification of received using has the following parameters: features, principles and purpose of quality classification characteristics features, user information, types of classifications. Its usage will facilitate the provision of high-quality accounting information for monitoring, analysis and management basing on the specific needs of users.

Key words: account receivable, analysis accounts receivable, NAS 10 «Accounts payable».

Accounting and taxation costs for repair of fixed assets

N. Kovalenko

The production rhythm, its cost and efficiency of fixed assets depend on the timeliness and quality of repairs and improvements. It is therefore necessary to improve the system of cost accounting spent on them, which would allow making effective management decisions and preventing wasteful spending.

Classification of repairs as an object of analysis, accounting and control can allocate costs to specific repairs and their places of origin. Therefore, enterprises should independently determine the type of repair performed, and as appropriate to indicate in the order of the Company's accounting policies.

The cost of fixed assets improvement, for which it was decided as for capitalization, in accounting will appear as part of "capital investment", followed by the allocation of amounts to the debit account 10 called "Fixed Assets". Repairs that do not increase the economic benefits of an object are shown in the debit account 23 "Production", or accounts of class 9 "Costs of", depending on the functional purpose.

In order to obtain information about the cost of repairs carried out in the whole enterprise in groups and types of assets, as well as to monitor the performance of repairs and data collection to compile reports, offer to open in your company chart of accounts additional sub-237 "Maintenance of fixed assets and other non-current tangible assets". There is a suggestion to use the following analytical accounts for the purpose of cost division between groups of assets: repair of buildings and structures, machinery and equipment repair, repair of vehicles, repair of tools, instruments and equipment, repair of other plant property, and repair of other non-current tangible assets.

There exist qualitative characteristics of the process in the accounting criteria (increase in future economic benefits initially receives a specified amount of future economic benefits), and quantitative criterion which is used in the tax accounting, when the cost of repairs and improvements are displayed under the general rules.

The costs of repairs and improvements are included within the 10 percent limit in the tax accounting. Amounts over 10 percent limit (excess) include an increase in the initial value of the repaired (improved) objects, and are subject to the further depreciation. Cost of acquisition / production, self-repair and upgrade, reconstruction or other improvement of non-productive assets are not the subject of the amortization. Under the term "non-productive fixed assets" is understood the noncurrent assets which are not used in the taxpayer's business activity.

The structure of the 10-percent limit does not confer the following: the carrying amount of non-productive assets and the amount re-valuation of fixed assets (except for indexation under § 146.21 of Tax code of Ukraine), land - Group 1, natural resources - a group of 13, which, according to Mr. 145.1.7 depreciation is not charged; the value of low-value tangible fixed assets under §§ 14.1 and 14.1.138 not included in fixed assets.

There is the need for classification of cost due to the difference in the "tax" and "accounting" of fixed assets. That is the tax accounting takes into account the value of the cost of repair measures only by "tax" fixed assets.

Tax accounting costs for repairs and improvements are quite flawed, forcing accountants to conduct two separate counts and compare differences between them.

Key words: fixed assets, repair, improvement, repair costs, capitalization, amortization, repair limit.

Forming an informational base for providing efficient system of management cost of an enterprise

N. Tomilova, S. Reminna

Annotation. The modern economy is characterized by dynamic development of information technologies and their active usage in the management costs of enterprises. Ability to systematically and efficiently manage costs during the periods of the market worsening conditions increases the chances of the enterprise. In this case effective instrument there is effectively used process of strategic management expenses. This means that the enterprises' management activity is of long period.

Management expenses were a subject of the studies of the following scientists: I.O. Blank, S.F. Druri, C.H. Horngern, Dzh. Foster, F.F. Bytunec, N.V. Gerasumchyk, V.V. Sopko, V.G. Linnuk. Separate aspects of the account, analysis, expenses planning were designed. The value of the expenses is the leading indexes for the efficiency estimation to activity of the enterprise. Value of the expenses influences the financial result of the enterprise upon shaping. So it is necessary to study and improve management expenses.

Management expenses this process which includes the management actions. Purpose management action is concluded in achievement of the high economic result to activity of the enterprise.

The essence of the cost management problem: not in determining the exact cost of production; the process of cost management should be directed to the formation of prices in the previous and current regimes and surgical intervention in the activities of enterprises (organizations) in the case of deviations from the desired state. Costs of production, on the one hand – is one of the main objects of economic management at the micro level, and the second – is an important part of management accounting.

The role and importance of cost management in the modern business environment is based on the location of production costs and focus on staff management. The cost of production in certain time periods, especially now, were in the spotlight of the administrative apparatus, due to many reasons, the main are:

the need for efficient use of scarce resources;

ensuring of the revenue growth by saving resources;

synthetic indicator which characterizes the efficiency of all kinds; resources (cost of production).

Construction and improvement of cost management in enterprises should be carried out by:

allocation of basic concepts and procedures of management costs;

identification of existing problems of forming and controlling costs in the enterprise;

forming a model of cost management features including industry and business;

construction of information systems; adaptation to the selected workflow information system;

responsibility for building costs and a mechanism of motivation and incentive to reduce them;

a computerized accounting system for effective monitoring of the implementation costs and reduce the complexity of the process of accounting.

Therefore it is necessary to solve the problem of profit maximization based level control costs in order to increase the efficiency of individual production processes and business enterprises in general.

Key words: expenses control, cost, profit, calculation.

Informational analytical providing the management of competitiveness of poultry products under globalization

V. Zabolotny

The peculiarities of the effective system of information-analytical maintenance of competitive poultry products in the context of globalization have been considered in the article.

The author analyzes the level of competitive relations in the Ukrainian poultry products market and it was established that the market characterized by monopolistic competition, oligopoly which is close to the limit. Having identified several key players among tested products it was found out that it can dictate market conditions.

The survey of global market agro-industrial food products shows that nowadays globalization is an indispensable thing for the world economy and it determines the direction of further development of market relations, especially active in these processes since the second half of the twentieth century.

The formation of global food markets is the result of globalization influence. The immediate manifestation of this process was the aggravation of international competition. However the expansion of markets leads to the specialization and the international division of labor. In this turn, effective incentive increase food productions at the national and global levels are appeared. As a result consumers get better products at lower prices.

Having conducted by the author analyzes of the global level production and the consumption poultry meat is evidence of its growth with simultaneous differentiation of its per capita.

A steady trend expansion of the world trade due to the increasing role of transnational corporations (TNCs) was investigated by the author. Especially these processes are evident in the development of poultry products.

At the present stage international trade of poultry production development is impossible without the implementation process of cooperation and trade. Production internationalization is a manifestation of markets poultry products globalization.

During the period of investigation Ukraine was characterized by the same trends at the market of poultry products and at the global market.

The increasing production and marketing of poultry promote competition among investigated products. In addition to this it has a significant impact on competition in the poultry export and import relations. Under these conditions, competitiveness is a key factor to success.

The competitiveness of agro-industrial food products is a combination of quantitative, qualitative and organizational characteristics that in a competitive market environment allow the goods in a particular market segment gain competitive advantage in meeting the relevant requirements of a particular social group of consumers.

One of the main indicators of economic competitiveness objects at any level is inherited competitive advantages that mean such products properties which are absent or less dominated in the competitor.

To effectively manage the competitive advantages of poultry products is to create a fruitful system of information and analytical support.

The information-analytical maintenance development of poultry meat competitiveness activates the European integration processes in the economy of our country and also domestic companies find ways to enter the world market.

To assess the nature of competitive relations in the domestic poultry meat products market we calculated indices of market concentration.

Thus, the domestic poultry meat products market is quite high intensity competition. Under these conditions, the increasing competitiveness of its products is a key factor in effective management and it requires thoughtful management which should be followed with high-quality information and analytical support.

Key words: information and analytical support, competitiveness, globalization.

The rural household food cost

M. Nazarkevych

The cost of food is a major item of expenditure of rural households, consisting of monetary and non-monetary units. The relationship between these parts varies with the growth or, conversely, reduced total income of rural households.

The purpose of the articles is to study the detection of the trends in the cost of rural households on food and justification of proposals for regulation.

Food is one of the links that connects the living and inanimate nature. Current research in this area is reflected in the concept of a balanced diet. According to this concept the normal functioning of the organism is possible only if it's necessary to provide a set of so-called «essential factors» food. In case of lack of supply or violation of certain optimal ratio between them there are significant changes in the functioning of the human body.

Citizens with nutrients and energy are expressed in physiological nutritional standards, which are averages. These standards are the basis of the official recommended intake values of the nutrients and energy for different groups of the population. In particular, the need of energy to cover the energy costs of basal metabolism (mean 1 kcal per 1 kg for 1 h), the digestion and transport of nutrients within the body, as well as a work or leisure (only 2700-2850 calories a day).

Malnutrition always has a negative impact on the human body. But if it becomes widespread, then this other than purely biological, added social and political turmoil.

During the years 2006-2011 the total food cost of rural households in Lviv oblast (with per capita per month) increased from 266, 80 to 598, 36 USD, ie 2,2 times. In this case, the cash cost of purchasing food products increased from 383, 30 to 151,49 USD, or 2,5 times, which led to the increasing in their share of total spending on food from 56,8 to 64,1 %. Another part of the total cost of food is a cost of energy products, produced in private households. In 2006, the share of total food expenditures in total resources of rural households was 61, 3 percent, and in 2011 – 47, 9. Despite the high level of the index (in developed countries does not exceed 10-15 per cent), it should be noted the positive trend of its change.

The share of cash expenditures on food in total cash costs of rural households during 2006-2011 years decreased from 47, 1 to 38,5 percent. Thus, due to the growth of total cash income of rural residents have the opportunity to spend a smaller portion of its food supply even in a decline in agricultural production on household plots.

Analysis of the total cash structure and food expenditures showed that it is too high relative share belongs to the rural families cost of bread and bakery products, butter and other fats. However, there is a low proportion of expenditure on meat and meat products, fruits and berries.

The cash increase expenditures of rural households purchase food items for certain quality improving diet. Villagers increased consumption of meat and meat products, vegetables and melons, fruits, berries and grapes.

Extremely negative trends in food consumption both rural and urban residents is a significant reduction in the consumption of milk and milk products. If current trends to be expected deterioration in the balance of food rations, which will inevitably be reflected in the level of public health.

Key words: rural household, total expenditure, spending on food.

The directing formation and the improvement of the information methods display against operations with account raw materials for accounting and auditing

M. Smushak

Nowadays the modern conditions of manufacturing characteristic feature in industry is the existence and the development of economic relations of the new type of so-called tolling, which lies in the fact that certain subjects of industrial activity, such as producers, processors communicate these raw materials enterprises that transform it into high-quality finished products, according to accrue a fee.

The purpose of the study the solution of problems arising in the participating companies on detailed accounting tolling. The main objective is to develop recommendations and proposals in the research area and identify the key areas of improvement and the improvement of accounting system tolling both the enterprise customer and the company executive.

The objective necessity of economy sustainable development due to address a number of problems. In turn, the example evaluation of socio-economic transformation in country can be problematic issues identified in the field related with features and techniques of accounting tolling in subjects that are parts of these transactions. The main problematic issues include: features reflect customer's materials in the

account after the transfer of its performers, identifying the purpose of processing raw materials, reflected in the accounts of the accounting operations of intermediaries between producers and processing companies customer's materials, methods of keeping raw material, which is obtained for the kennel processing, accounting and related finished products, the need to reflect the accounting operations for the storage of finished products to the cast and the possibility of a short life; finished products received as payment for work on recycling.

In studying the peculiarities of the studied operations after the transfer of raw performer recorded on the balance sheet of the customer, changing only the sub-account of stocks, such as a subaccount 201 «Raw material» it should be transferred to the sub- 206 «material submitted for recycling». Analytical accounting of raw materials supplied to processing, leading to each of the manufacturer, controlling processing operations and related costs. In our opinion, the accounts can be opened 206 analytical accounts of a lower order, namely 20611 - contracts (if a customer sends to the processing of different parties give and take raw materials to various contractual terms), 20612 - by type of raw material, if one artist sent for recycling different kinds of customer's materials, 20613 - by product, in cooperation with various artists, 20614 - other options depending on the sector of activity of the customer and processors.

The proposed detailed accounts of tolling and products of its processing in the musician can be made using the method of double entry.

Accounting for tolling the extent that specific to the signed contract is in off-balance sheet accounting using Class 0 «Off-balance sheet accounts» on account 02 «assets for safekeeping». This account is designed for keeping valuables taken now for safekeeping or alterations, temporarily residing in the enterprise, but it is not his property.

The proposed changes in the method of accounting transactions studied in our view, require not only improved, but also to the appropriate approval regulatory level. Therefore, in future, to settle tolling should be paid more attention to the development of accounting standards that would reflect all the current problems in accounting for these operations.

Key words: raw materials supplied, operation of the tolling raw materials, of the client, company executive, turn-off, promissory note, by-products, production, processing of raw materials, off-balance accounting.

The indicators set systematization for the of the state fixed assets' estimation at the meat processing plants

Y. Nemish

In a market economy, especially in the crisis times, when the global markets reduced the demand for products, the recurring problem of financial resources' shortage, a high level of physical and moral equipment deterioration due to the lack of uniform rehabilitation. The goal is to use the company fixed assets more efficiently, so the actual problem is the analysis of the technical condition of vehicles and equipment, identify the most important factors that influence the change in the level of the core entities. The creation of new enterprises for processing agricultural products provides new approaches to the study of individual economic categories. They themselves include the category. The actual problem is to determine the effectiveness of fixed assets in the business of processing of agricultural products based on evaluation of their technical condition. For the reliable analysis of state property and equipment in processing plants, we believe that the significant group of technical and economic parameters, and consider them in detail.

To ensure the basic means of production it is important to study their condition, performance management and efficiency, which is an important factor in increasing the efficient operation of the enterprise.

In the face of fierce competition there is a significant need to find new ways to reduce production costs, and thus - to provide the required number of maximum possible profit. In this context, the effective use of available resources in the company, their correct evaluation on growth yield of enterprises, enhance the competitiveness of products in the domestic and global markets, providing the industry's development.

In the article the current methodological and practical approaches to the assessment of property and equipment for meat processing enterprises allocated their main advantages and disadvantages, and ways to address them. The opinions of economists regarding certain issues are considered. The stages of economic analysis, the plant and the equipment at the meat processing plants, as well as performance evaluation system management. The systematized indicators are used for the plant and equipment study and are an active part of the management process. Based on the research summarized that the main control means includes a set of parameters, namely, the performance and efficiency of reproduction, which serve as the basis for the implementation of current goals and operational objectives.

The author highlights the main stages of the economic analysis of property and equipment meat processing plants that will allow to analyze effectively the object of study. By teaching methods result summary analysis of fixed assets of the company are: methods of systematization of the results, their grouping and summarizing, identifying missed opportunities and calculating the volume of untapped reserves, identifying trends and developing economically sound measures to improve the efficiency of decision-making and control their use.

The analysis and the balanced scorecard efficient operation of meat processing plants will enable the implementation of a detailed and accurate assessment of current conditions. The important aspect in the development of indicators is to determine the stage of economic analysis of fixed assets, which forms the basis of methodological and practical approaches to assessing performance. Economic indicator should be considered as the complex management system for the study which has an impact on all the levels of the company. The systematization proposed a set of indicators affect and the structure of business processes, it provides maximum effectiveness.

Key words: systematization, indicators of reproduction, efficiency of usage, estimation and condition of fixed assets, management process, capital equipment status, capital productivity, capital intensity, profitability.

Peculiarities of applying international standards of financial accounting in agricultural enterprises of Ukraine

S. Vlasyuk

The paper presents the features of agribusiness that affect the preparation of financial statements. Comparison standards of Ukrainian accounting system of agricultural and biological assets and IFRS.

Ukraine's will to join the European Union requires a review of existing legislation, improving accounting and reporting required by IFRS.

The transition to IFRS farms is quite complex. Generally, larger farms - are companies that operate from the time of the USSR. A large number of assets on balance, amortized by P(S), will continue to be used in economic activity. IFRS requires independent valuation of fixed assets. This is an expensive procedure. Another feature of the agricultural business is its seasonality which affects the preparation of financial statements. Another important feature is the pricing of agricultural products. Prices are dependent on the market and can vary within quite a short period, what unpredictable impact on the year results.

The study aims to identify the main differences between the standards of Ukrainian system of accounting and international accounting standards for agricultural produce and biological assets.

The basis of P(S)30 "Biological assets" that regulates the accounting for agricultural activity in Ukraine, laid IAS 41 "Agriculture". None of Ukrainian standards has received much criticism from theorists and practitioners as P(S)30. Methods of recognition, measurement and disclosure of agricultural activity in domestic and international standards, has both similarities and differences.

There are following main differences between the positions P(S) and IFRS regarding to biological assets and agricultural produce:

1) Exclusion from the scope of the appropriate standard: the land and intangible assets. In accordance with paragraph 2 of IFRS 41 "Agriculture" this standard does not apply to: land that is relevant to agriculture and intangible assets related to agricultural activity. According to P(S)30 "Biological assets" are no exception.

2) Appointment of agricultural products. In accordance with IFRS 41 is not defined purpose, and according to claim 4 P(S)30 - s/g products intended for sale, processing and domestic consumption.

3) Quantitative and qualitative changes in biotransformation. Paragraph 5 of IFRS 41 involves the following processes: growth, degeneration, production and reproduction, and P(S)30 - does not specify.

4) Categories: long-term biological assets, additional biological assets, current biological assets. IFRS 41 – undefined, and paragraph 4 P(S)30 defines them as separate concepts.

5) Determining the cost of sale. Paragraph 5 of IFRS prohibits the inclusion of financial costs and income taxes, and paragraph 4 P(S)30 provides for the inclusion in the cost of commissions to sellers and indirect taxes paid for sales.

6) accounting object. According to IFRS 41 - clearly not standardized. Item 15 of IFRS 41 only mentioned the usefulness of grouping biological assets or agricultural produce for evaluation purposes. According to paragraph 6 P(S)30 the object of accounting is a separate type of biological assets or group.

7) Determination of cost. Pursuant to clause 12 of IFRS 41 - at fair value less costs to sell, and according to paragraph 7 P(S)30 is formed by initial value in P(S)7 or P(S)9.

8) Presence of control as condition of confession of biological asset or s/g products. Prerequisite recognition under paragraph 10 of IFRS 41 in addition a separate explanation of control by way of example given in paragraph 11 of IFRS 41. P(S)30 - undefined.

9) The classification of income and expenses on initial recognition of biological assets and agricultural products, in particular according to p.26, 28 IFRS 41 - included in income (loss) of the period, and according to Item paragraph 18, 21 P(S)30 are recognized as other operating income (expenses).

10) In the scope of IFRS 41 (paragraph 1) accounting is agricultural subsidy, accounting rules for which are described in section 34-38 IFRS 41. On p.23 P(S)30 is given a reference to the provisions of P(S)15 on earmarked funding.

11) Opening of information: A group of biological assets. In the 43-45 IFRS 41 contains a list of groups that are advisory in nature, and in paragraph 25 P(S)30 is a list of such groups.

12) Opening of information: A strategy for managing financial risks associated with business activities. According to IFRS 41 paragraph 49 such information is necessary, and P(S) - disclosure of such information is not provided.

Therefore, based on the foregoing, we conclude that the transition of agricultural enterprises of Ukraine IFRS should be gradual and balanced, taking into account national peculiarities and needs of the entity rather than mindless copying of foreign developments.

Key words: agricultural products, biological assets, IFRS.

Quasi-fiscal operations of the central banks

K. Vdovyka

This article shows the analyses of the Quasi-Fiscal Operations of the central banks. The researches have shown that the central banks and others government financial and nonfinancial institutions can influence the balance of the public sector without affecting the measured fiscal deficit in commonly agreed procedure. In order to facilitate the budget press the central bank carries out a rank of operations which are quasi-fiscal by its own nature. These operations can be used by the government as alternative for net fiscal measures and they will lead to the similar economic impact regardless in which area of public sector they are held.

The extent of quasi-fiscal operations of the central bank depends on its matters with the government. As a rule, the central bank functions as the governmental fiscal agent when the financial markets are undeveloped and the level of the central bank independence is low government lending gets the major distribution.

As transparency in the fiscal accounts is low and the quality of data is relatively poor, the official fiscal data, most likely, do not fully describe the size of the public sector and the quality of the fiscal adjustment process. Ukraine experienced some problems with accumulating the budgetary and the tax arrears and the quasi-fiscal operations undertaken by institutions which are not included in the measure of the general government.

The quasi-fiscal operations are the activities of the central banks or other public financial or nonfinancial institutions outside the general government that are fiscal in their character, such as taxes, subsidies or other direct expenditures. The examples include non-commercial or directed bank credit, or non-commercial public services provided by an enterprise through the cross-subsidization.

The proper assessment of the public sector size is a precondition for the proper interpretation of the public sector's role in the economy and of its interactions with other macroeconomic variables. Quasi-fiscal operations distort relative prices in the economy, complicate monetary management, and may jeopardize the financial stability.

Quasi-fiscal operations attract our attention because of their consequences. They involve transfers, subsidies, and taxes which are not usually included in the general government budget, and thus imply misallocation of resources.

Recognition of the impact of the quasi-fiscal operations is important because of the consequences such operations bring. The proper assessment of the public sector size is a precondition for a proper interpretation of the public sector's role in the economy and of its interactions with other macroeconomic variables. The properly conducted aggregation of balances may reduce the incentive for the central bank to occasionally usage of different monetary policy instruments, along with the creative accounting practices, for the sole purpose of reducing losses. The proper aggregation of balances may also decrease the chance of abuses of the central bank by the government.

Through their impact on the interest rate, quasi-fiscal operations lead to the price distortions into the financial markets and may result in the crowding-out effect. The quasi-fiscal operations involve the excessive risk-taking for the central bank, increase the probability of negative cash-flow from these central banks' operations and a deterioration of their financial position, and complicate monetary management and control. The quasi-fiscal operations can also make the government indebted to the central bank in a way that decreases the quality of the central bank's assets.

The central bank's support of the government may take different forms. The central bank can influence the interest rate on credit to the government indirectly by allowing commercial banks to meet their reserve requirements with treasury securities. Thus, the demand for government securities is artificially increased, which causes a drop in their price. The central bank can also establish the high reserve requirements with no interest charged. Here, the central bank lends money to the government below the market rates and banking resources are transferred to the budget.

Monitoring of quasi-fiscal operations is an important risk assessment system that affects the stability of the public sector, developing incentives for withdrawal of fiscal operations beyond the government. Indeed, the existence of large-scale quasi-fiscal operations complicates the development of fiscal policy, which reduces benefits of the index of the budget balance as an indicator of the state of the public finances and does not properly represent the actual range of government.

Implicit deficit caused by central bank quasi-fiscal activities and also by commercial banks is associated with the phenomenon of quasi-fiscal expenditures. Quasi-fiscal activity of the central bank concerns the government fiscal operations and is financed by its own revenues. It covers the certain transactions related to the public debt and finance losses which appeared in consequence of exchange rate stabilization, centralized loans to the economy, refinancing concessional loans programs and preferences.

Hence, the presence of quasi-fiscal operations of the central bank indicates the status of the central bank and the degree of its independence. Quasi-fiscal operations distort relative prices in the economy, complicate the monetary management, and may jeopardize financial stability; it makes the lack of transparency seriously concern. To promote transparency, quasi-fiscal operations should be identified and reported as the memorandum items in monetary statistics.

The chosen subject is actual and demands further researches.

Key words: quasi-fiscal operations, central bank, budget, deficit, state.

The trends of development of integrated structures in agricultural sector

E. Veselovska

The modern development of Ukraine's economy is characterized by a focus on market economy that exhibits globalization, diversification, unification and liberalization of financial markets. Another trend of modern processes in the global economy is to intensify competition of regions and the country in general. Businesses that were built on the structure corresponding to planning and distribution economy cannot compete with modern science-intensive education. This need for reforms in the agricultural sector has led to the emergence of new forms of management such as integrated structure. In the base of their construction there is cooperation, integration and public private partnerships.

The paper describes that the agrarian reform was an impetus to the creation of large corporate structures. Thus, the first holdings (1991-2002 years) formed to consolidate the financial, managerial efforts and coordination of production, supply marketing activities, as means of survival in an unstable environment. Particularly active holdings creation shows the state of combining holdings in state-controlled corporate ownership of strategically important enterprises.

The second wave of holdings creation was in 2000-2011, it was the process of denationalization and privatization state property that completed in Ukraine and it formed a separate institution of private property. There was a large private capital that led to a new wave of redistribution activity. Nowadays, active formation of holdings from the increasing investment attractiveness of domestic enterprises in the international capital markets and quantitative growth of controlled objects requires concerted management, identification of policy development and strategic development purposes.

The most of corporate structures were created by acquisitions of bankrupt agrarian enterprises and turning them into units of new formations. Assets of bankrupt entities received almost nothing, land leases moved to sublease contracts, and very few property owners of the former collective farms lost their property shares forever.

This led to a number of negative effects in rural areas:

- job redundancy,
- demise of enterprises as legal entities, that led to reduced tax payments to local budgets,
- lack of funding for social infrastructure in rural areas.

The fact that most established companies concentrated their assets in offshore areas is very interesting. For example, the "Agro Invest Ukraine", founded in 2006, is a subsidiary of the holding "MK Group", was registered in Serbia, specializing in agricultural activities, consists of four divisions (Yagotyn, Cherkasy, Vinnytsya, Zhytomyr) and the company "Agro Logistics Ukraine", which manages the elevator in DC "Yagotyn".

The main reasons that induce a holder to registrate his company in offshore areas are:

- * inadequate Ukrainian tax system;
- * low cost and slowness registered entity;
- * tax avoidance;
- * a number of benefits of running business;
- * protection of capital;
- * fast and free disposal of the foreign exchange funds without the control of Ukrainian servicing bank, the Ukrainian National Bank;
- * total confidentiality of the founders and owners.

Using one or more layers of companies registered in offshore, both sides have benefits for themselves regulating the price agreements, carrying out so-called "re invoicing", whose main task is to minimize income tax by reducing taxable income (for export) or by increasing the gross costs (for imports).

International trading companies are interested only in attracting offshore to theirs trading operations. This is due to the fact that incomes of purchasing goods in one country and selling them in another, accumulate in exempted offshore companies.

These phenomena caused the biggest disaster that we have today - the dying of the villages. The basic positive trends in integrated units are defined in the article.

The advantages of agricultural enterprises in the economy are:

- restoration of the livestock industry;
- using of non-waste technologies;
- introduction of energy-efficient and resource-saving technologies;
- the development of selection and breeding work on farms;

- increasing export potential.

The integrated structure brings a number of improvements in the economy, where they develop:

- update material and technical basis;
- efficient use of resource potential;
- improving the competitiveness of the economy;
- attracting investments;
- renewal of the inter-relationships;
- access to new markets;
- the elimination of disparity in prices in agricultural production;
- increase in allocations to the budget;
- applying a policy of social responsibility.

Key words:, integrated structure, trends, impact, agriculture.

The modern trends of water resource's ecology-economic management

I. Boiko

The main aspects of modern ecology-economic management by water resource on territory in Poltava region have been considered in the article. It has been defined the main problems of the using the economical mechanism of the natural using control. It has been considered state ecological policy of the Ukraine and acting programs in Poltava region in sphere of environment natural protection and rational use natural resource. The economic instruments of rational natural using have been offered.

Increasing the intensity of exploitation of natural resources, the economic crisis in the transitional period augments the risk of disasters, prevents both the state and private natural resources where the funds needed fully allocated to implement measures to reduce environmental impact, requires the development of optimal environmental economic strategy for further development of water management that enhances the ability of management and the level of environmental safety. The fact that the Earth's biosphere and ecosystems at various levels have the limited capacity to ensure its proper functioning and reproduction in undue influence of human activities has become evident in recent years.

Nowadays the economic mechanism of environmental regulation in Ukraine is based on the concept of payment for environmental management. Benefits of the economic mechanism of environmental management traced in the economic instruments which were processed by base pay environmental, and economic instruments and it is the only tool that allows the flow of financial resources to the necessary extent to eliminate the effects of environmental pollution.

The main objective in the management and regulation of water management is fully and timely meet the needs of all water users and consumers in high-quality water resources, taking into account compliance with environmental requirements, criteria, limitations and standards. In addition, the management activities of water management should be focused on radical ecological rehabilitation of rivers, lakes and other water bodies that are only Water resources of the state, as well as organizing activities for restoration and protection of surface waters.

Difficulty in regulating water relations is caused by specific natural waters as a component of the natural environment and productive resource for most industries. The provision of water resources affects the economic efficiency of individual regions and the state as a whole, since the availability and quality of water resources affect the location and operation of objects and cost characteristics of products.

The optimal solutions to existing problems is to implement government policy on development and reconstruction of water supply and sanitation, protection of drinking water sources; normative - legal support in the area of drinking water supply and sanitation, development and implementation of research and experimental development on the basis of new materials, technologies, equipment, instruments, professional training, monitoring and quality control in this area, informing the population about the quality of drinking water.

Today it is important for the formation and implementation the effective economic forces of environmental management, which include: taxes, fees, financial aid, loans to limit emissions, pay allowances, quotas, tolerances or limits the level of pollutant emissions, license, to create organizational economic conditions for innovative entrepreneurship in ecology, to waste management, development of environmental audits, development of environmental management and many other factors. Paid permits create incentives for polluters to reduce their emissions to a lower level the prescribed limits and to pay the difference between the real and emissions permits to other polluters.

Key words: ecological-economic situation, regulation, environmental policy, water resources.

Segment mobile electronic market commerce increases

M. Trofimchuk

The information economy is inextricably linked to the production, distribution and consumption of information objects. One of the hallmarks of the new economy - outpacing growth in transaction costs associated with the processing of information, is compared with the transformation costs for physical production of goods.

The ratio of the cost of production of goods and of the cost sale of goods varies. The modern technologies allow to reduce production costs. The share of production costs reduced in the retail price of the goods. Retail price of many goods several times higher than the cost of production. Costs associated with the promotion of goods to the final consumer determine the increase of the cost. Most of the cost is for informational purposes.

Today the life term of products is reduced. Obsolescence of things prevails over physical deterioration. Things that could still serve as a socially irrelevant ones are ejected.

Information trade technology helps a variety of options to personalize consumption. Information technology can help to reduce trade share costs of the sale of goods.

The market of E-commerce in Ukraine is developing dynamically. The market of E-commerce is increasing by 25-30 % annually. Today there are about 15000000 Internet users in Ukraine. 40 % of Internet users participate in electronic commerce transactions. This means that every second Internet user of Ukraine buys on the web. It is projected that the volume of e-commerce market will exceed \$ 2 billion by the end of 2013.

Mobile devices are becoming more influential in the buying process. Their share in the digital commerce is growing. One out of every ten dollars of consumer e-commerce in the world is now produced using a smartphone or tablet device.

Mobile communication devices are becoming more complex. Device capabilities increase. Work with them becomes easier. Share of mobile devices is constantly increasing among other tools of digital commerce. The article examines trends in the development of mobile commerce. Web sites adapted to portable devices mobile commerce. In 2013, about 58% of U.S. Web sites and 62 % of the largest UK retailers optimized for mobile devices.

About 48% of U.S. websites and websites of the developed countries in Europe offer transaction system . In Ukraine an online transaction system is also developed and implemented. "Kyivstar" made the project "Mobile money" in June 2013 . "MTS-Ukraine" and " Life" also have plan to implement similar projects in early 2014.

Statistics research in Ukraine shows that only few of citizens use mobile devices to shop online. But most of the commercial projects already have mobile applications.

Advertisers are increasingly using mobile commerce. Advertising revenue for mobile devices in the world will reach \$ 24.5 billion in 2016. Advertising revenues for mobile devices are creating new opportunities for application developers, ad networks, operators of mobile platforms, specialized agencies, and even suppliers of telecommunications services. Mobile advertising is changing with the development of mobile technologies. Advertisers are adapting their development to a variety of platforms for smartphones and other mobile devices.

The author has examined the increasing role of mobile e-commerce as a promising area of investment. Market participants are becoming more demanding to usability of the new trading instrument. Consumers are becoming more confident in making decisions in commercial transactions via their mobile devices.

Key words: Information Economy, website, e-commerce, m-commerce, market, Internet.

E-commerce as a form of net organization of interaction of vegetable crops seed subjects

O. Savchuk

Seed production is the basis of agriculture and one of the major branch , providing a stable food production. Ukrainian seed industry has a long tradition and great potential, but not yet fully realized, and requires urgent reform. Seed industry was not ready to function in the new market conditions, including the competition of producers, free pricing, the choice of the production process, the choice of partners, the responsibility for the results of their activities, etc.

Among the many reasons - poor resource base. As a result we have insufficient amounts of seed production and the level of quality. The need for reorganization of the industry, the aim of which is to build a new organizational and economic model of seed, which helped to increase the economic efficiency of economic links. Creating a robust interactive information system of business relations between the originators of varieties, seed producers and consumers, which will form the optimal ratio of supply and demand, and price situation. Further improvement of state regulation of the seed industry, will ensure the development of the domestic seed production, its protection from unscrupulous vendors and foreign manufacturers operating in the Ukrainian market. Vegetable seed industry is fairly specific, since it deals with a wide range of different species and varieties of vegetable crops. This requires specific technologies and approaches in the production of their seeds, and requires infrastructure and logistics. New players to enter the market of production and sale of seeds is difficult despite the high profitability of the sector seed (20-50%) and a high demand for seeds. This is primarily due to low purchasing power and vegetable producers significant initial costs. However, the reorganization of the old organizational structures in seed is accompanied by the emergence of new enterprises, which differ in size, ownership of the means of production, business activity, economic relations, regional location and seed production of certain crops, and so on. Having achieved better economic benefit, companies can not only due to manufacturing improvements, but also by the choice of more appropriate organizational structure of their relationship.

The modern world, which is characterized by the globalization of the world economy, standardization of business processes, distribution and subsequent improvement of information and communication technology, the advent of computer networks allows organizations to build a more flexible relationship than vertical integration, and more predictable than the market, which makes it possible to use a more adaptive management framework organizations - a hybrid. Such a structure can be achieved by the use of ICT and e-commerce, which will create a network form of organization of relations between subjects of seed. Network forms are more flexible and adapted to the environment and can respond quickly to changes, and autonomy and market orientation of companies - members of the network will forward them to the client-oriented strategy. Transferring some of its functions to other network participants, companies can strengthen their core functions, to meet their higher quality by developing new approaches and technologies. Reducing transaction costs in the interaction of business entities in the network is also evidence in its favor. Consequently, the using a network of inter-firm organization of subjects of Seed science and using on its base eCommerce, in our opinion, is the best tool for the efficient operation of seed farms.

Key words: vegetable seeds, restructuring, network form of organization, e-commerce.

Optimization model of innovative development of agricultural enterprises

V. Ulanchuk, V. Nikolaevska

Abstract. The article proves the possibility of increasing crop yields and profitability through consolidation of farmland. The model of optimization on agricultural enterprises is proved the effectiveness of the implementation of innovative technologies in crop production.

The analysis of the crop production in agricultural enterprises shows, that companies which want to enter to the path of economic growth, should develop all spheres that are the basement of the effective production. The main attention is focused on the feasibility implementation of the latest developments in agricultural production. The problem of innovative development in agriculture and refocusing it to the natural and highly efficient production underlies the development of each enterprise.

The peculiarity of agricultural production is a high dependence on weather and climatic conditions, as a result, regardless of the strategy, technology and definite "limits" of management, the enterprise can increase or decrease the cost of production and yield of crops. Great potential for raising productivity may be the concentration of production.

The consolidation of the areas under crops is positive, because it increases the productivity. This factor is one of the ways of the increasing the economic efficiency of production in the enterprise. It should be mentioned that the optimization of acreage for the purpose of consolidation can be a basic for the strategy of innovative development. It is reasonable to determine the effect of profitability index on the productivity of agricultural production.

It is important for enterprises to establish the optimal use of available resources and combine them skillfully, which is possible through the using of economic and mathematical methods. Based on their use it's possible to develop a model of enterprises to improve their production by gaining maximum results from the productive-financial activity or to achieve goals while minimizing a resource or cost.

The development strategy of innovative development in agricultural enterprises should carry out through the development of economic and mathematical models, the preparation of economic-mathematical problem and its solution. Achieving the optimum size of crop and livestock sectors will be set according to all technical requirements which should be realized in the economic-mathematical model.

Nowadays every agricultural producer for using innovative technology in the crop sector, should develop a strategy for its development, which would provide the maximum net profit from production and financial performance and reduce the payback period. Economic-mathematical model is developed according to the natural and economic development of Cherkassy region.

The introduction of Mini-till in crop production, bringing the different sectors to the optimal size and combining them, will create a significant increase of the conditions in the production and increase its competitiveness in the domestic and foreign markets. As per optimal plan, following the proposed structure of the production, the conditions for increasing the gross grain production will be created, compared to the average level in the 2007 - 2011 biennium on 158,894 tons, or 35.4%, as compared to 2011 production levels, will decrease by 9.5% that due to the reduction in the area sown crops.

The proposed model of the innovative development for selected enterprise can be used for the progress of innovative development of other enterprises. In this case, the numerical limitations that characterize the current state of the business enterprise are added to the matrix. As a result, managers and specialists of the enterprises introducing innovations in the development of the crop production will be able to get the data to form the effective strategy of livestock innovative development and crop sectors. The integrated development of agricultural enterprises can help to optimize the production process and to ensure the best return for the use of innovative technologies for growing crops.

Key words: innovation, innovation development, productivity, profits, economic and mathematical model, efficiency, profit.

Optimization of the organization business processes management

O. Bondar

The article deals with features of optimization of Economics enterprise business processes. Determined by the relevant business processes, carried out the analysis of the matrix powers, calculated load on the staff support and management of the organization business processes.

The problems of optimizing of the organization business processes management are:

1. identify relevant business processes in the organization;
2. allocate functions and responsibilities;
3. calculate the load on the staff ;
4. calculate the number of staff;
5. Prepare recommendations for an effective management.

Matrix analysis of business processes is the construction of a matrix (table). Vertical columns indicate the main customer service or unit . Horizontal lines describe a list of tasks (functions) that are grouped by major function .

One of the major components of the matrix analysis is a method of distribution of rights and responsibilities. They define the characters. With the help of these symbols the authority to manage and impact on business processes are assigned. It is necessary to establish the level of responsibility , scope of authority and the type of relations between the officials or the services (departments , divisions) which carry out specific tasks and functions in the management process. Using the matrix analysis of the distribution of functions and rights between officials and the authorities can trace the path of decision-making in the implementation of specific tasks (functions), and determine the stage of certain administrative actions. Appointment of administrative actions of special characters illustrates the degree of participation of each office or official in the preparation, adoption and implementation of specific solutions. On this basis it is possible to conduct a comparative analysis of different management services or use of each employee's account and determine the amount of his earnings in a particular workplace to perform specific tasks.

Through the analysis of the matrix we can diagnose workload of officials. Matrix promotes a clearer division of functions. Matrix method determines the ratio of the rights and responsibilities at the various stages of the decision-making process in a variety of industrial applications for administrative staff. The matrix makes the analysis of management actions , illustrates the stages of duty , shows the interaction in the dynamic process of the officials , departments and agencies , The columns reflect the extent of liability of officers and their competence in solving a particular problem.

The matrix should include several groups that work in two directions. The first group defines the scope of employment, industry norms . It is a recommendation. Each company decides to follow the depending on the availability of equity capital.

The second function has the purpose of controlling the work of a particular office or official . This function is internal and is determined by the structural units of the company, the appointment of staff , etc.

Matrix analysis of business processes between departments and employees is applicable at all levels of administration. The difference lies in the upper part of the matrix , it comprises a set of functions. These functions depend on the level of service, official recorded names and indicate the number and responsibilities.

This technique helps the management to make appropriate decisions in the practice of the workload management of each employee and review the duties specified in the job description , and determining his salary.

Matrix analysis reflects management activities as an integrated system. Use it to make a comparative analysis of the business processes of individual employees , officials, teams, departments, divisions. It is not only the performance of management of each business process, but also illustrates the relationship of the system. With this analysis, the matrix principle , we can trace the development of the functions at various levels of the structure , which is an expression of a systemic approach to the problem of diagnosis and management improvement .

Key words: business processes, optimization, management, effectiveness.

The influence of the concept of sustainable development on strategic choice of agricultural enterprises

H. Dobrovolska

Sustainable development as a process of change in which the exploitation of natural resources, the orientation of the scientific and technological development, investment in development of the individual and institutional changes have been coordinated with each other and strengthen the current and future potential to meet the needs and a man aspirations.

Sustainable development is classically defined as the parity of three factors: social, economic and environmental. These factors need to be considered as such that are switched on each other. Depending on the order of their inclusion, there are different approaches to the formulation of the concept of sustainable development.

The approach that focused on the environment provides the priority over the economy, which is reflected in the needs to preserve the ecological sphere in the process of the society socio-economic development and the absence of possibility of interchange of natural and economic resources, which form the social welfare.

The economic approach to the concept of sustainability insists on the ability to solve problems of sustainable development through science and technology. The task is to find the best technology for the creation of the ecologically acceptable products, minimization, recycling and disposal of waste, to meet specific market needs.

Social approach is considered by the social sphere as the environment in a social construction, and the economy - social activities. The social structure of environment correlates with the activities when a man begins to understand combined value and to create bodies and instruments of environmental conservation and management.

The Concept is based on the integral system of the interrelated strategic goals, arising from the need to ensure the development of Ukrainian state and society, both in the short and in the long terms. Such goals include: the health of the nation and population, the healthy environment and nature conservation, education and information, economic prosperity, steel local communities and sustainable development of settlements, responsible governance, and international responsibility. This should be the basis for a strategic choice of agricultural enterprises.

It should be born in our minds that the main factors that affect the strategic choice are natural, climatic and market. Natural-climatic conditions determine the zonal specialization of the agricultural production is the basis for the formation of the scientific farming system that meets the Concept requirements of sustainable development.

For the effective Concept implementation of sustainable development and reorientation of the strategic choice at the agricultural enterprises need to develop a targeted policy, which will include state, regional and local levels of management.

In modern socio-economic conditions of Ukraine implementation of sustainable development concept in the activities of agricultural enterprises is a necessary condition for further stable development. This is especially relevant in connection with the expected signing of the Association agreement with the EU, as in European countries the concept is, in fact, the dominant.

This will improve the conditions of the goods realization, which are exported from Ukraine to increase their competitiveness and rational use of natural resources, improve soil fertility, increase the population employment level, and also to raise manufacturing profitability and products quality.

To ensure the strategic choice of the agricultural products producers subject to the provisions of the Concept of sustainable development requires direct state intervention. It should develop a targeted policy, which would include a motivation mechanism of agricultural enterprises engaged in its activity the main concept principles and implementation of special monitoring.

Key words: sustainable development, approaches, problems, threats, strategy, factors, management levels interests.

Analysis and evaluation of the use of investment potential of the Central Polissya in implementing the Kyoto Protocol mechanism

N. Gilpert

Participation in the Kyoto process correspond the purposes of Ukraine economic development. Investments into our national projects such as energy efficiency, renewable energy and fuels with lower carbon content, preservation, restoration and establishment of forest trapping greenhouse gas emissions, reducing greenhouse gas emissions from landfills and others could be involved on the basis of the full-scale implementation of the Kyoto Protocol. Ukraine can attract \$1-10 billion due to greenhouse gases emission reduction, i.e. the use of flexible mechanisms can lead to economic growth.

By investing in the restoration and protection of forests, one must be sure that the investments are efficient. If capital is invested in the restoration and protection of forests in the national forest enterprises, the projects providing maximum volume of economic, environmental and social effects should be chosen from among the many possible ones. Evaluating the efficiency of program activities to determine the feasibility of their implementation is carried out by comparing total operating costs and capital investments with possible acquisitions, reduced to the same dimension, taking into account the time factor.

The object of evaluating the forestry production investments under the of the Kyoto Protocol mechanism implementation is Central (Zhytomyr) Polissya. Since the area of the region was highly contaminated in Chernobyl disaster, the only way to use erosion and radiation contaminated land is reforestation. Owing to favorable conditions all these lands can recharge forest reserve area and Ukraine. According to the report of Italian company Agrotech, the area of the territory provided for its withdrawal from agricultural use for further forestation in this area is 1934.4 ha.

Calculation of capital expenditures was conducted on the basis of price of the 1 ha of forest plantations. Having considered that the Central Polissya conditions are suitable for growing pine and birch plantations we have made the comparative calculations for both breeds. In addition, operating costs like taking care of plantations and other forestry activities, major harvesting were taken into account. Accepted Schemes of forest crops establishment, based on the requirements of maximum accumulation and storage of carbon in plantations, eliminating the thinning of up to 15 - 20 years of age (period of payments for carbon absorbed) are developed.

According to the log structure and price assortment we calculate possible payment for after receipt of wood from thinning and final felling in plantations of pine and birch hung.

Defining benefits from forestation of degraded lands requires considering the deposited carbon increase as well. In determining the revenue from the sale of quotas for greenhouse gas emissions we take into account the equilibrium price range of 25 to 150 U.S. dollars per ton of carbon, which is predicted by Stanford Energy Modelling Forum (Weyant 2000). Calculations on three scenarios like under minimum price, maximum price per 1 ton of carbon and the lack of demand for quotas for greenhouse gas emissions are compared.

To make grounded decisions on the efficiency of investment projects of degraded lands reforestation with pine and silver birch these projects were evaluated on the following criteria:

- Internal rate of return;
- Net value;
- Profitability index (the benefit /cost ratio);
- Payback period.

The project in which the net value is the highest should be chosen for consideration in the evaluation of the efficiency of investments in forestry under the Kyoto Protocol mechanism implementation. In this case, it concerns the project of degraded lands forestation with pine under different scenarios. Indexes of implementing the project of forestation with silver birch under scenario 3 gives grounds to reject it.

Key words: Kyoto process, investments, efficiency of forestry measures.

Prospects of institutional households of population

O. Zagurskyi

The aim of this paper is to investigate the theoretical and methodological study of farm development and the issue of further institutional improvements in the agricultural sector of Ukrainian economy. For Ukrainian citizens farms are a form of business without legal status. At the same time they are an average of 1.4 hectares of land, and a social system which includes agricultural production and diversified consumer and marketable household. These include private farms, land plots, lands for development. In 2011 the number of such households in Ukraine reached 9 million, which occupied 16 million hectares (43.8% of farmland), and produced 48% of the GAO. Households make a significant contribution to agricultural production and play an important part as they provide the population with food, employment (especially rural population), promote social reproduction of a peasantry which is a stabilizing factor for social protection during the transition to market conditions, when agriculture develops more efficient production, services and social infrastructure. The process of institutional design, as an independent and equal entities limited by the imperfection of pledges, mortgages, taxes, and other institutions and their further transformation, is always accompanied by increased transaction costs. Indeed, based on citizens' self-employment, households belong more to the shadow economy. Besides, having limited choices they commonly use farm production resources, thereby shifting some of their costs. In the course of increasing the production volume, households face a number of problems including the lack of protection of their interests, sales problems, dependence on intermediary agents, shortage of supplies and necessary inputs. Farmers have limited ability to convey their concerns to the authorities, participate in the discussion of policy formation and regulation of agricultural markets, which encourage them to cooperate and on its basis create new institutional structures. These entities may be self-regulatory organizations of manufacturers (associations of agricultural producers, service cooperatives, etc.). The difference between self-regulatory organizations and non-profit organizations is in the introduction of responsibility of the market "from the bottom", by means of production rules, standards of conduct including ethical standards and enforcement of those rules. Especially those activities and services involved with improving the products quality, ensuring effective interaction between parties engaged in a business and professional activities. Since it is too expensive for each individual farm to develop formal rules, the self-regulatory organizations act as intermediaries between the farms, government agencies and consumers of their products. For the development and reinforcement of the institutional environment of the agricultural sector, the self-regulatory organizations first of all require proper legislative provision, that is the Law "On Self-Regulatory Organizations", in which the concept of a self-regulatory institution of economic or professional activity will be presented.

Consequently, households have become an integral part of agricultural production. They have become a natural part of the institutional environment of the agricultural sector and fulfill not just economic, but also significant social function. Moreover households have strong regional features and focus on characteristics of the local market thus creating local demand. However households usually are in the shadow economy and prone to institutional reforms. Only civilized development of the institutional environment could be able to exclude them from shadow turnover. The ways to achieve this are the formation of self-regulatory organizations based on households, activities which will enhance the efficiency of agroindustrial activities regulation, improving the quality of agricultural products, ensuring effective interaction between households and public authorities.

Key words: agriculture, farms, institutional development, cooperative, self-regulatory organization.

Current issues selection strategies of innovative development of agricultural enterprises

O. Danyliuk

The agricultural sector of Ukraine on its background transforms the market economy and the economic decline of the national economy that requires innovation. The basis for the innovation development of enterprises is the development, introduction and implementation of new products, which may be embodied in a fundamentally new modern technologies of production, new products or improve existing ones, the introduction of new advanced management and organizational decisions concerning innovation at agricultural enterprises.

Innovation must contain a whole coordinated system that would work effectively at the micro and macro levels of the development process of enterprise: at the micro level is the organization of the labor process, training all professionals in the company who will be involved in the innovation, development for them specialized training programs that help adapt to changes in multilateral innovation process. This process should involve the training organizations, including universities.

At the macro level is networking among innovation-active enterprises, construction or purchase of advanced new technologies, the introduction of resource-saving policies, the parks creation and others.

Increased innovation potential in the business of agriculture will help to achieve stability in industrial activity, responsiveness and adaptation to changes in the external environment.

The potential of the company is the ability of the entity to implement the most effectively one or more functional tasks with using all available resources. According to this innovative potential principle should be understood economic opportunities for effective enterprise bringing new technologies into economic production. Depending on available innovation resources, the company has to choose which way of the strategy of innovative development of the company will be more better. Innovative resources include: informational, logistical, intellectual, financial, scientific, technological, spatial, human and organizational. The basis of the innovative potential of enterprises are human, financial and material-technical components, scientific-technical and intellectual property business. Development and combination of all innovative resources in the enterprise will help to improve the innovative capacity and manage effectively the entire process of innovation in the enterprise.

As the trend towards improving the competitiveness of agrarian enterprises in recent years is not observed, it would appropriate to apply to such a management tool as logistics of synergistic relationships.

Logistics is a scientific concept of controlling flow processes occurring in the flow of material resources and their corresponding information arising to the end of optimal ratio usage of total logistics costs and customer satisfaction.

Synergy is a total economic impact, achieved by the interaction of two or more factors that ultimately give better results than each of them separately.

Nowadays to improve the competitiveness of agricultural enterprises in market economy requires innovative strategy that would not only help quickly adapt to change, but also make it possible to use the full potential of the company, while minimizing costs. The chosen strategy of innovative development is to realize a competitive advantage, provide long-term competitive position and long-term prosperity of the enterprise.

Key words: innovative potential, innovative resources, logistics, synergy, competitiveness of enterprises.

Mechanism of economic activities management of the agricultural enterprises

S. Kuzko

This article deals with the analysis of the existing theoretical and methodical approaches, regarding essence and content of the categories related to the category "mechanism of economic activities management of the agricultural enterprises". The necessity of the complex approach to the mentioned mechanism was proved.

Transformation processes in the agrarian sector of economy, first of all, had an impact on the management of economic activities of the agricultural enterprises, determining the necessity of scientific understanding and theoretical justification of these processes, definition of the ways of adaptation of economic mechanism to modern conditions, formatting a new, more effective mechanism of management of the economic activities of the agricultural enterprises, developing the ways of their practical implementation in modern economic and legal conditions. Due to the problems finding of the updated theoretical and methodological tools, their application on the basis adequate to the real economy becomes urgent. The analysis of modern approaches to the understanding the terms of "economic system", "mechanism" and "economic mechanism", takes into account modern requirements and complex aspect that need some clarification.

The reasons of non-effective management of the agricultural enterprise in modern competitive conditions are insufficient understanding of the essence of economic mechanism of the management activity as the result in the improper fulfillment of both main and the specific management functions (planning, arrangement, coordination, regulation, monitoring of enterprise development, institutional capability, rationing, information and communication support, etc.), as well as in the improper use of management methods.

Scientific works of such scientists-economists as V. G. Andriichuk, I. O. Blank, Zh. M. Balabanuk, V. O. Vasylenko, V. M. Geets, A. G. Mazur, S. V. Mochernyy, N. R. Nyzhnyk, O. O. Orlova, N. V. Polishchuk, O. V. Skydan and others are devoted to the study of the mentioned problems. Study and analysis the management mechanism categories take a significant place in the management scientific literature. However, despite the significant amount of scientific works which dedicated to specified problems, the questions according to the justification of the formation concept of the effective economic management mechanism at the agro-industrial complexes remain insufficiently opened. In the context of modern economic and management paradigm the methodical approaches to the improvement of the mechanism of the management of economic activities of the agricultural enterprises and the ways development of their practical implementation in modern economic and legal conditions need some clarifications.

Theoretical and methodological basis for study were the foreign scientific works of foreign and native scientists about questions related to the categories of "economic system", "mechanism", "economic mechanism". During the study such scientific methods as dialectical, abstract and logical, graphics, generalization and comparison, method of structural analysis were used. Clear understanding and consideration of the all components of the economic mechanism promote monitoring of the main trends of the development of the agricultural enterprises in order to improve the accuracy of the forecast of this development and the definition of factors influencing the specified development, promote the quality improvement of comparative analysis. So now it is very important to find the effective methodological tools of assessment of the agricultural enterprises economic activities with the creation and use of adequate mechanisms of the effective management. Such tools should facilitate the establishment of the appropriate relationship between the management mechanism and the functions, characterizing the key elements of the system, which is the agricultural enterprise. It will also promote reducing of the information asymmetry, the expansion of the transparency of the information, improvement of organizational and methodical as well as information and analytical support of enterprises economic activities, will serve as a specific information platform for acceptance of the administrative measures on the improvement of its activity.

The complex approach to the functioning of the agricultural enterprise assumes it to be considered as a complex phenomenon in close interrelation of the management mechanism units in the sphere of products production, sales and consumption. Such approach will increase the efficiency of agricultural enterprises functioning. Mechanism implements the management decisions by performing certain functions through management processes within the management types on certain technologies due to the available resources. Management results take into account the external environment as a part of this mechanism. Performance features of this mechanism at the enterprises we consider as a set of goals, objectives, functions, principles which are interconnected. In their turn, technologies, management processes, management decisions are subjects to management principles and related to management type, resources, and management results influencing the factors.

The management mechanism of the economic activities of the agricultural enterprises is a complex concept. Understanding its essence will promote development of interrelated management decisions, each of them will be the contribution to the overall performance of the enterprise activity. The specified thing requires further improvement of theoretical and practical bases for the management tools of the economic activities of the agricultural enterprises. From the perspective of the complex approach it will allow to further improvement of the management mechanism of the economic activities and to direct it to development of the agricultural enterprises as a complex, dynamic, managed social and economic systems for the purpose of their effective functioning.

Key words: management, mechanism, management mechanism, complex approach, mechanism constituents.

Economics and mathematic modeling of harvesting volume depending on a combine harvester engine capacity

A. Nepochatenko, V. Nepochatenko

The paper deals with the analysis of capacity, fuel specific expenses and price dependence on a combine harvester engine capacity. The optimum capacity relevant for minimum expenses in grain crops harvesting is determined on the basis of the results obtained.

The article deals with the regression analysis of dependence of bandwidth, specific fuel consumption and the price on combine harvesters motor power. We applied the results of testing combine harvesters produced in the CIS and the EU and the U.S., as well as scientific works of domestic and foreign scholars in the field of technical support of agriculture. Options of curvilinear regressions were determined by the method of least squares, by their transforming into linear equations (by logarithming regression equation and the corresponding change of the variables).

Nominal performance of a combine has been considered proportional to the bandwidth. The proportionality factor (Pf) depends on the humidity, the ratio of the grain and straw yields mass, crop debris. For standard conditions, harvesting grain in Ukraine and CIS

countries (humidity 14-16 %, mass ratio of grain and straw 1:1.5, straw volume factor of 0.6, weight of 1000 seeds equal 40 g , yield 40 t/ha crop infestation no more than 5% grain loss 1.1%) $Pf = 1.44$.

It has been found that combine capacity (C_c), is well approximated with the ratio of engine power (N) to the Gomperz curve:

$$C_c(N) = \frac{N}{K_1} \cdot e^{b \cdot e^{-a \cdot N}},$$

where K_1 - Gomperz curve; K_1 , a , b - regression parameters.

From the analysis of the technical parameters of the harvester we found out that amount of fuel (Pf) needed to collect one ton of grain increases with engine power increasing for all brands of harvesters. Specific fuel consumption corresponds to a power regression:

$$K_n(N) = a_1 \cdot N^{b_1},$$

where a_1 , b_1 - regression parameters, N - engine power.

Price for combine harvesters also increases significantly with engine power increasing. We found out that the distribution of prices combine harvesters depending on the size of engine power ($C_k(N)$) is well approximated by a power regression :

$$C_k(N) = b_2 \cdot N^{b_3},$$

Considering the price for diesel fuel (7200 UAH / t) , machine operators payment (20 € / h), the nominal annual work hours (170 hours) and the NBU exchange rate (7.99), we have found out with curvilinear regression for generalized combine harvester made in CIS, the cost of gathering one ton of grain yield with minimal power output ~ 175 kW. This means that the power harvesting for "Don - 1500", "Slavutych", "Skiff " are close to the optimum value. For the capacities of more than 175 kW costs of gathering 1t of grain gradually increases, thus the gain by increasing the bandwidth overlaps increases costs for fuel and lubricants, current and capital repairs and depreciation costs of reproduction techniques. To combine the generalized production of the EU and the U.S. minimal costs for harvesting grain correspond to engine power ~ 140 kW.

From the comparative analysis we found out that the cost of gathering one ton of grain at a nominal seasonal load is 1.7 times lower for combine harvesters produced in the CIS. With the increased seasonal loading for one combine harvester the costs are reduced significantly for both combine harvesters produced in the CIS and the EU and the U.S. , and in more recent ones. It is concluded that the use of these combine harvesting machines in the EU and the U.S. is cost-effective only if their maximum load during process in the entire period of harvesting in large size grain acreage farms and machine-tractor stations.

Key words: machine park, combine harvester optimum engine capacity, costs of one ton of grain cleaning.

Problems and potential of higher agricultural education institutions in the formation of market information and consulting services

S. Maksymova

In the article existing problems and possible potential and prospects of higher agricultural education institutions in the formation of market information and consulting services are researched.

Advisory activities have now become a separate direction in the agri-food industry in Ukraine, which has its own legal framework and extended structure. But modern agricultural production requires appropriate staff.

Implementation of Information and consulting services of the agricultural sector entrusted to agricultural extension services. The Parliament of Ukraine adopted the Law "On Agricultural Advisory Services" in June, 2004, , which sets out the legal principles of agricultural extension services in Ukraine, regulates relations in the field and is aimed at improving the welfare of the rural population and rural development.

Universities of Agricultural Education (hereinafter agricultural universities) in Ukraine are not included in the range of subjects of agricultural extension services, which are outlined in the first article of the Law of Ukraine "On Agricultural Advisory Services", that is, in our opinion, they limited right to the possibility of advisory.

Ability of agricultural universities to be engaged indirectly in advisory services are provided only by employees of these institutions, which have the status of expert advisors and counselors entered in the Register.

Ukraine's current approach to extension services of the agricultural university does not allow them to participate effectively in the development of a network of agricultural extension services and accordingly leave them aside in this process as a passive observer.

International experience: activities of agricultural extension services in the structure of agricultural universities is one of key factors in improving the efficiency of advisory services and as a result increase the profitability of agricultural producers and sustainability of rural communities.

Analysis of regional systems of agricultural extension showed that most subjects that provide advisory and research services are implemented in government agencies and academic institutions, and those agricultural extension services that exist in the region, provide high quality consultative services using scientific potential and employee agricultural universities.

The disadvantages of the agricultural extension system that has developed in Ukraine today is fragmentation , isolation of its links, insufficient use of the potential of agricultural research and educational institutions, for work of which in the advisory direction there is a need to develop a modern organizational structure capable of ensuring the effective functioning of these structures on market advisory services and amending the Law of Ukraine regulating the activities of agricultural extension services.

Despite the problems in using the advisory obedience Education Consulting Services universities have a number of benefits and advantages that should be used for further development of extension.

Analyzing the marked advantages of university extension services we come to the conclusion that they are able to achieve the goal of raising issues of farmers competency faster and more effectively than the other forms and patterns of organization. Moreover, all the agricultural universities of Ukraine have departments preparing and training managers and specialists for the agricultural sector.

The main objectives and principles of the Agricultural Extension Service at the universities and research institutions are specified in the article:

- To provide practical assistance to agricultural producers and rural population in the development of methods for profitable management in a market economy;
- To improve knowledge and practical skills of agricultural producers and rural populations through active learning, demonstrations, provision of integrated information, etc.;
- To provide individual advice for agricultural workers and peasant farmers in marketing, management, use of modern technologies;
- To direct Agricultural Sciences to conduct applied research to meet the needs of agricultural producers and rural populations;
- To promote executive agencies and local governments in the state agricultural policy.

Key words: information consultative, advisory, advisory services of educational institutions.

Systematics factors agrologistiki development in Ukraine

A. Sumets

Nowadays the question of research and analysis of development factors of agrarian logistic is dedicated a great amount of scientific publications. Scientist of our country and foreign ones are working on this question. But the researchers examine factors of the agrarian logistic development from different sides. The trend and the content are comprehended in a different way. Thereby the systematization of logistic development factors for the agrarian sphere is necessary because of its urgent problematic for Ukrainian agriculture.

The object of the scientific research is the systematization of factors of the logistic development for the agrarian sphere of Ukraine.

The result of the scientific research is the classification of factors which have an influence on the agrarian logistic development in Ukraine. The development of such a classification was based on the globalization processes of the international exchanging and the integration into the world market. Key necessities of native agricultural producers were also taken into consideration.

The agrarian logistic development factors can be classified as global and subglobal by the scale, as internal and external by the place of the appearance (concerning the logistics system), as economic, technical, technological, political, social, environmental, demographic and national by the content. The detailed classification combines 27 factors:

- 1) the development of international agrarian business,
 - 2) the actualizing of the effectiveness increasing problem of international agrarian business,
 - 3) the international expansion of agricultural production,
 - 4) the growth of the international trade of agricultural production,
 - 5) the aggravation of struggle for logistic flows of agricultural production at the world market,
 - 6) the international labor division and the cooperation in the agrarian business sphere,
 - 7) development and implementation of international programs and projects of logistic orientation,
 - 8) the necessity of providing competitive advantages of native agrarian production at the world target market
 - 9) changing of market philosophy,
 - 10) creation and expansion of interstate regional economic associations in the form of customs unions, free trade zones, economic zones with national liberal customs tariff regime,
 - 11) increasing of economic power of regions,
 - 12) the growing food deficit and the threat of food security,
 - 13) universal spreading of general quality manage conception,
 - 14) development and opportunities for the global using of information and communication technologies,
 - 15) infrastructure development as a system in international economy,
 - 16) the growth of agricultural production and increasing of costs in sphere of circulation,
 - 17) complications of market relations and increasing of demands of product distribution quality,
 - 18) scientific and technical progress in the creation of automated production,
 - 19) unification of the rules and regulations of foreign trade, standardization of hardware options in different countries,
 - 20) reaching the efficiency of agricultural production,
 - 21) fundamental changes in inventory management philosophy,
 - 22) creation of specialized product lines,
 - 23) significant expansion of the range product line of agricultural production
 - 24) environmental problems,
 - 25) the appearance of new big network of retail sale and the increasing amount of commercial companies of bulk sale with broad and long supply chain (complex logistic systems)
 - 26) significant movement of agricultural production from the raw material sourcing to the final consumer,
 - 27) the share of logistic costs in the cost structure of the agricultural sector and agricultural enterprises which are constantly growing.
- Factors mentioned above divided into three levels by significance. The first level include 15 (1-12, 14, 15, 19, 24) factors, the second - 9 (8, 13, 16, 17, 18, 20, 22, 23, 25) and the third - 3 (21, 26, 27).

The first level factors are the results of globalization processes of the international exchanging and the integration in various spheres of a social life. They are appeared in the further internationalization of economical processes, in deepening of international division of labor, in the expansion of international economic relations, in the strengthening of national economy systems interdependence, and in forming of the only economic organism of a global type.

Factors of the second level are generated by the competition between the producers and the necessity of preservation of their market share. Third level factors of significance provoked by manufacturers will to improve the system of customer service by implementing "just-in-time" concepts and reducing the costs.

Exploring the factors of agricultural logistics is important to adjust (or formation) of a new logistic strategy ACE (agricultural enterprise) of Ukraine. It has a strong influence on the overall strategy and further development of agriculture.

Factors classification is an important point in deciding the strategic objectives of agricultural logistic: providing maximum adaptation of farms to market conditions, increasing their own market share, creating appropriate conditions for obtaining competitive advantages and long-term business success, reducing the costs of logistics operations, improving the management logistic of the agricultural enterprise, creating a high level of logistical capacity of the agricultural enterprises, the formation of complex utility of agricultural product (or logistic services) for consumers, the efficiency increasing of logistic systems of agricultural enterprise, forming of logistical systems of agricultural enterprises.

The studying of external factors of the agricultural logistic development is important to forming (correction) the model of relations with suppliers, intermediaries and customers; improving of technical and technological base of logistic systems; development of modern logistic technologies for efficient logistic activities.

Key words: agrolistics, factors, agroproduction, market transformations, globalization.

Prospects of the agricultural mortgage in Ukraine

M. Starychenko

An important direction of the reproduction process of logistics enterprises is to improve the investment activity through the development of investment and mortgage lending.

According to studies, in the world there are two classical models of land- mortgage lending: one-tier and two-tier. The main difference between the models discussed land mortgage is in the characteristics of resource framework and appropriate mechanisms to attract long-term financing.

In domestic practice the land capital actually involved in economic turnover. In fact, uncontrolled land uses entrepreneurial tenants, and the establishment and effective operation of the State Land Bank associated with a number of problems that require immediate solution. Thus, it is necessary to make amendments to a number of laws and regulations, in particular the Law of Ukraine «On Banks and Banking Activity», «On Pledge», «On the National Bank», «On Joint Stock Companies», «On Mortgage». Draft Law of Ukraine «On Land Market» allows you to launch the work of a new state bank, but especially his activities in the market of agricultural land should be defined with additional bills.

How to convince foreign practice model of land-mortgage allows agricultural producers: 1) get a long-term loan secured by land agricultural appointment for 5 years with deferred payment of the 24 months at 14% per annum; 2) according to the regional investment program receive compensation for fiscal interest 2/3 of the refinancing rate established by the NBU; 3) acquire land, agricultural machinery, motor vehicles and other equipment with no down payment and provide technological upgrading; 4) form a system of the cooperation between state and local government and agricultural producers within development programs of the rural areas.

At the initial stage of the institute land mortgage loans formation may have risks faced by the monetary system, involved in the mechanism of mortgage loans relating to such software as agricultural land.

The first group of the risks related to the lack of agricultural land market as real estate. The second group of the risks associated with a lack of state support land mortgage. The third group of the risks associated with the fact that insurance companies and estimates that are selected to participate in regional land and mortgage projects do not play an active role as market actors, but rather are authorized intermediaries in providing mortgage loans secured by farmland and maintain. The fourth group of the risks associated with the lack of the regional public land. The fifth group of the risk associated with that implement the land, which will be levied in case of loan default mortgagor may exercise only after the harvest.

Along with the State Land Bank is one of the creditors secured by farmland should form the mortgage funds for the local governments. In order to stimulate investment and guarantee any kind of debt to create fundamentally new financial institution - Mortgage Fund, objects which can be land, forests, mineral deposits, fixed assets, buildings, securities, etc. It is proposed to use land bills and bonds.

Key words: land, agricultural producers, mortgage lending, financial resources.

Methodological aspects of animal husbandry territorial development at agricultural enterprises and farms

Y. Kryva

The sufficient quality livestock production is of strategic importance in the manufacturers of these products and the relevant authorities and their leaders at the regional and national levels are responsible for it. Livestock development requires more attention from the processing plants, the effective use of financial resources and capital assets depends on the quality of their products. It is important to point out the methodological approaches to the livestock development at farms and households.

The main methodological principles of territorial development of the livestock are highlighted:

- zonal division of the region;
- ensuring effective development of livestock;
- formation of good forage base;
- competitive products establishment;
- orientation of animal products to meet society needs;
- consideration of livestock development in urbanization terms;
- supply to refineries products of animal origin;
- improving the quality of animal products;
- ways marketing optimization of the of livestock products.

The usage of mentioned above principles will improve the industry economic performance and increase production volumes, profitability and competitiveness of livestock products.

The main study method of spatial development trends, including: observation, synthesis, comparison, systematization, analysis and synthesis, induction and deduction, monographic, analogy, logic and graphics and presents characteristics and applicability of each is defined and analyzed in the article.

The spatial development study at livestock farms and households suggests using the number of principles, the main of which is highlighted in this paper:

- complexity is embracing the study of this problem;
- continuity is a constant and continuous livestock development;
- development and historicism explore the known methods and approaches to research, the isolation and introduction of new ones;
- flexibility makes the individual components adjustment of the livestock development to external and internal factors ;
- sequence analysis livestock occurs in sequence and in several stages ;
- multiple provides timely multiple outcomes prediction of livestock development;
- the final goal determines the direction of livestock development to achieve these aims.

In regional livestock development analysis can be observed positive and negative effects on it caused by external factors. The factors are distinguished as follows:

- technology impacts use of technology (machinery and equipment) in the animal husbandry development;

- environmental impacts the environment, its level of contamination, feed quality and resource base;
- social and economic influence household income, inflation, employment and financial security;
- legal impacts state support, development and implementation of legal acts that could increase the regional livestock development effectiveness.

The influence of external factors, which in turns have a positive and negative impact on the industry defined scientific and methodological principles of animal husbandry in agricultural enterprises and farms of different spatial locations, highlighted the content and substance reasonably basic territorial development principles of the livestock research. Practical livestock development implementation will help in the future to improve the economic stability of the industry and increase the livestock output of products that have a positive impact on the region economy.

Key words: animal, method, methodology, principle factor.

Organizational and economic principles of milk production in Ukraine

L. Ivanova

Reform of agricultural production led to drastic changes in the organizational and economic conditions of the dairy cattle and other structures in the process of processing and marketing of dairy products.

Because making unreasonable decisions to implement agrarian reforms that were focused on the preferred formation of small-scale production and market liberalization were: violation of economic relations, conflict arose many regulations, significantly minimized specialization, cooperation and integration; decreased efficiency of inputs, reduced levels of development of scientific and technological progress, limited use of the genetic potential of livestock, increased amounts payable for agricultural producers.

The purpose of this paper is to study the problems of dairy processing in Ukraine on the basis of scientific analysis recommendations for organizational and economic sustainable and efficient production of dairy cattle in market conditions.

The main obstacle in the innovative development way of domestic milk subcomplex was a significant narrowing of the resource and raw materials, and therefore a significant reduction in milk production. If this problem successfully resolves it will increase livestock, improve the species composition of dairy cows, and often enrich the feed diet, increase annual milk yield. Thus, in the first place there is a problem to slow decline and encourage agricultural producers to restore the dairy cattle capacity.

The effective way to improve the gene pool has become embryos, using high cattle breeds from North America and Europe. Their production in Ukraine on the basis of established multiplication will be set up in 3-5 years. Born foreign origin calf and the surrogate mother will cost the customer about \$ 300, while imports of live heifers are in 7-0 times more expensive.

Another aspect is the problem of feed. There is a separate sector for the production of food but it currently stands at formation. It is closely related to the grain market. After all that was the forage taken at stable grain market, while in Ukraine it is not sufficiently balanced, particularly due to excessive grain export oriented economy.

To overcome the crisis situation at the dairy market is only possible under such circumstances: intensification of dairy farming, sustainable use of the area resource potential, removing bureaucratic obstacles to improving the genetic potential of the herd, the intensive technologies use of milk production aimed at increasing the competitive goods production, including by structural changes in milk production in the reformed large-scale farms and cooperatives developing countries.

Demographics is an important factor that leads to a rapid reduction in the number of households. This process is explained by a general population decrease in the rural area, moreover heavy daily works are associated with keeping cows and in this way milk production is becoming less attractive for rural youth.

In Ukrainian agricultural enterprises households of raw milk quality is controlled by processors, thus determining its purchase price. Every plant puts its basic requirements in terms of whole milk production: fat UHT milk, cheese protein, white, freezing point. However, none milk standards GOST 3662-97 is unsatisfied with full norms. Farms production technology in the population which is produced and purchased – the lion's share of raw milk and it does not provide a stable production of high quality milk.

To sum up, all the problems are interrelated and should be considered the in entire chain, and should be solved together.

Key words: agricultural enterprises households, dairy cattle breeding, the livestock price.

Methodological basis of the financial forming results at meat processing enterprises

V. Basarab

Financial results become important In case of market relations, providing increased revenues to the state budget, promoting investment attraction and business activity of economic entities.

The aim of this article is to identify and disclose scientific and formation methodological principles of financial results at meat processing plants.

Financial results formation in the business of agricultural products processing is mainly due to their operations. Financial results directly affect the stability, the financial independence and the ability to play in extended enterprises for processing agricultural products.

According to economic point of view, financial results are one of the most important indicators of the company, which shows the value change of equity as a company result.

The financial results finding are described in the following methods: 1) the financial result review (profit / loss) as the difference in the cost of so-called «net assets» at the end and beginning of the period, where net assets is the difference between the total value of company assets and the third largest debt individuals; 2) financial results are the difference between revenues and production costs (according to the accounts «input-output»).

In general, the financial results of calculations are set up according to the national P (S) 3 «Income Statement».

In domestic accounting practice is used by «input-output» method which involves financial result finding as the difference between income and the corresponding amount of costs. The experience of international accounting practice is based on the usage of three main methods for determining the financial results of business enterprises: 1) «input-output», 2) balance method, 3) the method finding the financial result as a net assets change of the company during the activity period.

In the methodological aspect in shaping the financial results, the role and importance of its control is the most important thing. In this case, permanent control of any process to identify whether it is a desirable outcome or initial predictions should be made.

The term «control» (test) as a function of management goes beyond the concept of «control». Management control is not a single action. It is a continuous process that involves strategic implementation monitoring and operational plans to determine the efficiency of their execution, and in the case of need to use regulatory measures.

The effective implementation of control functions which are possible for constructing a monitoring financial performance system will ensure the timely collection and processing of information required for management diagnosis efficiency of financial results.

Thus, management leaders can influence the implementation of the goals at every stage: planning, implementation and monitoring of implementation, with the help of financial results.

The study points out that the methodological basis for the formation of financial results which are important for the company functioning and for decision-making information.

Key words: financial results, methodological basis, income, losses, meat processing enterprises, strategy, methods, principles.

Agricultural enterprises on the post reform stage of the development

D. Shelenko, V. Glovatska, S. Balaniuk

The Ukrainian political independence was the impetus for the transfer of its economy on entirely new principles of development. In agriculture, they are most fully revealed in a deep reform of the agricultural sector, which led to the transformation of property relations in land and property of former state and collective farms and their transformation into a market-agricultural farm business types.

The purpose of this writing is to study the stages and factors of scientific and methodological support for the post-reform agricultural development and development on the basis of the data obtained proposals and measures to improve their future development.

Socio-economic efficiency of enterprises is far behind the potential of the agricultural sector of Ukraine and the needs of the time for all, without exception, the testimony – the volume of agricultural production, its structure and quality, production efficiency and other criteria. While in most cases the focus is mainly on quantitative post-reform development, the increase and output. Despite the justification of this approach, it becomes evident the need for the simultaneous inclusion in the development of the agricultural sector and other indicators of post-reform production in rural areas.

Equally important is the other component – organizational (organizational and a security). Experience shows that any systematic, including the post-reform development, justified its purpose, it should work (function) in the following organizational principles: 1) the effect of all components of the system must be shown in a certain direction and ensure the formation of the basis of a single coherent mechanism of the system and its subsystems, and 2) simultaneous or clearly technologically or organizationally specific order to include all components of the production process, and 3) the performance of each of its elements a certain objective function: degree of unity and correlation-based character sets, completeness and depth of scientific and methodological support agricultural development.

The study of causal relationships in the post-reform development led to the need to consider monitoring as an effective factor in increasing the efficiency of agricultural enterprises. For this purpose, reasonable conclusion on the definition of its internal essential features. Among the various approaches to the understanding of the essential monitoring option was chosen, which is seen as a continuous monitoring circuit (cycle) of the procedures performed by a single organization and methodical plan to achieve the ultimate goal. However, as shown by further studies must satisfy the following requirements. First, because of the continuity of the enterprise, the monitoring process should be permanent. Second, depending on the specific needs of monitoring and its goals, it must encompass not only the company as a whole, but also its individual components. Third, keep in mind that at each step or sub-step in front of businesses will arise new problems that need to improve monitoring not only in form but also allow for it to conduct sophisticated scientific and methodological basis. This approach to understanding monitoring becomes an important methodological component of a fuller and deeper understanding of the results and post-reform of agricultural enterprises of Ivano-Frankivsk region.

Based on the above, the following are particularly important factors of scientific and methodological support for the post-reform agricultural development: 1) a comprehensive scientific and applied wasting of each component change that in the practical implementation must be focused and firmly secured organizational and methodical; 2) a sufficiently high degree of coherence of all components of agrarian transformations involved in converting a single process; 3) the strategic orientation of each element of transformation to achieve the ultimate goal; 4) progressive social orientation of the post-reform, which requires appropriate accountability reforms.

Key words: agricultural enterprises, post reformed development, organizational principles, productive-economic, structure, systematization.

Methodological bases of marketing enterprises software for agricultural products processing

I. Kovbas, I. Balanyuk

At the present stage of development the agricultural enterprise faces the need to switch to a management system based not only on the production and marketing of products, but also on comprehensive marketing concept of establishing long-term relationships with profitable customers and to ensure the competitiveness and efficiency.

The purpose of this thesis is to determine the scientific and methodological foundations of the processing enterprises of the agricultural sector and the reasons for their role in the development of effective mechanisms of marketing providing.

Methodology marketing providing can be defined as a set of methods, approaches, policies and principles of research, and of these elements contributes to the qualitative process knowledge and understanding of the phenomenon of marketing providing in the area of processing plants for agricultural products. Research methodology also includes the formation of new approaches to the phenomenon in the study and systematization of existing views on the issue, in order to increase the efficiency of the object.

At present, it is necessary to focus on the full integration of marketing at the company. Marketing Service has set the coordinates for the operation of all units that combine the production, personnel, finance, accounting, sales, service and more. Marketing is one of the first to take place in the hierarchy of administrative guidelines to focus on the consumer.

Marketing providing – is integrating of the marketing function in the chain «market research – production (processing) – distribution – sales», which is a collection of methods and measures to support enterprises in a competitive environment, and provide it with all necessary means to achieve the best marketing purposes including resources, new technologies, investments, staff support and information.

Marketing mix is the most popular method for implementing marketing in any company, a set of tools used to achieve its market goals. The main elements of the marketing mix are considered to be a set of «4 P» – product, price, promotion and sales.

Each element of the marketing mix requires careful attention and thorough approach to its support, developed with the goals of the company, internal and external factors that influence market conditions, company policies and its competitors. All components of the complex interact with each other and it is this interaction some of its elements are planned, developed and implemented by the marketing function. The effectiveness of the use of the marketing mix is a synergistic effect that can significantly contribute to an increase in profits of the company and its image, due to a combination of most successful marketing elements and reinforcing components.

As a significant part of the agricultural products used directly for consumption, sales should be considered in the context of the provision market. Unlike other market systems, it has its own characteristics: continuous operation, the seasonality of production and variety of food.

To realize the information needs of the enterprise to form a so-called «marketing information system». Its use will enable managers to make more effective management decisions.

Key words: methodology, methodological principles, marketing support, processing enterprises, activities of the company.

The role and place of conducting a personal income of agriculture in shaping the family budget rural households

I. Demchak

Among the socio-economic problems of the subsidiary farm is occupied by the problem of profitability, which is closely related to the methods of implementation generated therein product. The essence of this feature is that the very profitability is the main condition for the existence of private agriculture. It is defined and will determine not only its existence, but also the structure, size, how sales, general mental attitude and respect for him.

The nature of this problem lies in the fact that in the light of such a measure as yield the sharpest contradictions manifest economic and social plan.

The current policy on PPF into account many factors that caused its existence, the positive and negative aspects, which are satellites of this phenomenon. Yet to argue that the problem of the impact of income from PPF to the economic, social activity of rural workers in social production is studied and taken into account in the design of specific legislation, it would be premature. A similar situation arises with regard to the role played by income from PPF to increase the level of rural families.

But now the village there are «private sector», the revenues do not go to any comparison with the income of social production. Existing legal rules generally are ineffective, their use is complicated by the lack of proper financial control and accounting sizes PPF. This part, together with other arguments are the foundation of a sustainable existence of negative attitudes of some of the population to the PPF, and incomes.

Because of these reasons, the issue of return should be viewed not in terms of statistical generalization at the macro level, but from the standpoint of a detailed analysis of all the factors that affect it, for specific social groups, including regional differences and level of management. Also during the investigation of the real situation of affairs should not proceed with factors designed to create certain conditions for the existence of PPF, and from practical experience. Only then it is possible to synthesize and to analyze the role of real personal income from farming.

In recent years, sociologists point to the destruction of familiar social structure and polarization of society in terms of material well-being, not only in cities but also in rural areas. And former status, career considerations and then gave way to profit in farming activities in the criminal business. Although while maintaining current trends, income levels remain crucial for the rural population, again amplified the importance of status characteristics, including the importance of education. These tools help children can be obtained only in their individual farms that are too stimulating its marketability. Out-of young people accompanied by a decrease in general mobility of the rural population, the inability for financial reasons.

So farms were in modern Ukraine and survival factor and a source of increasing revenue and brake development. Although these concepts are antagonists, they are interrelated. But the differences of individual families, villages and districts are very large and not accidental. Each area has certain characteristic, because households serve one of the most prominent exponents of its potential.

This paper examines the role and place of private farms in the process of budgeting rural households. Assesses the components of income from subsidiary farming in shaping the revenue side, depending on the average income of rural households. Perspectives of the above-mentioned sources of cash and food for villagers in terms of raising living standards.

Key words: personal farm income, self-sufficiency, rural household budget.

Organizational and economic development of the cooperative movement bases in Ukraine

A. Karpenko

Today, the producers laid the foundation of new methods of management, based on market relations, so the question of integration and cooperation takes on new meaning and are important for stabilizing and improving the efficiency of agricultural production.

Improving economic relations achieved by vertical system of cooperation, in which members of production, processing, use and sales of beef cattle are together in one organizational management and economic system which focuses on maximum efficiency.

It should be noted that in addition to the positive effects of cooperation additional risks can arise. These risks, in our view, should include: the risk of dependence on partner cooperation, the risk of leakage of commercial information through improper actions of the partner (in relations within the agricultural cooperation, risks associated with the need to observe the economic legislation of another country (for international agricultural cooperation), the risk associated with the emergence of quasi-cooperation.

Relationship of quasi-cooperation, because of their organization, is a greater threat to farm than isolated acts of corruption. Research of quasi-cooperation complicated a direct investigation of any type of socio-economic relations in the informal economy. Formally, the relationship of quasi-cooperation can masquerade as relations of agricultural cooperation.

An important area of active marketing of agricultural products is the development of the rural consumer cooperatives, production facilities which were put in place at the expense of shareholders - residents of rural areas.

Functional significance of consumer cooperatives lays in purchasing of agricultural products in three ways. First is purchasing of products by replenish resources organizations of consumer cooperatives, which enable the development of public catering and consumer products, has promoted sales of wholesale and retail trade. Secondly, the sales of surplus agricultural population made in private households claim that their owners are complementary, and sometimes are the main source of income. Thirdly, in addition to the economic aspects, the function of balconies in the apartments is the principle of social responsibility of consumer cooperatives.

The main terms of the harmonization of consumer cooperatives interactions OSG are: procurement prices for agricultural products, the calculation of the product should be handed over at the time of products handover, interaction with the deliverer of products is formed on the basis of long-term adjustment of purchase price in accordance with inflation.

The main advantage of producers' cooperatives, which are important type of cooperation are: 1) improving the efficiency of agricultural production by optimizing of costs by producers for purchasing means of production of certain manufacturing operations, the implementation of market research; 2) increasing access to agricultural producers, especially to subsistence farms and to agriservices; 3) the best organization for agricultural commodity sales process more efficient use of channels, achieving strong positions in the market, adapting to the market conditions; 4) create new jobs in rural areas, improve the social security of the rural population, increased living in rural areas.

In order to improve economic relations in the supply and marketing of agricultural consumer cooperatives our proposed system of regulation, which is based on the interaction of statutes and internal regulations.

Key words: personal farms, cooperatives, rural consumer cooperatives.

Theoretical foundations of economic relations in agriculture

O. Lewandowski

Ensuring sustainable and dynamic economic development requires a thorough investigation of the content of economic relations in agriculture.

The purpose of this article is to study the theoretical foundations of economic relations in agriculture and improvement mechanisms.

The formation and development of economic relations in agriculture has certain characteristics associated with the specific formulation of scientific experiments.

Economic relations in agriculture lie in the fact that they occur between landowners, entrepreneurs (land users) and hired workers. In other words, the limitations and the inability to play it contribute to two types of monopoly on land. Full owner (landlord) has the monopoly of private property, that it can provide or not provide the employer (the lessee) to make capital of his land. In the case where the landlord and tenant are combined in one person, economic relations are simplified.

The next feature of agricultural production is to build value and price of agricultural production. Due to the land limitations is involved in the commercial production and worst fertility areas, because society can not cope without them economically. Consequently, the company is obliged to reimburse the costs of production and producers in the worst lands. In agriculture, production cost and price conscious are formed by individual producers in terms of the worst areas, such as operating different principle than on manufactured goods. Hence, on average and the best parts of the unit price will be much lower than the market, therefore, the entrepreneurs of these lands will receive more income, *ceteris paribus*, in particular under the same labor costs.

Today economic relations in agriculture is not only a land relations but also organizational and economic relations in the field of credit, finance, marketing, management, money, stock exchanges and more.

Economic relations are formed as a result of the interaction of three relatively independent subsystems, which are technical, economic, organizational, economic and socio-economic relations.

Technical and economic relations are expressed in specialization, cooperation, integration of production, its concentration, the exchange activities between people in an economic indicator and more. They are closely related to organizational and economic relations arising in the process of production, distribution, exchange and consumption, in the management of these processes.

Technical, organizational and economic relations play an important role in the production, distribution, exchange and consumption, the degree of development is an essential feature of the socialization of production, the productive forces of society. They are closely and directly related to the relationship between production, distribution, exchange and consumption, which are based on various types and forms of ownership. Their development, like the development of the productive forces, contributes to the efficiency of social production.

Socio-economic relations is a social form of production, the nature and basis of which represent the relationship of the means of production, natural resources, human factor, the good life. Socio-economic relations also include the socio-economic aspect of employment (nature of work) and the relations of distribution.

Thus, the process of material production is the core of the formation of economic relations. He is the source of economic development. Material production of society can not exist at all.

Key words: economic relations, agriculture, organizational and economic relations, social and economic relations, technical and economic relations, environmental and economic relations.

Economic essence of financial safety of agricultural enterprises

N. Trusova, Z. Shusteruk

Subject essence of agricultural enterprises's financial safety is directly related to the financial sphere of their display. It is integrated with the category of economic security that is one of her major elements. The financial component in the general system of economic security in the agricultural enterprises is determined through realization strategy of the resource providing their development [5].

Practically, all volume expansions component of the ménage forms on the enterprises and proceeding in their assets composition require the increase of financial resources sum. Choice of forming sources, and also cost minimization of their bringing in largely determine the financial independence level of enterprises. Accordingly, providing financial safety of agricultural enterprises is the inalienable constituent development of financial strategy.

As providing agricultural financial safety on the enterprises can take place in short-term and long-term periods taking into account the aims of government control of development agricultural industry, volume, according to the optimization of bringing in and using lent money that acts capital part in the structural transformations and its realization on enterprises, it is necessary to examine the basis of legality principles, expediency and efficiency.

Today, the self providing of agricultural financial safety on enterprises in a long-term period allows us provide financial stability of their development, due to optimization of the attracted and own capital. It assists the decline of financial risk, provides the most effective rate of bringing in the financial resources, advantage of the investment projects, increases the investment attractiveness of managing subjects.

Having a special oriented purpose in financial safety system of agricultural enterprises will provide all the major parameters of ménage financial independence (in particular, the ability to keep and grow the financial potential, provide realization of

the financial interests, keep the necessary level of financial stability) from possibility. This totality of parameters is formed on principles of the system, that allows it describe the financial safety of agricultural enterprises as independent system that differs from other systems providing of functioning of agricultural enterprises. The specific agricultural features as require industries separate their approaches. Taking into account the research of existing vehicle concept in relation to essence of enterprises financial safety consider that financial safety of agricultural enterprises as constituent of economic security shows a reproductive level of financial providing. In the unfolded kind this determination can be presented as follows: financial safety of agricultural enterprises is the system of financial defense vitally of necessary interests on enterprises (assuredness of inter-subject financial interests) due to the financial expansion providing the level of ménage subjects (taking into account the accumulation of all forming sources of financial resources in current and long-term periods) and decline the negative influence level of destabilizing factors, that is arrived at by influence of financial leverages and instruments on the improvement of economic relations within of financial mechanism limits of action for providing the financial proportions of development enterprises. Thus, economic essence of financial safety on agricultural enterprises is expressed in forming the financial defense system, that will allow us provide firmness to influence on natural and economic risks, sufficient solvency level and investment attractiveness, and also positive inlaid capital return. By a mortgage, providing the optimal level of production, that will satisfy the population necessities and processing industry, providing the development of rural territories, the basis profits for rural population and creation the normal terms of life, providing, maintenance and increase the self-potential as basis for agrarian production.

Key words: agriculture, financial security, financial security mechanism threats.

ЗМІСТ

Даниленко А.С. Організаційно-економічні засади реалізації експортного потенціалу сільськогосподарських підприємств	5
Varchenko O. The impact of the external economic policy of the countries which are world leaders in agricultural production on the Ukrainian agro-food market.....	10
Губенко В.І. Методологія досягнення синхронізації у процесах відкриття ринків країн ЄС та України.....	17
Шуст О.А. Організаційно-економічні засади формування системи збуту тваринницької продукції сільськогосподарськими підприємствами України	24
Свиноус І.В., Гура А.М., Микитюк Д.М. Економічні аспекти виробництва тваринницької продукції в Україні	29
Арбузова Т.В. Сучасні тенденції корпоративної інтеграції в аграрному бізнесі	33
Воскобійник Ю.П. Аграрна політика США у період постіндустріальної трансформації	37
Ткачук В.А. Фінансове забезпечення розвитку сільських територій.....	42
Литвиненко В.С., Солодка М.В. Облік праці та розрахунків із працівниками в сучасних умовах.....	47
Уланчук В.С., Аніщенко Г.Ю. Управлінський облік у практиці підприємств аграрного сектору: стан та проблеми його впровадження.....	50
Хомовий С.М., Земляр Д.О. Проблеми виникнення дебіторської заборгованості та напрями їх розв'язання.....	54
Коваленко Н.О. Бухгалтерський та податковий облік витрат на ремонт основних засобів.....	57
Томілова Н.О., Ремінна С.П. Формування інформаційної бази для забезпечення ефективної системи управління витратами підприємства	62
Заболотний В.С. Інформаційно-аналітичне забезпечення управління конкурентоспроможністю продукції птахівництва в умовах глобалізації	65
Назаркевич М.Р. Витрати сільських домогосподарств на харчування.....	68
Смушак М.В. Напрями удосконалення методики формування і відображення інформації про операції з давальницькою сировиною на рахунках бухгалтерського обліку	71
Неміш Ю.В. Систематизація комплексу показників для оцінки стану основних засобів на м'ясопереробних підприємствах	75
Власюк С.В. Особливості застосування міжнародних стандартів фінансової звітності (МСФЗ) на сільськогосподарських підприємствах України.....	81
Вдовика К.І. Квазіфіскальні операції центральних банків	84
Веселовська О.Є. Тенденції розвитку інтегрованих структур в аграрному секторі	88
Бойко І.А. Сучасні тенденції еколого-економічного управління водними ресурсами.....	90
Трофимчук М.І. Розвиток сегмента мобільної комерції на глобальному електронному ринку	94
Савчук О.В. Електронна комерція як форма мережевої організації взаємодії суб'єктів насінництва овочевих культур	96
Уланчук В.С., Ніколаєвська В.В. Оптимізаційна модель інноваційного розвитку сільськогосподарських підприємств	101
Бондар О.С. Оптимізація бізнес-процесів в управлінні організацією	105
Добровольська О.В. Вплив концепції сталого розвитку на стратегічний вибір сільськогосподарських підприємств	109
Гільперт Н.М. Аналіз та оцінка використання інвестиційного потенціалу Центрального Полісся за реалізації механізму Кіотського протоколу	113
Загурський О.М. Перспективи інституціонального розвитку господарств населення.....	117
Данилюк О.О. Актуальні питання вибору стратегії інноваційного розвитку сільськогосподарських підприємств	122
Кузько С.О. Механізм управління економічною діяльністю сільськогосподарських підприємств.....	126
Непочатенко А.В., Непочатенко В.А. Економіко-математичне моделювання величини витрат під час збору врожаю залежно від потужності двигуна зернозбирального комбайну	130
Максимова С.В. Проблеми та потенціал вищих аграрних навчальних закладів у формуванні ринку інформаційно-консультативних послуг	136
Сумець О.М. Систематизація чинників розвитку агрологістики в Україні	139
Стариченко М.М. Перспективи розвитку іпотечного кредитування сільського господарства в Україні	145
Крива Ю.Р. Теоретико-методологічні аспекти територіального розвитку тваринництва України.....	150
Іванова Л.С. Організаційно-економічні засади виробництва молока в Україні	154

Басараб В.Я. Методологічні засади формування фінансових результатів м'ясопереробних підприємств	159
Шеленко Д. І., Гловацька В. В., Баланюк С. І. Сільськогосподарські підприємства на пореформеному етапі розвитку	165
Ковбас І.М., Баланюк І.Ф. Методологічні засади маркетингового забезпечення діяльності підприємств із переробки сільськогосподарської продукції	170
Демчак І.М. Роль і місце доходів від ведення особистого сільського господарства у формуванні сімейного бюджету сільського домогосподарства	174
Карпенко А.М. Організаційно-економічні засади розвитку кооперативного руху в Україні	179
Левандівський О.Т. Теоретичні засади розвитку економічних відносин у сільському господарстві	183
Saty L. Modelling of investment and innovative processes in agriculture development.....	187
Трусова Н.В., Шустерук З.С. Економічна сутність фінансової безпеки сільськогосподарських підприємств.....	192
Summaries.	197

Наукове видання

Економіка та управління АПК

Збірник наукових праць

Випуск 11 (106)

Редактор О.М. Трегубова
Комп'ютерне верстання: В.С. Горшунова

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації

КВ №15167-3739Р від 03.03.2009 р.

Формат 60×84¹/₈. Ум. др. арк. 26,04. Зам. 5969. Тираж 300.

Підписано до друку 17.12.2013.

Видавець і виготовлювач:

Білоцерківський національний аграрний університет,
09117, Біла Церква, Соборна площа, 8/1, тел. 33-11-01,
e-mail: redakciavidil@ukr.net

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру
видавців, виготовників і розповсюджувачів видавничої продукції

ДК № 3984 від 17.02.2011 р.